

**Наскрізна педагогічна практика у професійній підготовці
вчителя іноземної мови крізь призму сучасних реалій:
колективна монографія**

Житомир - 2025

УДК 378.147:81'243

Н 31

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка від «3» березня 2025р., протокол № 4

Рецензенти:

Ірина Задорожна – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародного співробітництва, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Нагала Дмитренко – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Ганна Подосиннікова – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології та лінгводидактики, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

Наскрізна педагогічна практика у професійній підготовці вчителя іноземної мови крізь призму сучасних реалій: колективна монографія / [кол. авт.: Калініна Л., Бідюк Н., Папіжук В., Прокопчук Н., Климович Ю.]; за заг. ред. Л. В. Калініної. – Житомир: «Євро-Волинь», 2025. – 312 с.

Н

31

ISBN 978-617-7992-78-2

У монографії запропоновано нову концепцію професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови під час наскрісної педагогічної практики у мовному ЗВО. Обґрунтовано роль та місце навчальних і виробничих практик здобувачів першого (бакалаврського), другого (магістерського) й третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти. Авторами репрезентовано досвід організації практичної професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Житомирському державному університеті імені Івана Франка та Хмельницькому національному університеті.

Монографія буде цікавою для викладачів закладів вищої освіти, науковців-методистів, здобувачів вищої освіти, вчителів іноземної мови, а також широкому загалу освітян.

УДК 378.147:81'243

ISBN 978-617-7992-78-2

© Колектив авторів, 2025

© Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
АВТОРИ.....	9
РОЗДІЛ I. НАСКРІЗНА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ВАГОМИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	12
1.1. Роль і місце наскрізної педагогічної практики у професійній підготовці вчителя іноземної мови	12
1.2. Характеристика видів педагогічної практики у професійній підготовці вчителя іноземної мови нового покоління першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.....	26
1.2.1. Навчальна практика керованого спостереження.....	26
1.2.2. Навчальна практика асистента вчителя.....	40
1.2.3. Виробнича практика в літніх мовних таборах	53
1.2.4. Навчальна практика з мовно-методичної підготовки	82
1.2.5. Виробнича (педагогічна) практика	111
1.2.6. Інноваційні форми організації і проведення наскрізної педагогічної практики	126
1.2.7. Можливості дистанційного проходження педагогічної практики.....	159
1.2.8. Завдання ментора у керівництві навчальною практикою студентів у школі: з досвіду роботи.....	181
1.2.9. Формування науково-дослідницьких вмінь студентів- бакалаврів під час наскрізної педагогічної практики.....	194

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	216
2.1. Цілі й завдання виробничої педагогічної практики студентів в старшій школі	216
2.2. Формування науково-дослідних вмінь студентів-магістрантів під час педагогічної практики.....	233
РОЗДІЛ III. РОЛЬ І МІСЦЕ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	251
3.1. Педагогічна (асистентська) практика здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктора філософії).....	251
3.2. Розвиток науково-дослідницьких умінь аспірантів під час педагогічної (асистентської) практики.....	289
ВИСНОВКИ.....	304
ЛІТЕРАТУРА.....	306

ПЕРЕДМОВА

Випускники ЗВО України сьогодні повинні відповідати викликам воєнного стану в країні, який спричинив значні зміни в соціально-політичному та економічному житті українців та диктує нові вимоги до рівня їх професійної підготовки у виші. Країні потрібні фахівці високого рівня, які здатні до адаптації в швидко змінюваних умовах, критично мислити, самостійно ухвалювати нестандартні рішення, мати здібності до креативної, інноваційної діяльності та вільно володіти інформаційно-комунікаційними технологіями.

Зазначене вище цілком стосується майбутніх вчителів англійської мови ХХІ століття. В умовах сьогодення нове призначення англійської мови в Україні, як мови ділового іншомовного спілкування, потребує від студентів мовних ЗВО не тільки власного високого рівня (С1) володіння англійською мовою, але й здатності та готовності навчати англійської мови потенційних учнів ЗЗСО. Для успішного виконання такого завдання, крім якісних знань, вчителю-початківцю потрібні професійно-значущі вміння та навички, які б дозволили йому/їй інтегрувати отримані знання в реальних умовах у школі. Набуття таких вмінь – справа добре спланованої та організованої наскрізної практики в мовних ЗВО, яка підготує вчителя іноземної мови нового покоління до успішної реалізації завдань Нової української школи у всіх типах ЗЗСО, поєднуючи теоретичні знання з практичними навичками та вміннями.

Запропонована монографія є колективною працею науковців-методистів, які розробили нову систему професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови під час наскрізної педагогічної практики різних типів,

базуючись на результатах її пілотування та власному досвіді, з урахуванням сучасних реалій.

У монографії висвітлено роль та місце різних видів навчальних та виробничих практик здобувачів вищої освіти трьох рівнів: першого (бакалаврського), другого (магістерського) і третього (освітньо-наукового), що свідчить про наскрізний характер педагогічної практики у мовному ЗВО.

Монографія складається з трьох розділів, кожен з яких присвячений професійній підготовці здобувачів вищої освіти певного рівня. Всі параграфи розділів мають однакову структуру та містять такі компоненти:

- мета конкретного виду педагогічної практики;
- завдання відповідно до виучуваних тем з дисципліни «Методика навчання англійської мови» на кожному курсі, починаючи з другого;
- характеристика набутих професійно-значущих компетентностей майбутнього вчителя іноземної мови під час проходження практики на кожному курсі;
- створення професійного портрета майбутнього вчителя іноземної мови як результат певного періоду проходження педагогічної практики;
- оцінювання результатів педагогічної практики згідно з національною шкалою та шкалою оцінювання ECTS.

Перший розділ присвячено базовому етапу професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, студента-бакалавра, який починається з другого курсу й закінчується на четвертому та який є найбільш трудомістким та інтенсивним. В основу професійної підготовки студентів покладена «Типова програма «Методика навчання

англійської мови». Освітній ступінь бакалавра», але автори монографії не тільки вдосконалили запропоновані програмою види педагогічної практики, але й значно розширили професійну підготовку студентів за рахунок нових типів навчальних та виробничих практик.

У першому розділі читач ознайомиться з:

- ✓ навчальною практикою керованого спостереження;
- ✓ навчальною практикою асистента вчителя;
- ✓ виробничою практикою в літніх мовних таборах;
- ✓ навчальною практикою з мовно-методичної підготовки;
- ✓ виробничою (педагогічною) практикою в ЗЗСО.

Крім того, розділ містить опис цікавих **інноваційних форм** організації й проведення наскрізної педагогічної практики, **можливостей дистанційного проходження** педагогічної практики, особливостей **формування науково-дослідницьких умінь** майбутніх учителів під час наскрізної педагогічної практики, а також розповідає про **завдання та досвід шкільного ментора** у керівництві наскрізною педагогічною практикою в школі.

Другий розділ є продовженням організації і проведення наскрізної педагогічної практики майбутнього вчителя другого (магістерського) рівня вищої освіти. В ньому відображено **нові цілі й завдання професійної підготовки** студентів-магістрів під час педагогічної практики, окреслені відмінності від аналогічних типів педагогічної практики студентів-бакалаврів. Автори також вважали доцільним продемонструвати формування професійно-значущих умінь **вчителя-дослідника**, акцентуючи увагу на підготовці до науково-дослідницької діяльності студентів у ЗЗСО та ЗВО,

результатом якої є написання кваліфікаційної роботи з методики навчання іноземної мови.

Третій розділ охоплює коло питань щодо ролі та місця останнього етапу наскрізної педагогічної практики **вчителя-доктора філософії**, здобувача третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, який є завершальним у професійній підготовці вчителя. Викладачам, які працюють з цією категорією здобувачів освіти, буде цікаво ознайомитися з досвідом організації професійної підготовки у двох ЗВО: Хмельницькому національному університеті та Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Представлені матеріали були предметом пілотування у 2022 – 2024 рр. та отримали позитивні відгуки.

Авторський колектив висловлює глибоку вдячність рецензентам за цінні зауваження, врахування яких спрягло вдосконаленню змісту монографії.

Автори

АВТОРИ

Калініна Лариса Вадимівна
кандидат педагогічних наук,
професор
prof.kalinina@gmail.com

Лариса Калініна - професор кафедри міжкультурної комунікації та іншомовної освіти та провідний науковець-методист Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка, автор більш ніж 170 наукових та навчально-методичних праць.

За більш ніж 50 років педагогічного стажу Лариса Вадимівна Калініна має більше

ніж 200 друкованих робіт з методики навчання іноземної мови в середній та вищій школах, серед яких підручники з англійської мови для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови з 1 по 11 клас, підручники з країнознавства США та Великої Британії - «Across Cultures - Ukraine - The USA», «Across Cultures - Ukraine - Great Britain» (10-11 класи) та ряд електронних підручників з англійської мови для старшої школи, понад 100 фахових наукових-публікацій, численні монографії та навчальні посібники для підготовки майбутніх вчителів іноземної мови.

Професійні та наукові інтереси: інноваційні технології навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти; методика навчання іноземної мови у мовних та немовних закладах вищої освіти; навчання іноземної мови та культури.

Бідюк Наталя Михайлівна
доктор педагогічних наук, професор
biduknm@ukr.net

Наталя Бідюк – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іншомовної освіти і міжкультурної комунікації Хмельницького національного університету. Відома особистість на теренах вітчизняної і зарубіжної педагогічної науки, науковець, висококваліфікований викладач, талановитий педагог, прогресивний наставник з підготовки здобувачів вищої освіти (майбутніх учителів іноземної мови і зарубіжної літератури), професійного становлення та розвитку молодих дослідників, науково-педагогічних працівників. Професійні та наукові інтереси: методика навчання іноземної мови, педагогічна компаративістика, педагогіка, іншомовна освіта, кроскультурна комунікація. Науково-методичний доробок: понад 270 науково-методичних праць (монографії, навчально-методичні посібники, методичні розробки, освітні та інструктивно-методичні матеріали, статті та матеріали наукових конференцій). Професійна активність та мобільність: стажування в університетах Великої Британії, США, Канади, країн ЄС.

Папіжук Валентина Олександрівна
кандидат педагогічних наук, доцент
papizhuk-v@zu.edu.ua

Валентина Папіжук – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та іншомовної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка. Має значний досвід викладацької та наукової діяльності, багато років організовує та керує виробничими практиками здобувачів як першого (бакалаврського), так і другого (магістерського) рівня вищої освіти. Автор публікацій у фахових виданнях, монографій, підручників та навчально-методичних посібників, матеріалів конференцій різного рівня. Її наукова діяльність зосереджена на питаннях міжкультурної комунікації, методики викладання іноземних мов та розвитку сучасної іншомовної освіти в Україні. Папіжук Валентина є учасницею професійних спільнот і конференцій, де представляє результати своїх досліджень, підвищує свій професійний рівень як в українських, так і зарубіжних ЗВО Франції, Польщі, тощо.

Прокопчук Наталія Романівна
кандидат педагогічних наук, доцент

natalkapetr@gmail.com

Наталія Прокопчук – доцент кафедри міжкультурної комунікації та іншомовної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка. Маючи більш, ніж 20-річний досвід викладацької діяльності у ЗВО, Наталія захоплюється динамічним розвитком мовної освіти, а її професійна діяльність спрямована на модернізацію викладання іноземних мов шляхом

інтеграції передових методологій XXI століття. Наталія Прокопчук спеціалізується на використанні інноваційних та цифрових інструментів, зокрема гейміфікації процесу навчання іноземним мовам, використанні методологій CLIL, соціо-емоційного навчання (SEL), генеративного штучного інтелекту, які допомагають майбутнім вчителям оволодівати мовами та професійними навичками ефективно.

Климович Юлія Юріївна
доктор філософії (PhD)

julia.klymovych@zu.edu.ua

Юлія Климович – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та іншомовної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка. Наукові та професійні інтереси: перевернуте навчання, використання віртуальної та доповненої реальності в навчанні іноземної мови,

інтеграція концепції сталого розвитку в навчання іноземної мови. Попри нетривалий досвід у галузі методики навчання іноземних мов, Юлія є автором низки наукових та навчально-методичних праць, активно залучена до кількох міжнародних проєктів Erasmus+, тісно співпрацює з Асоціацією викладачів англійської мови «ПІСОЛ-Україна», систематично бере участь у міжнародних і всеукраїнських конференціях та вебінарах, що дозволяє їй постійно підвищувати рівень власної професійної майстерності.

РОЗДІЛ I. НАСКРІЗНА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ВАГОМИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Роль і місце наскрізної педагогічної практики у професійній підготовці вчителя іноземної мови

Політичні, економічні та інформаційні перетворення в різних сферах життя, включаючи педагогічну, вимагають зміни сучасної парадигми освіти. Сьогодні людство рухається до нової якості суспільного розвитку – суспільства знань, вирішальним чинником у розвитку якого є інноваційна людина, що здатна діяти на основі отриманих знань, практично й креативно їх використовувати в різних реальних умовах, критично оцінювати їх ефективність для швидкого самостійного прийняття необхідних правильних рішень.

Стрімкий розвиток вищезазначених процесів вказує на те, що здобута раніше педагогічна освіта сьогодні вже не може стати гарантом ефективності подальшої педагогічної роботи без неперервного особистісного самовдосконалення й розвитку. Практика засвідчує, що без постійного оновлення раніше здобутих знань і сформованих професійно-значущих умінь, аналізу педагогічних інновацій, знайомства з реформами в закладах загальної середньої та вищої освіти, а також законодавчими й нормативними документами, що регламентують педагогічну діяльність в цілому та професійну підготовку молодих спеціалістів зокрема, неможливо уявити висококваліфікованого спеціаліста ХХІ століття.

Сьогоднішня школа чекає вчителя нової формації – висококваліфікованого професіонала, тонкого психолога,

здатного до реалізації завдань Нової української школи (НУШ). Вимоги, які висуваються до сучасного вчителя згідно з Державною національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття), Законом України «Про освіту», Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, Державною програмою «Вчитель», новим Державним стандартом профільної середньої освіти, потребують оволодіння сучасними інформаційними та педагогічними технологіями навчання предмету в закладі загальної середньої освіти (ЗЗСО) будь-якого профілю, навчання впродовж життя, постійного поновлення знань і вдосконалення професійно-значущих навичок та вмінь.

Крім того, інтеграція України в Європейський освітній та науковий простір вимагає від вчителя професійної активності, спрямованої на сприйняття інноваційного досвіду учених, методистів та вчителів з різних країн та готовності використовувати його у власній професійній діяльності в школах України.

В **«Атласі професій»** йдеться про зміни в освіті та професії «вчитель», а саме про те, що *«сучасний кваліфікований педагог має продемонструвати, окрім високого рівня сформованості загальних та професійних компетентностей, здатність планувати освітні траєкторії, здійснювати супровід учнів із індивідуальними освітніми траєкторіями, створювати онлайн-курси, розробляти та адмініструвати онлайн платформи, використовувати ігропрактичні інструменти і методики або ігрові середовища, розробляти програми навчання або «перенавчання дорослих» тощо»¹.*

¹ Гармаш, О. (2019). Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов як педагогічна проблема. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, (66), 39–42.

Безумовно, все це дозволить йому не тільки самому вільно орієнтуватися у новому інформаційному та полікультурному просторі, просуваючись вперед і реалізуючи власні цілі та завдання, але й стати для учнів ретранслятором іншомовних культур, фасилітатором у формуванні інноваційної конкурентоспроможної та самодостатньої особистості, вихователем незаангажованих, самостійних, відповідальних, здатних критично мислити, відкритих до нового, готових навчатися учнів. Саме ці якості дають юним громадянам України змогу реалізуватися та бути успішними в житті.

Розвинути бажання стати спеціалістом нового покоління, сформувані потребу в постійному саморозвитку, навчити майбутнього вчителя бачити переваги і недоліки своєї професії «зсередини» покликаний заклад вищої освіти (ЗВО), в якому здійснюється підготовка спеціалістів певного профілю. На жаль, практичні аспекти професійно-методичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов є однією з слабких ланок їхньої загальної професійної підготовки у ЗВО.

Хоча питанню професійної підготовки вчителя іноземної мови присвячено багато досліджень вітчизняних (О. Бігич, Н. Бориско, С. Ніколаєва, В. Редько, Л. Калініна, В. Черниш, О. Тарнопольський) та зарубіжних (S. Thornsbury, M. Williams, S. Mercer, S. Rayan, J. Harmer, M. Wallace) вчених, базове дослідження проекту МОН України та Британської ради в Україні «Шкільний учитель нового покоління» показало необхідність змін у професійній підготовці майбутнього вчителя, в оновленні її змісту та структури, приведення у відповідність до викликів часу, запровадження ефективних

форм методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови².

Наш багаторічний досвід роботи з формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засвідчив, що основи оволодіння обраною професією повинні закладатися одразу після першого адаптивного року навчання у ЗВО, коли вчорашні школярі вже пізнали методику викладання закладу вищої освіти, оволоділи необхідними універсальними навичками та вміннями навчання у ЗВО. Більш того, практика засвідчує, що «входження» у професію вчителя не повинно бути суто теоретичним, з пасивним сприйняттям готових знань. Трирічне (2017-2019 рр.) пілотування проекту МОН України та Британської ради в Україні «Шкільний учитель нового покоління» у багатьох закладах вищої освіти та наш власний майже десятирічний досвід підтвердили помилковість такого підходу.

У цьому контексті велика роль у підготовці нового вчителя XXI століття належать **наскрізній педагогічній практиці** яка є провідною ланкою в системі «озброєння» *майбутнього вчителя професійними вміннями та навичками.*

В науковій літературі саме поняття «**практика**» трактується як *«матеріальна, почуттєво-предметна цілеспрямована діяльність людини, критерій істинності результатів пізнання».*

У законі України «Про вищу освіту» педагогічна практика розглядається як *«продовження теоретичного навчання»³*, тому вчені-методисти вважають педагогічну практику сполучною ланкою між теоретичним навчанням студентів у ЗВО та їх

² Британська рада в Україні. (2014). *Шкільний вчитель нового покоління. Допроєктне базове дослідження (березень 2013 р. – березень 2014 р.)*. Київ.

³ Верховна Рада України. (2014). *Закон України «Про вищу освіту»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

майбутньою роботою в школі, «стрижневим компонентом особистісного професійного становлення майбутнього фахівця, який передбачає формування його професійної компетентності через оволодіння різними видами діяльності, що веде до професійного самовдосконалення, самопізнання студента в різних професійних полях у реальних умовах загальноосвітньої школи»⁴.

Згідно з «Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (1993 р.) її **метою** є «оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності»⁵.

«Рекомендації про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (2013 р.) конкретизують мету практик згідно з сучасними потребами: «формування та розвиток у студентів професійного вміння приймати самостійні рішення в умовах конкретного виробництва, оволодіння сучасними методами, формами організації праці, знаряддями праці в галузі їх майбутньої спеціальності»⁶.

⁴ Гауряк, О. Д. (2011). Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16, Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*, (14), 184–188.

⁵ Міністерство освіти і науки України. (1993). *Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України: наказ від 08.04.1993 року № 93*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text>

⁶ Державна наукова установа «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти». (2013). *Рекомендації про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України*. http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/recom_izo.pdf

Однак виклики останніх десяти років - пандемія, викликана COVID-19, стрімка цифровізація всіх галузей сучасного життя, розширення сфер полікультурного суспільства, поява «Postmethod Era» у викладанні іноземних мов та ін. - продиктували суттєві зміни в практичній професійній підготовці майбутніх вчителів, у тому числі й педагогічних практиках.

Наш досвід роботи у мовному ЗВО довів, що практика значно доповнює і збагачує теоретичну підготовку студентів, створює можливості для поліпшення отриманих знань, використання теоретичних положень методики для розв'язання практичних завдань в конкретних реальних ситуаціях.

Крім того, у процесі педагогічної практика створюються умови для **інтеграції** соціальних психолого-педагогічних та спеціальних знань, кращого досвіду вітчизняних і зарубіжних вчених, що створює цілісне всебічне уявлення про педагогічний процес та педагогічні явища з одного боку, та систему професійно значущих знань, навичок та вмінь для майбутньої практичної роботи з іншого.

Професійна компетентність майбутнього вчителя передбачає наявність у нього професійно значущої мотивації, позитивного інтересу до професії, а також **внутрішньої мотивації до якості** виконання власних професійних завдань, які спрямовані на його професійне самовираження, тому саме педагогічна практика сприяє посиленню педагогічної спрямованості майбутнього вчителя, оскільки вона стимулює інтерес до педагогічної діяльності в нових умовах.

Однак для того, щоб створити **фундамент** для формування базових професійно-значущих навичок та вмінь вчителя XXI століття, підготувати студентів до використання

інноваційних технологій, форм та засобів навчання іноземної мови, забезпечити достатній рівень теоретичних знань і здатність інтегрувати їх в реальних педагогічних ситуаціях, педагогічна практика повинна мати **тривалий безперервний та послідовний характер**, щоб забезпечити достатній обсяг професійних знань навичок та вмінь відповідно до різних освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Проведений порівняльний аналіз навчальних планів і програм педагогічної практики під час вище згаданого допроєктного дослідження засвідчив схожість підходів багатьох ЗВО України до організації цього виду діяльності, яка мала виключно психолого-педагогічне спрямування і не завжди враховувала вузькопрофесійні потреби майбутніх учителів англійської мови⁷.

Згідно з Законом України «Про освіту» і вимогами Нової української школи предмет «Іноземна мова» стає обов'язковим з 1-го класу, а реформа ЗЗСО передбачає дванадцятирічне навчання, у якому 5-6 класи є «*адаптаційним циклом*» з більш високим рівнем володіння англійською мовою (A2), 7-9 класи – рівнем англійської мови B1, тоді як профільна середня освіта (10-12 класи) передбачає два спрямування: *академічне* з поглибленим вивченням окремих навчальних предметів з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти та *професійне*, що орієнтоване на ринок праці⁸.

Виходячи з вище означених позицій, майбутній вчитель іноземної мови повинен знати не лише те, як навчати учнів

⁷ Британська рада в Україні. (2014). *Шкільний вчитель нового покоління. Допроєктне базове дослідження (березень 2013 р. – березень 2014 р.)*. Київ.

⁸ Кабінет Міністрів України. (2024). *Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти: постанова від 25.07.2024 року № 851*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text>

різних вікових груп, але й специфіку свого предмета на різних ступенях навчання. Відмінності у викладанні іноземної мови в різних типах шкіл зумовлено низкою важливих факторів, зокрема особливими програмами з іноземної мови, кількістю годин, відведених на викладання предмету, розподілом учнів на групи, використанням форм та методів навчання, навчальних матеріалів і засобів навчання тощо. Тому майбутній учитель повинен добре знати, в якій саме школі і з якими учнями він може працювати після закінчення мовного закладу вищої освіти.

Професійна підготовка студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на основі нової типової програми «Методика навчання англійської мови» надає їм можливість всебічного оволодіння своєю професією з перших днів навчання⁹. Особливе місце у цьому процесі відводиться важливій складовій професійно-методичної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови – **педагогічній практиці**, яка має наскрізний характер і передбачає наступні види: *навчальна та виробнича*.

«Рекомендації про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» визначають **завдання навчальної практики** як *«ознайомлення студентів зі специфікою майбутнього фаху, отримання первинних професійних вмінь і навичок із загально-професійних та спеціальних дисциплін»*¹⁰.

У «Положенні про практики здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка»

⁹ Британська Рада в Україні. (2020). *Типова програма «Методика навчання англійської мови»*. Освітній ступінь бакалавра. Івано-Франківськ: НАІР.

¹⁰ Державна наукова установа «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти». (2013). *Рекомендації про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України*. http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/recom_izo.pdf

також зазначається, що «навчальна практика забезпечує формування окремих компетентностей, набуття елементарного або первинного досвіду практичної діяльності майбутньої професії та забезпечує перехід від теоретичного навчання до практичної діяльності здобувачів вищої освіти»¹¹.

У Навчально-науковому інституті іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка **навчальна наскрізна практика** для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти містить такі види:

- кероване спостереження (III-IV семестр);
- асистент вчителя (V-VII семестр);
- мовно-методична практика (VIII семестр)

Виробнича практика в літніх мовних таборах (VI семестр) та виробнича (педагогічна) практика (VIII семестр) забезпечують узагальнення теоретичних знань, розвивають здатність застосовувати їх під час роботи у закладах загальної середньої освіти.

Наскрізна професійна підготовка майбутніх вчителів іноземної мови другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти проводиться у III та II семестрах відповідно, під час виробничої педагогічної практики на основі спеціально створених програм, що дотримуються принципів, функцій, визначених цілей та відбору змісту програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Наше дослідження довело, що наскрізна педагогічна практика студентів першого рівня освіти сприяє формуванню і розвитку їх педагогічної ерудиції, педагогічного мислення,

¹¹ Житомирський державний університет імені Івана Франка. (2024). *Положення про практику здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка (нова редакція)*. https://zu.edu.ua/offic/pro_praktyku.pdf

інтуїції, здатності до імпровізації, креативності, педагогічного оптимізму і педагогічної рефлексії. Завдяки наскрізній послідовній побудові педагогічної практики реалізуються важливі **професійно-значущі завдання з поступовим розширенням їх змісту:**

1. Поглиблення теоретичних знань на основі «занурення» в спеціальність з перших курсів.

2. Вдосконалення необхідних професійно-методичних навичок та вмінь.

3. Послідовне формування психологічної готовності до педагогічної діяльності в закладі загальної середньої освіти будь-якого типу.

4. Виховання професійних якостей особистості вчителя – від вчителя-бакалавра до вчителя-доктора філософії.

5. Розвиток стійкого інтересу до та любові до обраної професії.

6. Стимулювання потреби у постійному самовдосконаленні, навчанні впродовж життя та формуванні цільових орієнтацій успішної професійної діяльності.

7. Вироблення творчого, науково-дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

8. Розвиток вмінь самоаналізу та рефлексії з метою коригування власного педагогічного зростання.

Більш того, безперервність і послідовність проведення педагогічної практики дозволяє використовувати всі притаманні їй *функції* з урахування специфіки виду практики, а саме:

Адаптаційна функція. Студенти знайомляться з різними видами ЗЗСО, навчанням іноземної мови учнів різних вікових груп під час *практики спостереження*; вивчають методи та

технології, які використовують вчителі іноземної мови в школі, де вони проходять практику, аналізують ефективність та доцільність їх використання в різних класах, де будуть перевіряти де будуть проводити мікрОВикладання (*практика асистента вчителя*); аналізують підручники з англійської мови на предмет достатньої кількості в них матеріалів, вправ для реалізації програмних вимог навчання іноземної мови, адаптують їх в контексті власного наукового дослідження (*мовно-методична практика*); знайомляться з ритмом педагогічного процесу в школі або ЗВО, їх технічним оснащенням, забезпеченням бібліотеки, кабінетів іноземних мов (*виробнича практика*).

Навчальна функція. Актуалізація теоретичних методичних знань під час виконання спеціальних завдань, критичний аналіз та обговорення переглянутих уроків та завдань (*практика спостереження*); застосування набутих методичних знань у мікрОВикладанні обраних студентами мікроелементів уроків, самоаналіз проведеного мікроелементу та формування шляхів його вдосконалення (*практика асистента вчителя*); інтеграція та використання у реальних педагогічних контекстах фраз класного вжитку (*metalanguage*) для запобігання превалювання мовлення вчителя (*Teacher Talking Time; ТТТ*) та формування вмій грамотного формулювання інструкцій до завдань на уроці (*мовно-методична практика*); використання традиційних та інноваційних технологій навчання іноземної мови у реальних виробничих умовах, реалізація творчого підходу до формування іншомовної комунікативної компетентності студентів на основі набутих у ЗВО лінгвістичних, соціокультурних та методичних знань з

методики викладання іноземної мови та літератури (*виробнича практика*).

Виховна функція. Розуміння необхідності поглиблення власних професійно-методичних знань, значимості самостійного автономного навчання в оволодінні професією вчителя та умінь професійного самоаналізу (*практика спостереження*); позитивне ставлення до професії вчителя, сприйняття себе не тільки як вчителя іноземної мови, але і як ретранслятора культур країн, мови яких учні вивчають в школі, формування індивідуального стилю навчання (*практика асистента вчителя*); розуміння професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя іноземної мови, яка складається з високого рівня володіння іноземними мовами, достатньо сформованої лінгвосоціокультурної та методичної компетентностей, засвоєння рольової поведінки вчителя, яка є визначальною в його професійно-педагогічній діяльності (*мовно-методична практика*); розуміння студентами себе як особистості, що самостійно планує, організовує, здійснює і контролює процес навчання іноземної мови, самооцінка власних професійно важливих якостей, усвідомлення важливості співпраці з вчителями школи / викладачами ЗВО та учнями / студентами для продуктивної діяльності (*виробнича практика*).

Розвивальна функція. Розвиток педагогічного мислення студентів, здатності об'єктивно оцінювати зміст, засоби навчання іноземної мови і культури в різних умовах, вивчаючи та узагальнюючи відповідний досвід, ідентифікувати методичну недоцільність використання вправ та навчальних матеріалів під час викладання іноземної мови (*практика спостереження*); розвиток здатності прогнозувати труднощі, з

якими можуть стикнутися учні під час засвоєння мовного матеріалу або формування вмінь різних видів мовленнєвої діяльності, творчо конструювати етапи навчання мовного матеріалу з урахуванням вікових особливостей учнів, самостійно обирати форми та технології формування продуктивних і рецептивних видів мовленнєвої діяльності (*практика асистента вчителя*); стимулювання потреби у науковому пошуку, формування науково-дослідницького підходу до педагогічної діяльності, розвиток дослідницьких вмінь майбутніх вчителів на основі отриманих лінгвістичних, соціокультурних та методичних знань, вивчення накопиченого вітчизняними та зарубіжними науковцями досвіду навчання іноземної мови та власного досвіду (*мовно-методична практика*); розвиток методичної компетентності майбутнього вчителя / викладача ЗВО, готовність майстерно планувати власну навчально-комунікативну діяльність, перетворюючи теоретичні знання, носієм яких він є, у засіб ефективного навчання іноземної мови студентів різних вікових груп ЗЗСО та ЗВО з урахуванням їх індивідуальних інтересів та потреб (*виробнича практика*).

Діагностична функція. Під час педагогічної практики будь-якого типу зазначена функція спрямована на перевірку особистісних якостей майбутнього вчителя іноземної мови, достатності рівня володіння іноземними мовами і професійно важливими знаннями, навичками та вміннями, що забезпечить виконання професійних функцій вчителя / викладача та свідчить про підготовленість до творчої самостійної роботи в школі / ЗВО, здатності використовувати передовий педагогічний досвід в різних інших умовах або для інших цілей,

продовжувати науковий пошук в галузі методичної проблеми, яка цікавить найбільше.

Таким чином, під час наскрізної педагогічної практики формується соціальна та професійна позиція вчителя іноземної мови, яка буде продовжуватися впродовж усієї професійної діяльності, проявляється його професійно-педагогічна спрямованість, що складається з інтересу до професії, професійно-педагогічних намірів, готовності до інновацій, творчості та навчання впродовж життя.

1.2. Характеристика видів педагогічної практики у професійній підготовці вчителя іноземної мови нового покоління першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

1.2.1. Навчальна практика керованого спостереження

Перша навчальна практика (III-IV семестри) проводиться раз на два тижні загальною кількістю 90 годин, що складає три кредити. **Мета та завдання** такої практики повністю відповідають змісту матеріалу з курсу «Методика навчання англійської мови», який студенти вивчають протягом навчального року. Спостереження, як метод дослідження, має керовану спрямованість, оскільки всі студенти отримують однакові спеціально розроблені завдання, які вони виконують під час практики в школі. Таким чином, майбутні вчителі не тільки просто спостерігають за роботою досвідчених вчителів та оцінюють її з позицій індивідуальних «смаків» та вподобань, а й співвідносять побачене на уроці з навчальним матеріалом, пройденим під час інтерактивних майстерень у виші, набуваючи при цьому перший безцінний досвід: які підходи, форми та методи використовує вчитель у процесі презентації нового мовного матеріалу, які з них демонструють високу / низьку ефективність в молодшій або середній школі, яким чином відбувається організація формування мовленнєвих вмінь учнів, які засоби навчання викликають більшу / меншу зацікавленість учнів; як використовуються інформаційно-комп'ютерні технології тощо. Частина запропонованих завдань для спостереження є тестовими, для вирішення яких студент має підкреслити/обрати потрібну відповідь або заповнити запропонований стовпчик таблиці. Проте більша частина завдань є творчою, спрямованою на формування критичного та

методичного мислення майбутнього вчителя, наприклад: *Чи вдалося вчителю реалізувати мету уроку? Що б ви додали/змінити у плані уроку, щоб досягти необхідного результату?* Саме у цьому й полягає **мета** навчальної педагогічної практики III-IV семестрів.

Окрім зазначених завдань, студентам було запропоновано спостереження за соціально-емоційним кліматом на уроці, концепція якого була розроблена Недом Фландерсом (Ned Flanders) і яка широко використовується в зарубіжній методиці¹².

Ми відштовхувалися від **трьох основних причин**:

- специфіка предмета «Іноземна мова», успішне оволодіння яким залежить від створеного на уроці вчителем комфортного клімату, що мотивує та сприяє іншомовній комунікації в умовах відсутності реального контексту;
- турбулентність воєнного стану в Україні, який є стресовим для учнів будь-якої вікової групи, і тому соціально-емоційний клімат уроку дає можливість полегшити емоційний тиск на учнів, позбавити страху та невпевненості;
- вивчення й аналіз вербальної та невербальної поведінки вчителя іноземної мови, його/її взаємодія з учнями, вміння встановити контакт, що, з одного боку, допоможе майбутнім вчителям запозичити побачений позитивний досвід, а з іншого – надасть можливість для власної творчості та вибору цікавих і ефективних технологій створення соціально-емоційного клімату на уроці.

¹² Flanders, N. (1965). *Teacher Influence, Pupil Attitudes and Achievement (Cooperative Research Monograph No. 12)*. Washington, D.C.: Office of Educationa.

Результати використання технології Неда Фландерса під час практики спостереження показали справжній інтерес здобувачів до особистості вчителя іноземної мови, його/її поведінки на уроці з різною метою (похвала, оцінювання, пояснення, надання інструкцій до завдань тощо), що спонукало до складання професійного портрета майбутнього вчителя іноземної мови нового покоління після кожного типу навчальної практики з метою демонстрації поступового набуття студентами професійно-значущих умінь, здібностей та якостей. Крім того, це також стало підґрунтям для виокремлення ще одного виду навчальної практики на останньому 4-му курсі – мовно-методичної, яка поєднала лінгвістичну та методичну підготовку вчителя, зокрема до створення моделей вербальної та невербальної поведінки на уроці іноземної мови.

Під час методичних майстерень на 2-му курсі студенти не тільки ознайомлюються з десятьма категоріями спостереження згідно з теорією Неда Фландерса¹³ (рис. 1.1), але й отримують перший досвід аналізу занять в лабораторних умовах за допомогою спеціально створених методичних проблемних задач, аналізу відеофрагментів уроків іноземної мови в початковій та основній школі.

На цьому етапі реалізації мети сприяють не лише виокремлені новою типовою програмою завдання відповідно до вивчених тем з предмету «Методика навчання англійської мови» на другому курсі, але й розуміння учнів та процесу учіння як підготовки до вчителювання.

¹³ Flanders, N. (1965). *Teacher Influence, Pupil Attitudes and Achievement (Cooperative Research Monograph No. 12)*. Washington, D.C.: Office of Educationa.

Рис. 1.1. Категорії спостереження (за Н. Фландерсом)

Отже, **завдання** навчальної практики керованого спостереження передбачають наступне:

- спостереження за процесом навчання англійської мови на уроках та за результатами спостереження, заповнення таблиці і схеми у запропонованих завданнях з кожної теми;
- коментування результатів кожного спостереження у вигляді власних індивідуальних коментарів творчого характеру;
- аналіз і порівняння результатів спостереження під час методичних дискусій з ментором у мікрогрупах (3-5 студентів) для знаходження спільних висновків;

- узагальнення професійно-значущих аспектів спостереження, обмінюючись досвідом та ідеями в макрогруповому режимі всіма студентами під керівництвом методиста групи;

- розуміння основних підходів до вивчення іноземної мови та оволодіння нею, а також її впливу на процес навчання іноземної мови;

- оцінка правильності та доцільності вибору вчителями навчальних матеріалів, методів і технологій для учнів відповідно до цілей та задач уроку, а також конкретного навчального контексту та надання побаченому власний коментар;

- аналіз іншомовних мовленнєвих вмінь вчителя (Classroom English), дотримуючись принципу TTT vs STT, вмінь надавати чіткі та небагатослівні інструкції до вправ, грамотно пояснювати домашні завдання тощо;

- вивчення мовного матеріалу, запланованого вчителем на уроці, виявлення труднощів, з якими учні зустрічаються під час його вивчення, способів їх усунення;

- визначення цілі, задачі, результатів (learning outcomes) кожного уроку (або серії уроків) та знаходження можливої невідповідності цілей і очікуваних результатів, висунення власних ідей;

- відстеження і узагальнення інноваційних технологій навчання мови з метою розширення власного діапазону навчальних прийомів у викладанні іноземної мови.

Зразки завдань, які розроблені авторами монографії представлені у *практикумі «Методика навчання іноземної мови: наскрізна педагогічна практика»*.

Проаналізувати свої результати спостережень, розібратися у незрозумілому, студенти можуть під час педагогічного спілкування зі своїм ментором – шкільним учителем англійської мови, з яким він/вона буде працювати усі три роки професійної підготовки в ЗВО. Зазвичай ментор керує двома-трьома студентами, які відвідують його/її уроки, обговорюючи й коментуючи побачене.

Порівнювати результати власного спостереження з результатами однокласників, які проходять практику в інших школах, обмінюватися думками, ідеями та узагальнювати професійно-значущі аспекти спостереження студенти можуть в групі одразу після проходження практики під час наступної інтерактивної майстерні під керівництвом методиста групи у ЗВО. Таким чином, спостереження керується:

- спеціально складеними завданнями;
- педагогічним спілкуванням зі шкільними менторами;
- груповим обговоренням й узагальненням проміжних результатів практики з методистом вишу.

Про реалізацію мети та завдань навчальної практики керованого спостереження першого року формування професійної компетентності майбутнього вчителя англійської мови можна робити висновки за такими складовими:

- рівнем набутих професійно-значущих компетентностей;
- набуття спеціальних якостей та здібностей, притаманних виключно вчителю іноземної мови.

Розглянемо кожен із них.

Характеристика набутих професійно-значущих компетентностей майбутнього вчителя ІМ

С. Ю. Ніколаєвою в структурі професійної компетентності майбутнього вчителя виокремлено *загальну* та *професійну* компетенції та окремо професійну іншомовну комунікативну компетенцію¹⁴. Аналіз науково-методичної літератури з питання тлумачення та визначення понять «компетенція» та «компетентність», зокрема робіт Н. М. Бібік, О. Б. Бігич, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, В. В. Черниш та останніх державних документів з питань освіти (Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», Новий державний стандарт та нові програми з іноземної мови) свідчать про використання загальноприйнятого терміну *«компетентність як здатність особистості виконувати будь-яку діяльність на основі життєвого досвіду і набутих знань, навичок та вмінь»*. Тому в нашій роботі будемо використовувати цей термін, який дозволяє говорити про рівні сформованості професійної компетентності майбутніх учителів після навчальної практики керованого спостереження в III-IV семестрах.

Ми вважаємо, що під час першого самостійного професійно-педагогічного досвіду в школі доцільно говорити про формування загальної і предметної професійної компетентностей, формування яких відбувається тільки на рівні спостереження.

До **загальних компетентностей** ми відносимо компетентності, притаманні вчителю будь-якого профілю, і які є базовими у володінні професією. Практика засвідчує, що під

¹⁴ Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е., та ін. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика* (С. Ю. Ніколаєва, ред.). Київ: Ленвіт.

час навчальної практики керованого спостереження студенти оволодівають наступними компетентностями:

Соціально-особистісною, яка виражається у:

- вмінні вступати у комунікативні взаємини з учнями, ментором, один з одним;
- орієнтуватися у педагогічних ситуаціях, які виникають не лише на уроці, а й в процесі педагогічного спілкування;
- знаходити спільну мову з учнями різних вікових груп;
- залучати учнів до співпраці в парах, групах, командах;
- ідентифікувати індивідуальні особливості учнів та знаходити способи спілкування з ними.

Компенсаторною, яка пов'язана із загально-навчальною компетентністю й свідчить про здатність майбутнього вчителя:

- оцінювати нестачу власних знань з базових й суміжних наук (педагогіки, психології, філології, методики, інформатики тощо);
- самостійно планувати шляхи поповнення нестачі виявлених знань;
- визначати раціональні прийоми власної розумової праці.

Рефлексивною, яка дозволяє:

- спостерігати та розмірковувати над побаченим на уроці;
- усвідомлювати те, як відбувається організація роботи на уроці, вибудовуються взаємовідносини між вчителем та учнями;
- розуміти власні почуття, викликані стилем викладання учителя, його особистісними характеристиками;
- викликати бажання набуття нового досвіду педагогічної роботи в школі.

Емпатичною, що демонструє власне емоційно-оцінчне відношення до обраної професії.

До **предметної професійної компетентності**, яка формується в процесі такої практики, відносимо, передусім, компетентності, пов'язані з вивченням та навчанням ІМ:

○ *мовну та мовленнєву* компетентності, що дозволяють майбутньому вчителю не тільки розуміти ІМ уроку, але й мову носіїв, які відвідують чи працюють у школі, що значно збагачує обсяг професійно-орієнтованої лексики та знаходить відображення у їх використанні методичної термінології під час педагогічного спілкування з ментором, обговоренні результатів спостереження один з одним, участі у груповому обговоренні побаченого;

○ *методичну компетентність*, яку, на основі аналізу педагогічної літератури, зокрема робіт Л. В. Калініної, Н. Р. Прокопчук, Н. С. Щерби¹⁵, Н. В. Майєр, В. Г. Редька, О. Б. Тарнопольського та інших ми трактуємо як *«результат методичної підготовки, що проявляється у здатності ефективно виконувати всі види професійно-методичної діяльності, перетворюючи накопичені теоретичні знання, вміння та навички у засіб ефективного навчання ІМ своїх потенційних учнів»*. Вона представлена наступними **вміннями**:

- розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у викладанні ІМ, що передбачає застосування певних теорій та методів лінгвістичних та психолого-

¹⁵ Калініна, Л. В., Петранговська, Н. Р., & Щерба, Н. С. (2014). *Комплексні комп'ютерні лабораторні роботи як засіб самостійної методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови*. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка.

- педагогічних наук, технологій навчання ІМ і характеризується комплексністю та невизначеністю умов;
- абстрактного та критичного мислення, аналізу, синтезу та оцінювання, щоб виявляти проблеми і задачі, пов'язані із професійно-методичною діяльністю вчителя, та використовувати набуту інформацію для обґрунтованого вирішення подібних методичних проблем;
 - автономного навчання, самостійного поповнення недостаючих мовних та професійно-значущих знань, умінь та навичок, виявлених під час спостереження;
 - оцінювання ефективності використання інформаційних, комунікаційних та мультимедійних технологій у навчанні ІМ;
 - здійснення розробки та використання необхідних навчальних матеріалів.

Однак професійна компетентність майбутнього вчителя ІМ – це також сформованість у нього професійно-значущих якостей та здібностей. В науково-педагогічній літературі **здібності** тлумачаться як *«сукупність індивідуальних властивостей, психологічних рис, які є необхідною передумовою успішного оволодіння професійною діяльністю, її ефективного здійснення»*. Вони передбачають наявність у майбутніх учителів ІМ ділових якостей, спеціальних методичних вмінь, навичок, досвіду, що формуються і вдосконалюються під час педагогічної практики.

Педагогічні здібності, у свою чергу, «забезпечуються» **здатностями** виконання відповідних професійно-методичних дій. Наш досвід свідчить про те, що протягом першого року професійно-методичної підготовки студенти вперше усвідомлюють свою причетність до професії та демонструють

раніше не знайомі їм якості, пов'язані з становленням їх як учителя ІМ.

Ці здатності:

- здійснення цілеспрямованої діяльності спостереження за організацією, проектуванням і творчим конструюванням навчально-виховного процесу з ІМ (англійської) та окремих його складових з урахуванням особливостей типу навчального закладу, індивідуальних та вікових особливостей учнів на основі знань теорії та практики середньої освіти, методики викладання ІМ та мовознавства;
- ідентифікації сучасних принципів, підходів, прийомів і засобів формування іншомовної комунікативної компетентності учнів закладів середньої освіти, які використовуються на уроці іноземної мови;
- оцінювання навчально-виховного процесу у навчанні ІМ в цілому і процесу навчання конкретного матеріалу з урахуванням особливостей ступеня навчання;
- визначення шляхів формування й розвитку інтелектуальної та емоційної сфер особистості учня, його пізнавальних та розумових здібностей у процесі оволодіння ним іншомовною комунікативною компетентністю;
- реалізації виховної функції навчання ІМ на уроці, вирішення завдань морального, культурно-естетичного, трудового виховання учнів засобами іноземної мови з урахуванням особливостей ступеня навчання;
- передбачення використання творчих та інтерактивних форм навчання, технологій XXI століття, які активізують мотиваційну, емоційну, когнітивну, творчу сферу особистості кожного учня.

Результати першого року навчальної практики дозволяють скласти **перший професійний портрет майбутнього вчителя ІМ нового покоління**, який володіє наступними базовими та спеціальними професійно-значущими **вміннями**. Такий учитель:

- ✓ розуміє яким чином здійснювати спостереження за ходом уроку, здійснювати його аналіз та вчитись у досвідчених вчителів;
- ✓ розуміє, яким чином можна визначити навчальні потреби учнів та запропонувати навчальні дії та матеріали для задоволення цих потреб;
- ✓ надає поради учням щодо різноманітних способів учіння, щоб допомогти їм у розвитку власних навчальних стратегій;
- ✓ скеровує учнів в процесі пошуку та використання навчальних ресурсів, що сприяють ефективному вивченню ІМ як на уроках, так і в позаурочний час;
- ✓ передбачає проблеми педагогічного, методичного або лінгвістичного характеру, які можуть виникнути на уроці, та планує власні способи реагування на них;
- ✓ оснащує учнів інструментами оцінювання власного прогресу та навчальних досягнень у вивченні ІМ;
- ✓ ідентифікує навчальні проблеми, з якими учні стикаються на уроці та пропонує шляхи їх усунення;
- ✓ розширює власний діапазон навчальних прийомів шляхом спостереження за ходом уроків ІМ менторів школи;
- ✓ співпрацює з одногрупниками, постійно обмінюючись досвідом та ідеями, а також отримує поради від ментора та методиста ЗВО;

✓ визначає аспекти власного професійного вдосконалення та планує шляхи саморозвитку.

В якості контролю за набутими професійно-значущими знаннями, вміннями та навичками матеріали практики керованого спостереження включені до завдань першого екзамену з курсу «Методики навчання англійської мови» у IV семестрі та мають практичний характер, який потребує від майбутніх вчителів методичного мислення, наприклад:

- *A learner of the 6th grade finds it very difficult to sit still and concentrate during English lessons. What can you do to involve him and to help him learn effectively?*
- *An 8th grade learner has good marks in English. But when it comes to writing tests or passing exams his results are considerably worse as compared to his everyday classroom performance. How can you explain this situation? What would you do if you were a teacher?*
- *A new student has come to the 7th grade. He doesn't participate in the activities a teacher uses in the lesson and feels embarrassed. What could be done to help a newcomer?*

Крім того, впродовж усього керованого спостереження студенти мають вести методичне портфоліо зі всіма матеріалами педагогічної практики з коментарями та оцінкою шкільних менторів та методистів ЗВО.

Пропонуємо таблицю розподілу балів, які отримують майбутні вчителі (табл. 1.1), а також шкалу оцінювання знань здобувачів вищої освіти (табл. 1.2).

Таблиця 1.1

Оцінювання результатів навчальної педагогічної практики керованого спостереження

	Вид діяльності здобувача вищої освіти	Термін виконання	Кількість балів
1.	Спостереження у школі з	під час	25

	виконанням спеціально розроблених завдань та обговорення їх результатів в мікрогрупах з менторами школи.	практики	
2.	Обговорення та коментування професійно-значущих ідей спостереження під час інтерактивної методичної майстерні в групі за участі методиста ЗВО	згідно з розкладом	25
3.	Інтерпретація матеріалів спостереження у методичні портфоліо	впродовж семестру	50
	Всього:		100

Таблиця 1.2

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка за університетською шкалою		Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	
Екзамен	Залік		Оцінка	Пояснення
<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>	90-100	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
<i>Добре</i>		82-89	B	вище середнього рівня з кількома помилками
		74-81	C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
<i>Задовільно</i>		64-73	D	непогано, але зі значною кількістю недоліків
	60-63	E	виконання задовольняє мінімальним критеріям	
<i>Незадовільно</i>	<i>Незараховано</i>	35-59	FX	з можливістю повторного складання
		1-34	F	з обов'язковим повторним курсом

1.2.2. Навчальна практика асистента вчителя

Навчальна практика асистента вчителя (V-VII семестрів) має таку ж загальну кількість годин – 90, що складає три кредити на 3-му курсу та на 4-му. Вона проводиться раз на тиждень і має свої особливості.

На відміну від керованого спостереження на другому курсі, метою якого було розуміння учнів та процесу навчання, студенти третього та четвертого курсів проводять активну професійно-методичну підготовку до вчителювання, виконуючи **роль асистента вчителя**. При цьому кероване спостереження теж зберігається по темах, що вивчаються у відповідних семестрах. Перед початком навчальної педагогічної практики студентам запропоновано настановче заняття з метою їх знайомства з цілями та очікуваними результатами (learning outcomes) навчальної практики. Якщо з методикою керованого спостереження студенти добре знайомі, то роль асистента вчителя для них є новою. На настановчому занятті студенти отримують роз'яснення та інструктаж про можливі мікроелементи уроку, які вони можуть самостійно обрати і провести в школі. Практика засвідчує, що таке завдання не викликає труднощів, оскільки, з одного боку, всі ці методичні питання було вивчено та обговорено на інтерактивних майстернях у ЗВО, а, з іншого боку, студенти їх «програвали» зі своїми одногрупниками у формі ділових професійно-орієнтованих ігор та мікрорекламування.

Ключова роль тут належить **шкільному ментору**, з яким майбутній учитель працює вже не перший рік, і який спрямовує його асистентську практику, включаючи її в навчально-виховний процес певного класу, де він проводить уроки. Це може бути проведення фоноварядки, семантизація і

первинне закріплення нового лексичного чи граматичного матеріалу, організація роботи з навчання аудіюванню, говорінню, читанню й письму, проведення тестування знань та вмінь учнів тощо. Безумовно, тематичний контекст та час проведення регламентує ментор, однак студенти можуть підібрати або приготувати навчальні матеріали не лише для своїх мікроелементів, а й до уроків ментора за його завданням, наприклад, роздатковий матеріал, різні види наочності, аудіо, відеоматеріали.

Таким чином, ця навчальна практика має на меті вдосконалення та поглиблення базових професійно-значущих компетентностей у навчанні ІМ на різних ступенях навчання та надання посильної допомоги вчителям англійської мови, які були їхніми менторами на другому та є на третьому курсах. Така мета реалізується у більш складних **завданнях**, а саме:

- аналізувати зміни та інновації в освітній реформі України, останні досягнення в галузі навчання іноземної мови для вдосконалення власної професійно-методичної компетентності та подальшого використання під час навчання учнів;
- вивчати досвід роботи вчителів англійської мови в школі, в якій майбутній учитель проходить практику, та використовувати його під час планування власних мікроелементів уроків;
- планувати та проводити власні мікроелементи уроків і критично оцінювати їх успішність у вигляді письмового коментування обсягом 100 слів;
- обговорювати власні проведені мікроелементи уроків в межах мікрогруп під керівництвом ментора;

- коментувати проведені мікроелементи уроків у вигляді відеопрезентації, публічного захисту перед усією групою.

За більш тривалий час коло загальних та предметних компетентностей майбутнього вчителя ІМ під час проходження навчальної практики (V-VI-VII семестри) значно розширюється. По-перше, студенти вперше розпочинають свою цілеспрямовану дослідницьку діяльність з методичних проблем, які їх зацікавили, а, по-друге, у них вже накопичено невеликий певний педагогічний досвід, що дає їм можливість здійснення більш глибокого й обґрунтованого аналізу навчально-педагогічного процесу в школі, особливо викладання ІМ.

До вже сформованих на попередньому етапі **загальних компетентностей** додаються також:

Методологічна, яка спрямована на:

- осмислення різних аспектів професійно-педагогічної діяльності у ЗЗСО;
- визначення власних пріоритетів у професійно-педагогічній діяльності;
- вивчення та аналіз наявних підходів до вирішення проблеми;
- планування проведення наукового дослідження в межах теми, що цікавить;
- визначення можливих методів дослідження обраної методики.

Гностична, що дає можливість:

- активізувати пізнавальну діяльність майбутнього вчителя;

- стимулювати пошук та вивчення ефективних педагогічних технологій;
- порівнювати та узагальнювати наявну інформацію;
- знаходити необхідні засоби кількісної та якісної обробки отриманих даних дослідження.

Мотиваційна, яка сприяє:

- глибокому та багатосторонньому пізнанню своєї професії;
- засвоєнню нових ІКТ і медіатехнологій, продиктованих вимогами часу;
- свідомому особистісному саморозвитку;
- довготривалій готовності до самовдосконалення впродовж життя.

У блоці **предметної професійної компетентності**, крім вже відомих мовної та мовленнєвої компетентностей, з'являються компетентності, пов'язані з вивченням мови і культури, а саме:

Професійна іншомовна комунікативна компетентність, покликана:

- зацікавлювати учнів у можливості використання отриманих знань для іншомовного спілкування з носіями мови, а також навчання за кордоном;
- використовувати мовленнєвий етикет класного вжитку, який використовують носії мови;
- здійснювати індивідуальний й диференційний підхід до учнів під час формування іншомовної комунікативної компетентності;
- розробляти соціокультурні рольові ігри, проблемні завдання, проекти, колажі для організації різних форм іншомовного спілкування на уроці;

- моделювати окремі етапи уроків з навчання іншомовному комунікативному спілкуванню;
- знаходити інноваційні технології навчання учнів міжкультурному діалогу, у відповідності до норм і культурних традицій інших англomовних країн;
- використовувати різні стратегії для успішного вирішення можливих ситуацій непорозуміння у взаємодії з носіями мови, яка вивчається;
- знаходити спільне та відмінне в рідній культурі та культурі країни, мова якої вивчається;

Соціокультурна компетентність, яка виражається в умінні:

- розвивати в учнях потребу в пізнанні культури інших народів та загальної культури;
- знаходити інформативний матеріал про країну, мова якої вивчається, її національно-культурні особливості, традиції та звичаї, переконливо та доступно доводити до свідомості учнів їх зміст;
- адаптувати країнознавчий матеріал відповідно до рівня володіння ІМ учнів різних вікових груп;
- ознайомлювати учнів з моделями іншомовної вербальної та невербальної комунікативної поведінки носіїв мови, нормами етикету та навчати користуватися ними у процесі соціокультурних рольових ігор;
- розвивати уміння, необхідні для сприймання, інтерпретації та використання інформації соціокультурної спрямованості;
- моделювати різні соціокультурні ситуації іншомовного спілкування.

Лінгвосоціокультурна компетентність, що вимагає від майбутнього вчителя ІМ вмінь:

- поповнювати словниковий запас своїх потенційних учнів безеквівалентною та фоною лексикою, аналомовними реаліями, приказками та прислів'ями і вчити використовувати їх в умовах прямого або опосередкованого іншомовного контакту;
- пояснювати різницю у передачі однакових понять рідною та іноземною мовами;
- коментувати лінгвосоціокультурні помилки в іншомовному спілкуванні та знаходити шляхи їх усунення;
- здійснювати альтернативний вибір найпоширеніших лінгвосоціокультурних явищ;
- розпредмечувати лінгвосоціокультурну інформацію в національно забарвлених термінах та термінологічних сполученнях;
- формувати лінгвістичних кругозір учнів шляхом опори на їх фоніві знання про культурні факти, норми та цінності різних народів та національної культури;
- створювати умови, що сприяють розвитку потенційних можливостей лінгвосоціокультурної компетентності учнів.

Методична компетентність даної практики полягає в **умінні** майбутніх учителів:

- соціальної та академічної мобільності, відчуття своєї приналежності до рідного народу й одночасно усвідомлення себе суб'єктом полікультурної і мультілінгвальної світової цивілізації, готового до здійснення реформ Нової української школи;

- розв'язувати складні задачі та практичні проблеми у навчанні іншомовному спілкуванню, що передбачає застосування вивчених комунікативних одиниць та моделей вербальної й невербальної комунікативної поведінки;
- творчо мислити, створювати креативні проблемні завдання, які стимулювали б творчу активність учнів;
- здійснювати творчий науковий пошук та проводити власні дослідження з актуальних проблем методики викладання ІМ;
- ефективно застосування сучасні підходи, технології та режими роботи для формування мовної, мовленнєвої, комунікативної та лінгвосоціокультурної компетентності учнів;
- здійснювати моделювання ефективного навчання ІМ з використанням інноваційних технологій та з урахуванням особливостей ступеня навчання і рівня навченості учнів;
- прогнозувати подальші перспективи формування іншомовної компетентності учнів, їх розвиток як мовної особистості;
- реалізовувати стратегічну компетентність навчання ІМ, вирішувати завдання індивідуалізації та персоналізації навчання з урахуванням різних стилів навчання та множинних здібностей учнів;
- моделювати використання змішаних форм навчання, у тому числі дистанційного, гібридного та перевернутого навчання, які стимулюють пізнання та розвиток цифрової компетентності учнів;

- бути ретранслятором іншомовної культури країн, мова яких вивчається учнями ЗЗСО.

Після завершення навчальної практики асистента вчителя в ЗЗСО професійний Портрет учителя іноземної мови Нового покоління доповнюється й розширюється за рахунок спеціальних професійно-значущих знань, умінь і навичок. Виконавши програму навчальної практики II-VII семестрів, майбутній учитель англійської мови має сформоване уявлення про те, чому саме і яким чином він має навчати своїх потенційних учнів. Про готовність студентів до заключного етапу професійної підготовки, їх самостійної виробничої практики у VIII семестрі, у процесі якої вони будуть самостійно планувати, організовувати та проводити уроки іноземної мови, свідчить характеристика нових **здатностей у Професійному портреті вчителя англійської мови**, у якому він/вона здатний/на:

- вживати іноземну мову в усіх її проявах в автентичних ситуаціях міжкультурного спілкування на рівні автономного користування С1, реалізувати себе в межах діалогу культур;
- володіти сучасними новітніми технологіями навчання ІМ ХХІ століття, які відповідають вимогам нового полікультурного та інформаційно-технологічного суспільства;
- ідентифікувати індивідуальні навчальні труднощі учнів у процесі вивчення ІМ та опікуватися різними категоріями учнів з особливими освітніми потребами під час планування та навчання;
- планувати навчання мовних аспектів у комунікативних ситуаціях, що максимально наближені до реальних, інтегруючи це в етапи уроків, які забезпечують розвиток

мовленнєвих умінь учнів з урахуванням їх навчальних та індивідуальних потреб задля досягнення результатів оволодіння англійською мовою, зазначених у нових програмах та в Державному стандарті з іноземної мови для всіх типів шкіл;

- організувати і скеровувати взаємодію у різних мовленнєвих режимах (парному, груповому, командному, усім класом) на уроці у відповідності до навчальних цілей та засобів сприймання навчального матеріалу учнями;

- адаптувати аудитивні та друковані тексти для навчання та тестування учнів різних вікових категорій відповідно до нових державних програм з іноземної мови та вміти розробляти власні тести поточної успішності і тести досягнень, що повністю відповідають Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти;

- скеровувати учнів у пошуку та використанні навчальних ресурсів, що сприяють вивченню ІМ як на уроках, так і в позаурочний час;

- визначати рівень особистісного і професійного розвитку й вміння поповнювати у процесі навчання нестачу мовних і професійно-значущих знань, мовленнєвого і соціального досвіду спілкування іноземною мовою та моделювати траєкторію особистісного самовдосконалення;

- розуміти процеси та закономірності у розвитку та функціонуванні ІМ, може визначати тенденції та особливості використання мовних і мовленнєвих засобів залежно від умов і мети спілкування;

- обирати оптимальні засоби вирішення навчально-професійних предметних, типових професійних завдань, що виникають у реальних ситуаціях професійно-педагогічної

діяльності в ЗЗСО, з використанням отриманих знань, професійного і життєвого досвіду, цінностей та схильностей;

- відбирати навчальний матеріал та засоби навчання, відповідні цілям, адекватні процесу іншомовної комунікації, посильні та доступні для учнів різних вікових груп у закладах середньої освіти відповідно до цілей та завдань уроку, а також конкретного начального контексту;

- передбачати можливі навчальні проблеми, з якими учні можуть зіткнутися на уроці, використовувати різні типи оцінювання відповідно до навчального контексту на основі діагностики та узагальнення помилок та труднощів учнів;

- слугувати зразком для учнів у вимові, граматичній правильності, нормах вербальної та невербальної комунікативної поведінки, яка притаманна носіям мови;

- бути мовленнєвим партнером для учнів у різних комунікативних ситуаціях;

- аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати наукових досліджень у сферах лінгвістики, методики навчання ІМ та світової літератури, оцінювати результати власних наукових досліджень з використанням сучасних методів науки, інформаційних та інноваційних технологій.

Як і минулого року, матеріали навчальної практики V-VII семестрів включені до завдань екзамену курсу «Методики навчання англійської мови» у VI семестрі.

Впродовж цього виду практики майбутні вчителі продовжують поповнювати методичні портфоліо, в яких вони представляють:

- ✓ виготовлені навчальні матеріали до власних мікрОВикладань уроків своїх менторів з інструкціями до їх виконання;
- ✓ планів уроків власних мікрОВикладань;
- ✓ критичні есе проведених мікрОВикладань та мікрОВикладань совоїх однокласників;
- ✓ відеоматеріали 1-2 власних мікрОВикладань.

Пропонуємо розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти після зазначеної педагогічної практики (табл. 1.3), а також шкалу оцінювання знань здобувачів вищої освіти (див. табл. 1.2 на с. 39):

Таблиця 1.3

**Оцінювання результатів навчальної педагогічної
практики студентів**

№	Вид діяльності здобувача вищої освіти	Критерії оцінювання	Термін виконання	Кількість балів
1.	Виготовлення навчальних матеріалів до уроків менторів	<ul style="list-style-type: none"> • відповідність темі уроку та віковим особливостям учнів даного класу (5 б.); • ефективність використання матеріалу на уроці (5 б.); • автентичність матеріалу (5 б.); • методична грамотність інструкцій до навчального матеріалу (5 б.); • естетичне та художнє оформлення матеріалу (5 б.) 	впродовж семестру	25

2.	Написання планів мікрОВикладань	<ul style="list-style-type: none"> • грамотність визначення цілі та її результатів (5 б.); • логічна побудова мікрОВикладання (5 б.); • обґрунтованість використання технологій навчання та режимів роботи (5 б.); • оснащення мікроелементу (5 б.) 	згідно зі шкільним розкладом	20
3.	Створення методичного портфелю	<ul style="list-style-type: none"> • поповнення методичного портфеля матеріалами практики (10 б.); • наявність планів-конспектів (5 б.); • наявність критичних есе (5 б.); • наявність відеоматеріалів (5 б.) 	впродовж семестру	25
4.	Публічний захист (або відеозвіт) улюбленого проведеного мікрофрагменту уроку	<ul style="list-style-type: none"> • обґрунтоване професійно-орієнтоване використання ІМ під час проведення мікрОВикладання на рівні В1+/В2, дотримання принципів ТТТ, СТТ, грамотне оцінювання відповідей учнів, виправлення помилок тощо (10 б.); • правильний підбір та використання технологій навчання і навчальних матеріалів (15 б.); • забезпечення належного зворотнього зв'язку з учнями (5 б.) 	наприкінці практики	30
Всього:				100

Наш досвід засвідчує, що організована подібним чином навчальна педагогічна практика асистента вчителя стає важливим практичним компонентом професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови. Вона дає студентам можливість не лише поєднати теорію з практикою, але й побачити, як учителі-практики використовують таке поєднання на уроках англійської мови й спробувати самостійно відтворити його в реальності в педагогічному контексті. Крім того, цей вид навчальної практики надає можливість студентам навчатися один в одного, ділитися своїми методичними знахідками й запозичувати аналогічне у своїх одногрупників, що сприяє розвитку креативного і самостійного мислення. Усе зазначене мотивує студентів до більш глибокого пізнання своєї професії, необхідності бути готовим до навчання ІМ учнів нового покоління.

1.2.3. Виробнича практика в літніх мовних таборах

Виробнича практика в літніх мовних таборах посідає чільне місце в системі педагогічних практик, адже є першим досвідом безпосередньої взаємодії майбутніх вчителів з учнями ЗЗСО. Практика проводиться у VI семестрі та складає 4,5 кредитів ЄКТС (135 годин). Виробнича практика в літніх мовних таборах відбувається три тижні в червні та співпадає з роботою прищільних мовних таборів у місті й області.

Навідміну від традиційної практики в літніх оздоровчих таборах, під час проходження цього виду виробничої практики студенти виконують роль не лише педагога-організатора й організатора позакласної та виховної роботи з дітьми, але й активно використовують свої вузькопрофесійні знання, інтегруючи виховну роботу з навчанням іноземної мови, зокрема використовуючи елементи гейміфікації та навчання, що базується на грі, та узгоджуючи власну діяльність з графіком, планом і програмою роботи мовного табору.

Метою виробничої практики в літніх мовних таборах є формування у майбутніх учителів іноземної мови професійно-методичної компетентності та набуття ними практичного досвіду реалізації майбутньої професійної діяльності під час здійснення навчально-виховної та організаційної роботи зі школярами з предмета «Іноземна мова».

Серед основних **завдань** виробничої практики в літніх мовних таборах зазначено:

- ◆ формування і розвиток у майбутніх учителів іноземної мови **м`яких/гнучких умінь (soft skills)**, зокрема:
 - **комуникативних** (переконувати та аргументувати свою позицію; вести перемовини та виступати медіатором; проводити публічні виступи, презентації

- та самопрезентації; працювати в команді та орієнтуватися на вимоги ринку праці);
- **саморегулятивних** (управляти емоціями та стресом; планувати власну траєкторію професійного розвитку; здійснювати тайм-менеджмент; рефлексувати; швидко відновлювати працездатність після стресу; проявляти ініціативність та наполегливість; ефективно використовувати зворотній зв'язок);
 - **мисленнєвих** (системно, креативно, критично, структурно та логічно мислити; шукати та аналізувати інформацію; виробляти та приймати рішення в нестандартних ситуаціях);
 - **управлінських** (ситуативно керувати та бути лідером; здійснювати наставництво (коучинг, менторинг); контролювати реалізацію колективних завдань).
- ◆ поглиблення й закріплення теоретичних знань та практичних навичок і вмінь у галузі методики навчання англійської мови;
 - ◆ вивчення сучасного стану навчально-виховної роботи в ЗЗСО, а також інноваційного досвіду навчання ІМ педагогів-менторів та вчителів-керівників практики від ЗЗСО;
 - ◆ виховання поваги до обраної професії, первинне формування індивідуальних професійних інтересів та нахилів майбутніх вчителів ІМ, розвитку творчого підходу до професійно-педагогічної діяльності.
 - ◆ виховання в студентів стійкого інтересу до професії вчителя іноземної мови, потреби в самоосвіті та пошуку творчих підходів до професійно-педагогічної діяльності;

- ◆ формування у студентів-практикантів умінь організації навчально-виховної роботи зі школярами, спираючись на знання з педагогіки, психології та методики навчання іноземної мови, а також враховуючи індивідуальні особливості школярів.

Успішне виконання завдань виробничої практики в літніх мовних таборах дозволить сформувати у здобувачів низку **загальних та професійних компетентностей**, що доповнюють вже раніше набуті під час навчальної практики спостереження та асистента вчителя компетентності.

Характеристика набутих професійно-значущих компетентностей майбутнього вчителя ІМ

Під час проходження виробничої практики в літніх мовних таборах у здобувачів вищої освіти формується низка *загальних та професійних* компетентностей, що допоможуть майбутньому вчителю іноземної мови якісно та ефективно провадити професійну діяльність в ЗЗСО.

З метою визначення **професійно-значущих компетентностей**, які повинен набути студент після проходження виробничої практики в літньому мовному таборі, ми звернулися до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти»¹⁶. Він містить уніфікований перелік компетентностей вчителя Нової української школи, який ми адаптували та конкретизували в річищі професійної діяльності вчителя іноземної мови. Отже, серед **загальних компетентностей** виокремлюємо наступні:

¹⁶ Міністерство освіти і науки України. (2024). *Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти»*. https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf

- ✓ **громадянська** (відповідальність, свідоме й толерантне ставлення до учнів та колег, повага до прав та свобод учасників освітнього процесу та суспільства вцілому);
- ✓ **соціальна** (партнерські відносини з учнями та батьками, здатність знайти спільну мову в конфліктних ситуаціях);
- ✓ **культурна** (цінування української й інших культур, повага до представників інших культур; відчуття і вияв національної культурної ідентичності; творче самовираження, взаємодія в команді);
- ✓ **лідерська** (прийняття ефективних рішень у контексті професійної діяльності, відповідальне ставлення до власних обов'язків; мотивація колег та учнів з метою досягнення спільної мети);
- ✓ **підприємницька** (генерація нових ідей; розуміння проблемних ситуацій, ефективне їх розв'язання; вияв ініціативності та підприємливості).

Професійні компетентності, які повинен набути студент після проходження виробничої практики в літньому мовному таборі:

- ✓ **мовленнєво-комунікативна** (залучення дітей до спілкування іноземною мовою, врахування культурних та соціальних аспектів країн, мови яких вивчаються);
- ✓ **предметно-методична** (ефективний вибір навчально-методичних матеріалів, форм, засобів та методів навчання з метою ефективного формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів; адаптація власних підходів до навчання ІМ до освітніх потреб дітей (вікових, психологічних тощо));

- ✓ **інформаційно-цифрова** (використання цифрових технологій для організації та проведення занять з іноземної мови; створення інтерактивних матеріалів для очного та дистанційного навчання);
- ✓ **психолого-емоційна** (врахування емоційного стану учнів, їх рівня мотивації та стресу, створення позитивної атмосфери під час занять з ІМ; імплікація елементів соціально-емоційного навчання (англ. Social and Emotional Learning; SEL) та вмiла інтеграція їх у контент занять з ІМ; контроль над власним емоційним станом);
- ✓ **інклюзивна** (наявність практичного досвіду роботи з учнями, які мають особливі освітні потреби; вміння модифікувати та адаптувати методичні матеріали з ІМ під індивідуальні освітні потреби дітей; підтримка та рівноправне залучення учнів до процесу навчання);
- ✓ **прогностична** (прогнозування результатів навчання та побудова довгострокових планів для досягнення цілей навчання ІМ; аналіз рівня іншомовної підготовки учнів, визначення їхніх сильних та слабких сторін);
- ✓ **інноваційна** (використання інноваційних педагогічних технологій у навчанні ІМ; експериментування з творчими підходами до організації та проведення занять, удосконалення або створення власних стратегій навчання ІМ);
- ✓ **рефлексивна** (аналіз власної діяльності, критична оцінка ефективності методів та засобів навчання і виявлення можливостей для їх удосконалення; обговорення власних успіхів та невдач з наставником та

пошук шляхів вирішення нестандартних педагогічних проблем).

Таким чином, перша виробнича практика, у комплексі з попереднім досвідом спостереження та асистування, відкриває майбутнім учителям цілісну картину педагогічної діяльності, що складається не лише з проведення уроків, але й з психологічного супроводу учнів, роботи з батьками та тісної співпраці з колегами.

Представимо детальніше процедуру проведення виробничої практики в літніх мовних таборах.

Починаючи з 2022-2023 начального майбутні вчителі іноземної мови вперше, після пандемії та впровадження військового стану, мали можливість проходити практику в ЗЗСО в очному форматі, що значно розширило спектр їх відповідальності та, водночас, ускладнило підготовку до проведення практики.

Запит від ЗЗСО. Першим кроком у організації практики в літніх мовних таборах є тісна співпраця з Департаментом освіти, що забезпечує виконання запитів від ЗЗСО міста щодо потреби в здобувачах-асистентах для організації та проведення літніх мовних таборів. Керівник практики від факультету/інституту опрацьовує запит та узгоджує розподіл здобувачів по ЗЗСО для проходження практики.

Кожен з суб'єктів-учасників освітнього процесу має власні функції в рамках виробничої практики в літніх мовних таборах. Під час перебування на базі практики майбутні вчителі тісно співпрацюють як з вчителем-керівником практики, так і з адміністрацією ЗЗСО. **Вчитель-керівник практики** ознайомлює студента-практиканта з «соціально-психологічним портретом» учнів табору, допомагає адаптуватися у новому

колективі, ділиться власним досвідом роботи у ЗЗСО, зокрема і навчально-методичними матеріалами з іноземної мови. **Адміністрація ЗЗСО**, що представлена директором та його заступниками, здійснює формальний супровід студента під час практики: контролює вчасне підписання всіх необхідних документів з боку ЗЗСО, перевіряє достовірність даних про здобувача освіти, контролює наявність належних умов проходження практики тощо.

Натомість, **викладач-керівник практики від кафедри** здійснює консультативний супровід здобувачів освіти впродовж усього періоду практики. Він/вона, в першу чергу, повинні бути зацікавлені в успішному проходженні виробничої практики студентами, надавати всю необхідну підтримку та допомагати з вирішенням як організаційних питань, так і методичних.

Установча конференція. Перед початком практики для студентів проводиться **установча конференція**, на якій присутні викладачі-керівники практики від кафедри, загальний керівник практик від інституту/факультету та методист навчального відділу. На заході здобувачі вищої освіти мають можливість ознайомитися з особливостями оформлення документації для проходження практики: оформлення відношення, проходження медичного огляду перед початком роботи в літньому мовному таборі, особливості оформлення щоденника практики, структура програми табору та конспектів днів табору тощо. Варто зазначити, що кожен ЗВО є автономним та індивідуально визначає форму звітності. Наприклад, в Житомирському державному університеті імені

Івана Франка перелік звітної документації регулюється положенням про практики здобувачів вищої освіти¹⁷.

Керівник практики від кафедри бере активну участь в організації й проведенні установчої конференції з виробничої практики в літніх мовних таборах: надає необхідні рекомендації і настанови щодо особливостей проходження практики, проводить первинний інструктаж з техніки безпеки й охорони праці (за потреби співпрацює з інженером із техніки безпеки), повідомляє про порядок та терміни подання звітності студентів про проходження практики.

Канал спілкування. З самого початку практики взаємодія здобувачів та керівника практики від кафедри організовується на базі певної платформи (LMS, месенджер, дошка Padlet тощо), завдяки чому студенти мають постійний канал спілкування як з викладачем-керівником практики, так і з колегами-студентами, які діляться досвідом організації та проведення літніх мовних таборів у різних закладах загальної середньої освіти, за якими вони закріплені.

Як зазначалося вище, виробнича практика в літніх мовних таборах триває три тижні, під час кожного з них студент має виконати низку завдань (табл. 1.4):

Таблиця 1.4

Терміни проведення виробничої практики в літніх мовних таборах

Терміни виконання	Індивідуальні завдання
Тиждень 1	Відвідування тренінгів із метою ознайомлення з методичним супроводом практики, розробка

¹⁷ Житомирський державний університет імені Івана Франка. (2024). *Положення про практики здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка (нова редакція)*. https://zu.edu.ua/offic/pro_praktyku.pdf

	навчально-методичних матеріалів для проведення заходів, знайомство з ЗЗСО, його матеріально-технічним та навчально-методичним забезпеченням; консультації з керівником практики від ЗЗСО щодо графіку проведення заходів у мовному таборі.
Тиждень 2	Оцінка та аналіз соціально-психологічного клімату в учнівському колективі, написання планів проведення навчально-виховних і розважальних заходів. Підготовка матеріалів та проведення навчально-виховних і розважальних заходів.
Тиждень 3	Підготовка матеріалів, написання планів та проведення навчально-виховних і розважальних заходів. Оформлення звітної документації.

Перший тиждень виробничої практики присвячений підготовці студентів до роботи у таборах. З метою якісної підготовки до проведення літніх мовних таборів, доцільно звернути увагу на:

- особливості ЗЗСО, при якому організовано табір, програму навчання, що запропонована в ньому;
- особливості організації охорони території закладу освіти, наявність обладнаного укриття, забезпечення безпеки перебування учнів та студентів-практикантів, протипожежні заходи тощо;
- особливості інфраструктури та матеріально-технічного забезпечення літнього мовного табору (аудиторії для проведення занять, майданчики для розважальних

заходів, доступ до мережі інтернет, наявність комп'ютерів та інших гаджетів тощо);

- попередній план роботи та режим дня, що передбачений у літньому мовному таборі;
- кількість учнів у групах й кількість вихователів;
- кількість занять в день, компетентність педагогічного колективу, присутність у таборі волонтерів/носіїв мови, які мають дозвіл на перебування у таборі та спілкування з дітьми.

Зміст роботи з учнями (тематика табору) визначається індивідуально кожним ЗЗСО та може варіюватися. Методисти пропонуються такі тематичні напрямки:

- ▶ здоровий спосіб життя;
- ▶ культура та звичаї країн, мова яких вивчається;
- ▶ свята та традиції країн Європейського союзу;
- ▶ театр та кіно;
- ▶ медіаграмотність та цифрові технології;
- ▶ література та журналістика;
- ▶ англійська мова в житті та майбутній кар'єрі;
- ▶ інтеграція науки у вивчення іноземної мови (STEM).

Методичні тренінги. Наступним кроком для успішного проходження практики в літніх мовних таборах є участь у тренінгах, які проводить керівник практики від кафедри. Тематика тренінгів визначається індивідуально керівником/керівниками практики від кафедри, спираючись на методичні рекомендаціями щодо проведення літніх мовних

таборів (Л. В. Калініна¹⁸, Н. С. Щерба¹⁹), проте основним завданням викладача є адаптувати контент тренінгів до потреб здобувачів вищої освіти, визначивши, які теми потребують більше часу на обговорення, а які можуть бути опрацьовані самостійно. Тренінги проводяться у вигляді *методичних майстерень*, на яких викладач та студенти діляться власними ідеями з певних тем, а також надають відгуки про доцільність використання тих чи інших технологій під час таборів.

Важливою та найпершою темою, яка обговорюється під час тренінгів є **емоційний стан учнів та особливості роботи зі школярами в умовах нестабільної безпекової ситуації**. Перш за все, студенти мають можливість ознайомитися з нормативними документами Міністерства освіти і науки України та ЗЗСО, які регулюють алгоритм дій вчителя/асистента під час повітряної тривоги²⁰, а також пропонують різні активності, що можуть виконуватися в укритті з різною метою:

- заспокоїти учнів, які відчувають тривожність та стрес;
- відволікти учнів від негативних думок та стабілізувати їх стан;
- розважити учнів, яким складно дотримуватися дисципліни впродовж перебування в укритті.

¹⁸ Калініна, Л. В., Калінін, В. О., Горобченко, Н. В., & Папіжук, В. О. (2016). *Організація та проведення літніх мовних таборів як одна з умов успішного оволодіння іноземною мовою: навч.-метод. посібник*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

¹⁹ Щерба, Н. С., & Горобченко, Н. В. (2020). *Методичні рекомендації щодо проведення виробничої педагогічної практики у літніх мовних таборах*. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка.

²⁰ Міністерство освіти і науки України. (2025). *Безпечне освітнє середовище: як діяти вчителям під час занять при оголошенні сигналу «Повітряна тривога»? <https://mon.gov.ua/news/bezpechne-osvitne-seredovishche-yak-diyati-vchitelyam-pid-chas-zanyat-pri-ogoloshenni-signalu-povitryana-trivoga>*

Різновиди завдань варіюються від керованих медитацій та інших практик соціо-емоційного навчання до всім добре відомих ігор в слова, настільних ігор, малювання, сторітелінгу тощо. У посібнику «Порадник для вчителів. Активності для учнів та учениць у бомбосховищах шкіл», що розроблений у межах ініціативи «Спільно до навчання», яку Міністерство освіти і науки України реалізовує разом із Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, запропоновано низку активностей для учнів різних вікових груп²¹. Наведемо також приклади активностей, що були запропоновані майбутніми вчителями іноземної мови під час тренінгів:

Box Breathing (Дарина К.)

Box breathing (or square breathing) is a deep breathing technique which can help students slow down their breathing and relax. Box breathing is a simple but powerful technique that can help students return their breathing pattern to a normal rhythm, clear and calm their mind, improving focus.

When doing box breathing, it's good to sit in a chair, stand or lie down on your back with one hand on your chest and one hand on your stomach. When sitting on a chair, make sure that your back is supported, and your feet are firmly on the floor.

Four Steps to Practise Box Breathing:

- ✓ *Step 1: Breathe in, counting to four slowly. Feel how the air enters your lungs.*
- ✓ *Step 2: Hold your breath for four seconds. Try to avoid inhaling/exhaling for four seconds.*
- ✓ *Step 3: Slowly exhale through the mouth for four seconds.*

²¹ Міністерство освіти і науки України & ЮНІСЕФ. (2022). *Порадник для вчителів. Активності для учнів та учениць у бомбосховищах шкіл*. <https://spilnoteka.org/wp-content/uploads/2022/09/poradnyk-dlya-vchyteliv.-aktyvnosti-dlya-uchniv-ta-uchenycz-ubomboshovyshhah-shkil-.pdf>

✓ *Step 4: Repeat steps 1 to 3 until you feel re-centered.*

Students can repeat this exercise as many times as they can. Thirty seconds of deep breathing will help them feel more relaxed and in control.

Storytelling and Books (Сніжана Г.)

Find a book appropriate for your students' age and level (if it's in English).

If the place is light enough, start reading a book one by one. After reading some episodes discuss them all together: do you like this part, what was the most interesting/ exiting/ boring/ funny? and so on.

If the place is pretty dark – don't harm your students' sight, just use another idea.

It can be done in a form of a discussion. You can discuss absolutely different things: from books to computer games. The teacher can say something like this: "Let's share any positive news you've seen or heard during this week. I'll go first" or "Let's remember what book did you read last time? What was that about? ..."

Give few minutes for every student who wants to share this information. Pay attention to those students, who feel anxious or scared and remain silent as well – step by step make small conversations and engage them to participate in your discussions.

What is on your head? (Анастасія Т.)

Ask your class to write the name of a place, thing, or animal on a piece of paper. After that, ask them to stick it on a student's forehead whose personality matches the name mentioned on the paper. The person has to guess the name mentioned on the paper without looking at it.

Ефективними та перевіреними часом є активності, у яких використовується **віршований матеріал, пісні та джазові ритми**. Представимо приклади активностей, що були запропоновані здобувачами вищої освіти під час тренінгів:

Shape Poems (Kapina K.)

Incorporating poems into a summer English language learning camp can be an engaging and creative way to enhance language skills while fostering a love for literature. Poetry provides numerous benefits for language learners. It offers rich vocabulary, rhythm, rhyme, and figurative language, allowing students to explore the nuances of the English language. Additionally, poems often convey emotions, cultural insights, and universal themes, giving learners a glimpse into different perspectives and experiences. **Shape Poetry** is also associated with Concrete Poetry.

Shape is one of the main things that separate prose and poetry. Poetry can take on many formats, but one of the most inventive forms is for the poem to take on the shape of its subject. Therefore, if the subject of your poem were of a flower, then the poem would be shaped like a flower. If it were of a fish, then the poem would take on the shape of a fish. ><<<*>

Shape and Concrete Poetry go hand-in-hand; however, Concrete or Visual Poetry don't have to take on the particular shape of the poem's subject, but rather the wording in the poem can enhance the effect of the words such as in this line:

an angel tumbling
d
o
w
n
to earth . . .

Designing your own shape poem can be simple and fun, but try not to pick anything that would be too difficult. We suggest mapping out or drawing your shape first, and then importing the text of your poem into your shape. Example:

Birth of a Triangle

*mama and papa and baby make three,
reaching sides of a three-sided tree.
oedipal winds rustle from leaves;
triangular shapes converting
dissimilarity into peeves.
straight lines connect
the corners turned;
mirrored sight
un-burned;
buried
am
i*

Using Songs with a Purpose (Сніжана Г.)

With a help of many songs it is possible to learn some materials easier and fun. Such songs may be about learning verbs, especially irregular ones, prepositions, or aimed to repeat and consolidate knowledge about tenses and so on.

- ☼ Irregular Verbs – The cat song – <https://youtu.be/LmdK2PKoC9w>;
- ☼ The Tenses Song (Past, Present, Future) – <https://youtu.be/DPOm4Z-HpGY>;
- ☼ Parts Of Speech Song – <https://youtu.be/EHfGEHeo5pM>.

Wiping-off technique (for jazz chants)

Rewrite your jazz chant on the blackboard. Ask students to read it. For the next time wipe off some words (1 or 2), ask students to reproduce it again filling in the blanks. While they are singing, wipe some more words. Repeat that until the blackboard is clean and your student can reproduce the chant without any hints.

Don't use this technique with long jazz chants! It will be not effective and you may stop many times because it can be hard for your students to remember the whole long poem.

Гейміфікація та використання ігор під час проведення літніх мовних таборів є надзвичайно ефективними інструментами навчання, оскільки вони перетворюють традиційний освітній процес у захоплюючу та інтерактивну гру, що сприяє підвищенню мотивації учнів. Завдяки ігровим елементам студенти активно залучені до вирішення завдань, що стимулює розвиток критичного мислення, творчості та комунікативних умінь. Ігри сприяють створенню сприятливого психологічного клімату, забезпечуючи можливість для безпечного експериментування та помилок, що в паралельно сприяє глибшому засвоєнню матеріалу.

Крім того, **навчання, що базується на грі** дозволяє адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб кожного учня, стимулюючи їх до самостійного прийняття рішень і активного обміну знаннями в командах. У результаті, використання різного типу ігор у літніх таборах не лише підвищує ефективність навчання, але й сприяє соціалізації дітей, формуванню командного духу та позитивного ставлення до іноземної мови. Представимо деякі активності, що були запропоновані студентами-практикантами:

Blackboard Races (Анна Л.)

This game is a kind of active games which combines movements and learning. To play this game you need to make few teams (2 or 3), but not many, so students won't disturb others. If you have 2 teams – divide the blackboard on 2 parts, if 3 – 3 parts. You, as a teacher, can create any topic for this game, for example, your topic is clothes.

Ask your students: “What can we find in a wardrobe of a shopaholic?”. Let your students leave their seats and make lines in teams but not too close to the blackboard. Their task is to run to their part of the blackboard and one by one write as many words connected to the topic as they can remember without repeating them. The team, who has more words, wins.

Taboo Game: Play and Learn English (Ηαμαλία Γ.)

In Taboo, each card features a primary word along with a list of related words beneath it – these could be synonyms or terms closely connected in meaning. Your challenge is to describe the main word without using any of the forbidden words.

For example, if the primary word is “**elbow**”, and the prohibited words include “**joint**”, “**arm**”, “**bend**,” “**knee**” and “**macaroni**”, you must avoid any phrases that directly reference these clues, such as “a knee on your arm” or “a type of macaroni that bends.”

Although the rules might seem simple, the game quickly reveals itself to be more challenging than expected, encouraging creative thinking and a deeper exploration of your vocabulary. Plus, playing with a dictionary offers a chance to learn not just one new word, but all the words on the list. Taboo is flexible too – it can be enjoyed by any number of players, either individually or in teams.

Find your names (Δαβιδ Β.)

Each participant writes his name on 6 different pieces of paper. To prevent this from taking too long, you can prepare or print these pieces with names in advance.

All are put into a hat, and now each player receives 6 random names. He needs to find 6 pieces of paper with his name as soon as possible. You can't just give to another person. You can only change them. And throughout the game you have 6 pieces of paper, no more, no less.

The first person to collect six pieces of paper with their name on it wins. If students are advanced you can introduce a rule that only English can be used for communication.

Вікторини, кросворди, загадки та ребуси є відомими традиційними інструментами формування не лише іншомовної комунікативної компетентності учнів, але й їх критичного та творчого мислення. Такі активності добре стимулюють активне мислення школярів, сприяють закріпленню нових лексичних одиниць та допомагають учасникам засвоювати граматичні конструкції в інтерактивній формі. Наприклад, використання вікторин у літніх мовних таборах значно підвищує мотивацію учнів завдяки елементу змагання та розваги, а також сприяє розвитку їх аналітичних здібностей. Крім того, робота в групах під час розв'язання кросвордів і ребусів стимулює комунікативну взаємодію, сприяє природному обміну знаннями й досвідом.

Таким чином, інтеграція цих інструментів у програму літнього табору робить процес навчання більш динамічним та інтерактивним, забезпечуючи при цьому глибше й більш стійке закріплення мовних знань. Наведемо приклади активностей, запропонованих студентами:

Quiz about Ukraine (Сніжана Г.)

- 1. Ukraine's flag consists of 2 colors. What are they?*
- 2. What is the highest mountain of Ukraine?*
- 3. How high is Hoverla? (2061)*
- 4. What is the capital city of Ukraine?*

5. *What sea is located at the south of Ukraine?*
6. *What is the longest river of the country? (Dniipro)*
7. *What is the national language of Ukraine?*
8. *Name at least 5 Ukrainian famous writers.*
9. *What is the name of the traditional Ukrainian Christmas song? (Kolyadka)*
10. *What is the name of Ukrainian beet soup?*
11. *What country has no common borders with Ukraine?*
 - Romania
 - Kazakhstan
 - Poland
 - Hungary
12. *When do we celebrate Independence Day of Ukraine?*
13. *When do we celebrate Constitution Day of Ukraine?*
14. *How is Ukrainian coat of arms (emblem) called? (Trident)*
15. *What does it mean (Trident)? (Freedom)*
16. *What region of Ukraine is famous by its beautiful mountains?*
17. *How many regions are there in Ukraine? (27)*
18. *What famous Ukrainian poet has more than 1200 monuments around the world? (Taras Shevchenko)*
19. *How do we call Ukrainian traditional shirt? (Vyshyvanka)*
20. *Name at least 3 Ukrainian symbols.*

Riddles (Юлія Г.)

- ◆ *I speak without a mouth and hear without ears. I have no body, but I come alive with the wind. What am I?*
Answer: An echo.
- ◆ *The more you take, the more you leave behind. What am I?*
Answer: Footsteps.

- ◆ *I am taken from a mine and shut in a wooden case from which I am never released. Yet, I am used by almost every person. What am I?*
Answer: Pencil lead/graphite.
- ◆ *I am full of holes, yet I can hold water. What am I?*
Answer: A sponge.
- ◆ *I am always hungry, I must always be fed. The finger I touch will soon turn red. What am I?*
Answer: Fire.
- ◆ *I have cities but no houses, forests but no trees, and rivers but no water. What am I?*
Answer: A map.
- ◆ *The more you take, the more you leave behind. What am I?*
Answer: A footprint.
- ◆ *I am an odd number. Take away one letter and I become even. What number am I?*
Answer: Seven.
- ◆ *I am tall when I am young, and I am short when I am old. What am I?*
Answer: A candle.
- ◆ *What goes up but never comes down?*
Answer: Your age.

Ще одним різновидом завдань для роботи зі школярами є використання **квестів** та **пошукових завдань**. Наш досвід роботи у мовних літніх таборах доводить, що такі активності спонукають учнів до застосування іноземної мови в практичному контексті, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу. Крім того, квести розвивають критичне мислення, творчість та вміння злагоджено працювати з однолітками, що є важливими якостями у XXI столітті. Позитивний емоційний досвід, отриманий під час вирішення квестових завдань,

підвищує мотивацію до вивчення мови і сприяє впевненості у власних силах.

Проектна робота в літньому мовному таборі також демонструє високу ефективність, оскільки вона інтегрує теоретичні знання з практичною діяльністю та сприяє розвитку комунікативних, організаційних і дослідницьких навичок. Під час спільного виконання проектів учні мають змогу вивчити актуальні теми, підготувати презентації та обговорити результати власної роботи. Це дозволяє кожному учаснику не лише поглибити знання іноземної мови, а й отримати цінний досвід управління проектами, розвивати лідерські якості та вміння вирішувати нестандартні питання, що стане в пригоді як у подальшій навчально-дослідницькій діяльності, так і в професійному житті. Наведемо приклади:

Photo Quest (Давид В.)

Give each team a list of photo descriptions that need to be taken. Who can take the most photos is the winner.

- 1. A photo of a person wearing socks on their hands instead of on their feet.*
- 2. Take a picture of an object that appears to be floating in mid-air.*
- 3. Find a unique formation of clouds that resembles a recognizable shape or object.*
- 4. Capture a photo of someone trying to balance a stack of books on their head.*
- 5. Take a picture of a tree with a face drawn on it using natural materials.*
- 6. Find a reflection that creates an optical illusion or distorts the image.*
- 7. Capture a photo of a person wearing a hat made entirely out of newspaper.*

8. *Take a picture of an everyday object in an unexpected or unusual location.*
9. *Find a scene that creates the illusion of defying gravity or defying the laws of physics.*
10. *Capture a photo of someone pretending to be a statue or frozen in an unusual pose.*
11. *Find a natural object that resembles something completely unrelated, like a rock that looks like a piece of cake.*
12. *Take a picture of a shadow that creates an intriguing or unexpected shape.*
13. *Capture a photo of a person holding an umbrella indoors, in a place where it doesn't make sense.*
14. *Find a scene that looks like a perfectly staged optical illusion but is completely natural.*
15. *Take a picture of an object that has been creatively transformed into something else entirely.*

Project “New Emoji Is What We Are Missing” (Дарина К.)

Have you ever faced a lack of an emoji, which doesn't exist, but you need it so bad in a particular case, where any other emoji can't express your emotions? I guess, we all have!

Create a project of an emoji to add to widely used messengers, so other people won't face this problem.

Present your works explaining why this emoji should be added to already existing packs, how it helps to express your feelings and when it can be used. Emojis can be drawn, photoshoped or mixed from a few existing ones.

З тематикою тренінгів, детальним описом активностей та іншими деталями щодо виробничої практики в літніх мовних таборах можна ознайомитися в **практикумі «Методика навчання іноземної мови: наскрізна педагогічна практика»**.

Захист виробничої практики відбувається на звітній конференції, завданням якої є:

- отримати зворотній зв'язок від студентів з метою вдосконалення елементів організації та проведення виробничої практики;

- заслухати звіт здобувачів про проходження виробничої практики;

- провести *«методичну дискусію»* щодо ефективності запропонованих на тренінгах активностей для школярів.

Одним з важливих компонентів звітної конференції є **опитування** серед майбутніх вчителів ІМ щодо ефективності проведення практики та їх вражень. Наведемо приклади деяких коментарів студентів:

«Мабуть найважливішим досвідом який я отримала після проходження практики - це як насправді проходить взаємодія з дітьми. Раніше мені здавалося, що навряд чи хтось буде вислуховувати, навіть якщо шукати підхід, але це не так. Треба було просто прикласти більше зусиль і терпіння.»

«Ця практика дала мені шанс побути в школі не як учень, а як вчитель. Я зрозуміла як потрібно працювати з дітьми. На прикладі вчителів зрозуміла їх тон та інтонацію до малих дітей та поведінку. Зрозуміла що мені потрібно вдосконалювати ці якості та ТЕРПІННЯ, усі діти різні і всі унікальні, кожен робить завдання з різним темпом та підходом. Також ця практика дала мені шанс та вести за руку учня з особливими потребами, мені дуже сподобалося, я зрозуміла як працювати з цими дітьми. Та найголовніше для мене це підтвердження того, що це моя сфера та робота- мрії, тому буду працювати та чекати наступної практики :).»

«Практика дала мені можливість застосувати теоретичні знання на практиці та розвинути навички, необхідні для роботи вчителем.»

«Найважливіше - це власне безпосередній досвід проведення активностей та робота з підлітками, розуміння що це на так складно, адже діти були зацікавлені.»

«Це було неймовірно, я отримала багато нових знань та досвіду, які будуть корисними у моїй майбутній професії. Ми отримали багато порад на наших тренінгах, чим можна займатись з дітьми та отримала уявлення про Summer camp в цілому. Дякуємо за таку можливість.» та ін.

Як бачимо з коментарів здобувачів освіти, виробнича практика в літніх мовних таборах дійсно є унікальним досвідом для студентів, адже, перш за все, допомагає їм поступово та завуальовано ознайомитися з особливостями взаємодії «вчитель-учні». Зауважимо, що школярі не сприймають студента-практиканта як звичайного вчителя, адже вони не співпрацюють у межах традиційного уроку, а отже, психологічно йдуть на контакт активніше. Натомість, майбутні вчителі мають можливість підібрати й апробувати такі ефективні форми, засоби та методи роботи, які відображають їх індивідуальність та набуту педагогічну майстерність, а також увійдуть до їх методичної скрабнички.

Завдяки тривалості виробничої практики у студентів є можливість побудувати взаємовідносини не тільки з учнями, але й педагогічним колективом, який сприймає практиканта як повноцінного колегу та ставлять перед ними відповідні вимоги. Завданням студента є адаптуватися до нового середовища, усвідомити, що колектив ЗЗСО відрізняється від студентського колективу, а вимоги до працівників – від вимог до здобувачів освіти.

Працюючи зі шкільним керівником практики, студенти спостерігають за тим, як він/вона вибудовує довірливі стосунки

з дітьми та вирішує конфліктні ситуації в учнівському колективі, що сприяє розвитку в майбутніх вчителів необхідних soft skills (м'яких/гнучких умінь).

В умовах непередбачуваних обставин, зокрема з безпекових причин в Україні, традиційний формат проведення літніх мовних таборів може бути адаптований до дистанційного режиму навчання, що дозволяє, по-перше, зберегти елемент активної мовної практики учнів шкіл, не втрачаючи творчий потенціал учасників, а по-друге, незважаючи на зовнішні виклики, забезпечити безперервність проведення наскрізної педагогічної практики в ЗВО у вигляді виробничої практики в літніх мовних таборах.

Під час проведення **літніх мовних таборів у дистанційному форматі**, проводяться онлайн-сесії, де педагоги разом зі студентами-практикантами організують інтерактивні заняття для дітей із застосуванням цифрових ігрових технологій. Наприклад, використовуються платформи та додатки, такі як Kahoot!, Quizizz, Learning Apps, Wordwall, Padlet тощо, що сприяють закріпленню лексики, граматики, а також розвивають продуктивні уміння школярів шляхом використання цифрового сторітелінгу та рольових ігор. Також практикується проведення творчих онлайн-майстерень, зокрема зустрічей з іноземними запрошеними носіями мови, і онлайн-квестів із залученням елементів доповненої реальності.

Додатково, в рамках дистанційних літніх таборів використовуються сучасні підходи до організації роботи в малих групах, онлайн-дискусій та брейк-аут сесій, що стимулюють командну роботу та обмін ідеями. Завдяки цим технологіям, вчителі можуть адаптувати традиційні активності літніх мовних таборів до нових форматів, забезпечуючи

гнучкість процесу навчання англійської мови та інтеграції інноваційних педагогічних технологій ХХІ століття.

Наш досвід доводить, що дистанційна форма проведення виробничої практики в літніх мовних таборах є ефективним рішенням для забезпечення сталості процесу професійної практичної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови в умовах сучасних викликів. Вона не лише дозволяє зберегти високий рівень мотивації як студентів, так і учнів до співпраці під час проведення табору, а й сприяє розвитку їх цифрової грамотності, міжкультурної обізнаності та творчого мислення, що є важливими аспектами сучасної іншомовної освіти.

Таким чином, за результатами проходження виробничої практики в літніх мовних таборах у студенти вдосконалюють власні педагогічні здібності та набувають важливих **здатностей** виконання низки професійно-методичних обов'язків:

- організувати навчально-виховну діяльність зі здобувачами загальної середньої освіти;
- вивчати особистість дитини, особливості освітнього процесу ЗЗСО, педагогічну та психологічну документацію;
- аналізувати навчальну діяльність учнів та її результати розробляти і використовувати методи науково-педагогічних досліджень тощо;
- створювати позитивний емоційний клімат в учнівському колективі, планувати персоніфіковану освітню траєкторію для кожного учня;
- цілеспрямовано організувати спілкування з учнівським колективом, вирішувати конфліктні ситуації, керувати власною поведінкою і настроєм;

- публічно виступати перед колективом педагогів, батьками, учнями, чітко і переконливо висловлювати свої думки;

- вивчати і узагальнювати передовий педагогічний досвід, володіти педагогічною рефлексією;

- виготовляти навчальні матеріали, естетично подавати їх учневі, використовувати сучасні інформаційні технології.

Наш невеликий досвід роботи з організації та проведення виробничої практики в літніх мовних таборах, консультації з вчителями-менторами, а також вивчення відгуків здобувачів вищої освіти про досвід проходження практики дозволяють узагальнити **професійний портрет майбутнього вчителя іноземної мови** нового покоління за результатами виробничої практики в літніх мовних таборах. Майбутній учитель іноземної мови володіє такими професійно-значущими **вміннями**:

- ✓ усвідомлює наскрізний характер процесів навчання, виховання та розвитку школярів у контексті формування їх іншомовної комунікативної компетентності;
- ✓ здатний формувати й розвивати мовно-комунікативні вміння й навички учнів за допомогою нестандартних форм, засобів та методів навчання ІМ;
- ✓ добирає та використовує сучасні й ефективні методи й засоби навчання, виховання і розвитку здобувачів загальної середньої освіти;
- ✓ вміє інтегрувати різні аспекти навчання іноземної мови з використанням інноваційних педагогічних технологій;
- ✓ використовує гейміфікацію як інструмент мотивації та залучення учнів у освітній процес;

- ✓ володіє необхідними знаннями щодо вибору наявних та створення нових цифрових інструментів та онлайн платформ у навчанні ІМ;
- ✓ враховує соціальні та емоційні чинники під час навчання, ефективно визначає та коригує психоемоційний стан учнів;
- ✓ успішно адаптується в педагогічному колективі, володіє професійною етикою;
- ✓ вміє керувати власними емоціями в стресових/конфліктних ситуаціях;
- ✓ розуміє взаємозалежність усіх елементів екосистеми ЗЗСО (учні, вчителі, адміністрація, батьки);
- ✓ працює в тандемі зі спеціалістами з метою надання підтримки учням з особливими освітніми потребами;
- ✓ прогнозує результати освітнього процесу спираючись на власні теоретичні знання та практичний досвід;
- ✓ планує та організовує освітній процес з урахуванням соціально-економічних та психологічних факторів;
- ✓ вміє оцінювати та аналізувати навчальні досягнення учнів використовуючи сучасні методи оцінювання (*formative & summative assessment*).

Пропонуємо розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (табл. 1.5), а також шкалу оцінювання знань здобувачів вищої освіти (див. табл. 1.2 на с. 39):

Таблиця 1.5

Розподіл балів підсумкової оцінки результатів виробничої практики в літніх мовних таборах

№ з/п	Вид діяльності здобувача вищої освіти	Термін виконання	Розподіл підсумкової оцінки, %.
-------	---------------------------------------	------------------	---------------------------------

1.	Виконання завдань практики	впродовж проходження практики	20
2.	Виконання індивідуальних завдань	впродовж проходження практики	10
3.	Оформлення звітної документації	впродовж проходження практики	15
4.	Своєчасність подачі звітної документації	згідно розкладом	3 5
5.	Захист результатів практики	згідно розкладом	3 50
	Всього:		100

Отже, узагальнюючи переваги та важливість виробничої практики в літніх мовних таборах, зауважимо, що такий формат виробничої практики є найбільш вдалим «перехідним» етапом від спостереження до активної практичної педагогічної діяльності майбутніх вчителів ІМ, адже допомагає їм комфортно та невимушено «увійти» в професію, залучившись підтримкою досвідчених колег, які зацікавлені у їх подальшому професійному розвитку та зростанні.

Наступні різновиди наскрізної педагогічної практики мають методично-науковий характер і готують студентів до роботи в академічному середовищі.

1.2.4. Навчальна практика з мовно-методичної підготовки

Логічним продовженням навчальної практики керованого спостереження другого курсу та навчальної практики асистента вчителя третього курсу є **навчальна практика з мовно-методичної підготовки** в сьомому семестрі як завершальний важливий етап професійної теоретичної підготовки майбутніх вчителів-бакалаврів до самостійної виробничої (педагогічної) практики в школі.

Як зазначалося вище, різні проблеми професійного розвитку підготовки майбутнього вчителя іноземної мови були висвітлені в дослідженнях С. Ніколаєвої, О. Бориско, В. Черниш, Л. Морської, Л. Калініної, Н. Прокопчук, С. Торнберрі, С. Річардса, Л. Бекер, Б. Перріш та інших. Теоретичним питанням організації та проведення педагогічної практики присвячена значна кількість наукових робіт, а саме Є Спіцина, В. Черниш, Л. Брославської, С. Каніболоцької, О. Блінової, Л. Прокопіва, Я. Юрківа та інших. В своїх роботах вчені-методисти підкреслюють значущість педагогічної практики в поглибленні теоретичних знань студентів, самостійному формуванні їх педагогічних навичок й умінь, розвитку методичного мислення та творчості.

Четвертий курс мовного ЗВО є завершальним в професійній педагогічній підготовці студентів першого рівня вищої освіти «бакалавр», тому проведення навчальної практики з мовно-методичної підготовки у сьомому чи на початку восьмого семестру як частини навчально-виховного процесу, здійснюється з метою формування у студентів цілісного уявлення про їх самостійну практичну роботу в

реальних умовах під час виробничої практики у восьмому семестрі.

Метою навчальної практики з мовно-методичної підготовки є вдосконалення лінгвістичної та професійної та методичної компетентностей як компонентів професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, здатного до проведення самостійного наукового дослідження з окремих питань учасної методики викладання англійської мови.

Навчальна практика з мовно-методичної підготовки нараховує 135 годин та 4,5 кредити та завершується складанням заліку за результатами виконаних завдань та її захисту.

За час проходження практики майбутній вчитель має набути наступні **здатності** у контексті *фахових компетентностей*:

- реалізувати перенесення системи теоретичних наукових знань у практичній професійній діяльності та в площині навчального предмету;
- здійснювати цілепокладання, стратегічне планування та проектування навчально-виховного процесу, враховуючи вікові й індивідуальні особливості учнів, їхні освітні потреби та когнітивні можливості; обирати й застосовувати ефективні методи й технології навчання, виховання та розвитку учнів;
- формувати і розвивати в учнів загальні та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення;
- здійснювати об'єктивний контроль та оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів на засадах компетентнісного підходу, аналізувати результати їхнього навчання;

- формувати колектив учнів; знаходити ефективні шляхи мотивації їх до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання); спрямовувати учнів на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них;

- здійснювати професійну діяльність з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використовувати здоров'язберезувальні технології під час освітнього процесу;

- здійснювати суб'єкт-суб'єктну (рівноправної та особистісно-зорієнтованої) взаємодію з учнями в освітньому процесі, залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства;

- аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати, здійснювати об'єктивну самооцінку і самокорекцію своїх професійних якостей;

- застосовувати досягнення сучасної методичної і філологічної наук, освітніх концепцій у процесі навчання іноземної мови і зарубіжної літератури в закладі середньої освіти²².

Серед **здатностей** у межах *професійних компетентностей* слід виокремити наступні:

- проєктувати педагогічну діяльність, володіти професійно- методичною компетентністю для планування і проведення занять з іноземної мови та зарубіжної літератури;

²²Житомирський державний університет імені Івана Франка. (2024). *Робоча програма з навчальної практики з мовно- професійної підготовки (англійська мова) для здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)) спеціалізації 014.021 англійська мова і література на 2024/2025 навчальний рік.*

- використовувати ефективні технології формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей школярів у процесі навчання іноземної мови;

- застосовувати практичні вміння моделювання, конструювання освітнього процесу і змісту іншомовної підготовки для проведення навчальних занять та позакласних заходів з іноземної мови та зарубіжної літератури у середніх навчальних закладах, в тому числі за умов дистанційного та змішаного навчання;

- дотримуватися сучасних норм іноземної мови в усній та писемній професійній та міжособистісній комунікації з урахуванням комунікативної ситуації та комунікативного завдання відповідно до етичних і моральних норм поведінки, прийнятих в іншомовному середовищі.

Програмними результатами навчання стануть *вміння* майбутніх вчителів іноземної мови:

- застосовувати на практиці знання про лінгвістичні, психологічні, дидактичні основи навчання іноземної мови і зарубіжної літератури та шляхи формування всіх компонентів іншомовної комунікативної компетентності учнів;

- складати конспекти уроків ІМ, у тому числі для проведення у дистанційному режимі;

- обирати інноваційні технології, методи і прийоми навчання, а також методи тестування відповідно до цілей і завдань навчання і контролю з урахуванням конкретного педагогічного контексту.

- оцінювати ефективність навчальних матеріалів та вміння адаптувати їх до конкретного освітянського контексту.

- демонструвати володіння іншомовною комунікативною компетентністю відповідно до Загальноєвропейських

рекомендацій з мовної освіти в усіх видах усного і писемного спілкування;

- критично опрацювати джерела і здійснювати самостійний науковий пошук, у тому числі і з використанням емпіричних методів;

- демонструвати здатність критично оцінювати вітчизняний і закордонний науковий і навчальний досвід, власну навчальну та професійно-дослідницьку діяльність і вибудовувати стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.

Зважаючи на описане вище, можна конкретизувати та фіналізувати **професійний Портрет вчителя-бакалавра за результатами навчальних практик**, в якому він/вона вміє:

- трансформувати теоретичні знання у практичні завдання, адаптуючи їх до змісту навчального предмета та освітнього середовища;

- проєктувати навчально-виховний процес та планувати уроки іноземної мови, враховуючи вікові, індивідуальні особливості учнів та їхні потреби, застосовуючи сучасні підходи до організації уроків;

- розвивати ключові та предметні компетентності учнів, сприяючи формуванню критичного мислення, позитивного ставлення до навчання та розумінню соціальних і моральних цінностей;

- обирати, адаптувати та створювати власні навчальні матеріали згідно тем, цілей уроку, інтересів, вікових та мовних особливостей та потреб учнів;

- здійснювати якісне оцінювання навчальних досягнень школярів, використовуючи компетентнісний підхід та сучасні

методи та форми оцінювання, аналізувати освітні результати для подальшого вдосконалення навчального процесу;

- мотивувати учнів до саморозвитку, заохочувати до пізнання, підтримуючи їхні здібності, інтереси та прагнення до успіху;

- використовувати здоров'язбережувальні підходи у власній педагогічній діяльності, забезпечувати безпечне та комфортне середовища для всіх учасників освітнього процесу, зокрема для дітей з особливими освітніми потребами;

- рефлексувати власну педагогічну діяльність, проводити самоаналіз і вдосконалювати професійні навички, орієнтуючись на сучасні виклики освіти;

- інтегрувати новітні методики, інноваційні підходи і результати досліджень у викладання іноземної мови;

- ефективно організовувати освітній процес із використанням технологій дистанційного й змішаного навчання, враховуючи сучасні цифрові інструменти;

- розвивати мовну, мовленнєву та соціокультурну компетентності учнів через інтерактивні методи навчання, стимулюючи їхню міжкультурну обізнаність і емпатію;

- критично оцінювати освітні практики та підходи, формувати власну стратегію професійного розвитку й самовдосконалення;

- сприяти соціо-емоційному розвитку учнів через створення підтримувального середовища, розвиток їхніх комунікативних умінь, навчання ефективної взаємодії та вирішення конфліктів.

Акцент навчальної практики з мовно-методичної підготовки спрямований в трьох напрямках професійної підготовки майбутніх вчителів: лінгвістично-професійному,

науково-предметному та методично-професійному, в яких майбутній вчитель іноземної мови має змогу проявити себе одночасно компетентним як лінгвіст, науковець-дослідник та вчитель-методист, що є ключовою умовою успішного виконання професійної діяльності вчителя іноземної мови в ЗЗСО. Крім того, всі ці напрями є складовими лінгво-методичної компетентності, під якою слідом за І. Хижняк ми розуміємо *«здатність майбутнього вчителя на високому науковому і методичному рівнях з урахуванням психологічної та вікової специфіки якісно організовувати процес становлення в школярів мовної та мовленнєвої компетентностей, застосовуючи різноманітні форми організації навчального виховного процесу»²³*.

Розглянемо кожний компонент вищезгаданої навчальної практики з мовно-методичної підготовки окремо.

Лінгвістично-професійний компонент побудований на володінні майбутніми вчителями іноземної мови мовними та мовленнєвими складовими іншомовної комунікативної компетентності на рівні С1 (незалежний користувач) згідно з Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти²⁴, що зазначено в Програмі з англійської мови для університетів (інститутів)²⁵, а також володіння соціокультурними знаннями, вміннями та навичками англомовних країн, необхідними та

²³ Хижняк, І. А. (2012). Складники інформаційно-комунікаційного конструкта лінгводидактичної компетентності майбутнього вчителя. *Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Пед. науки.* 11 (2). 166-172.

²⁴ Council of Europe. (2020). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

²⁵ Бакаєва, Г. Є., Борисенко, О. А., Зуєнок, І. І., Іваніщева, В. О., Клименко, Л. Й., Козимирська, Т. І., Костицька, С. І., Скрипник, Т. І., Тодорова, Н. Ю., & Ходцева, А. О. (2005). *Програма з англійської мови для професійного спілкування*. Київ: Ленвіт.

достатніми для формування в учнів ЗЗСО іншомовної комунікативної компетентності.

Між тим, як свідчать наші багаторічні спостереження за процесом навчання іноземної мови у ЗЗСО, в багатьох випадках мовлення вчителя-початківця на уроці іноземної мови потребує значного вдосконалення. Мовлення більшості студентів-практикантів вирізняється одноманітністю з тенденцією до формального, а не особистісного спілкування з учнями, що ніяк не сприяє створенню комфортного психологічного клімату для іншомовного спілкування та мотивації до вивчення мови. За нашими спостереженнями приблизно 62% студентів погано знайомі з англійськими мовленнєвими нормами, які використовуються на уроці, і не рідко «переносять» моделі вербальної і невербальної поведінки, прийняті в українській мові на англійську мову, в результаті чого виникають фрази, або неприйнятні англійській мові, або взагалі неуживані в даній конкретній ситуації. Наведемо приклади:

- Привітання учнів на початку уроку не може починатися фразою *"How do you do?"*, яке зазвичай використовується, коли вас представляють комусь незнайомому, або при першому спілкуванні з незнайомцями. В англійській школі привітання зсучить наступним чином: *"Hi, everybody! Morning, boys and girls!"*

- Прохання «Принесіть мені крейду» перекладається як *«Bring me some chalk»* замість *«Will you go and fetch/get some chalk?»*, оскільки дієслово *bring* передбачає, що крейда знаходиться поруч. Натомість дієслово *fetch* використовується в ситуаціях, коли крейда знаходиться не в класі, і за нею потрібно піти.

- Після закінчення уроку привітання «*Goodbye*» вимовляється з інтонацією низького падіння, що підкреслює його фінальність і категоричність. Тому найкращим варіантом при прощанні з класом буде фраза «*Goodbye till I see you again! Good bye till our next lesson*».

- Формулюючи розпорядження, інструкції, прохання, коментуючи відповіді учнів/студентів, найчастіше використовується імператив, який пом'якшується словами "*please*", "*will you* ", і взагалі не використовуються конструкції "*Will you.... Would you...?*", які є типовими для шкільного вчителя в англomовних країнах. Більш того, коли учні не розуміють інструкції вчителя-практиканта та не можуть виконати завдання, студенти переходять на рідну мову і перекладають інструкції, тим самим позбавляючи учнів можливості зрозуміти, що від них вимагає вчитель.

Наведені вище приклади говорять про те, що характер лінгвістичної взаємодії між учнями і вчителем на уроці повинен бути іншим. Необхідно використовувати в класі англійську мову, здатну обслуговувати різноманітні форми спілкування і види мовленнєвої діяльності; мову, максимально наближену до мовленнєвого етикету, який використовується вчителями в англomовних школах. Тому, основним завданням лінгвістично-професійного компоненту лінгво-методичної практики є вдосконалення знань майбутніх вчителів англійської мови, який вони будуть використовувати на уроках, і який в методичній літературі отримав назву "**Metalinguage**".

Оскільки професійна підготовка студентів під час навчальної практики з мовно-методичної підготовки здійснюється на методичних майстернях, де студенти навчаються у співпраці в різних режимах – парному,

малогруповому, командному, макрогруповому, виконуючи завдання з оволодіння Metalanguage, в них обов'язково має бути присутнім не тільки лінгвістичний, а й методичний компонент, наприклад:

• *What is metalanguage? Group up. Find the answers to the questions Why? How? And when to use it? Exchange your ideas.*

Group 1: *Watch the video (scan the QRcode).*

Group 2: *Consult ChatGPT/ Copilot what metalanguage in EFL classroom is and why it is important.*

Group 3: *Read the passage about metalanguage.*

Underline all the past simple verbs.

Is this a second or a third conditional?

Today we're going to look at reported speech.

Sound familiar? These are examples of teacher talk which are probably heard in English as a Foreign Language classrooms all over the world. They are also examples of metalanguage. Metalanguage is the language used to talk about language.

Why do we use metalanguage?

Firstly, it facilitates discussions about the technical elements of language. It establishes a shared system for explaining linguistic concepts. Imagine attempting to describe comparatives and superlatives without referring to adjectives, or explaining the structure of the present perfect without mentioning the past participle. The process would be significantly more challenging, involve vaguer descriptions, create potential confusion, and certainly require additional time.

Likewise, metalanguage aids learners in organizing their understanding of language. Essentially, introducing these terms assists students in processing new information and linking it to what they already know. This approach is beneficial because building upon prior knowledge makes learning more effective than starting from nothing.

It's expected!

Consider that most learners have been studying languages for some time. Consequently, they anticipate encountering metalanguage, as they are likely to have come across these terms in previous English lessons, textbooks, or reference materials.

Finally, teachers are required to be familiar with metalanguage since it reflects expertise. During training, educators acquire these terms, making them instinctively integrate metalanguage into their lessons. Once we become adept at using metalinguistic terminology correctly, it becomes second nature – partly because we recognize its value.

Does using metalanguage confuse our learners?

Conversely, there are various reasons to argue against its use.

Firstly, introducing metalanguage may require explicitly teaching it, which consumes valuable classroom time that could otherwise be spent on practical language skills.

Moreover, if the terminology is unclear or the teacher lacks confidence in using it, students may become even more confused. Grammatical terminology can be complicated, and even a minor misinterpretation can lead to significant misunderstandings.

Additionally, metalanguage can make language learning seem unnecessarily difficult. If students struggle to comprehend metalinguistic terms, they may feel discouraged from engaging with the target language. Overusing these terms might also make lessons dull, and if learners lose interest or disengage early on, it becomes difficult to re-engage them later.

Should we use metalanguage?

As with many aspects of education, there is no definitive answer.

Completely avoiding metalinguistic terms would be unwise, as they serve a valuable purpose. Instead, teachers should carefully select which terms to use in class. These should be expressions that students are already familiar with and that contribute to simplifying rather than complicating explanations.

Any term that may lead to greater confusion or that the teacher is uncertain about should be excluded entirely.

Generally, common metalinguistic terms include parts of speech and verb tense names, whereas less common ones pertain to complex grammatical structures or literary techniques. A practical guideline is that if a teacher is comfortable with a particular term, students are more likely to understand it as well.

Наш досвід професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови виявляє, що використання мікроелементів уроків студентів з попередньої практики, як демонстрація реального контексту, викликає у майбутніх практикантів значний інтерес, як зі сторони використання Metalanguage, Classroom English, так і зі сторони правильності надання інструкцій.

Наприклад:

- *Split into 3 groups. Read the part of the lesson and comment on the metalanguage.*

Group 1

Grade 2

Now, let's practice your vocabulary and develop your lexical habits. Stand up, go to the blackboard. I want you to make a line. Max, come up, you are the first. Nina, stand behind Max. All the rest follow Nina one by one. Why are you standing? Move to your places, I've said.

Group 2.

Grade 3

Let's repeat new words. I want to play. We'll repeat new words in the form of a game. Come up here and make a circle. Val stands in the middle of the circle. Val, do you hear me? Your place is in the middle of the circle! Take a ball and throw it to your friends one by one naming the animal in Ukrainian, like: музр, мавна, слон. And you, guys, must name the words in English and throw the ball back to Val. Let's begin.....

Group 3

Grade 4

Let's develop our speaking skills. You are supposed to read the words or phrases on the board and make up general questions with them. Then I will ask some of you to answer your friend's questions using the words he/she has used. OK? Let's start. Oksana, begin, give your general question! All the rest listen carefully to Oksana! You will answer the questions!

Перегляд відеофрагментів уроків із завданнями прокоментувати англійську мову вчителя в різних ситуаціях на уроці і запропонувати власні варіанти Metalanguage також викликає живу дискусію у майбутніх студентів-практикантів.

Наприклад: *Watch the video lesson and comment on the teacher's metalanguage/classroom English. Suggest necessary changes.*

Ще одним важливим компонентом лінгвістично-професійного компоненту навчальної практики з мовно-методичної підготовки є розуміння і знання того, як оцінювати мову учнів. Говорячи про оцінку мови та мовлення учнів, перше, що спадає на думку, це оцінювання іншомовних навичок і вмій учнів. Проте, майбутнім вчителям іноземної мови необхідно чітко розуміти, що собою являє оцінювання

мови, і які існують можливі технології його використання (див. практикум «Методика навчання іноземної мови: наскрізна педагогічна практика»). Наведемо приклад завдання:

• *Team up. (3 groups). Each group will read a part of a lesson. Think and decide what difficulties your learners might face.*

Think how to eliminate the difficulties.

Group 1.

Grade 7

Hello, guys, sit down. Yesterday we learnt new words. I asked you to do ex. 7,8 p. 21 in your WB. Are you ready with it? Ok, we'll do check them later. Now let's start our lesson. Listen to me and say how you are feeling.

- Are you happy or sad? May be, you are excited? Olga, start, please.

Group 2.

Grade 4

Let's do some exercises to practice your grammar. Open the books on p. 30. Why are you looking at me? I asked you to open the books! Find ex.11 p.30 It is said here: open the brackets and fill in the correct tense. Victor, take the first sentence. What's wrong? Can't you find the exercise?

Group 3.

Grade 5

I have 5 minutes before the bell. Tell me: do you like your lesson? What did you do in the lesson? What was your favourite activity? Why do you keep silent? I repeat again: do you like the lesson? What is it you liked in the lesson? You may say what you have done or praise your friend. You may also say what you feel. Come on!!

Інструкції, за спостереженнями багатьох методистів, а також власний досвід вказують на те, що їх формулювання є «Ахіллесовою п'ятою» багатьох молодих вчителів. Тому, на нашу думку, даному питанню слід приділяти значну увагу в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови, і лінгво-методична практика сприятиме розвитку лінгвістичних професійно-значущих вмінь молодого фахівця. Необхідно

ознайомити учнів з можливими формами складання інструкцій, наприклад:

• *In pairs familiarize yourselves with a framework of making instructions to enlarge the possible metalanguage (табл.1.6).*

Таблиця 1.6

Making Instructions Framework

1. A Frame	<ul style="list-style-type: none"> • Right,... ok, now.... • Let's pass on over to..... • And now to reading..... • Well done, and now let's turn to..... •
2. A brief summary of the purpose of the task	<ul style="list-style-type: none"> • We are going to read a story to find out.... • We will do some language exercises to practice grammar habits... • You are going to answer the questions to revise your vocabulary..... •
3. The organization	<ul style="list-style-type: none"> • Pair up with your friend... • Individually.... • In the whole class • Group with your classmates • Team up for a competition/discussion •
4. The procedure	<ul style="list-style-type: none"> • Your task is to.... • You are supposed to.... • You should..... • You are asked to..... • You are required to..... •
5. A model example	<ul style="list-style-type: none"> • Look at the picture and..... •
6. The outcome	<p>When you are through with your task</p> <ul style="list-style-type: none"> • Be ready to answer the questions • Report your results to the class • Narrate a story of.....

	<ul style="list-style-type: none"> • Describe a picture..... • And act out a dialogue
7. A strategy	<ul style="list-style-type: none"> • As your helping hand, let's read the words on the board.. • Before you start, let's revise 3 forms of the verbs..... • To make your work easier let me focus your attention on some negative prefixes of adjectives... • For you not to get lost, let me remind you of the sentences linkers (Firstly/secondly.....) •
8. The timing	<ul style="list-style-type: none"> • You have.... minutes to fulfill the task • You are to complete the task in.... minutes • You are supposed to finish your job in..... •
9. A cue	<ul style="list-style-type: none"> • OK, time to begin • So, you can start • Really? Let's begin then •

Для виявлення того, на скільки студенти зрозуміли формат, доцільно використовувати наступні завдання:

• *In three groups, read the instructions and change them in an appropriate way.*

Instruction 1.

Look at the photo. How many members are there in the family? Make a family tree. Then present it to the class and describe it. Make up your own family tree. Compare it with the picture above.

Instruction 2.

Make a poster about your morning schedule. Swap the posters with other learners. Mingle with your classmates and find those who have the same morning routine. Discuss what you have in common and say how your schedules differ.

Instruction 3.

You are going to a very interesting story about a clever dog. Do you like dogs? Is your dog clever? Listen to the story and try to understand. After that you will speak about the dog. Say why he is called clever. In a row, you will answer the questions.

Наш досвід свідчить про те, що рекомендації досвідчених вчителів, методистів допомагають вчителю-початківцю опанувати вміння формулювати інструкції.

• *In groups read the techniques how to give instructions to lower-level classes²⁶.*

Techniques of Showing Materials, Doing Worked Examples and Giving Demonstrations

The clearest way to help learners understand what they have to do is usually to show them.

1. Indicate the tasks

Hold up any documents or books they need to work with. Point clearly at the exercise or text.

Don't take your hand away too quickly.

2. Show materials

If learners need to use any materials in a task (e.g., word cards), hold these up and read out what is on one or two examples. If you have an interactive whiteboard, you could show a zoomed-in version on it. Otherwise, you could make an enlarged photocopy.

3. Do worked examples

When you set an exercise, do one or two worked examples on the board before students start to work on it themselves. When you

²⁶ Scrivener, J. (2012). *Classroom Management Techniques*. Cambridge University Press. <https://cisoliveupdates.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/03/classroom-management-techniques-scrivener.pdf>

show example questions, allow a little thinking time for the whole class to work out possible answers and suggest them to you. It may be useful to write up a wrong suggestion and elicit reactions and reasons why it is incorrect - all before filling in the correct answer.

4. Demonstrate the task yourself

You can deliver a monologue of yourself doing the task, making your actions and thought process explicit. For example, 'So, now I'm looking at the photographs of different notices.

I want to find any words that are wrong. Ah ..."Do not walk in the grass" - That sounds wrong.

I'm crossing out "in" and writing "on".

5. Role-play the task with a student

For pair work or group tasks, get a volunteer student or students up front with you to do a live role-play demonstration of the task. You do not need to do the whole thing. Usually, it's sufficient to show how to start the activity.

- Summarize all the material, choose top 5 instruction techniques and rank them in order of importance.

1 2 3 4 5

Варто зазначити, під час професійної підготовки вчителів, починаючи з другого курсу, студенти ведуть «Методичне

Портфоліо», яке являє собою «скарбничку» власних методичних матеріалів та засобів навчання. Як результат вищенаведених технологій, лінгвістичний компонент портфоліо поповнюється власно укладеними списками Classroom English для різних видів діяльності на уроці (*greetings learners, getting started the class, talking to late learners, getting class to work, giving instructions, sequencing and supervising, encouraging and giving feedback to learners, setting homework, etc.*), а також технологіями укладання інструкцій до різних видів завдань, оцінювання учнів, заохочення рефлексії учнів, тощо. Інші приклади завдань та технологій представлені у *практикумі «Методика навчання іноземної мови: наскрізна педагогічна практика»*.

Другий компонент навчальної практики з мовно-методичної підготовки – **науково-предметний** – містить у собі систему завдань та діяльностей, що спрямовані на розвиток дослідницьких компетентностей майбутніх вчителів англійської мови. Він тісно пов'язаний з досвідом студентів, що вони отримали під час навчальних педагогічних практик на другому та третьому курсах. Отриманий участь у перших пробах педагогічної діяльності дозволяє студентам виокремити коло власних преференцій для подальшої науково-пізнавальної діяльності у реальних шкільних умовах під час виробничої практики.

Однак для комплексного та структурованого вивчення об'єкту дослідження, майбутнім дослідникам необхідно володіти наступними дослідницькими **знаннями, уміннями та навичками:**

- формулювати наукову проблему та обґрунтовувати її актуальність;

- висувати гіпотезу дослідження;
- відбирати методи наукового пошуку;
- ставити та чітко формулювати завдання дослідження;
- планувати та реалізовувати експериментальні дослідження;
- аналізувати та обробляти отримані результати;
- узагальнювати результати у науковій формі;
- оформлювати наукові роботи згідно сучасним вимогам.

Головна **мета** науково-предметного компоненту полягає у стимулюванні творчої активності майбутніх вчителів, що виявляється у здатності планувати та реалізовувати дослідницькі проекти, спрямовані на розширення лінгвістичного світогляду та оволодіння науково-термінологічним словником на рівнях слова, фрази та комунікативної одиниці.

Завдяки спеціально розробленим завданням методичних майстерень майбутні вчителі не лише набувають знання про організацію та проведення самостійних експериментальних досліджень, але й науково-практичні та методичні вміння, наприклад:

- *Design a small-scale experimental project to test a specific teaching method or technique, including formulating the hypothesis, objectives, and expected outcomes.*

Фінальним результатом виконання подібних технологій є презентація студентських наукових доповідей з визначеної теми, з обґрунтуванням доцільності її дослідження, обраних методів та завдань, ймовірної власної методики навчання.

Слід підкреслити, що науково-предметний компонент навчальної практики з мовно-методичної підготовки відіграє ключову роль у формуванні професійно-методичної

компетентності студентів у реальних умовах шкільного навчання. Завдяки цьому компоненту майбутні вчителі іноземної мови розвивають здатність до креативного підходу у викладанні, постійного вдосконалення своїх професійних умінь, а також систематичного методичного саморозвитку. Окрім цього, цей компонент сприяє формуванню навичок критичного мислення та рефлексії, що є важливими для самопізнання і аналізу власної педагогічної діяльності.

Особливо важливо те, що науково-предметний компонент створює сприятливі умови для розробки та впровадження інноваційних методів і технологій навчання іноземної мови. Він стимулює студентів до творчого експериментування, застосування сучасних педагогічних методів і адаптації найкращих практик до конкретних навчальних умов. У процесі роботи студенти набувають досвіду наукового обґрунтування власних методичних рішень, що є основою для розробки авторських методик навчання та їх успішного застосування на практиці.

Ми твердо переконані, що підготовка компетентного вчителя-дослідника, який здатний ефективно вирішувати науково-методичні завдання у сфері викладання іноземних мов, є однією з ключових характеристик сучасного вчителя нового покоління. Такий вчитель не лише володіє глибокими теоретичними знаннями, але й демонструє вміння критично аналізувати педагогічні явища, проводити дослідження, впроваджувати інновації у навчальний процес і сприяти особистісному розвитку учнів.

Таким чином, підготовка вчителя-дослідника є вагомим кроком до створення конкурентоспроможного,

висококваліфікованого фахівця, здатного працювати в умовах сучасної освітньої парадигми.

Останній компонент навчальної практики з мовно-методичної підготовки – **методично-професійний** – є інтегруючим елементом, який реалізується у взаємодії з двома попередніми компонентами завдяки своєму поліфункціональному характеру. Він виконує надзвичайно важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутніх вчителів, оскільки орієнтований не лише на засвоєння студентами фундаментальних професійно значущих знань, але й на розвиток практичних і науково-дослідницьких умінь.

Особливістю методично-професійного компонента є його акцент на міжособистісній взаємодії та формуванні навичок співпраці, що є ключовими для сучасного освітнього середовища. У процесі роботи в парах, малих групах та командах студенти опановують комунікативні вміння, уміння конструктивно розв'язувати проблеми, аргументувати свої ідеї та спільно досягати поставлених цілей. Цей досвід сприяє не лише професійному зростанню, але й вихованню у майбутніх вчителів відповідальності, емпатії та вміння будувати продуктивні стосунки в навчальному середовищі.

Крім того, методично-професійний компонент є основою для формування методичної культури майбутніх вчителів іноземної мови. Студенти вчать застосовувати теоретичні знання на практиці, аналізувати й адаптувати навчальні матеріали, розробляти ефективні методи та прийоми викладання, а також критично оцінювати результати своєї діяльності. Саме завдяки цьому компоненту майбутні вчителі отримують необхідний досвід методичного проектування, що

дозволяє їм стати впевненими, компетентними й креативними фахівцями у своїй галузі.

В цьому зв'язку використання рефлексивних методичних технологій для аналізу, оцінки та подальших кроків свого власного професійного розвитку, включаючи планування та проведення мікроелементів уроків та підготовку до написання наукового дослідження, а в подальшому при проведенні уроків під час виробничої педагогічної практики, її аналізу та захисту довели свою ефективність. Наприклад:

• **A Reflection Matrix** (рис.1.2). *Theme the matrix using different elements of your teaching.*

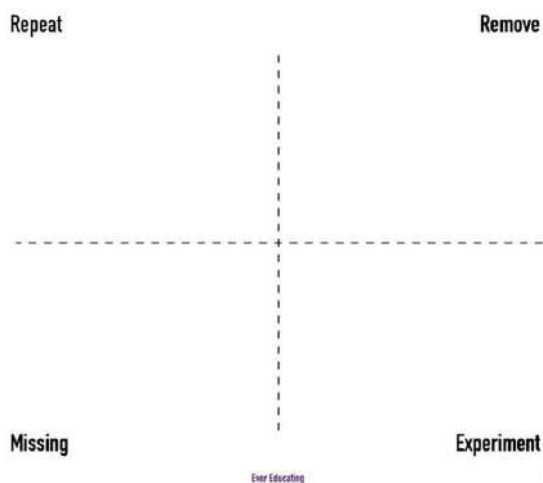

Рис. 1.2. A Reflection Matrix

What does each section title mean?

Repeat: *These are activities that you believe you should use again the next time you teach this course*

Remove: *These are activities that you don't think should be used again in a future version of this course*

Missing: *These are activities that you didn't do this semester that you think you should include next time you teach the course*

Experiment: *These are out-of-the-box ideas you have that you want to try out next time you teach the course*²⁷.

Таким чином, методично-професійний компонент навчальної практики з мовно-методичної підготовки є завершальним етапом підготовки студентів до професійної діяльності. Він поєднує в собі наукові, методичні й комунікативні аспекти, забезпечуючи майбутнім вчителям не лише високий рівень методичної підготовки, а й здатність до самостійного творчого пошуку, співпраці та успішного вирішення професійних завдань у реальних умовах шкільної практики.

Виконання, описаних вище прикладів методичних технологій та вправ сприяють розвитку методичного мислення майбутніх вчителів, на нашу думку, що вимагає єдності його теоретичної та практичної готовності до здійснення самостійної педагогічної діяльності під час виробничої практики, формування в них методичного компоненту.

Всі згадані вище складові методичної компетентності були наведені у виділених нами лінгвістично-професійному, і науково-предметному компонентах лінгво-методичної практики. Представимо їх схематично (рис.1.3).

Для визначення ефективності розробленої нами навчальної практики з мовно-методичної підготовки було проведено анкетування студентів четвертого курсу ННІ іноземної філології Житомирського державного університету

²⁷ Romero, E. (2019). *3 Teaching Reflection Activities to Try Before Next Semester*. <https://www.evereducating.com/teaching-reflection-activities/>

імені Івана Франка після завершення їх самостійної виробничої практики у школах.

Рис. 1.3. Структура мовно-методичної практики

Результати опитування (рис.1.4) засвідчили високу оцінку лінгво-методичної практики: 98% респондентів дали ствердну відповідь на питання про її доцільність. Вони відзначили, що ця практика суттєво сприяла підготовці до професійної діяльності, дозволивши уникнути можливих помилок. Зокрема, студенти вказували на такі позитивні аспекти: *"I had no problem planning a lesson"* (у мене не було проблем із плануванням уроку), *"I had a good possibility to test my creative potential"* (я мав чудову можливість перевірити свій творчий потенціал), *"I could find the way to all my children in the class"* (я знайшов підхід до кожної дитини в класі), *"I was not afraid to talk in the lesson"* (я не боявся говорити на уроці) тощо.

Як видно з діаграми, 54% опитаних студентів зазначили, що, що допомогло їм впевненіше виконувати професійні

завдання. Крім того, 44% студентів продемонстрували здатність аналізувати сильні та слабкі сторони своїх одногрупників, надавати їм конструктивні поради, що свідчить про формування у них методичної зрілості та уміння працювати в команді.

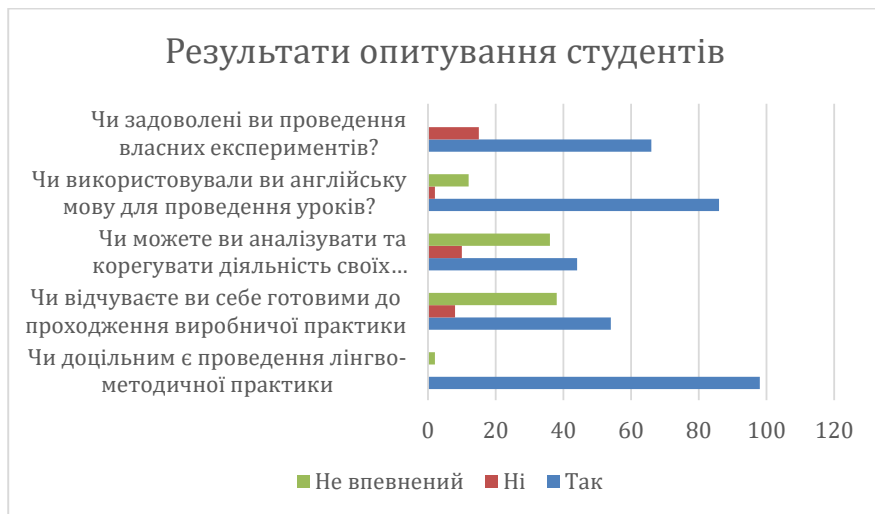

Рис. 1.4. Результати опитування студентів

Особливу увагу було приділено питанню використання *Metalanguage*. Більшість опитаних (86%) висловили гордість за те, що не використовували рідну мову під час проведення уроків, що є важливим показником професійної мовної компетенції. Однак 24% студентів визнали, що інколи відчували труднощі з формулюванням інструкцій, особливо для учнів із рівнем знань *low-intermediate*, що вказує на потребу додаткової практики у цій сфері.

Науково-дослідницька складова практики також отримала позитивні відгуки. 66% студентів висловили задоволення від проведення власних експериментів у межах педагогічної

діяльності, що розвивало їх критичне мислення та навички дослідницької роботи. Серед них 32% виявили бажання продовжити свої дослідження у формі написання дипломної роботи, а 34% долучилися до участі у студентських наукових конференціях, що свідчить про їхню зацікавленість у подальшому науковому розвитку.

Проведене дослідження щодо доцільності впровадження лінгво-методичної практики як засобу професійної підготовки студентів до самостійної виробничої педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) продемонструвало її значущість та ефективність. Найціннішим результатом стало створення освітнього контексту, який максимально імітує реальну професійну педагогічну діяльність у школі. Це дало майбутнім учителям іноземної мови змогу вперше засвоїти важливі рольові моделі, які є ключовими для їхньої подальшої професійної діяльності.

Зокрема, у ході практики студенти почали усвідомлювати та реалізовувати себе в кількох важливих професійних ролях:

- **Учитель-лінгвіст** – як фахівець, що володіє глибокими знаннями іноземної мови, а також методами її викладання.

- **Учитель-дослідник** – як професіонал, який не лише застосовує сучасні педагогічні підходи, але й проводить аналіз освітніх процесів, експериментує, вдосконалює власні методи роботи та шукає інноваційні рішення.

- **Учитель-методист** – як вчитель, який не просто навчає учнів, а використовує новітні методики, враховуючи реалії та виклики XXI століття, такі як розвиток критичного мислення, креативності, комунікаційних і цифрових компетенцій.

Після закінчення практики зазначеного типу студенти у встановлений строк подають керівникам наступні документи у формі *Методичного Портфоліо*:

- *Глосарій професійно-спрямованої англійської мови (Classroom English), який використовується під час проведення уроків англійської мови;*

- *Аналіз уроків з англійської мови на предмет використання у ньому Metalanguage;*

- *Банк методичних технологій до проведення уроку англійської мови;*

- *Інтерпретація емпіричних та експериментальних методів дослідження з обраної теми дослідження;*

- *Макет мультимедійної презентації власного дослідження;*

- *Наукове резюме дослідження.*

Представимо норми оцінювання роботи здобувачів вищої освіти під час навчальної практики з мовно-методичної підготовки (табл.1.7):

Таблиця 1.7

Норми оцінювання роботи здобувачів вищої освіти під час практики:

Вид діяльності	Бали
● Глосарій професійно-спрямованої англійської мови	10
● Аналіз уроків з англійської мови на предмет використання у ньому Metalanguage	10
● Банк методичних технологій до проведення уроку;	10
● Інтерпретація емпіричних та експериментальних методів дослідження	10
● Макет мультимедійної презентації власного дослідження	10

• Наукове резюме дослідження	10
• Захист мовно-методичної практики	40
Всього	100

Оцінювання результатів проходження майбутніми вчителями іноземної мови лінгво-методичної практики проходить за уніфікованою загальноприйнятою шкалою (*див. табл. 1.2 на с. 39*).

Таким чином, зважаючи на все описане, вважаємо, що навчальна практика з мовно-методичної підготовки є важливим етапом професійного становлення студентів, дозволяючи їм не лише адаптуватися до умов шкільного середовища, формувати власну педагогічну ідентичність, яка відповідає сучасним вимогам та стандартам освіти, а й бути повністю підготовленим до проходження найбільшої і найвідповідальнішої педагогічної практики – **виробничої практики**.

1.2.5. Виробнича (педагогічна) практика

Виробнича практика є завершальним і найважливішим етапом професійно-методичної підготовки студентів-бакалаврів англійської мови, що проводиться у восьмому семестрі. Цей етап поєднує набуті теоретичні знання з реальними педагогічними ситуаціями, дозволяючи студентам глибше зрозуміти специфіку своєї майбутньої професії. У процесі виробничої практики майбутні вчителі отримують можливість застосувати на практиці сучасні методики викладання, розвинути педагогічні вміння, а також удосконалити професійне спілкування англійською мовою. Особливої ваги в сучасному контексті набуває використання цифрових інструментів, інтерактивних методів та міждисциплінарного підходу у формуванні професійних компетентностей студентів.

Організація виробничої практики в Україні довгий час була предметом уваги провідних науковців і методистів. У цьому контексті слід згадати роботи С. Ніколаєвої, О. Бігич, Є. Спіцина, В. Чернищ, Л. Брославської, С. Мащенко, О. Отич, О. Каниболоцької, О. Пометун, Я. Юрківа Т. Яценко, Н. Бібік, Г. Васькович та інших, які наголошують на важливості інтеграції теоретичних знань із практичною діяльністю, акцентують увагу на стандартизації педагогічної діяльності, аналізують професійно-методичну компетентність майбутніх учителів, досліджують методичні аспекти навчання англійської мови, пропонуючи інноваційні підходи до практичної підготовки студентів та висвітлюючи такі важливі аспекти, як адаптація навчальних програм до викликів XXI століття,

використання цифрових інструментів у навчальному процесі²⁸ та формування міжкультурної компетентності. Л. Данілова, С. Кравченко І. Ковальов та Ю. Білоус розглядають питання рефлексії у процесі проходження практики²⁹, наголошують на інтеграції міждисциплінарних підходів у виробничу педагогічну практику, зокрема через впровадження STEAM-технологій³⁰, тощо.

Таким чином, виробнича практика не лише завершує професійно-методичну підготовку вчителів-бакалаврів, а й є платформою для впровадження сучасних методичних і цифрових інновацій, які формують конкурентоспроможного та висококваліфікованого фахівця.

Виробнича практика, як зазначалося, проводиться у восьмому семестрі протягом шести тижнів, нараховує дев'ять кредитів, 270 годин. Формою контролю є залік.

Метою виробничої практики є забезпечення цілісного розвитку методичних вмінь майбутніх учителів англійської мови, що включає планування, організацію та реалізацію уроків з першого по дев'яті класи ЗЗСО на основі отриманих професійно-значущих теоретичних знань, а також рефлексію власної професійної діяльності, а саме:

- практичну перевірку оволодіння здобувачами сучасними методами, принципами та засобами навчання іноземних мов;

²⁸ Васюкович, Г. І. (2022) Цифрова компетентність у підготовці майбутніх учителів англійської мови. *Педагогіка та сучасність*. 9(1). 25–32.

²⁹ Данілова, Л. І. (2023). Рефлексія у педагогічній практиці: теорія і методика. *Освіта України*. 11(4). 45–52.

³⁰ Ковальова, І. В., Білоус, Ю. С. (2022). STEAM-технології в підготовці вчителів іноземних мов. *Сучасна освіта*. 13(3). 15–22.

- формування у них на базі психолого-педагогічних і фахових знань професійних умінь та навичок для здійснення власного навчально-виховного процесу з іноземної мови в ЗЗСО, самостійного вирішення типових професійних завдань, що передбачені вимогами освітньо-кваліфікаційного рівня учителя іноземних мов;

- проведення експериментального дослідження з обраної методичної проблеми на предмет її ефективності та доцільності її впровадження в процес викладання іноземних мов;

- застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних методичних і науково-дослідних завдань в галузі навчання іноземних мов у середній школі, пов'язувати набутий досвід з навчальним матеріалом усього курсу методики навчання англійської мови та зарубіжної літератури.

Завдання виробничої практики включають в себе чотири блоки: *навчальні, наукові, виховні, професійні* (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Завдання виробничої (педагогічної) практики

Розглянемо кожен блок завдань окремо.

Так, **навчальні завдання** включають в себе:

- забезпечення тісного зв'язку теоретичних знань із реальним процесом навчання, їх використання для розв'язання конкретних навчальних та виховних завдань;
- аналіз змін та інновацій в освітній реформі України, останніх досягнень в галузі навчання іноземної мови для удосконалення власної професійно-методичної компетентності під час навчання учнів;
- формування у здобувачів умінь проводити заняття з використанням інноваційних методів та прийомів навчально-пізнавальної діяльності;
- розвиток у студентів-бакалаврів психологічної готовності до роботи в школі.

Наукові завдання передбачають:

- поглиблення теоретичних знань студентів із фахових дисциплін та вивчення передового методичного досвіду вчителів іноземної мови;
- вироблення власного творчого підходу до педагогічної діяльності;
- формування вмінь здійснювати науково-дослідницьку роботу;
- розвиток умінь організовувати та проводити експериментальне дослідження в межах обраної теми з кількісною та якісною інтерпретацією його навчання.

Виховні завдання включають:

- виховання в студентів стійкого інтересу й любові до професії учителя ІМ;
- формування в майбутніх учителів методичних умінь і навичок, які сприятимуть розвитку професійно-значущих

якостей учителя ІМ нового покоління, потреби в навчанні впродовж життя;

- розвиток у здобувачів уміння здійснювати виховну роботу з предмета «Іноземна мова».

Професійні завдання дають можливість:

- вивчати шкільну документацію: особові справи учнів, щоденники, класні журнали, календарне планування вчителів-мовників, план роботи тощо;

- проводити психолого-педагогічні спостереження за учнями різних класів, виявляти їх рівень загального розвитку, вікові та індивідуальні особливості, рівень вихованості, а також складати характеристику учня;

- проводити аналіз та узагальнення професійного досвіду вчителів школи на основі знань педагогіки, психології, методики навчання ІМ;

- розробляти перспективний та поточний плани роботи вчителя й класного керівника;

- правильно визначати організаційну структуру уроків залежно від мети, змісту, вікових особливостей учнів і конкретних умов проведення уроків;

- обирати форми, методи та засоби проведення уроків ІМ у відповідності з дидактичними і методичними принципами навчання, враховуючи рівень мовної підготовки учнів, потреб та індивідуальних інтересів;

- визначати навчальну, виховну, розвиваючу мету в позакласних виховних заходах зі спеціальності, а також організаційні форми та методи їх проведення;

- добирати та в разі необхідності виготовляти наочний матеріал до уроків відповідно до їх пізнавальної мети;

- вміло застосовувати технічні засоби навчання для проведення уроків з іноземної мови та зарубіжної літератури, а також позакласної роботи;

- стимулювати інтерес, активність учнів до засвоєння знань, розвивати їхню увагу, мислення, мовлення.

Отже, як бачимо, виробнича практика дозволяє інтегрувати теоретичні знання, набуті під час занять з навчальної компоненти «Методика навчання іноземної мови» та навчальних практик попередніх курсів із практичною діяльністю, формувати професійно значущі вміння та забезпечує умови для самостійного вирішення методичних завдань під час практики.

Для досягнення поставлених цілей майбутній вчитель-бакалавр має володіти певним комплексом **вмінь**, які є базовими для успішного виконання ролі вчителя англійської мови, охоплюють як загальні, так і фахові аспекти та відображають готовність до ефективної професійної діяльності, рефлексії, адаптації до змінних умов навчального середовища та володіння сучасними підходами до викладання іноземної мови. Серед таких *вмінь* слід виокремити наступні:

- вільно спілкуватися державною та англійською мовами на рівні професійної взаємодії;

- використовувати *soft skills* (комунікативні, лідерські, командні, соціально-психологічні тощо) у педагогічній діяльності та професійному співробітництві;

- усвідомлювати соціальну значущість професії вчителя ІМ, планувати перспективи свого подальшого професійного розвитку;

- аналізувати особистий мовний та педагогічний досвід, інтегрувати їх з теоретичними знаннями для вдосконалення професійних умінь;

- використовувати сучасні підходи, методи та технології для формування та вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності учнів різних ступенів навчання;

- адаптуватися до світових освітніх тенденцій та інновацій у галузі викладання іноземної мови;

- аналізувати, відбирати та створювати навчальні матеріали відповідно до вікових та індивідуальних особливостей та потреб учнів;

- планувати, організовувати та проводити навчально-виховний процес для учнів з особливими освітніми потребами;

- використовувати інтерактивні методи навчання, які стимулюють мотивацію, творчість та пізнавальну активність учнів (проекти, кейс-технології, портфоліо, інтегроване навчання, STEM/STEAM- освіту тощо) відповідно до завдань Нової української школи;

- реалізовувати виховну функцію навчання, сприяючи лінгво-соціокультурному розвитку учнів;

- складати тести та проводити оцінювання навчальних досягнень учнів відповідно до нових державних та міжнародних стандартів;

- створювати сприятливий психологічний клімат для ефективного засвоєння іноземної мови;

- інтегрувати результати наукових досліджень у педагогічну практику та вдосконалювати свої професійні вміння;

- володіти сучасними технологіями навчання для організації дистанційного та змішаного навчання;

- приймати рішення в нестандартних ситуаціях, застосовуючи творчий підхід та прогнозування.

Отже, як бачимо, виробнича практика майбутнього вчителя англійської мови є ключовим етапом професійної підготовки, який сприяє інтеграції знань, умінь та навичок, отриманих під час навчання, із реальними умовами педагогічної діяльності в ЗЗСО. Для її успішного проходження студенти-бакалаври мають опанувати широкий спектр **здібностей**:

- провадити інноваційну діяльність, використовувати технології розвитку творчого та креативного мислення;
- адаптувати форми, методи та засоби навчання до індивідуальних потреб учнів та забезпечення їх ефективної іншомовної комунікації;
- стимулювати ініціативність учнів до продукування власних висловлювань;
- мотивувати учнів до прийняття нестандартних рішень;
- обирати та рекомендувати учням онлайн ресурси для самостійного поповнення професійно-значущих знань;
- заохочувати кращих учнів до участі в науково-дослідній роботі (МАН);
- пояснювати культурні відмінності, що притаманні носіям різних мов;
- регулювати психологічний мікроклімат в учнівському колективі.

Оскільки професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови починається з третього семестру, і до початку виробничої практики студенти вже отримують професійно-значущі знання, навички та вміння під час описаних вище типів практик, що надає нам право стверджувати про готовність майбутніх вчителів іноземної мови до самостійної педагогічної діяльності в ЗЗСО.

Як було зазначено, виробнича (педагогічна) практика вчителя бакалавра є завершальним етапом наскрізної педагогічної практики, проводиться на випускному курсі і надає студентам можливість не тільки узагальнити та вдосконалити здобуті ними теоретичні знання, але й імплементувати їх у реальних умовах з учнями з першого по дев'яті класи ЗЗСО, оволодіти першим професійним досвідом їх самостійного практичного використання.

На початку виробничої педагогічної практики у мовному ЗВО проводяться **установчі конференції**, які мають на меті спрямувати студентів випускного курсу на засвоєння завдань виробничої практики, усвідомлення ними сучасних вимог до її організації і проведення, що впливають з потреб та рекомендацій НУШ та документів МОН України, які регламентують професійну підготовку майбутніх вчителів іноземної мови. Крім того, ми вважаємо за доцільне ознайомити студентів-практикантів зі **«Зверненням до вчителя-початківця»**, що являє собою узагальнені рекомендації, поради та пояснення від досвідчених учителів англійської мови Житомирської області.

Addressing a Novice English Teacher

Dear University graduates! To get maximum pleasure and minimum disappointment during your first independent teaching practice remember some pieces of advice from experienced school English teachers.

1. *If you want to establish a rapport with your potential schoolchildren, please, be a good example for them in everything and never turn a deaf ear to their needs and interests.*

2. *If you want to become a role model for them, please, treat them with- respect and kindness and don't wrong them with a word or deed.*

3. *If you want to stimulate them to learn English, please use innovative techniques, various types of interaction, and updated teaching aids and materials.*

4. *If you want your students to speak good English like native speakers do, please, become a communicative partner for them and teach them the language together with its culture.*

5. *If you want to prepare them for active participation in the dialogue of culture, please teach them how to use the English language (grammar vocabulary) communicatively, and don't forget about verbal and non-verbal communicative behaviour patterns.*

6. *If you want every English learner in your class to make good progress in English, please, bear in mind their individuality and uniqueness and choose relative teaching methods and tasks for them.*

7. *If a learner shows a special interest in any aspect of the English language, please, meet his/her interests or inclinations and help them to realize their ambitions.*

8. *If you want to master your English learner preparation, please analyze your teaching activity, identify your strengths and weaknesses, and plan your personal CPD.*

9. *If you want to upgrade your scientific development, please use every opportunity in your teaching practice to observe, test, and carry out experiments.*

10. *If you want to become a good English teacher as teachers do, please, learn from your school teachers, study their experience, and acquire the most effective approaches and methods of teaching.*

Remember, it is never too late to learn, but there is always a place for improvement.

Звернення відіграє подвійну роль:

- на початку практики воно фокусує увагу студентів на ключових факторах успішного проведення їх педагогічної діяльності, щоб уникнути не тільки методичних або педагогічних помилок, але й щоб не розчаруватися в обраній професії;
- а наприкінці практики, з основних ідей, які викладені в зверненні, формуються питання анкети, метою якої є визначити результативність практичної підготовки майбутніх вчителів та дізнатися, скільки випускників мають твердий намір працювати надалі в професії вчителя, скільки випускників ще не впевнені в цьому тощо.

Кожний мовний ЗВО визначає перелік звітної документації, яку студенти повинні оформити до закінчення практики, кількість проведених уроків іноземної мови та зарубіжної літератури, час, тривалість педагогічної виробничої практики. Зауважимо, що тривалість виробничої має бути не менше шести тижнів, під час яких студенти повинні:

1. Ознайомитись зі школою, в якій проходять педагогічну практику, з навчальним процесом, педагогічним колективом, традиціями школи.

2. Познайомитися з вчителями англійської мови та зарубіжної літератури, наповненням кабінетів з іноземної мови та літератури.
3. Вивчити тематичні плани роботи вчителів англійської мови і зарубіжної літератури в класах, де буде проходити власне педагогічна практика.
4. Проаналізувати навчальні матеріали підручника з англійської мови, робочі зошити, рекомендації для вчителя, по яких навчаються учні цього класу.
5. Вивчити план роботи класного керівника, характеристику класу учнів, де буде проходити педагогічна практика.

Вся вище зазначена ознайомча робота, як правило, проводиться студентами під час першого тижня практики, який має назву «**тиждень спостереження**». В цей період майбутній вчитель має можливість проводити спостереження за роботою вчителів англійської мови й зарубіжної літератури, щоб ознайомитися з методами роботи, технологіями навчання, які вчитель використовує на уроках, побачити, як вони працюють на уроках, як учні реагують на них, щоб визначитися з власними методами навчання в цьому класі.

Після першого тижня й під час всієї практики майбутні вчителі не тільки самостійно проводять уроки англійської мови та зарубіжної літератури, а й відвідують уроки інших практикантів, які проходять практику в цій школі з подальним обговоренням і коментуванням.

Крім того, на установчій конференції студенти отримують завдання для позакласної роботи з предмету у вигляді самостійної розробки і проведення одного виховного заходу, наприклад: *конкурс постерів/колажів на країнознавчу тематику*

«How much you know about English speaking world», «В гостях у англійських казок», «Вечір запитань та відповідей» тощо.

Мета позакласної роботи з іноземної мови – не тільки виховання та підтримка мотивації до вивчення іноземної мови, але розширення знань учнів про мови і культуру країни, мова якої вивчається, розвиток творчих здібностей учнів їх пізнавальних вмінь, здатність працювати в команді. Ми також вважаємо за доцільне на настановчій конференції познайомити студентів із завданнями, які вони повинні представити на **фінальній конференції**.

Наш досвід свідчить про те що майбутні вчителі з задоволенням і гордістю презентують свої здобутки. Наведемо приклади таких завдань:

- Провести **виставку навчальних матеріалів** з педагогічної практики, для якої майбутні вчителі мають підготувати навчальний матеріал (наприклад, «Календар свят у англійських країнах», «The ABC Book of English Meals» etc.), який показав ефективність у навчанні ІМ, з інструкцією його використання.
- Представити 5-7 хвилинну **презентацію методики або педагогічної технології**, яка має інноваційний характер.
- Бути готовим до **професійно-орієнтованої дискусії** «My First Steps in Teaching English» з метою обміну досвідом щодо оволодіння професією.

Особливий інтерес викликає групова співпраця студентів з метою створення **фінального професійного портрету вчителя англійської мови ХХІ століття** на основі технології критичного мислення. Студенти працюють у групах, і кожна група пропонує результати своїх обговорень, підтримуючи їх ілюстраціями з педагогічної практики з власного досвіду, тому

професійний портрет вчителя англійської мови нового покоління створений самими майбутніми вчителями виглядає так (рис.1.6.):

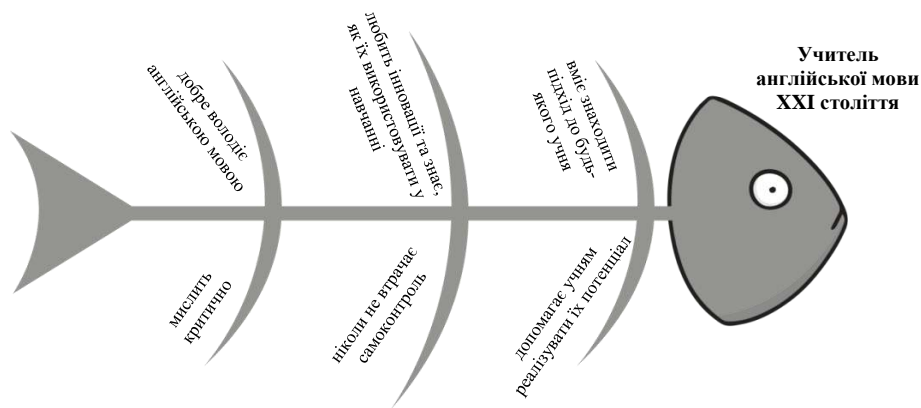

Рис. 1.6. Професійний портрет учителя англійської мови XXI століття

Під кінець підсумкової конференції студенти отримують анкету з п'яти питань, відповіді на які дозволять зробити висновок про успішність проходження ними виробничої педагогічної практики. Наведемо приклади запитань анкети:

1. *What are your positive feelings after the practice? What are you satisfied with?*
2. *What are you dramatically dissatisfied with?*
3. *What are the reasons of the negative feelings you have?*
4. *What in your opinion do you lack in your professional training? Knowledge? Habits? Skills?*
5. *What decision have you come to after your practice? To stay in your profession? To learn more? To quit it, as teaching is not your line? To check it over thoroughly as you have not decided yet?*

З нашого досвіду ми узагальнили результати анкетування студентів за останні три роки, які свідчать про те, що 84% здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «залишаться» в професії з бажанням удосконалення власних здобутків; 11% складають ті студенти, які, з різних причин вагаються (причинами можуть бути нестача часу на прийняття рішення, брак знань та вмінь, незадовільний рівень знань ІМ учнів ЗЗСО тощо). Лише 5% респондентів вирішили використати свої знання іноземної мови в інших сферах професійної діяльності.

Отримані результати вселяють надію на те, що організована вище зазначеним чином наскрізна педагогічна практика у мовному ЗВО є ефективною та, ймовірно, може бути використана в професійній підготовці вчителя іноземної мови нового покоління в інших ЗВО такого типу.

1.2.6. Інноваційні форми організації і проведення наскрізної педагогічної практики

Як було зазначено, вчитель XXI століття характеризується готовністю до реалізації цілей і завдань Нової української школи, є сприйнятливим до творчої праці, здатним до пошуку та розробки нових ефективних форм і методів навчання. Глобалізаційні та інтеграційні зміни в світі та українському суспільстві потребують інновацій в освіті, які, зокрема, дозволяють вирішити суперечності між традиційною системою професійної підготовки вчителів і потребами якісно нової освіти. Наш досвід свідчить про те, що передача та репродукція готових знань не сприяють підготовці самостійно мислячого вчителя, ініціатора нових методичних технологій, новатора, здатного імплементувати свої інновації в реальних умовах в школі. Саме тому наскрізна педагогічна практика, метою якої є поєднання теоретичних знань та практичних вмінь, стає **майданчиком** для апробації власних інновацій майбутнього вчителя у формі педагогічного експерименту, з одного боку, та джерелом інновацій, пошуку ідей для розширення інноваційного поля в галузі обраної теми дослідження, з іншого боку. Ця теза підтверджується визначенням «**інновації**» в Енциклопедії освіти, що розглядає цей термін як такий, що має багатомірне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації.³¹ Отже, інновації в освіті, а в нашому випадку в наскрізній педагогічній практиці, - це «процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються рівні досягнень

³¹ Академія педагогічних наук України. (2008). *Енциклопедія освіти* / Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер.

структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану»³². Проте питання розробки інноваційних форм організації й проведення педагогічної практики для майбутніх вчителів іноземної мови ще не отримало належної уваги в науці та є не достатньо вивченим.

Бінарна форма проведення навчальної практики

У 2022-2024 навчальних роках на базі ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка ми провели дослідження з метою пошуку такої форми організації та проведення наскрізної педагогічної практики, яка б сприяла формуванню методичної компетентності вчителя іноземної мови нового покоління. З метою оновлення змісту та підходів до мовної та методичної підготовки майбутнього вчителя ми взяли за основу принцип різноманітності підходів до навчання та принцип доповнення курсу методики курсами з практики мови, що дозволило інтегрувати теоретичну методичну підготовку з практикою навчання англійської мови, при чому головним пріоритетом стає застосування знань у конкретних ситуаціях навчання, а не самі знання.

Вище окреслені позиції дозволили нам припустити, що використання **бінарної форми** проведення методичних майстерень під час наскрізної початкової педагогічної практики надасть майбутнім учителям англійської мови можливість не тільки значно поліпшити власні іншомовні комунікативні вміння, збагатити мовний і мовленнєвий інвентар, але й, що

³² Дубасенюк, О. А. (2014). Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*: збірник науково-методичних праць (за заг. ред. О. А. Дубасенюк). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 12-28.

найголовніше, сформує цілісне сприйняття своєї власної професії.

У науково-педагогічній літературі бінарні заняття визначаються так: *особливий тип занять, що поєднує в собі навчання водночас кількох дисциплін під час вивчення одного поняття*³³; *нестандартна форма навчання для реалізації міжпредметних зв'язків*³⁴; *інтерактивний метод навчальних педагогічних технологій в освітньому процесі*³⁵; *сукупність різних педагогічних технологій*³⁶; *творчість двох педагогів, яка перетворюється на творчий процес здобувачів освіти*³⁷; *різновид інтегрованого заняття*³⁸.

Усі ці визначення дозволяють підсумувати педагогічну сутність бінарного заняття в межах нашого дослідження як *спільне викладання англійської мови та методики навчання англійської мови з метою досягнення бінарної мети – засвоєння*

³³ Bekzhanova, Z., & Ryssaldy, K. (2015). Efficiency of binary lectures in teaching major linguistic courses (Linguistics of discourse and cognitive linguistics). *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 214, 430–438.

³⁴ Добровольська, О. В. та ін. (2019). Бінарні лекції як стратегія навчання студентів медичних ЗВО. *Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні: матеріали Навчально-наукової конференції з міжнародною участю* (м. Полтава, 21 березня 2019 р.), Полтава.

³⁵ Нівня, Г. О. (2022). Бінарна лекція як засіб формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів. *Освіта та соціалізація особистості: матеріали X Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету Ушинського* (м. Одеса, 22–23 квітня 2022 р.), Одеса: Університет Ушинського.

³⁶ Стахова, Л. Л. (2017). Бінарне заняття як одна з форм підвищення ефективності корекційно-розвивального процесу в закладах дошкільної освіти. *Логопедія: науково-методичний журнал*, (11), Київ.

³⁷ Клець, С. Л. (2018). Бінарний урок як форма інтегрованого навчання при вивченні географії в середній школі. *Нова українська школа: теорія і практика реалізації інтегрованого підходу: матеріали Міжнародної наукової конференції* (м. Тернопіль, 17–18 травня 2018 р.), Тернопіль: Вектор.

³⁸ Красик, О. Ю. (2025). Бінарні заняття. oles.at.ua/statti/binarni_uroki.doc

професійно значущих знань і їх одночасне практичне використання під час навчальної практики.

Оскільки бінарна форма передбачає співпрацю двох спеціалістів, у нашому випадку це були вчений методист-теоретик і вчений-філолог, викладач із практики англійської мови. Ми розробили **алгоритм проведення бінарної форми занять**, який містить такі етапи.

Перший етап – етап виклику (*open-inquiry*), має на меті не тільки заохотити студентів до вивчення певної теми з курсу методики навчання англійської мови, але й дізнатися їхні інтереси в річищі теми, яка вивчається, залучити всіх до обговорення основного питання методичної майстерні. Викладачі проголошують проблемне питання, з якого починається бінарне заняття, і кожен з них представляє власний погляд на нього. Це можуть бути альтернативні думки або зовсім різні погляди на тлумачення методичної проблеми. Наприклад:

Inquiry question: In the 21'st century in many European countries including Ukraine plurilingual approach has become a learning approach. Why did it happen? What does this approach mean?

Майбутні вчителі не завжди погоджуються з думкою експертів і висловлюють своє бачення проблеми, аргументують власний погляд, що свідчить про розвиток їхньої ініціативності та бажання продемонструвати самостійність.

На даному етапі формуються навички й уміння, необхідні для обох дисциплін: для практики мови – це комунікативні вміння іншомовного спілкування, використання моделей комунікативної поведінки з вираженням різних комунікативних намірів, як-от згода, схвалення, пропозиція, протиставлення тощо; для методики навчання іноземної мови –

це вміння аргументувати свою думку в опорі на наявні знання, наводити приклади із власного досвіду, уміння оперувати висловлюваннями відомих учених-методистів, як ілюстрацією власної думки тощо.

Другий етап – мовно-методична практика, що планується обома викладачами: визначається зміст двох дисциплін для даної майстерні, уточнюються їхні навички та вміння, підбираються методи, прийоми та технології для реалізації цілі бінарного заняття. Наш досвід показав, що використання інтерактивних методів і прийомів, як-от розв'язання проблемних завдань, ситуації дослідження, симуляції, групові проекти, панельні дискусії тощо, сприяє підвищенню рівня їхньої залученості та перетворюють студентів на суб'єкт освітнього процесу.

Пропонуючи майбутнім учителям інтерактивні методи та прийоми, ми прагнули створити «співтворчість» між викладачами та студентами, співучасть усіх учасників бінарного заняття, у якому студенти змогли проявити власну індивідуальність, творчість, привнести в освітній процес щось нове й оригінальне. Наведемо приклади з теми “Teaching Communication”. Інтеракція в парному режимі на основі проблемного завдання:

Watch two video fragments of the English lessons, the aim of which is to develop learners' communicative competence. In pairs discuss what has been done by both teachers to realize the aim of the lesson. Say how much you agree with the teachers' methods, techniques and means of teaching.

Підібрані відеофрагменти містили різні уривки інструкцій учителів до інтеракції студентів, що викликало інтерес і жваву дискусію в одному класі та нерозуміння в

іншому, яке закінчилося перекладом інструкції рідною мовою. Після першого обговорення інструкцій у парному режимі думки майбутніх учителів розділилися, оскільки деякі з них вважали переклад інструкції рідною мовою правильним виходом із ситуації, що склалася. У такому разі викладачі бінарного заняття організовували розширену дискусію студентів у командному режимі з різними поглядами.

Work in teams. Come back to the results of your previous discussion. Give arguments to support your points of view and comment on possible consequences.

Практика показує, що іноді такі проблемні завдання, часто з досвіду самих викладачів, спричиняють жваву дискусію серед майбутніх учителів, стимулюють їхні вміння користуватися теоретичними знаннями в нестандартних педагогічних ситуаціях, в умовах, коли необхідно ухвалити правильне рішення. Інтерація в малогруповому режимі:

Group up with your friends and come up with your ideas on how to organize the development of learners' communicative skills.

Мета такого завдання –максимально наблизити умови навчальної педагогічної практики в аудиторії до можливої подібної ситуації в реальних умовах, створити умови мотивованого практичного використання вже наявних знань, навичок і умінь, надати майбутнім учителям можливість проявити своє розуміння та бачення використання знайомих методів, форм і технологій навчання іноземної мови в реальних педагогічних контекстах.

Різні форми презентації ідей і групової творчості, запропоновані викладачами (*microteaching, panel discussion, crossover groups etc.*), підсилюють професійне спрямування змісту методичних майстерень під час навчальної педагогічної

практики з огляду на розширення методичної готовності майбутніх учителів, здатності прогнозувати перспективи використання побаченого у власній подальшій діяльності у школі.

Під час проведення бінарних занять обидва викладачі є активними учасниками, іноді ставлять один одному питання, демонструють, що та сама проблема потребує обговорення з позиції кожної дисципліни, адаптують зміст знайомих технологій до конкретної комунікативної або педагогічної ситуації, що значно знижує механічне заучування матеріалу, навпаки, орієнтує майбутніх учителів на творче використання навичок і вмінь у реальних умовах.

На бінарному занятті в аудиторії створюється єдине мовно-методичне середовище, своєрідний експериментальний майданчик, який потребує від майбутніх учителів осмислення та інтерпретації здобутих під час навчальної практики знань, узагальнення та критичної оцінки власного професійного «Я», порівняння мовленнєвих вмінь з однокласниками, що дає змогу розмірковувати про достатність сформованих професійно значущих і мовленнєвих умінь, а також здатність до пошуку власних інноваційних технологій, імплементації існуючих технологій **по-новому**, розробки нових форм навчання в можливих нових умовах.

Заключний **продуктивний етап** передбачає самостійну роботу майбутніх учителів з підготовки власних інноваційних технологій в річизі обраної ними теми дослідження на основі попередньо отриманого досвіду під час навчальної практики керованого спостереження або практики асистента вчителя. Демонстрація розроблених інноваційних технологій у вигляді **microteaching** на бінарному занятті викликає різні коментарі як

з боку студентів, так і з боку викладачів. Майбутній вчитель-інноватор отримує можливість участі у наукових обговореннях представлених робіт, в процесі яких усі учасники приходять до певного консенсусу.

Проведене нами анкетування студентів щодо доцільності бінарної форми навчальної педагогічної практики показало, що більшість студентів (98%) висловилися за її ефективність, яку вони вбачають у **готовності**: «розробляти новітні технології навчання іноземної мови» (54%); «використовувати власні «апробовані» на бінарних заняттях інноваційні технології під час виробничої практики в школі» (46%). Крім того, всі майбутні вчителі відмітили збільшення власного термінологічного та професійно значущого словника при обговоренні методичних проблем, а також покращення їх мовленнєвих комунікативних вмінь, що свідчить про доцільність та ефективність цієї форми наскрізної педагогічної практики.

Педагогічний тандем

Ще однією ефективною формою проведення наскрізної педагогічної практики стало проведення **педагогічного тандема**. У практиці викладання іноземних мов широко застосовується тандем-метод, який належить до методів партнерського навчання. Його сутність полягає в тому, що носії двох різних мов об'єднуються з метою вивчення мов один одного. Така концептуальна інтерпретація визначає цей методичний термін як спосіб самостійного опанування іноземної мови через комунікативну взаємодію між партнерами, які навчаються мов один одного, у контексті максимально автентичного діалогу.

Педагоги, що практикують тандем-метод, визначають низку його *переваг*:

- ✓ інтенсивне навчання;
- ✓ достатній рівень автономності;
- ✓ неформальний характер навчання;
- ✓ автентичне навчання з носієм іншої мови тощо.

Проте в контексті появи пандемії COVID-19, воєнним станом в країні, а також збільшенням популярності онлайн-навчання, затребуваність цього інноваційного методу значно зросла. В методичній літературі з'явилося поняття «**тандем присутності**», у межах якого учасники тандему спілкуються очно, і «**тандем дистанційний**», під час якого навчання реалізується за допомогою засобів дистанційної взаємодії на базі платформ Zoom, Skype, Google Meet, Telegram, тощо^{39,40}. Сучасні онлайн-технології дозволяють партнерам по тандему комунікувати як в усній (відео-конференції, веб-чати, подкасти), так і в письмовій формах (електронна пошта, блоги, коментування в соцмережах, тощо), створюючи однакові умови для повноцінного спілкування.

Крім того, аналіз наукових досліджень останніх років, зокрема робіт Н. Бакуліної, І. Забіяки⁴¹, І. Жукевич⁴²,

³⁹ Ніколаєва, С. Ю., Борецька, Г. Е., Майєр, Н. В., Устименко, О. М., Черниш, В. В. та ін. (2015). *Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: колективна монографія* / за ред. С. Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І. Ф. Соболева. Київ: Ленвіт.

⁴⁰ Telles, J. A., & Vassallo, M. L. (2006). Foreign language learning in tandem: Teletandem as an alternative proposal in CALLT. *Computer Assisted Language Learning*, 27(2), 189-212.

⁴¹ Забіяка, І. М. (2022). Модель формування міжкультурної компетенції майбутніх фахівців технічного профілю на основі тандем-методу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія*, (13(81)), 131–135. Острог: Вид-во НаУОА.

⁴² Жукевич, І. (2020). Технології навчання іноземній мові в тандемі студентів немовних закладів вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, (27(2)), 226–230. Дрогобич.

Т. Кравчини, О. Кудрявцевої, О. Осової, А. Тимофєєвої, М. Напольських, Н. Brammerts, D. Little, T. Lewis, L. Walker, G. Salmon, J. Wolff, G. Cziko, G. Salmon та інших говорить про те, що автори розширюють понятійний зміст тандем-методу.

Формат тандем-методу забезпечує активну комунікативну взаємодію учасників в професійному середовищі, де іноземна мова виступає не як кінцева мета навчання, а як інструмент оволодіння професійною діяльністю. Враховуючи сучасні освітні виклики та обмежені можливості більшості студентів відвідувати заклади вищої та загальної середньої освіти для проходження навчальної чи виробничої практики, доцільним є використання **педагогічного тандему** в професійно-методичній підготовці майбутніх учителів іноземних мов. Такий підхід може слугувати ефективною формою організації та проведення наскрізної педагогічної практики.

В 2021–2022 навчальних роках в ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка нами було впроваджено метод педагогічного тандему, учасниками якого стали викладачі інституту, шкільні вчителі-ментори та учні базових шкіл. Цей метод використовувався у двох формах: у межах наскрізної педагогічної практики майбутніх учителів іноземних мов та під час проведення ними експериментальних досліджень у процесі написання випускних дипломних робіт. Було висунуто припущення, що створене тандемне середовище сприятиме глибокому зануренню всіх учасників у різноманітні професійні контексти, що, своєю чергою, забезпечить розвиток професійно-методичної компетентності, розширить можливості використання англійської мови як засобу ділового спілкування та підвищить

конкурентоспроможність майбутніх учителів після завершення навчання у закладі вищої освіти.

При організації педагогічного тандему в дистанційному режимі ми спиралися на п'ятиступеневу модель прогресу в онлайн-навчанні, запропоновану Дж. Сальмон⁴³. Враховувалося, що, по-перше, проходження наскрізної педагогічної практики в дистанційному режимі є новим і недостатньо вивченим підходом, а по-друге, рівень цифрової грамотності всіх студентів міг бути неоднорідним, що потребувало додаткового методичного супроводу. Проте, проведене дослідження підтвердило правильність нашого вибору. Представимо модель Дж. Сальмон нижче (рис. 1.7).

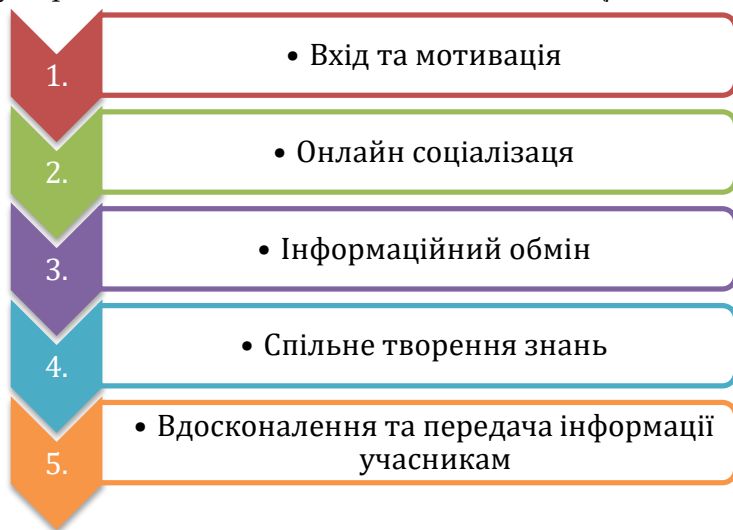

Рис. 1.7. Ступенева модель прогресу в онлайн-навчанні (за Дж. Сальмон)

⁴³ Salmon, G. (2004). *E-tivities. Der Schlüssel zum aktiven Online-Lernen*. Zürich: Orell Füssli Verlag.

Отже, використаний нами метод дистанційного педагогічного тандему відповідав усім характеристикам дистанційного навчання з дотриманням його принципів, які ми розглядаємо крізь призму професійно-методичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у двох форматах: *груповому* – у межах наскрізної педагогічної практики та *індивідуальному* – під час проведення студентами власних експериментальних досліджень під керівництвом шкільного ментора.

Представимо основні **принципи дистанційного навчання** в контексті педагогічного тандему:

1. Принцип комплексного використання мультимедійних засобів. Цей принцип реалізовувався завдяки широкому застосуванню майбутніми вчителями вербальних, візуальних і аудитивних опор при проведенні мікроелементів уроків англійської мови. Це було особливо важливим під час практичної підготовки на третьому курсі, яка згідно з новою Типовою програмою з методики навчання англійської мови має на меті підготовку студентів до вчителювання, та виробничої практики на четвертому курсі, де студенти виконували функцію вчителя-асистента. В обох випадках студенти самостійно планували мікроелементи уроків і відповідно до власних уподобань та інтересів, а пізніше повноцінні уроки під час виробничої практики у восьмому семестрі. Майбутні вчителі не лише доцільно обирали навчальні матеріали, а й креативно їх використовували, що підтверджується наданими ними скріншотами та відеоматеріалами педагогічної практики.

2. Принцип інтерактивності реалізовувався у двох напрямках:

– під час проведення практикантами мікроелементів уроків у ролі асистента вчителя в 5–6 семестрах, або вчителя-

практиканта у 8 семестрі. Тут учасниками педагогічного тандему були учні певного класу та майбутній учитель;

- під час групового обговорення відвіданих в дистанційному режимі уроків, в якому брали участь всі студенти-практиканти з однієї школи, їх ментори та методисти ВЗО. Така організація взаємодії давала майбутньому вчителю можливість рефлексувати, аналізуючи власну викладацьку діяльність, отримати різні точки зору щодо своїх уроків від учасників тандему, коригувати власну професійно-методичну діяльність, усуваючи помилки, поповнюючи багаж педагогічних умінь та навичок, усвідомлено приймати відповідальність за результати своєї діяльності.

3. Принцип нелінійності інформаційних структур і процесів підкреслює, що кожен студент самостійно визначає ефективність використання конкретних технологій навчання, доцільність певних навчальних матеріалів, форми та методи роботи, які найкраще відповідали індивідуальному стилю викладання.

4. Принцип інформаційної ємності реалізовувався за рахунок використання майбутніми вчителями інноваційних технологій навчання, залучення автентичних аудіо- та відеоматеріалів на уроках, підготовки мультимедійних презентацій учнями, виконання самостійних дослідницьких завдань з використанням Інтернет-ресурсів та інших джерел, представлення результатів проектної роботи, яку школярі виконували індивідуально або в групах, що дозволило майбутнім учителям зануритися у професійне інформаційне середовище.

5. Принцип гуманізації є центральним у навчальному процесі, оскільки ставить у фокус уваги тих, кого навчають,

враховуючи їхні інтереси та потреби. Наші спостереження під час педагогічного дистанційного тандему виявили, що цей формат сприяв створенню емоційно-психологічного комфорту для всіх учасників. Взаємодія між студентами-практикантами та учнями базових шкіл набувала партнерського характеру, де обидві сторони взаємодоповнювали одна одну: майбутні вчителі адаптували темп уроку до можливостей учнів, збільшуючи час для їхніх відповідей. Робота в дистанційному форматі спонукала студентів переглядати власний Classroom English (мову спілкування в класі), що проявлялося у чіткому формулюванні інструкцій до завдань, пошуку нових навчальних засобів, адаптованих до онлайн-середовища тощо.

Аналіз проведеного серед практикантів тесту незакінченого речення, а також наш досвід спостереження за роботою студентів, виявили, що така форма організації та проведення навчальної практики майбутніх вчителів показала позитивні результати:

- ✓ збагачення особистого досвіду роботи майбутніх учителів ІМ зі школярами в умовах дистанційного навчання (75%);
- ✓ об'єктивна оцінка власних можливостей навчання учнів в незнайомому середовищі (90%);
- ✓ чітке розуміння значущості вдосконалення знань, вмінь та навичок при роботі у новому форматі (82%);
- ✓ уміння керувати емоційним станом під час організації навчання онлайн (68%);
- ✓ набуття досвіду педагогічного спостереження та методичної рефлексії (71%);
- ✓ уміння оцінювати ризики як зі сторони вчителя при плануванні уроку і відборі засобів та методів навчання

у певному класі, так і зі сторони учнів при роботі із запропонованими матеріалами (78%).

Цікавим аспектом реалізації дистанційного педагогічного тандему під час навчальної практики стала організація написання дипломних робіт студентами четвертого курсу ННІ іноземної філології. У цьому випадку використовувався індивідуальний формат тандему, що передбачав подвійну підтримку студента-дипломника:

◆ *Науковий керівник ЗВО* – спрямовував дослідження відповідно до академічних стандартів і вимог вищої освіти.

◆ *Шкільний ментор* – виступав як консультант із практичної реалізації дослідження, супроводжуючи всі етапи наскрізної педагогічної практики студента. Шкільний ментор, керуючись своїм педагогічним досвідом і знанням здатностей та інтересів свого підопічного, здійснював індивідуальні онлайн-консультації та виконував такі функції:

- спрямування наукових пошуків (допомага студенту адаптувати тему дипломної роботи до реальних умов навчального процесу);
- консультування щодо методики викладання (допомага в прийнятті правильних рішень при розробці та впровадженні технологій навчання);
- підтримка формулювання гіпотези дослідження (сприяння розвитку дослідницьких умінь студента);
- формування дослідницьких запитань (підводив студента до самостійного формулювання проблем і цілей дослідження);
- мотивація до пошуку креативних технологій (заохочення використання інновацій у навчанні);

- супровід експериментального навчання (допомога студенту в організації й проведенні експерименту в межах дослідження);
- обговорення експерименту (консультації з класами, де відбувався експеримент, а також із колегами щодо чистоти та оптимальних умов його проведення).

У процесі такої діяльності студенти-дипломники не лише удосконалювали професійно-методичні навички та вміння, а й набували досвіду критичного аналізу своєї роботи з боку досвідченого ментора. Спільне обговорення емпіричних досліджень розширило розуміння студентами практичного значення їхніх наукових пошуків, а в окремих випадках спричинило зміну напрямку дослідження, виявило необхідність додаткових експериментів, що зробило дипломну роботу змістовнішою та актуальнішою.

Наше дослідження також показало, що обидві сторони педагогічного тандему професійно зросли, здобули навички ділової комунікації у сфері викладання ІМ у ЗЗСО, які виявилися корисними у практичній діяльності майбутніх викладачів ЗВО, а також позначилися на роботі шкільних менторів.

За підсумками інтерв'ювання вчителів-менторів, які співпрацювали зі студентами, 40% відзначили аспекти викладання ІМ, у які планують внести зміни, застосовуючи технології, розроблені дипломниками; 54% виявили нові перспективи дослідницької діяльності у школі, зокрема в написанні робіт МАН учнями ЗЗСО; 63% педагогів визначили вектори власного професійного розвитку у форматі дистанційного навчання, скоригувавши свої програми безперервного професійного вдосконалення (CPD).

Проведене опитування серед здобувачів-учасників педагогічного тандему виявило, що 70% студентів-дипломників також були задоволеними запропонованою формою професійно-методичної підготовки в умовах вимушеного дистанційного навчання.

Як результат, ефект від професійної взаємодії майбутніх вчителів з потенційними учнями під час педагогічних практик і шкільними менторами при написанні дипломних проєктів в запропонованому форматі дистанційного педагогічного тандему виправдав зусилля з його організації та проведення. Протягом всього часу експерименту підтримувалася мотивація студентів до оволодіння професією, значно розширився зміст ресурсів навчально-методичних матеріалів і засобів навчання іноземної мови за рахунок використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), був значно покращений рівень методичної рефлексії самооцінки результатів власної професійної діяльності.

Аналіз професійних труднощів усіх учасників тандему під час онлайн-навчання виявив, що метод дистанційного педагогічного тандему дозволяє вийти за рамки традиційного контактного заняття, вдосконалити цифрову компетентність студентів, показати цілеспрямованість та результативність використання медіа засобів для досягнення гарних результатів як у навчанні ІМ, так і в професійній підготовці. Крім того, використання тандем-методу дало змогу майбутнім вчителям зробити професійну комунікацію частиною свого «Я», невід'ємною частиною його/її професійно-методичної компетентності, що свідчить про його перспективи в професійно-методичній підготовці студентів.

Перевернуте навчання

Введення карантинних обмежень через раптову появу пандемії COVID-19 стало поштовхом для освітньої спільноти до модернізації існуючих форм взаємодії між науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти. Ця ситуація спричинила стрімкий розвиток технологій дистанційного та змішаного навчання не лише в нашій країні, але й у всьому світі. Незважаючи на пом'якшення карантинних заходів за кордоном та повернення до традиційного очного навчання, в Україні виникла нова загроза у вигляді військової агресії з боку східного сусіда, що змусила значну частину закладів вищої освіти знову запровадити дистанційний формат. Тому пошук такого формату навчання, який би забезпечив стає функціонування освітньої системи в умовах воєнного стану та задовольнив індивідуальні потреби кожного студента в контексті постійного онлайн-навчання, набуває особливої важливості.

Сталий розвиток вищої освіти є надзвичайно актуальним для майбутніх вчителів іноземної мови, оскільки їх професійна підготовка спрямована на комплексне формування всіх аспектів професійно-педагогічної компетентності. Недостатність регулярної живої взаємодії з одногрупниками та викладачами серйозно ускладнює набуття практичних умінь під час навчальної практики. Саме тому важливо впроваджувати ефективні методи, форми та інструменти проведення наскрізної педагогічної практики майбутніх вчителів, які сприятимуть підвищенню самостійності студентів у засвоєнні нових методичних знань та формуванню основоположних професійних здібностей. Це дозволить створити міцну основу

для професійного зростання майбутніх учителів ІМ та їх успішної адаптації до нових викликів сьогодення.

З огляду на модернізацію системи середньої та вищої освіти в Україні, ми визнаємо надзвичайну актуальність позиції науковців Дж. Бергмана (J. Bergmann)⁴⁴ та Дж. Овермеєра (J. Overmyer)⁴⁵ які стверджують, що «*перевернуте навчання передає відповідальність за освітній процес від викладача до здобувача, надаючи останньому значно більшу автономію та, таким чином, підвищуючи ефективність навчання*». Конкурентоспроможність майбутніх викладачів іноземної мови на ринку праці переважно визначається їх усвідомленням власної ролі у професії, здатністю самостійно опановувати всі практичні аспекти вчительської справи, розробкою чіткого плану професійного розвитку та постійним самонавчанням упродовж життя.

Таким чином, **перевернуте навчання**, як інноваційна форма організації навчальної педагогічної практики майбутніх вчителів іноземної мови, передбачає активне практичне застосування студентами набутих знань і вмінь, тоді як викладач виконує роль фасилітатора та асистента, що забезпечує і підтримує цей процес.

У своїх роботах науковці пропонують ряд **ключових принципів перевернутого навчання**:

⁴⁴ Bergmann, J., & Sams, A. (2014). *Flipped learning: Gateway to student engagement*. Eugene: ISTE: International Society for Technology in Education.

⁴⁵ Overmyer, G. R. (2014). *The flipped classroom model for college algebra: Effects on student achievement* (Doctoral dissertation, Colorado State University). Retrieved from <http://hdl.handle.net/10217/83800>

- **зміна вектору мислення:** кардинальне переосмислення ролей викладача та студента, а також пошук оптимальних шляхів для підвищення ефективності їхньої взаємодії;
- **аналіз витрат часу:** впровадження технології перевернутого навчання вимагає інвестицій у час, що охоплює узгодження ініціатив з адміністрацією, підготовку матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення тощо;
- **спрощення шляхів комунікації:** посилення відкритої співпраці між викладачем та студентами задля забезпечення безперервного прогресу в навчанні;
- **професійний розвиток упродовж життя:** високий рівень майстерності та мотивації педагога, а також використання інноваційних технологій і методів навчання;
- **розвиток цифрової компетентності:** успіх перевернутого навчання значною мірою залежить від правильного вибору освітньої платформи та рівня цифрової грамотності викладача;
- **налагодження глобальних професійних зв'язків:** знайомство з передовим досвідом зарубіжних колег і поширення власних успіхів у впровадженні перевернутого навчання.

Вищезазначені принципи виступають методологічною базою для якісної організації процесу практичної професійної підготовки майбутніх викладачів іноземної мови, незважаючи на те, що перші експерименти з перевернутого навчання були орієнтовані на предмети фізико-математичного та природничого циклу.

Науковці підкреслюють, що технологія перевернутого навчання може подолати одну з головних проблем викладання

іноземних мов, а саме – нестачу часу для її ефективного засвоєння. Безумовно, самостійна робота під час навчальної практики, аналіз занять і розробка портфоліо не дають додаткового часу для вивчення методичних аспектів педагогічних проблем, проте на очному етапі перевернутого навчання викладач отримує можливість значно ефективніше організувати час для живої комунікації та взаємодії зі студентами.

Як було зазначено раніше, у процесі опанування іноземною мовою найбільш ефективним способом використання аудиторного часу є організація взаємодії в різних форматах – у парах, групах, командах, а також проведення дебатів та дискусій, що стимулюють студентів до розвитку критичного і творчого мислення у різноманітних професійних контекстах. Одночасно існує низка самостійних видів діяльності, зокрема перегляд та аналіз відеоматеріалів із найкращими прикладами зарубіжного досвіду проведення занять з іноземної мови, виконання пошукових методичних завдань, робота над методичним портфоліо та реалізація творчих групових проєктів.

З огляду на власний досвід роботи у вищих навчальних закладах, можна стверджувати, що під час традиційних практичних занять викладачі здебільшого зосереджуються на формуванні у майбутніх викладачів так званих «низькорівневих умінь» (англ. *lower-order skills*), що виражається у виконанні простих мовних та методичних вправ: перекладі словосполучень, продовженні речень, вставленні прийменників тощо. Недостатність можливостей для іншомовного спілкування, що є ключовим аспектом у формуванні вторинної мовної особистості студентів мовних

закладів вищої освіти, часто стає викликом для викладачів, адже зменшення аудиторних годин обмежує ефективну організацію роботи в режимах ротації під час занять.

Таким чином, впровадження інноваційної педагогічної технології перевернутого навчання має на меті не лише мотивувати студентів до самостійної пошуково-дослідної діяльності, але й задовольнити їхню потребу в креативності та розкритті творчого потенціалу, що, в свою чергу, сприятиме формуванню «високорівневих умінь» (англ. higher-order skills).

При самостійному ознайомленні з інформаційними джерелами відбувається процес Content Based Interaction (навчання, що базується на змісті), завдяки якому майбутні філологи опановують мову більш природним чином. Наші спостереження показують, що подібна взаємодія з навчальним контентом у 80% випадків стимулює студентів до активного виконання запропонованих завдань із залученням додаткових аудіо-, відео- та текстових ресурсів, що підбираються відповідно до їхнього рівня мовної підготовки та особистих уподобань.

За таких умов з'являється можливість перенести пошукову діяльність із перегляду навчальних відео та виконання тренувальних завдань у онлайн-середовище для самостійного опрацювання. Контроль над виконанням завдань здійснюється за допомогою освітньої платформи, яка надає функції оцінювання та аналізу діяльності студентів.

Використовуючи онлайн-платформу для самостійної роботи перед заняттями, викладач може ефективно організувати аудиторний час для дискусій, які готують і проводять самі студенти, а також для роботи в парах і групах, розв'язання проблемних кейсів і розвитку критичного мислення.

Зміна організації аудиторної роботи вимагає від здобувачів освіти зміни їхньої ролі на уроці: від пасивного слухача вони переходять до активного учасника навчального процесу. Інтерактивність і самостійне управління серед студентів є ключовими під час виконання завдань у парах, групах чи командах. Оскільки викладач виступає у ролі «консультанта», студенти отримують повний контроль над організацією обговорення, завчасно ознайомлюючись із темою та готуючи власні запитання й відповіді. До традиційних форм групової взаємодії, що зберігають популярність, відносяться круглий стіл, панельна дискусія, дебати тощо.

Таким чином, аудиторний етап перевернутого навчання трансформується у процес інтерактивної співпраці, де кожен студент має можливість отримати якісний зворотний зв'язок, що включає не лише консультаційну підтримку викладача, а й активну взаємодію «студент-студент». Розширення часу для комунікації та спільної роботи сприяє взаємному навчанню та допомозі серед студентів, при цьому тривалість взаємодії викладача зі здобувачами значною мірою визначається обраними методиками навчання та розміром групи.

Варто відзначити, що ефективність перевернутого навчання можливе за умови відповідального опрацювання студентами запропонованих навчальних матеріалів та виконання всіх завдань у віртуальному середовищі СУН. Ґрунтовна самостійна підготовка до заняття створює умови для результативної аудиторної співпраці та стимулює активні дискусії, адже кожен студент уже наперед сформував власне бачення тієї чи іншої проблеми або концепції.

PRO студії від професіоналів

Однією з інноваційних форм організації та проведення наскрізної педагогічної практики в Житомирському державному університеті імені Івана Франка є методичні майстерні з запрошеними професіоналами – вчителями іноземної мови ЗЗСО міста. Першочергово «PRO студії від професіоналів» існували у вигляді проєкту університету, проте згодом, завдяки своєму методичному потенціалу, знайшли місце у системі професійної підготовки майбутніх вчителів ІМ у формі методичних майстерень від запрошених вчителів-професіоналів.

Такий формат проведення навчальної практики має низку переваг порівняно з традиційним відвідуванням уроків у ЗЗСО. По-перше, здобувачі ознайомлюються саме з тим матеріалом, який є актуальним на даному етапі навчання; по-друге, студенти мають можливість обговорити побачені педагогічні технології одразу після заняття.

З метою ефективного впровадження зазначеної інноваційної форми проведення навчальної практики, ми розробили алгоритм організації зустрічей з професіоналами, що побудований на основі **моделі ADDIE**. Ця модель освітнього дизайну широко використовується як для створення навчальних курсів, так і для планування занять.

Назва моделі походить від її п'яти етапів:

- ◆ аналіз (A – analysis),
- ◆ проєктування (D – design),
- ◆ розробка (D – development),
- ◆ впровадження (I – implementation),
- ◆ оцінювання (E – evaluation) (рис. 1.8).

Перевага моделі ADDIE полягає в тому, що вона має чітку структуру, яка веде через всі етапи розробки навчальних матеріалів від початкового аналізу до оцінки.

Рис.1.8. Модель ADDIE

Отже, представимо розроблений нами **алгоритм** у вигляді схеми (рис.1.9).

Крок 1. Needs Analysis

Студенти під керівництвом університетського викладача генерують та формують список ключових тем, які їх цікавлять або які вони хотіли б детальніше вивчити у практикуючих шкільних вчителів. Доцільним є використання таких методів, як мозковий штурм, онлайн-опитування або платформи для спільної роботи (наприклад, Google Docs) для збору та організації ідей студентів.

Цей етап заохочує активну участь і дає студентам відчуття впливу на навчальний процес. Відповідність змісту зустрічі

їхнім інтересам і професійним цілям підвищує мотивацію і ефективність навчання.

Як результат такої взаємодії, викладач отримує комплексний список потенційних тем для проведення зустрічі, що відображає інтереси та навчальні потреби студентів.

Рис. 1.9. Алгоритм проведення зустрічей з професіоналами

Крок 2. Selecting a Guest Teacher

Завданням цього етапу є знайти та запросити вчителів-професіоналів, які можуть ефективно поділитися своїм досвідом із визначених тем. На основі складеного списку тем викладач університету визначає потенційних запрошених вчителів. Заздалегідь формується «банк професіоналів», у якому вміщено контакти вчителів ліцеїв міста, які готові співпрацювати та виступити в ролі запрошеного професіонала.

Доступність вчителя-професіонала є не єдиним критерієм вибору запрошеного гостя, важливу роль також відіграє

професійну компетентність та досвід, використання інноваційних методів викладання, готовність до взаємодії з майбутніми вчителями тощо. Таким чином, зв'язок із вчителями здійснюється через професійні мережі («банк професіоналів»), освітні платформи або прямі звернення.

Доцільно, на нашу думку, також залучати студентів до процесу комунікації з вчителями, адже таким чином вони вчаться професійній комунікації та краще розуміють важливість мережевої взаємодії та співпраці в освітній спільноті.

Отже, результатом другого етапу є затверджений список запрошених професіоналів і графік проведення їх методичних майстерень.

Крок 3. Content Development

На цьому етапі відбувається розробка структури та змісту методичної майстерні, яка максимально відповідає потребам студентів та демонструє найкращі практичні кейси.

Університетський викладач та запрошений вчитель-професіонал проводять серію консультацій, щоб обговорити детально тематику зустрічі, враховуючи запити студентів, узгодити стратегії викладання та методи навчання, які слід продемонструвати та які відображають сучасні освітні тенденції.

Педагоги узгоджують матеріали, які будуть представлені (відео, презентації, роздаткові матеріали тощо), та обговорюють можливі способи інтерактивної взаємодії зі студентами. Викладач-методист може надати допомогу вчителю у виборі інструментів (цифрових чи традиційних), які забезпечують ефективність заняття.

Продуктом цього етапу є готовий план зустрічі, що включає чітку структуру, інтерактивні елементи, матеріали та

завдання, які допомагають майбутнім педагогам розвивати їхню професійну компетентність.

Крок 4. Best Practices Presentation Session

Зустріч починається з представлення запрошеного вчителя-професіонала, після чого гість ділиться інформацією про власний професійний шлях і філософію викладання.

Вчитель проводять урок або презентацію педагогічної технології, демонструючи ефективні методи викладання в реальному часі. Студенти активно беруть участь: спостерігають за манерою вчителя, беруть участь у сесіях запитань і відповідей та роблять нотатки, аналізуючи заняття.

Жива демонстрація та взаємодія надають студентам практичний досвід, що з'єднує теорію з практикою.

Таким чином, студенти отримують уявлення про ефективні стратегії викладання та знайомляться із динамікою реального класу.

Крок 5. Reflection and Discussion

Метою цього етапу є критично проаналізувати та синтезувати результати презентації запрошеного професіонала. Після заняття студенти разом із викладачем проводять структуроване обговорення, під час якого вони роблять основні висновки із заняття, аналізують доцільність використання продемонстрованих методів навчання у різних педагогічних контекстах, а також їх ефективність для формування іншомовної комунікативної компетентності. Важливою частиною обговорення є можливі виклики, якими стикнувся вчитель, а також дієві способи їх вирішення, які пропонують самі майбутні вчителі.

Для рефлексії майбутні вчителі можуть використовувати журнали, платформ для співпраці або групових обговорень для документування та обміну думками.

Рефлексія розвиває критичне мислення та допомагає студентам інтегрувати отримані знання під час проходження виробничої педагогічної практики.

Студентське асистування

Останньою із запропонованих інноваційних форм організації наскрізної педагогічної практики є студентське асистування. В межах цього формату проведення практики студенти-магістри виступають асистентами викладача та допомагають у проведенні навчальних та виробничих практик на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти. Перевагами такого формату є, з одного боку, вивільнення часу викладача на ознайомлення з матеріалами практик, а з іншого, - залучення вже досвідчених студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти до процесу навчання студентів-бакалаврів.

Зауважимо, що не кожен студент-магістр може стати асистентом викладача, для цього він/вона повинен відповідати низці критеріїв:

- мати відмінні результати навчання з дисциплін методичного циклу;
- бути випускником тієї освітньої програми, в межах якої відбувається асистування (або її попередньої версії);
- володіти необхідними гнучкими вміннями (організаційними, комунікативними тощо) для роботи з аудиторією;

- мати розроблене професійне портфоліо, що надається потенційному викладачу-наставнику для вибору підходящих кандидатів;
- бути готовим до виконання визначеного переліку завдань, що створюється за спільною домовленістю викладача та асистента.

Є значна різниця між проходженням практики магістрами та студентським асистуванням (табл. 1.8):

Таблиця 1.8

Порівняльна характеристика виробничої педагогічної практики магістрів та студентського асистування

Виробнича педагогічна практика	Студентське асистування
Є обов'язковою для всіх здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти	Не є обов'язковою для всіх студентів, лише для найуспішніших, які готові співпрацювати
Передбачає підготовку письмової звітної документації	Може обмежуватися усним звітом про проведену роботу на студентській конференції або спільною публікацією з наставником
Має визначену кількість проведених занять	Кількість проведених занять визначається індивідуально кожним асистентом та наставником
Має на меті підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності	Має на меті допомогу наставнику в роботі зі студентами-бакалаврами під час наскрізної педагогічної практики за рахунок активного залучення минулого досвіду асистента

Студент отримує оцінку за проходження практики	Студент (за попереднім погодженням з викладачем методики навчання іноземної мови на магістратурі) отримує підсумкову оцінку з одного із модулів автоматично за рекомендаціями наставника
--	--

Таким чином, студентське асистування має значні відмінності від виробничої практики магістрів. Воно є абсолютно добровільним та не передбачає оцінювання результатів роботи асистентів. Основною метою цієї форми проведення наскрізної педагогічної практики є обмін досвідом асистента з молодшими колегами, які тільки розпочинають свій шлях на професійному поприщі.

Студентське асистування розпочинається з опитування серед асистентів, які виявили бажання взяти участь у конкурсному відборі та відповідають визначеним критеріям. Наведемо приклади запитань, що пропонуються асистентам:

Questionnaire for Student Assistants

Thank you for volunteering to assist university teachers during pedagogical practice! Your support is invaluable in enhancing the learning experience for students and contributing to the success of the program. Please answer the following questions thoughtfully to help us understand your motivation, strengths, and areas where you can provide assistance.

- What motivated you to become a student assistant during pedagogical practice?*
- How do you think this experience will contribute to your personal and professional development?*
- What do you hope to learn from assisting university teachers?*

- What strengths or skills do you bring to this role (e.g., communication, organizational, technical skills)?*
- How comfortable are you with using digital tools and platforms for teaching and administrative tasks?*
- Are you confident in explaining complex ideas to peers or younger students? If yes, provide an example.*
- How many hours per week can you dedicate to this role?*
- Are you comfortable taking responsibility for tasks such as preparing materials, assisting during lectures, or evaluating assignments?*
- In what areas do you feel you can provide the most assistance to teachers (e.g., lesson preparation, classroom management, student feedback, technology support)?*
- How would you support students struggling with a topic or assignment?*
- What specific goals do you have for this role?*
- What support or resources do you think you will need to succeed as a student assistant?*
- How do you plan to communicate effectively with the teacher you are assisting?*

За результатами опитування формуються **пари викладач-студент**, які надалі співпрацюють у власному темпі та організують спільну роботу відповідно до потреб здобувачів-бакалаврів.

Основними завданнями асистента є:

- допомога у підготовці методичних матеріалів для проведення методичних майстерень під час навчальних практик бакалаврів;
- супровід студентів-бакалаврів до бази практики, допомога у вирішенні організаційних питань;

- консультаційний супровід бакалаврів впродовж усього періоду студентського асистування;
- критичний огляд методичних портфоліо студентів-бакалаврів за результатами навчальної практики та надання відгуків;
- профорієнтаційна робота серед студентів-бакалаврів.

Отже, наш невеликий досвід використання цієї форми організації та проведення наскрізної педагогічної практики доводить її ефективність. Майбутні вчителі-бакалаври відзначають значну підтримку з боку асистентів-магістрів, що охоплює не лише допомогу в навчальному плані, але й мотивацію до подальшої професійної діяльності шляхом демонстрації успішних кейсів старших колег. Вважаємо, що така форма роботи неабияк покращує навчальні результати студентів та посилює їх професійну спрямованість.

1.2.7. Можливості дистанційного проходження педагогічної практики

З початку пандемії COVID-19 та загострення соціально-політичної кризи у результаті повномасштабної війни в Україні, університети, які здійснюють підготовку майбутніх вчителів іноземних мов, зіштовхнулися з необхідністю переходу до дистанційних форм організації практики. Це стало викликом, але й можливістю для застосування нових підходів та цифрових технологій у освіті. Дистанційне проходження навчальної практики керованого спостереження та практики асистента вчителя дає можливість студентам продовжувати засвоєння практичних знань та навичок з меншими ризиками для їхнього здоров'я та безпеки.

Характерною рисою "*дистанційного навчання*" є те, що "той, хто вчить" і "той, хто вчиться" знаходяться на відстані один від одного⁴⁶.

Важливо відмітити, що дистанційна форма проходження навчальної та виробничої практики на різних курсах навчання в ЗВО може організовуватися синхронно (онлайн) і асинхронно, в залежності від умов навчання в різних регіонах країни та форм, запропонованих тим чи іншим ЗВО.

Проходження навчальних та виробничої практик онлайн значною мірою наслідують прийоми очного навчання, коли заняття проходять в реальному часовому проміжку, визначеному розкладом, синхронно з викладачем, проте воркшопи і практичні заняття проходять на різних навчальних

⁴⁶ Мержигевська, В., Співаковський, В., Громовий, В., Коберник, І. (2020). *Дистанційне та онлайн-навчання – чи це одне й те ж саме? Думки 4-х освітніх експертів.* <https://life.pravda.com.ua/projects/majbutnjeshkoly/2020/11/10/242946/>

онлайн-платформах (Zoom, Google Teams, Google Classroom). За такої форми проходження педагогічної практики викладач в реальному часі демонструє презентації, відеоуроки, майбутні вчителі дивляться і дискутують, щодо переглянутого матеріалу, виконують індивідуальні та групові завдання, рефлексують, демонструють мікроелементи уроків та проводять власні онлайн-уроки в школі в присутності керівника педпрактики ЗВО та/або вчителя-ментора.

При дистанційному асинхронному навчанні викладач може взагалі не зустрічатись зі студентами в онлайн-трансляціях, а лише за потреби супроводжувати їх в чатах або поштою. При асинхронному проходженні педагогічної практики студент-бакалавр виконує і надсилає завдання, коли йому зручно, проте в межах зазначеного викладачем часового проміжку. Дистанційне асинхронне навчання має широкий спектр технічних можливостей, а саме слухання та перегляд аудіо-подкастів, відеоуроків, доєднання до діючого уроку іноземної мови в школі, робота з різноманітними тренажерами і онлайн-тестами, заповнення форм та коментування в групових блогах та форумах на обраних платформах, написання критичних та аналітичних есе і їх обговорення, тощо. Проте, головною особливістю даної форми є ретельне відстеження успішності студента, вибудовування його індивідуальної траєкторії⁴⁷.

Як і в очній формі навчання, головною метою синхронної та асинхронної дистанційної навчальної та онлайн-виробничої

⁴⁷ Мержиевська, В., Співаковський, В., Громовий, В., Коберник, І. (2020). *Дистанційне та онлайн-навчання – чи це одне й те ж саме? Думки 4-х освітніх експертів.* <https://life.pravda.com.ua/projects/majbutnje-shkoly/2020/11/10/242946/>

педагогічних практик є формування професійних компетентностей майбутніх учителів іноземних мов через інтеграцію теоретичних знань із практичними навичками та вміннями в умовах дистанційної освіти. Проте, основна відмінність дистанційної педагогічної практики полягає в наданні студентам можливості спостерігати за методами та технологіями різних вчителів, аналізувати їх, здобувати необхідні вміння для майбутньої професійної діяльності, а також вміння ефективно працювати у дистанційному середовищі.

Завдання даного виду практики мають свої особливості та полягають у:

о розвитку професійного мислення: навчити студентів аналізувати педагогічну діяльність учителів та учнів у контексті сучасних освітніх підходів;

о ознайомленні з сучасними підходами до викладання через аналіз відеоуроків та дистанційне спостереження за роботою вчителів, в процесі якої студенти ознайомлюються з різними стилями викладання, технологіями залучення учнів до співпраці та управління класом;

о формуванні практичних умінь планування уроків з урахуванням дидактичних та методичних принципів; організації та контролю навчальної діяльності учнів; використанні цифрових технологій у процесі навчання іноземних мов;

о розвитку рефлексивних вмінь: стимулювання рефлексії через аналіз проблемних педагогічних ситуацій, при перегляді відеоуроків, пошук їх вирішення та оцінювання власних сильних і слабких сторін як майбутнього вчителя іноземної мови;

о поглибленні комунікативних компетентностей: сприяння розвитку вміння взаємодіяти з колегами, формулювати конструктивну критику та співпрацювати у команді під час обговорення аналізованих уроків;

о адаптації до викликів дистанційного навчання, таких як ознайомлення з методами організації дистанційного навчання, використання платформ та цифрових інструментів для викладання ІМ;

о практичному застосуванні знань і вмінь виконання завдань асистента вчителя у дистанційному форматі, взаємодія з однокласниками та колегами онлайн.

Таким чином, у студентів під час дистанційного проходження педагогічної практики в різних режимах зможуть формуватися *вміння*:

- аналітично мислити, критично аналізувати та оцінювати різні технології навчання, їхню ефективність та придатність для конкретної вікової категорії учнів ЗЗСО;
- використовувати необхідні та релевантні цифрові інструменти;
- ефективно застосовувати сучасні технології для проведення уроків і комунікації з учнями та колегами в класі та дистанційно;
- взаємодіяти в умовах дистанційного навчання з колегами та учнями, підтримувати зацікавленість учнів у вивченні ІМ, надавати їм зворотний зв'язок.

Проте, дана форма, як навчання, так і проходження навчальних педагогічних практик спостереження та асистента вчителя має ряд **труднощів**, а саме:

- *Обмежений зворотний зв'язок.* Недостатність безпосередньої взаємодії з учителями та учнями може ускладнити оцінку ефективності навчання. У традиційному форматі практики студенти отримують зворотний зв'язок в режимі реального часу, що дозволяє їм швидко коригувати свої підходи та технології навчання. В дистанційному форматі, отримання зворотного зв'язку може займати більше часу і бути менш детальним, що впливає на здатність студентів швидко адаптуватись та вдосконалюватись.

- *Технічні проблеми.* Необхідність стабільного інтернет-з'єднання та технічного забезпечення може стати перепорою для деяких студентів. Відсутність доступу до якісного обладнання чи швидкого інтернету може серйозно впливати на здатність студентів брати участь у дистанційних заняттях, переглядати відеоуроки чи виконувати завдання. Це, в свою чергу, може обмежувати їхню можливість повноцінно зануритись у навчальний процес.

- *Психологічні аспекти.* Відсутність живого контакту може знижувати мотивацію та емоційну залученість студентів, що впливає на загальну ефективність навчання. Жива взаємодія з учнями та вчителями створює важливу емоційну підтримку та мотивацію для студентів. У дистанційному форматі, студенти можуть відчувати ізоляцію та брак емоційного зв'язку, що може негативно впливати на їхню мотивацію та інтерес до навчання.

- *Мотиваційний аспект.* Зниження залученості студентів через відсутність безпосередньої взаємодії з учнями у класі є суттєвою проблемою. Живий контакт з дітьми часто є важливим мотивуючим фактором для майбутніх вчителів, допомагаючи їм відчувати справжню цінність своєї праці. В дистанційному

форматі, ця взаємодія обмежується, що може знижувати інтерес та залученість майбутніх вчителів у процес навчання.

- *Відсутність живої практики.* Студенти-практиканти не мають можливості безпосередньо проводити уроки, що ускладнює розвиток їхніх вмінь управління класом. Проведення уроків в живому форматі дозволяє студентам вчитися управляти часом, контролювати клас, вирішувати конфлікти та адаптувати свій викладацький стиль до потреб учнів. У дистанційному режимі, ці важливі аспекти залишаються неохопленими.

- *Емоційна дистанція.* Складність у формуванні емоційного зв'язку з учнями через цифровий формат є ще однією важливою проблемою. Емоційний зв'язок між учителем та учнями є ключовим елементом ефективного навчання. Дистанційний формат обмежує можливості для встановлення цього зв'язку, що може негативно впливати на якість навчання та взаєморозуміння між учителем та учнями.

Проте, хоча дистанційне проходження педагогічної практики має свої слабкі сторони, цей формат навчання все ж є значним кроком вперед, оскільки він дозволяє майбутнім вчителям іноземної мови продовжувати здобувати необхідні вміння та знання, адаптуючись до сучасних викликів. Дистанційне навчання забезпечує можливість збереження безперервності освітнього процесу, навіть в умовах пандемій та воєнних дій, що, безсумнівно, краще, ніж повна зупинка навчання. Такий підхід готує студентів-майбутніх вчителів іноземної мови до реалій цифрової епохи, розвиваючи їхню гнучкість і вміння працювати у змінних умовах. Власний досвід організації та проходження студентами спостережувальної та асистентської навчальних практик в Житомирському

державному університеті імені Івана Франка свідчить про позитивне відношення студентів до даної форми навчання та достить високий рівень сформованості професійних методичних навичок й умінь.

Нова модельна Програма для учнів 5-9 класів⁴⁸ вперше висвітлює доцільність вмінь взаємодії учнів в різних умовах навчання, а також розвиток їх цифрової та інформаційно-комунікаційної компетентностей і вмінь, що пов'язані з ними. Тому це знайшло відображення у Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 року⁴⁹. Згідно даного документу питання онлайн-взаємодії вчителя і учнів є нагальним і розглядається в контексті цифрової компетентності вчителя.

Зокрема, у розділі, присвяченому трудовій функції «Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів)», зазначено, що вчитель повинен володіти здатністю використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для організації освітнього процесу, зокрема для дистанційного навчання та онлайн-взаємодії зі здобувачами освіти. Це включає вміння:

⁴⁸ Зимомря, І. М., Мойсюк, В. А., Трифан, М. С., Унгурян, І. К., & Яковчук, М. В. (2021). *Іноземна мова. 5–9 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти* (затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). Київ. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Zymomrya.ta.in.14.07.pdf>

⁴⁹ Міністерство освіти і науки України. (2024). *Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти»*. https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf

- використовувати різноманітні цифрові інструменти для створення та поширення навчальних матеріалів;
- організовувати та проводити онлайн-уроки;
- забезпечувати ефективну комунікацію з учнями та їхніми батьками через електронні платформи;
- оцінювати результати навчання за допомогою цифрових засобів.

Окрім вищезазначеного згаданий документ визначає, що сучасний вчитель повинен:

- застосовувати електронні платформи для управління навчанням (наприклад, LMS - Learning Management Systems);
- використовувати онлайн-ресурси для створення інтерактивного середовища навчання;
- використовувати різні онлайн-інструменти для розробки уроків (наприклад, Padlet, Canva, Google Classroom);
- забезпечувати участь учнів у дистанційних чи змішаних форматах навчання;
- забезпечувати кібербезпеку в онлайн-комунікаціях;
- забезпечувати постійний контакт із батьками через електронну пошту, месенджери чи шкільні електронні щоденники;
- ефективно комунікувати з учнями в онлайн-середовищі (надавати зворотний зв'язок, організовувати дискусії, відповідати на запитання).

В рамках оцінювання навчальних досягнень вчитель має:

- використовувати онлайн-інструменти для тестування та оцінювання (наприклад, Kahoot, Quizlet, Google Forms).

- відслідковувати прогрес учнів через цифрові журнали чи інші системи управління навчанням⁵⁰.

Беручи до уваги описане вище, можна узагальнити *Портрет сучасного вчителя іноземної мови при роботі дистанційно та онлайн.*

Отже, сучасний вчитель іноземної мови, який працює дистанційно, є висококваліфікованим фахівцем, готовим ефективно адаптувати навчальний процес до вимог цифрової епохи та забезпечувати інтерактивну і продуктивну взаємодію з учнями в умовах дистанційного навчання, володіючи певними групами вмінь.

В цифровій компетентності він/вона володіє високими цифровими вміннями, що включають вміння:

- ефективно використовувати ІКТ для організації освітнього процесу, включаючи застосування різноманітних онлайн-ресурсів і платформ для створення та поширення навчальних матеріалів;
- застосовувати інноваційні інструменти, такі як Google Classroom, Padlet, Canva, Kahoot, Quizlet, Canvas, Moodle та інші для створення інтерактивного контенту та організації уроків;
- використовувати LMS (системи управління навчанням) для моніторингу навчального процесу та взаємодії з учнями.

В організації навчання та іншомовної комунікації вчитель вміє організовувати навчальний процес у дистанційному чи змішаному форматі, зокрема:

⁵⁰ Міністерство освіти і науки України. (2024). *Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти»*. https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovertexpdf_merged.pdf

- проводити онлайн-уроки, підтримуючи активність і зацікавленість учнів за допомогою інтерактивних завдань та цифрових технологій;
- забезпечувати ефективну онлайн-комунікацію з учнями та їхніми батьками через електронні платформи, месенджери та електронні щоденники;
- забезпечувати зворотний зв'язок: надавати конструктивну критику, організовувати дискусії та відповідати на запитання учнів, підтримуючи їх інтерес і мотивацію до навчання.

В оцінюванні та моніторингу результатів сучасний вчитель іноземної мови здатен:

- активно використовувати цифрові інструменти для оцінювання навчальних досягнень, такі як Kahoot, Google Forms, Quizlet, тощо для тестування та оцінювання учнів;
- вести цифрові журнали та використовувати онлайн-систем для моніторингу прогресу учнів і коригування навчального процесу.

Для **професійного розвитку та рефлексії** сучасний вчитель постійно вдосконалює свої професійні вміння, зокрема через:

- аналіз педагогічної діяльності та рефлексію через перегляд відеоуроків і дистанційне спостереження.
- формування рефлексивних вмінь, оцінювання своїх сильних і слабких сторін як педагога.
- взаємодію з колегами та підтримку конструктивного обміну думками через онлайн-обговорення.

Крім того, майбутній вчитель іноземної мови має мати здатності до **гнучкості та адаптації до нових умов навчання**, розвиваючи вміння:

- опановувати новітні технології і цифрові інструменти для організації дистанційного навчання.
- використовувати технології для підтримки зацікавленості учнів та ефективної організації їхнього навчання в онлайн-середовищі.

Зобразимо описане схематично (рис. 1.10).

Рис.1.10. Вміння сучасного вчителя іноземної мови при роботі дистанційно та в онлайн-режимі

Таким чином, онлайн-взаємодія є невід'ємною складовою професійної діяльності сучасного вчителя іноземної мови. Проходження навчальної та виробничої практик дистанційно в синхронному чи асинхронному режимах дають можливість студенту-бакалавру не лише вдосконалити свої цифрові та інформаційно-комунікаційні вміння, а й зрозуміти, що сучасний вчитель іноземної мови є не лише спеціалістом своєї галузі, але й наставником, який вміє працювати в умовах сучасних технологій, створюючи комфортне та ефективне

навчальне середовище для своїх учнів, незалежно від фізичного розташування.

Ми пропонуємо виділити наступні **основні форми роботи** зі студентами під час дистанційного проходження навчальної педагогічної практики, а саме:

- *перегляд та аналіз відеоуроків;*
- *онлайн-дискусії та семінари;*
- *участь дистанційно та фізично у зустрічах запрошених професорів;*
- *виконання практичних завдань.*

Розглянемо кожну із зазначених форм.

Перегляд та аналіз відеоуроків є основним форматом роботи під час проходження навчальної практики на другому та третьому курсах дистанційно та онлайн, що дозволяє студентам проводити активне спостереження за реальними уроками, аналізувати методи викладання різних вчителів, застосовувати теоретичні знання на практиці. Переглядаючи записи уроків, майбутні вчителі іноземної мови здійснюють спостереження за діяльністю вчителя та учнів за заданими критеріями та формами (див. *практикум «Методика навчання іноземної мови: наскрізна педагогічна практика»*).

Після перегляду відео в класі чи у форматі Flipped-Classroom студентам-бакалаврам пропонуються наступні завдання:

- обговорення відеоуроків в групах, під час якого учасники рефлексують в парах або малих групах, аналізуючи методи, технології та засоби викладання. Аналізуючи переглянуті уроки студенти фокусуються на Metalanguage, виділяють позитивні моменти уроку і аспекти, що потребують

вдосконалення, завдяки чому вдосконалюються свої вміння аналізу та іншомовної комунікації;

- індивідуальні завдання, які виконуються, як правило, у форматі письмових рефлексивних та аналітичних звітів, які відображають особисті висновки студента; розробки рекомендації щодо покращення методів покращення переглянутих відеоуроків.

Для забезпечення ефективної реалізації проходження навчальної практики дистанційно та онлайн авторами був укладений каталог відеоуроків за модулями та темами, що вивчаються на другому-четвертому курсах в межах освітньої компоненти «Методика навчання англійської мови», ознайомитися з яким можна в *практикумі* «Методика навчання іноземної мови: наскрізна педагогічна практика». Проте, кожен викладач може індивідуально укласти власні каталоги шкільних відеоуроків, доповнюючи наявні, фільмуючи вчителів під час їх роботи в школі, або підбираючи відеоуроки за конкретними аспектами навчання іноземної мови з мережі Internet, Youtube каналу, різних навчальних платформ та відеоподкастів.

Онлайн-дискусії та семінари є наступною формою дистанційного та онлайн-проходження навчальної практики, під час якого відбувається спільне обговорення побаченого матеріалу з метою колективного аналізу та обміну досвідом. Такий формат є потужним інструментом для організації інтерактивного синхронного чи асинхронного навчання та сприяє розвитку критичного мислення, комунікаційних навичок та вмінь працювати в команді. Крім того, він забезпечує *доступність і гнучкість* навчання, оскільки студенти-бакалаври та інші учасники онлайн-дискусій можуть

доєднуватися із будь-якого місця, що дозволяє інтегрувати учасників з різних регіонів або країн. До того, онлайн-середовище створює комфортні умови для більш інтровертних студентів, які можуть виражати свої думки через чат або інші асинхронні інструменти, учасники можуть отримати коментарі та відповіді від викладача чи одногрупників у режимі реального часу. В подальшому, записи онлайн-семінарів можуть використовуватися для повторного перегляду та рефлексії майбутніх вчителів.

Завдання, що пропонуються у даній формі, можуть включати:

- o *круглі столи*, під час яких усі учасники висловлюють свою думку щодо однієї теми або проблеми після перегляду відеоуроків;
- o *дебати*, коли групи студентів захищають різні точки зору до чи після перегляду відеоуроків чи мікроелементів одногрупників, використовуючи аргументи та факти;
- o *експертні панелі*, коли на заняття чи семінар запрошують одного або кількох експертів для обговорення актуальних тем із можливістю ставити запитання. В якості експертів можуть запрошуватися викладачі інших ЗВО, шкільні вчителі іноземної мови, вчителі-ментори, студенти старших курсів, що успішно пройшли виробничу практику в школі;
- o *дискусійні форуми*, як вид асинхронного формату дозволяє студентам залишати свої коментарі, ставити питання на платформах Moodle, Edmodo або Google Classroom в зручний для них час;

- o *робота в Breakout Rooms (Zoom, MS Teams)* дозволяє студентам-практикантам працювати в невеликих групах над завданням або обговорювати відеоуроки, окремі аспекти теми чи проблеми, виконувати проектні завдання;
- o *використання методичних кейсів* дозволяє аналізувати конкретну ситуацію або проблему в парах або групах із подальшою презентацією результатів;
- o *використання інтерактивних платформ*, таких як Mentimeter, Kahoot, Padlet, Miro для інших для збору та аналізу відповідей студентів щодо завдань навчальної практики або створення спільних продуктів;
- o *рефлексивне коло*, як одна з технологій рефлексивної практики, може завершувати семінар спільним обговоренням того, що майбутній вчитель іноземної мови дізнався, які питання залишилися незрозумілими і як це може вплинути на їхню подальшу професійну діяльність.

Такі формати дозволяють створити викладачу ЗВО середовище для активного залучення студентів-бакалаврів, допомагають їм не лише засвоювати нову інформацію, обговорювати методики та технології навчання, але й розвивати вміння ефективною іншомовною комунікації, критичного аналізу та співпраці.

Ще однією формою роботи при дистанційному проходженні навчальних практик синхронно і асинхронно є участь у *зустрічах, вебінарах та методичних майстернях із запрошеними професорами*. Проведення таких зустрічей із досвідченими науковцями та гостьові лекції професорів із різних вітчизняних та зарубіжних ЗВО відкривають перед

майбутніми вчителями іноземної мови значні можливості для обговорення сучасних викликів у педагогічній діяльності.

Зокрема, такі заходи сприяють розвитку міжкультурної компетентності студентів через спілкування з іноземними професорами, що дозволяє порівнювати підходи до викладання іноземних мов у різних країнах. Це також відкриває можливість для вдосконалення власної іншомовної комунікативної компетентності студентів та формування професійних контактів, які можуть бути корисними в подальшій кар'єрі.

Організація наскрізної педагогічної практики ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка довела, що такі зустрічі мотивують студентів не лише брати активну участь у дискусіях, а й ставити питання лекторам,. Наприклад, після лекцій студенти обговорюють ключові ідеї на практичних заняттях з методики навчання іноземних мов та навчальних педагогічних практик, порівнюючи власний досвід з прикладами, поданими професорами. Такі заходи часто мають інтерактивний характер, включаючи використання платформ на кшталт Mentimeter або Kahoot для опитувань чи швидкого збору відповідей учасників.

Зокрема, на вебінарах із закордонними професорами Пеетером Мехісто (Естонія), Стівом Манном (Великобританія), Марікою Мандо-Федорцовою (США), Джанін Рейнхард (США) студенти мали змогу ознайомитися з новітніми методами викладання іноземних мов та іншомовної культури, такими як CLIL, Task-Based Learning, SEL, Gamification of EFL Teaching, та застосування цифрових інструментів у викладанні. Участь у воркшопах дозволила їм ознайомитися із зарубіжними досвідом викладання ІМ та створити власні фрагменти уроків із використанням інноваційних підходів. Онлайн-зустріч з

українськими запрошеними професорами І.Мельник(м. Івано-Франківськ), А.Девіцькою (м.Ужгород) та Ю.Дацько (м.Львів) познайомила студентів з цифровим застосунком «Your Smart Observation App», який був спеціально розроблений для спостережувальної та асистентської навчальних педагогічних практик майбутніх вчителів англійської мови з метою полегшити процес спостережень під час занять з методики навчання англійської мови і навчальних практик.

Такий досвід мотивує студентів не лише опрацьовувати почуте під час зустрічі, але й впроваджувати його в практичні завдання та власну педагогічну діяльність.

Крім того, перед зустрічами студенти готують перелік запитань до лектора/рів, обговорюють їх у групах і створюють рефлексивні звіти після заходів, що сприяє розвитку критичного мислення та рефлексії. Такі звіти аналізуються під час практичних занять, що дозволяє студенту-практиканту глибше засвоїти отримані знання та адаптувати їх до майбутньої професійної діяльності.

Результати таких зустрічей також відображаються у виконанні практичних завдань: студенти розробляють уроки за технологіями, запропонованими гостями, або створюють проекти з використанням інструментів, презентованих на методичних майстернях. Крім того, залучення студентів до симуляційних вправ або групової роботи під час таких заходів дає змогу розвивати іншомовні комунікативні вміння, вміння працювати в команді та вирішувати проблеми.

Більш того, особливо цінним є те, що такі заходи сприяють розвитку *soft skills*, як-от уміння ставити конструктивні запитання, комунікувати з професіоналами та аналізувати отриману інформацію. Студенти відзначають, що ці зустрічі надихають їх на самостійне професійне зростання, а також формують упевненість у своїх професійних компетентностях.

Виконання практичних завдань, як остання форма проведення навчальної та виробничої практик дистанційно (синхронному чи асинхронно), що пропонується, має на меті підготовку та проведення власних онлайн-уроків студентів-практикантів під керівництвом викладача, що дозволяє майбутнім вчителям англійської мови застосовувати свої знання на практиці, а також розвивати методичні вміння. У даній формі роботи викладачеві доцільно запропоновувати студентам-бакалаврам різні практичні завдання, наприклад:

о аналіз переглянутих уроків та мікроелементів однокласників. Наведемо приклади есе студентів-бакалаврів:

Report on Snezhana S's Microteaching. Topic: Mysteries*

I believe that the prepared micro fragment of the lesson is appropriate for learners of this grade. The topic is also quite interesting and mysterious. As a warm-up, students had to look at the picture and answer the teacher's questions. In this way, the children could guess what the topic of the lesson

would be and express their opinions. The tasks are prepared to develop reading skills. The exercise instructions are quite short, precise, and understandable. Before reading the text, children had to look through some words and guess what words they would meet in the text. The text is quite clear. After the children read, they had to answer the questions related to the text. For the post-reading stage, it was good to not only hear students' opinions but also to put them in pairs and groups for other activities. In such a way, they interacted with each other and expressed their ideas. In general, everything is quite clearly and methodologically correctly compiled. The activities correspond to the aim of the fragment and learning outcomes. If it's necessary, exercises can be adapted and additional tasks can be added to them. I like this plan and think that it can be used for teaching young learners.

- о створення та представлення навчальних матеріалів до різних стадій уроку, для різних ступеней навчання та для різних аспектів навчання іноземної мовленнєвої комунікації учнів ЗСО;
- о симуляції, тобто участь у віртуальному моделюванні педагогічних ситуацій, де студенти-майбутні вчителі іноземної мови можуть випробувати свої знання у безпечному середовищі, наприклад:

Solving a Classroom Disruption

Objective:

To practice responding to a classroom disruption while maintaining an online lesson flow and engaging students in a respectful and productive way.

Scenario:

You are teaching a group of 7th-graders a lesson on describing people using adjectives. During the activity, two students (Vlad and Soitlana) begin talking loudly about a video game they played distracting others.

Task:

In 5 minutes, address the situation using appropriate classroom management strategies while keeping the rest of the class focused on the activity.

1. Greet the virtual students and introduce the task:

2. Address the disruption:

o Calmly ask Vlad and Svitlana to refocus.

o Use a quick strategy to re-engage them, such as asking them to describe a character from their favorite game using adjectives.

3. Continue the activity:

Ensure the rest of the class stays engaged, perhaps by calling on other students to contribute.

Feedback and Reflection:

• Receive feedback from peers or a mentor on how you handled the disruption.

• Reflect on how your intervention affected the class dynamics and what you might improve.

o проведення власних дистанційних уроків, що включає в себе розробку планів уроків, підбір цифрових технологій навчання, проведення занять в онлайн-форматі, отримання зворотного зв'язку від викладача та одногрупників, роботу над вдосконаленням власних професійних вмінь;

o критичний аналіз використаних навчальних матеріалів мікроелементів уроків та онлайн-уроків, оскільки самоаналіз та самооцінювання є важливим елементом покращення власної педагогічної майстерності, наприклад:

I conducted a lesson aimed at developing 5th-graders' communicative skills through reading, with the topic «My Favorite Season». I started the lesson with a warming-up activity that included several questions about the weather. I think the next task worked particularly well because it featured a variety of multicolored pictures, which engaged my learners.

Throughout the lesson, I tried to incorporate teamwork and individual work, and all the exercises contributed to the development of communicative skills. I also provided my learners with the opportunity to read simple and interesting texts about the weather, and I ensured that all the necessary stages of reading comprehension were present.

Reflecting on my teaching manner, I guess, I provided sufficient support and encouragement to each learner during the lesson. I also ensured the visual aids were appropriate and diverse, which seemed to capture their attention effectively.

Overall, I think the lesson was methodologically correct and logically structured. However, in retrospect, I would consider adding group work in Breakout Rooms to give learners more opportunities for communication. Additionally, incorporating interactive activities using platforms like Wordwall or Kahoot could help practice vocabulary in a more engaging way (Iryna F.).

Представимо описані форми роботи навчальних практик у дистанційному/онлайн режимах схематично (рис. 1.11).

Оцінювання роботи студентів-бакалаврів та виконаних ними завдань проходить за тими ж критеріями та в аналогічній формі, що і при навчанні оффлайн. Приклади оцінювання за різними видами навчальних практик наведено у п. 1.2.1, 1.2.2, 1.2.3, 1.2.4, 1.2.5.

Рис. 1.11. Основні форми роботи навчальних практик в дистанційному режимі

Таким чином, беручи до уваги все описане вище, ми вважаємо, що дистанційна (синхронна і асинхронна) навчальна педагогічна практика та онлайн виробнича практика, незважаючи на певні труднощі, надає студентам-бакалаврам можливість отримувати необхідні знання та вміння для майбутньої професійної діяльності. Використання сучасних технологій і цифрових інструментів дозволяє забезпечити високий рівень підготовки майбутніх вчителів іноземної мови, навіть в умовах обмеженого доступу до традиційного навчального середовища.

1.2.8. Завдання ментора у керівництві навчальною практикою студентів у школі: з досвіду роботи

Як уже було наголошено, наскрізна практика студентів, яка проходить в опорних школах, починається з другого курсу і побудована на основі менторства. Метод менторства (mentorship) не є новим у вітчизняній та зарубіжній методиці. Сам термін «**менторство**» означає «*наставництво*», і сьогодні він є одним з найсучасніших важелів зростання в будь-якій професії, зокрема у професії вчителя. Крім того, менторство – один з найдієвіших способів розвитку «soft skills» – гнучких вмінь (креативність, колаборація, командна робота).

Вчені, які розкривають сутність цього процесу, відмічають недирективний стиль спілкування, притаманний менторству, який реалізовується скоріше як співпраця молодшого та старшого колеги. Ми вважаємо, що дружня, демократична позиція, готовність до діалогу та обговорення роблять педагогічне спілкування в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя невимушеним та щирим, дають студентам можливість почуватися більш впевнено, пропонувати нові, незвичні способи вирішення навчальних завдань.

Крім того, засвоєння основ педагогічної діяльності й накопичення власного професійного досвіду опосередковано взаємодією з різними професіоналами – досвідченими учителями, університетськими методистами, які є носіями нормативних прийомів та інноваційних форм педагогічної діяльності.

Ми вважаємо, що вчителі англійської мови у звичайних школах є повноцінними учасниками процесу професійно-педагогічної підготовки студентів, а тому вони сміливо можуть стати наставниками студентів – майбутніх учителів.

Наказом Департаменту освіти міської ради керівниками або менторами педагогічної практики призначають найдосвідченіших і найбільш креативних учителів англійської мови, які працюватимуть зі студентами (1 ментор на 1-2 студенти) до кінця їх навчання у ЗВО.

Ментор в перекладі з англ. – це наставник, куратор, керівник. В педагогічній літературі його розглядають як модель передачі досвіду, в якому ментор слугує наставником, радником, та забезпечує можливості для розвитку, зростання й підтримки менш досвідчених колег.

Зазвичай це спеціаліст, який реалізував себе у професійній сфері, володіє ґрунтовними професійними знаннями, знає як досягти успіху в цій сфері, і готовий здійснювати наставництво інших. Основне правило ментора – оснастити учнів «вудочкою» а не просто дати «рибу», тобто навчити їх самостійно знаходити рішення проблем, що є особливо важливим для майбутнього вчителя іноземної мови.

Здійснивши аналіз ролі ментора під час наскрізної педагогічної практики, ми виокремили **основні функції**, притаманні йому/їй в процесі роботи зі студентами, а саме:

- ✓ аналіз й оцінка перспектив розвитку кожного студента, для якого він є ментором;
- ✓ надання допомоги в постановці цілей формування професійно-методичної компетентності й розробка шляхів їх досягнення;
- ✓ психологічна підтримка студентів під час проведення власних мікрОВикладань, навчального експерименту, підготовки кваліфікаційної роботи;
- ✓ надання індивідуальних практичних рекомендацій студентам з різними рівнями навченості та когнітивними

стилями, психологічними особливостями, які допоможуть їм засвоїти професійно-методичну діяльність у школі;

- ✓ контроль виконання студентами завдань педагогічної практики;

- ✓ демонстрація власного прикладу реалізації завдань навчання іноземної мови в нових умовах;

- ✓ стимулювання ініціативи майбутніх учителів до всебічного пізнання своєї професії;

- ✓ спостереження за розвитком професійно-методичної рефлексії під час власної педагогічної діяльності з оцінкою її успішності та своєчасної корекції.

Ми вважаємо, що всі функції шкільного ментора базуються на індивідуальному підході до кожного студента, що виявляється у добровільному спогляданні його/її перших спроб в педагогічній діяльності з акцентом на позитивні, успішніші сторони, що нівелює фактори, які перешкоджають педагогічній роботі – страхи, сумніви, надмірне хвилювання тощо. Встановлення довірливих стосунків у діалозі «студент – ментор» є запорукою успішного професійного розвитку.

Окрім функцій, ментори виконують низку покладених на них **завдань**. На початку кожного навчального року вони організують установчі заняття, на яких зазвичай виступає директор школи або його заступник, знайомить майбутніх учителів зі школою, її традиціями, з учителями і представляє їм менторів. Ментори, у свою чергу, розповідають студентам про свої професійні інтереси, учнів, з якими майбутні вчителі працюватимуть, показують свої кабінети іноземної мови, де вони проводять уроки, і визначають зручний час у шкільному розкладі для відвідування студентами уроків та виконання завдань керованого спостереження.

Завданням ментора під час практики другого курсу є не лише ознайомлення студентів з навчальним матеріалом, який вони використовують під час навчання учнів ІМ, а й зі своїм власним стилем роботи, методами та формами навчання ІМ, які довели свою ефективність.

З метою полегшення роботи менторів під час пілотування нової типової програми «Методика навчання англійської мови» менторів ЗСО-учасників проекту було запрошено на спеціальні тренінги, які проводилися Британською радою в Україні, на яких вони ознайомились зі змістом кожного етапу наскрізної педагогічної практики й отримали методичні рекомендації. Усі матеріали увійшли до методичних рекомендацій для менторів (Mentor Book 1,2). Наведемо приклад:

Guided Observation

Guided Observation gives students an opportunity to observe learning and teaching in your English lessons, and to make connections with their learning during the first year of the methodology course. To help in this process, they complete observation tasks (see a separate file accompanying this Handbook). Guided Observation takes place once a fortnight (one full day of at least 4 class hours) throughout Year 2.

Semester	Module	Unit	Focus of observation
3	1. Understanding Learners and Learning	1.1. Psychological Factors in Language Learning	<ul style="list-style-type: none"> • Learner types • Motivational strategies • Catering for different learning styles

		1.2. Second Language Acquisition	<ul style="list-style-type: none"> • Opportunities for SLA • SLA boosting activities
		1.3. Developing Learner Autonomy	<ul style="list-style-type: none"> • Learner in focus • Teacher in focus
4	2. Preparing to Teach 1	2.1. Principles of Communicative Language Teaching	<ul style="list-style-type: none"> • Features of communicative language teaching • Characteristics of a communicative task
		2.2. Teaching Grammar in Context	<ul style="list-style-type: none"> • Aspects of teaching grammar
		2.3. Teaching Vocabulary in Context	<ul style="list-style-type: none"> • Possible difficulties with vocabulary • Techniques for presenting vocabulary
		2.4. Classroom Management	<ul style="list-style-type: none"> • Seating arrangements for interaction • Interaction • Using the board • Teacher talk • Aspects of classroom management

Guidelines for mentors

During guided observation, students will observe learning and

teaching in some of your lessons and those of other teachers at your school. You will help them make connections with their learning during the first year of the methodology course.

At the beginning of the semester/year you need to:

- *meet the university supervisor(s) to agree on the list of students and timetable;*
- *get acquainted with the students assigned to you as observers;*
- *familiarise yourself with observation tasks beforehand.*⁵¹

Наш досвід роботи з менторами опорних шкіл засвідчив ефективність організації і проведення **«педагогічного спілкування»** як різновиду формування професійно-методичної компетентності майбутніх учителів англійської мови.

Після завершення відвіданого уроку ментор збирає усіх своїх «підопічних» для педагогічного спілкування за результатами проведеного уроку. Зазвичай студенти відвідують не один, а декілька уроків в різних класах, де працює їх ментор, що дає їм можливість не тільки побачити відмінність методів роботи з учнями різних вікових груп, усвідомити доцільність використання одних технологій в молодшій школі й ефективність інших в основній школі, але й вивчити особливості викладання іноземної мови свого ментора, його/її «методичне кредо», здатність створювати доброзичливу атмосферу на уроці, щоб бути для учнів комунікативним партнером. Практика показує, що часто на початку практики студенти намагаються «копіювати» свого ментора, проте з часом у них починає формуватися власний портрет навчання

⁵¹ British Council. (2018). *Core Curriculum. English Language Teaching Methodology. Bachelor's Level. Mentor Book 1*. Kyiv.

іноземної мови, визначаються преференції в методиках, формах та технологіях навчання, з'являється бачення того, як працювати з учнями певних вікових груп тощо. Крім того, студенти також можуть відвідувати заняття вчителів інших предметів, які працюють в класах, де проводить уроки їх ментор, з метою кращого ознайомлення з учнями класу, з їх потенціалом до пізнання і засвоєння нового матеріалу.

Під час педагогічного спілкування з ментором майбутній учитель з'ясовує те, що здалося йому/їй незрозумілим і викликало сумніви. Якщо він/вона відчуває труднощі, відповідаючи на методичне питання заданого завдання керованого спостереження, ментор може запропонувати допомогу, сформувавши свою точку зору, власне бачення проблеми.

Однак завдання на узагальнення результатів спостереження (*Observation Summary*) вимагають від майбутніх учителів особистісної оцінки, прояву критичного і творчого мислення без участі ментора. Наприклад, на тему "Interaction" у своєму *Observation Summary* студенти повинні були відповісти на такі запитання:

- ◆ Які види взаємодії/спілкування іноземною мовою Ви спостерігали на уроці?
- ◆ Чи використовував учитель різні/однакові види взаємодії?
- ◆ Чи використовувався на уроці неефективний вид взаємодії? Якщо так, чому?
- ◆ Який вид взаємодії Ви запропонували б в даній ситуації?

Оскільки педагогічне спілкування студентів з ментором відбувається, зазвичай, після проходження певної методичної

теми в університеті на інтерактивних майстернях, після відвідування уроку студенти охоче діляться зі своїми менторами новими цікавими технологіями, про які вони дізналися у ЗВО. Інколи після обговорення результатів спостереження з методистом вишу, який також може запропонувати цікавий нестандартний коментар, технологію, засіб навчання, форму навчання тощо, студенти розповідають про це своєму ментору. Таким чином, педагогічне спілкування ментора і майбутніх учителів є двостороннім процесом, що сприяє збагаченню професійно значущих знань обох сторін, зміцненню їх професійної співпраці, встановлення партнерських дружніх зв'язків, які зберігаються впродовж усього періоду педагогічної практики студентів. Графічно таке педагогічне спілкування має спіралеподібну форму і може бути представлено наступним чином (рис. 1.12):

Рис. 1.12. Двостороннє педагогічне спілкування під час практики

Роль і задачі ментора на третьому курсі ускладнюються, оскільки майбутні вчителі переходять на новий етап власної професійно-методичної підготовки і стають асистентами свого ментора.

Цього року студенти засвоюють методики формування всіх видів мовленнєвої компетентності – аудіювання, говоріння, читання і письма, навчаються самостійно планувати уроки ІМ відповідно до сучасних вимог та рекомендацій нової програми з ІМ, підбирати та виготовляти додаткові навчальні матеріали з усіма видами опор, використовувати різні типи оцінювання відповідно до навчального контексту, відстежувати, діагностувати і узагальнювати помилки, труднощі учнів та знаходити прийоми їх виправлення тощо.

Свій перший досвід в реалізації вищевикладених умінь майбутні вчителі набувають в лабораторних умовах у ЗВО, беручи участь в ділових професійно-орієнтованих іграх, де кожен з них виконує роль шкільного вчителя, в той час, як інші студенти виконують роль учнів певної вікової групи. Студент в ролі вчителя самостійно розробляє певний фрагмент уроку з однієї-двох вже засвоєних тем, готує необхідний навчальний матеріал до уроку та здійснює «microteaching», яке обговорюється усією групою студентів під керівництвом вузівського методиста. Такий невеликий учительський досвід в лабораторних умовах не лише усуває труднощі, які можуть виникнути під час проведення аналогічних мікроелементів в реальних шкільних умовах, а й стимулює майбутнього вчителя спробувати свої сили, навчаючи ІМ справжніх учнів. Той факт, що студенти працюватимуть в добре знайомому класі свого ментора також полегшує задачу практики.

Ментор визначає задачі свого асистента, виходячи зі своїх тематичних планів і, якщо можливо, враховуючи її/його побажання. Задача ментора полягає в тому, щоб студенти, які працюють в його класі, провели не менше 10-15 мікроелементів уроків за ключовими методичними темами 3-го року навчання у ЗВО.

Ментор не лише пропонує мікроелемент, який майбутній учитель може провести на наступному уроці, але й ознайомлює його/її з матеріалом підручника на тему, обговорює можливі варіанти його проведення, допомагає з вибором засобів навчання. Така підготовча робота під керівництвом ментора сприяє успішному формуванню так званих «soft skills», коли студенти навчаються співпрацювати з наставником, з учнями, один з одним, висловлювати почуття поваги, розуміння та емпатії до учнів свого класу і до свого ментора.

Під час проведення мікроелементів уроку студентом ментор перебуває в класі, спостерігає за роботою майбутнього вчителя, реакцією класу. Якщо в інших студентів в цей час немає уроку, їх запрошують на асистентську практику своїх одногрупників для того, щоб потім взяти участь в обговоренні. Практика засвідчує, що таке спостереження є ефективним для всіх учасників, оскільки, зазвичай, студенти звертають увагу на такі аспекти педагогічної діяльності своїх друзів, які іноді залишаються поза увагою ментора, який, у свою чергу, зосереджений на проведенні мікроелемента. Наприклад, зовнішній вигляд і манера поведінки майбутнього вчителя на уроці, його місцезнаходження в класі, вміння встановлювати контакт з учнями, вчасно похвалити або зробити зауваження, час говоріння майбутнього вчителя на уроці, формулювання інструкцій до вправ тощо. Після такої «критики» один одного у

студентів відбувається усвідомлення відповідальності за виконувану педагогічну діяльність, необхідності бути прикладом для своїх учнів. Професійний аналіз проведеного елементу уроку ментором, коментування студентами, які були присутні на уроці, поступово сприяє розвитку вмінь критичного самоаналізу майбутнього вчителя своїх перших кроків у професії. Наш досвід засвідчує, що наприкінці практики в якості асистента вчителя під керівництвом ментора майбутні вчителі добре оволодівають основними методичними вміннями і не відчують труднощів в організації навчання аудіюванню, говорінню, читанню, письму, проведенні мовленнєвої або фонетичної зарядки, складанні тестів для оцінювання рівня сформованості певних лексичних або граматичних навичок, виготовленню навчальних матеріалів для учнів відповідно до цілей та завдань уроку тощо. Після завершення такої асистентської практики ментори зазвичай пишуть свої висновки у вигляді міні-звіту про кожного студента-асистента.

Іншою, ефективнішою, на наш погляд, формою, є зустрічі менторів, студентів-практикантів і методистів ЗВО, на якій обговорюються не лише здобутки кожного студента, але і переваги й недоліки самого процесу педагогічної практики. Також відкрите спільне обговорення є гарним стимулом для подальшого професійного розвитку майбутнього вчителя.

Однак цим співпраця ментора і майбутніх учителів не обмежується. Самостійну виробничу практику на 4-му курсі вони також проходять під керівництвом свого ментора, який вже виконуватиме роль адвайзера (радника) і фасилітатора.

Після закінчення наскрізної практики здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти майбутні вчителі ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франко спільно з менторами, створили пам'ятку для студентів «Як стати успішним учителем»:

ПАМ'ЯТКА

How to Become a Successful English Teacher

Do	Don't
1. Design a lesson plan for definite age group learners.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't use random notes without a specific age group.
2. Formulate a feasible aim for a lesson and corresponding learning outcomes.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't plan a too farfetched aim which won't be realized.
3. See if the exercises you've chosen for the lesson correspond to its aim and lead to the realization of the learning outcomes.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't use exercises which have nothing to do with the aim and learning outcomes of the lesson.
4. See if the exercises of the lesson belong to the correct stage of any habit or skill formation.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't mix exercises of different stages.
5. Concentrate on your classroom English and TTT.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't overuse your TTT, let the learners practise their English.
6. Make your lesson content enjoyable and interesting, generate new ideas.	<ul style="list-style-type: none"> • Avoid boring, old well-known information and routine tasks in the lesson.
7. Use innovative techniques, ICT, media techniques, on-line teaching and flip grids.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't forget you are dealing with digital natives.
8. Praise and encourage your learners even for the smallest	<ul style="list-style-type: none"> • Don't demotivate learners with negative

achievements.	assessment.
9. Teach communication through cooperation, focus on pair, small group or team modes.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't overuse teacher-class interaction.
10. Teach language and culture together, motivate learners to find differences and similarities in foreign and native cultures.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't forget that language is inseparable from culture.
11. Be learners' supporter, facilitator, a communication partner and a transmitter of foreign culture.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't judge them or discourage.
12. Move away from every-minute guidance, let them enjoy independent "discoveries".	<ul style="list-style-type: none"> • Don't be only a manager of the class, but a friendly communicative partner.
13. Explain a home task before the bell rings.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't give the home task during the break or after the lesson.
14. Keep up a friendly atmosphere in the lesson, learning a foreign language can be fun.	<ul style="list-style-type: none"> • Avoid tense nervous atmosphere in the lesson, it causes fear and reluctance.
15. Finish every lesson with positive analysis of learners' work and find a good word for every learner.	<ul style="list-style-type: none"> • Don't forget you were a learner once.
MAKE YOUR TEACHING ENJOYABLE AND LEARNER-FRIENDLY!	

1.2.9. Формування науково-дослідницьких вмінь студентів-бакалаврів під час наскрізної педагогічної практики

Одним з компонентів професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя ІМ, який передбачає усвідомлення ним взаємозв'язку між освітою і наукою, з одного боку, та власними можливостями проведення експериментальної роботи з зв'язання певної науково-методичної проблеми, з іншого.

Саме науково-дослідницька діяльність дає майбутньому вчителю можливість у повному обсязі проявити свою індивідуальність, творчі здібності, розвинути особистісні якості і продемонструвати готовність до самореалізації та самовдосконалення. Учитель нового покоління – це, передусім, учитель-дослідник, який розуміє особистісну значущість у виявленні та вирішенні педагогічних проблем, що виникають під час навчання, та потребують власного наукового обґрунтування. Однак фрагментарне засвоєння вмінь науково-дослідницької діяльності не дає бажаних результатів і не може задовільнити потреби часу. Навпаки, необхідна системна цілеспрямована робота з формування науково-дослідницьких умінь майбутнього вчителя і з розвитку його/її дослідних здібностей.

На думку вчених, **мета** науково-дослідницької роботи полягає у розвитку творчої активності майбутніх учителів шляхом оволодіння комплексом дослідницьких знань, навичок та вмінь.

Наукова дослідницька робота з методики навчання ІМ має свою специфіку, яка полягає в обов'язковому експериментальному підтвердженні робочої гіпотези власного дослідження. Така можливість надається майбутнім учителям

ІМ під час виробничої практики VIII семестру, але базові науково-дослідницькі уміння формуються під час наскрізної навчальної практики в ЗСО, починаючи з III семестру навчання у мовному вищі.

Ми розробили **три етапи оволодіння науково-дослідницькими уміннями**, які корелюються з етапами проходження наскрізної педагогічної практики та підготовки, проведення і узагальнення результатів навчального експерименту в реальних умовах:

- науково-теоретичний;
- експериментально-констатуючий;
- презентаційний.

Кожен з них має свою мету, і на кожному формуються певні науково-дослідницькі вміння.

Аналіз методичної літератури, зокрема робіт Бопко І.З.⁵², Калініної Л. В., Прокопчук Н. Р.⁵³, Майер Н. В.⁵⁴, Чернілевського Д. В.⁵⁵ та ін., дозволив нам виділити науково-дослідницькі вміння, які формуються під час навчальних та виробничих практик. Представимо їх схематично та розглянемо детальніше (рис. 1.13).

⁵² Бопко, І. З. (2013). *Формування готовності до науково-дослідницької діяльності майбутніх магістрів гуманітарного профілю в інформаційному середовищі* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка.

⁵³ Калініна, Л. В., & Прокопчук, Н. Р. (2021). *Як писати кваліфікаційну роботу з методики навчання англійської мови (Методичні рекомендації в інструкціях і пам'ятках)* (Другий (магістерський) рівень вищої освіти). Житомир: ПП «Євро-Волинь».

⁵⁴ Майер, Н. М. (2015). *Формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови: теорія і практика* (монографія). Київ: вид. Центр КНЛУ.

⁵⁵ Чернілевський, Д. В., Томчук, М. І., Дубасенюк, О. А., Антонова, О. С., Захарченко, В. І., Вознюк, О. В., & Сіранчук, Н. З. (2012). *Методологія наукової діяльності: навч. посіб. (3-є, перероблене вид.)* Вінниця: Вид-во АМСКП.

Рис. 1.13. Етапи оволодіння науково-дослідницькими вміннями

І група науково-дослідницьких вмінь науково-теоретичного етапу представлена **адаптивними, пізнавальними, проектувальними та аналітичними вміннями**. Метою адаптивних умінь є надання можливості майбутнім учителям адаптуватися до умов, методів, прийомів, форм навчання ІМ у школі для того, щоб визначити: які труднощі виникають під час навчання ІМ; у кого такі труднощі викликають більше питань і вимагають роз'яснення – у учителя чи в учнів; чому виникають такі труднощі. Це наступні **адаптивні вміння**:

- визначати найбільш поширені труднощі навчання іноземної мови та на цій основі обирати методичну проблему для власного дослідження;

- аналізувати навчальні матеріали, які викликають труднощі в учнів і адаптувати їх до рівня сприйняття та розуміння учнями певних вікових груп;
- порівнювати технології, які використовуються на різних етапах уроку та викликають труднощі у здобувачів освіти, і грамотно адаптувати їх до рівня мовної обізнаності учнів певного класу;
- критично оцінювати побачене під час практики спостереження та адаптувати форми й методи навчання іноземної мови таким чином, щоб вони сприяли усуненню мовних і мовленнєвих труднощів та досягненню програмних вимог.

Кероване спостереження навчальної практики першого року формування професійно-методичної компетентності дає студентам можливість глибоко “зануритися” в процес навчання ІМ, стати його невід’ємною частиною, що дає змогу “побачити”, визначити методичну проблему і поставити собі питання: Що можна зробити для того, щоб уникнути цієї проблеми, і як її усунути?

На прикладі використання спеціальних завдань для спостереження (Observation Tasks) слід навчити студентів грамотно здійснювати спостереження: аналізувати, порівнювати, обробляти результати та формулювати висновки у вигляді **Observation Summary** – міні-есе, у якому майбутній вчитель дає власну критичну оцінку проведеного спостереження: *What have you learnt from this observation?*

Ми адаптували та розширили завдання для керованого спостереження, які були укладені авторами нової програми «Методика навчання англійської мови» у 2020 році з урахуванням змін та викликів сьогодення, а також нових

реформ у галузі середньої освіти. Вони вимагають від майбутнього вчителя не лише співвідношення наявних знань з практикою, але й певного рівня адаптаційних дослідницьких умінь та вмінь критичного мислення, які формуються під час спостереження. Наведемо приклади:

• *Observe activities in teaching speaking in your class and tick (✓) the features of “communicative tasks” that you notice. Provide evidence to support your opinion. If the task is not communicative, state the reason of its absence & suggest ways to make it more communicative. Think about the possibility of using ICT.*

• *Observe several English lessons of your mentor and write how the teacher integrates grammar into communicative context. What are the most important things about teaching grammar communicatively that you anticipate & will use in your future work? Why do you believe they are indispensable?*

• *In the English lesson observe the formation of learners’ lexical competence on the basis of the text. Say which words were difficult for them & why. What do you think about techniques the teacher used to overcome difficulties with vocabulary? What would you do, if you were in the teacher’s shoes?*

Таким чином, спостереження не лише дозволяє студентам виявити методичну проблему, але й мотивує їх до самостійного пошуку її рішення.

Визначення власної теми дослідження сприяє необхідності формування **пізнавальних** науково-дослідницьких умінь, які дозволяють майбутнім вчителям розширити коло професійно-значущих знань в річищі обраної теми дослідження. До них відносяться наступні вміння:

- ◆ знаходити літературу в різних доступних джерелах на тему майбутнього дослідження вітчизняних і зарубіжних учених;
- ◆ працювати з науковою літературою для отримання необхідних теоретичних знань, анотувати, реферувати та узагальнювати результати вивчення думок відомих вчених;
- ◆ вивчати європейські та державні документи, які регламентують навчання ІМ в Європі та в Україні й виділяти ключові напрями реформування освіти;
- ◆ систематизувати інформацію з опрацьованих джерел для того, щоб обґрунтувати актуальність теми дослідження;
- ◆ знайомитись з науковою мовою першоджерел та необхідною термінологією в галузі дослідження;
- ◆ розпредмечувати теоретичну наукову інформацію зарубіжних джерел в національно забарвлені терміни та термінологічні словосполучення;
- ◆ структурувати теоретичний матеріал з навчальною метою.

Безсумнівно, студенти другого курсу вже можуть самостійно працювати з науковою та науково-методичною літературою, але вузівський методист, який здійснює керівництво навчальною практикою студентів може рекомендувати наукові джерела з тем, в яких зацікавлені студенти, навчально-методичну літературу для аналізу й опрацювання, а за необхідності навчати науковому аналізу, порівнянню, узагальненню в процесі роботи з ними. Ми вважаємо, що детальне опрацювання великої кількості наукової літератури з обраної теми сприяє формуванню методичного

мислення майбутнього вчителя, вмінь критичного аналізу, власного бачення значущості представлених різними авторами теоретичних і практичних доробок, їх критичної оцінки в контексті теми дослідження, у якій зацікавився майбутній учитель. Порівняння й узагальнення різних точок зору науковців, підсумування результатів власних спостережень сприяє формуванню вмінь грамотного наукового обґрунтування актуальності дослідження молодого науковця, а знайомство з чинними документами щодо організації навчально-виховного процесу з англійської мови (новий державний стандарт та нові програми з англійської мови), усвідомлення необхідності та доцільності вирішення цієї методичної проблеми.

На основі самостійно отриманих теоретично-наукових знань, а також невеликому власному досвіді спостереження за роботою менторів та інших досвідчених вчителів у школі, необхідно перейти до формування складніших науково-дослідницьких умінь, які вимагають від студентів критичного та логічного мислення, а саме **проектувальних** умінь:

- ◆ складати перспективну програму дослідження;
- ◆ визначати мету, об'єкт та предмет майбутнього дослідження;
- ◆ висувати гіпотезу майбутнього дослідження;
- ◆ визначати завдання дослідження, що сприяють реалізації його мети;
- ◆ обирати методи дослідження відповідно до визначених завдань;
- ◆ планувати етапи власного дослідження;
- ◆ проектувати цілі кожного етапу з відповідними методами дослідження.

Зазначені науково-дослідницькі вміння є новими для студентів другого курсу, тому науковий керівник студентів повинен ознайомити їх з тим, як висувати гіпотезу дослідження та грамотно формулювати її, у чому полягає різниця між об'єктом та предметом дослідження, як визначати мету дослідження та ставити завдання для реалізації цієї мети. Студенти мають зрозуміти скільки і яких саме завдань слід поставити для того, щоб можна досягти мети дослідження, а також які методи дослідження сприятимуть реалізації завдань.

З власного педагогічного досвіду можна констатувати, що спираючись на досвід написання курсових робіт з педагогіки студенти добре ознайомлені з емпіричними методами дослідження, і в процесі планування власного дослідження самостійно розробляють й проводять деякі з них, наприклад, опитування, анкетування, тестування тощо.

Перераховані вище три групи науково-дослідницьких умінь готують майбутнього вчителя ІМ до усвідомлення теоретичних основ обраного ним/нею дослідження, обґрунтування актуальності теми дослідження під час початкової практики керованого спостереження на другому курсі.

Третій рік професійно-методичної підготовки, що включає навчальну практику, у якій студент виконує роль асистента вчителя, значно розширює й ускладнює науково-дослідницькі вміння, які необхідно сформулювати. Саме такими є **аналітичні** вміння, які допомагають майбутнім учителям переконатися в ефективності існуючих навчальних матеріалів, підходів та методів, що традиційно використовуються в ЗЗСО України та, за необхідності, скоригувати їх в цілях власного дослідження.

Це наступні аналітичні науково-дослідницькі вміння:

- ◆ набуття знань кількісної та якісної обробки отриманої інформації;
- ◆ здійснення аналізу навчально-методичних комплектів з англійської мови вітчизняних та зарубіжних авторів, які рекомендовані МОН України та які використовуються в конкретному ЗЗСО;
- ◆ аналіз навчальних аудіо та відеоматеріалів, комп'ютерних програм, роздаткових матеріалів на предмет їх ефективності в реалізації мети та завдань власного дослідження;
- ◆ розробка, проведення та критичний аналіз окремих мікроелементів уроку з ІМ в якості асистента вчителя в межах обраної теми дослідження;
- ◆ обговорення, узагальнення та опису результатів доекспериментального дослідження.

У процесі набуття даних науково-дослідницьких умінь значну допомогу починаючим дослідникам-науковцям надає не лише науковий керівник, який пояснює сутність майбутнього навчального експерименту, методи розподілу дітей на групи – експериментальну і контрольну та різницю в навчанні ІМ, але й старші колеги-студенти, які вже проводили наукове дослідження в школі, і можуть поділитися набутим науковим досвідом та розповісти, які апробовані способи отримання й обробки експериментальних даних стали найефективнішими, як візуально можна краще представити їх в таблицях, малюнках, графіках, якими методами математичної обробки результатів експерименту можна скористатися тощо.

На цьому завершується науково-теоретичний етап формування науково-дослідницьких умінь майбутнього

вчителя, під час якого студенти оволодівають базовими вміннями та здійснюють підготовку до власного навчального експерименту та апробування авторської методики.

Наступний етап - **експериментально-констатуючий**, спрямований на формування важливих дослідницьких вмінь студентів, притаманних вчителю ІМ, оскільки не можливо свідчити про ефективність власної розробленої методики без експериментального підтвердження її ефективності та доцільності впровадження у процес навчання іноземної мови.

II група науково-дослідницьких умінь має практичний характер, оскільки вони формуються під час виробничої практики студентів у восьмому семестрі й потребують формування низки вмінь. Розглянемо їх детальніше:

1. Креативні вміння

- ◆ розробляти власну методику або технології з обраної теми дослідження;
- ◆ розробляти критерії оцінювання рівня сформованості отриманих знань, навичок або вмінь;
- ◆ добирати навчальні матеріали для проведення власного дослідження у ЗСО;
- ◆ складати комунікативно-орієнтовані завдання, які потребують креативності учнів у річищі теми дослідження
- ◆ моделювати реалістичні комунікативні ситуації, на яких учні зможуть продемонструвати власні комунікативні вміння;
- ◆ планувати різні форми та режими роботи на уроках ІМ, що сприяють досягненню цілей дослідження.

2. Організаційні вміння

- ◆ здійснювати відбір завдань для до- та післяекспериментального зрізів згідно з розробленими критеріями;
- ◆ створювати умови, що сприяють розвитку необхідних умінь для учнів експериментальної групи;
- ◆ своєчасно виділяти ускладнення в процесі навчання ІМ за власною методикою;
- ◆ приймати оптимальні рішення в конкретних педагогічних ситуаціях, що з'являються під час експерименту;
- ◆ організовувати власну вербальну та невербальну поведінку в процесі застосування різноманітних форм навчання ІМ;
- ◆ представляти отримані результати графічно, за допомогою схем, графіків, малюнків, аудіовізуально (з представленням аудіо- або відеоматеріалу);
- ◆ інтегрувати отримані результати навчального експерименту з теми дослідження.

3. Контролюючі вміння

- ◆ здійснювати контроль за проведенням до- та післяекспериментальних зрізів для виявлення початкових та кінцевих рівнів знань, умінь і навичок учнів або вмінь з теми дослідження;
- ◆ порівнювати й аналізувати результати до- та післяекспериментальних зрізів у контрольній та експериментальній групах;
- ◆ обробляти результати експерименту з метою кількісного та якісного аналізу отриманих результатів;

- ◆ проводити взаємоконтроль учнів експериментальної та контрольної груп;
- ◆ контролювати та варіювати технології навчання ІМ в галузі дослідження в експериментальній шрупі;
- ◆ організувати самоконтроль учнів контрольної та експериментальної груп щодо оволодіння ними певними знаннями, уміннями та навичками під кінець експерименту.

Всі ці науково-дослідницькі вміння дозволяють майбутньому вчителю ІМ перевірити правильність сформульованої гіпотези дослідження, з одного боку, та визначити ефективність власної, розробленої ним/нею методики, підібраних навчальних матеріалів, з іншого. Досвід роботи засвідчує, що під час проходження навчальної практики з мовно-методичної підготовки у восьмому семестрі доцільно організувати виставку кращих дипломних робіт студентів попередніх років, ознайомлення з якими полегшить пошук необхідної інформації. Відгуки студентів також свідчать про ефективність оформлення вітрин зі спеціально підбраною психолого-педагогічною та методичною літературою для науковця-початківця. Зазвичай на такій вітрині представлено статті останніх досліджень у сфері методики, опис інноваційних технологій навчання іноземної мови, реферати проведених методичних досліджень, доповіді провідних вчених, а також молодих науковців з міжнародних конференцій тощо. Знайомство з представленими матеріалами стимулює розвиток творчої активності студентів, яку вони проявляють під час проведення експериментального дослідження.

Кульмінацією науково-дослідницької роботи майбутніх вчителів-бакалаврів у мовному ЗВО є представлення результатів

проведеного дослідження у вигляді дипломної роботи. На думку авторів Нової програми «Методика викладання англійської мови» дипломна робота демонструє здатність майбутнього вчителя поєднувати теоретичні знання з власною практикою навчання англійської мови в школі, проявляти творчість під час розробки авторської методики, показувати наукову здатність доводити експериментальним шляхом ефективність власної методики та доцільність її впровадження у процес навчання ІМ. З цією метою майбутній учитель ІМ повинен оволодіти останньою, **III групою** вмій, а саме **презентаційними**:

- ◆ структурувати матеріал дослідження у вигляді дипломної роботи, статті у науковому виданні, виступу на науково-практичній студентській конференції тощо;
- ◆ визначати доцільність впровадження розробленої методики навчання ІМ;
- ◆ визначати практичну цінність проведеного дослідження та укладати методичні рекомендації для вчителів іноземної мови ЗЗСО та своїх однокурсників з використання авторської методики навчання певного аспекту ІМ;
- ◆ готувати ілюстративний матеріал у якості підтримки та доказовості основних положень дослідження;
- ◆ брати участь у наукових дискусіях з теми дослідження з представленням матеріалу власної методики;
- ◆ представляти матеріали апробації дослідження на наукових конференціях та публікаціях у наукових виданнях.

Матеріали дослідження полягатимуть в основі для написання і публічного захисту дипломної роботи майбутнього

вчителя. Оскільки написання такої роботи є обов'язковим для всіх випускників освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», окрім консультацій наукового керівника на відповідній кафедрі, де здійснюється підготовка таких методичних досліджень, до уваги студентів слід представити методичні рекомендації з їх написання, в яких майбутні учителі можуть знайти вичерпну інформацію з питань, що їх зацікавлюють.

На кафедрі міжкультурної комунікації та іншомовної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка ми запропонували студентам Методичні рекомендації «Як написати наукову роботу з методики навчання англійської мови?»⁵⁶. Новизна наших рекомендацій у тому, що їх подано у вигляді інструкцій до покрокового виконання наукової роботи і пам'яток, які акцентують увагу студентів на особливо важливих аспектах написання такої роботи і які, зазвичай, викликають багато труднощів.

Наш досвід засвідчив, що такий стиль написання методичних рекомендацій, який в методичній літературі визначається як «user friendly» (дружелюбний) дійсно сприймається студентами як наставництво наукового керівника, індивідуально для кожного з них. Крім того, молодий науковець-початківець отримує інструкції, ЩО слід виконати на даному етапі науково-дослідницької роботи і ЯК це зробити, завдяки чому він не «губиться» в сучасному інформаційному просторі, а, навпаки, набуває впевненості у своїх силах і в науково-дослідницьких уміннях. В запропонованих в методичних рекомендаціях додатках

⁵⁶ Калініна Л. В., Прокопчук Н.Р. Як писати кваліфікаційну роботу з методики навчання англійської мови : метод. рек. в інстр. і пам'ятках. Житомир: ПП «Євро-Волинь», 2021. 60 с.

наводяться приклади оформлення дипломної роботи згідно з вимогами ЗВО, зібрані з кращих захищених робіт студентів попередніх років навчання. Наведемо приклади для кожного етапу:

I Науково-теоретичний етап

Як підготуватися до написання наукової роботи з методики навчання ІМ?

Інструкція 1

1. Під час наскрізної педагогічної практики визначіться, з учнями якої вікової групи Вам би хотілось працювати (young learners, intermediate or upper intermediate students).
2. Спостерігаючи за навчанням ІМ учнів обраного Вами віку, ідентифікуйте методичну проблему, яка, на Ваш погляд, заважає учням успішному оволодінню ІМ.
3. Спробуйте знайти та проаналізувати причини цієї проблеми.
4. Подумайте, які можливі шляхи вирішення виявленої проблеми. Ви можете запропонувати. Один з них стане темою Вашого дослідження.
5. Погодьте тему, яка Вас зацікавила, з науковим керівником.

Пам'ятайте!

- Учні різних вікових груп потребують різних підходів та методів навчання.
- Інтегровані теоретичні знання з методики викладання іноземних мов, психології та педагогіки, тривале спостереження за навчанням ІМ допоможуть Вам розпізнати методичні труднощі, з якими учні стикаються під час вивчення ІМ, та знайти причини їх виникнення.
- Запропонована Вами методика може бути новою авторською методикою або зміненим варіантом відомої методики, адаптованої для навчання ІМ учнів певного віку.

Визначена Вами тема дослідження повинна відображати такі питання:

- **What do you want to teach?** Чому Ви збираєтесь навчати своїх потенційних учнів? (лексика, фонетика, говоріння, письмо)/;

- **Who do you want to teach?** Кого Ви збираєтесь навчати на основі авторської методики? (учнів якого віку);

- **How do you want to teach?** У чому новизна Вашої авторської методики?

- **Why do you want to teach this way?** Чому Ви вважаєте, що розроблена Вами методика дозволить вирішити виявлену Вами методичну проблему?

Назва Вашої наукової роботи повинна містити відповіді на поставлені питання. *Наприклад:*

«Використання медіатехнологій як засобу формування лексичної компетентності учнів основної школи»;

«Формування міжкультурної компетентності учнів початкової школи на основі візуальної наочності».

II Експериментально-констатуючий етап

Як грамотно провести навчальний експеримент за власно розробленою авторською методикою?

Інструкція 4

1. Для визначення вихідного рівня знань, навичок або вмінь з Вашої теми дослідження в учнів Вашого класу проведіть доекспериментальний зріз на першому тижні виробничої практики.
2. Під керівництвом наукового керівника розробіть критерії визначення вихідного рівня та метод математичної обробки результатів.
3. На основі отриманих результатів доекспериментального зрізу розподіліть дітей Вашого класу на експериментальну і контрольну групи.
4. Проведіть навчальний експеримент в експериментальній групі відповідно до визначених етапів, з використанням відібраних навчальних матеріалів в межах відведеного часу.
5. З використанням вже розроблених критеріїв проведіть післяекспериментальний зріз для встановлення фінального рівня знань/навичок/вмінь учнів обох груп - експериментальної і контрольної.

Пам'ятайте!

- Для проведення доекспериментального зрізу оберіть тему й складіть завдання для всіх учасників експерименту. Наприклад, topic “Sport”: *Say what your favourite sport activity is and why you like it a lot.* Topic “Meals”: *Describe your everyday meals (favourite dish).*
- Завдання до- та післяекспериментального зрізів мають бути ідентичними для того, щоб легше було визначити приріст або зниження рівня навичок або вмінь, що вимірюються. Їх можна проводити в усній або письмовій формі, як і критерії визначення вихідного та фінального рівнів володіння знаннями/навичками/вміннями.
- Обрані критерії мають відповідати основним характеристикам навички або вміння, що досліджується. Наприклад, для дослідження лексичної компетентності можуть бути обрані такі критерії:
 - the correct use of lexical units in the proposed context;
 - frequency of their usage;
 - their fluency and accuracy in living speech etc.;

III Презентаційний етап

Інструкція 6

1. Систематизуйте матеріал усього дослідження, вступ, його теоретичну та практичну частини, висновки після кожного розділу та загальні висновки, складіть список використаних джерел та додатки і представте дослідження на відгук наукового керівника.
2. На основі тексту проведеного дослідження складіть резюме англійською мовою та підготуйте наукову доповідь з мультимедійним супроводом для публічного захисту на державному екзамені.
3. Будьте готовими вести наукову дискусію з теми дослідження, відповідаючи на питання членів державної екзаменаційної комісії та присутніх.

Пам'ятайте!

- Проведене наукове дослідження повинно бути представлено у вигляді самостійного завершеного дослідження, обсягом до 60 сторінок, написане грамотною науковою мовою, з правильно оформленими посиланнями та цитуваннями. Наприклад, якщо це посилання на автора з Вашого переліку використаних джерел, в кінці посилання ставиться номер, під яким зазначається даний автор у Вашому переліку (Артемов В.А [1]); якщо це цитування, поряд з номером ставиться сторінка (Артемов В.А [1; 162]).
- Нумерування та оформлення таблиць, схем і малюнків (див. у Методичних рекомендаціях до написання, оформлення і захисту дипломних робіт з лінгвістичних дисциплін за посиланням: <http://eprints.zu.edu.ua/6125/1/11zvvmrn.pdf>).
- Викладу основного змісту наукової роботи передую оформлення титульної сторінки, перелік умовних скорочень та зміст. Вони повинні бути оформлені згідно з вимогами, пред'явленими університетом.

Авторами Нової типової програми з методики навчання ІМ⁵⁷ розроблено критерії оцінювання та захисту дипломних робіт з методики викладання ІМ, які ми також адаптували та розширили згідно з викликами сьогодення та новими реформами середньої та вищої освіти від МОН України (табл.1.9; 1.10; 1.11).

Таблиця 1.9

Критерії оцінювання наукової роботи

Критерії	Зміст	Кількість балів
1.Обґрунтування теми, мети та завдань дослідження	✓ Чітко сформульовані мета та завдання дослідження і гіпотези щодо наукової проблеми;	10

⁵⁷ Британська Рада в Україні. (2020). *Типова програма «Методика навчання англійської мови»*. Освітній ступінь бакалавра. Івано-Франківськ: НАІР.

	✓Здатність співвіднести наукову проблему з відповідною теорією у науковій літературі.	
2. Методологія та методи дослідження	✓Грамотний науковий опис методології дослідження; ✓Відповідний вибір і обґрунтування методів та інструментів дослідження.	5
3. Зміст	✓Чіткий науково обґрунтований виклад навчального контексту, включаючи профіль класу або класів, де проведено дослідження.	10
4.Результати дослідження	✓Науково обґрунтований кількісний і якісний аналіз результатів дослідження та їх презентація	5
5. Інтерпретації, наслідки, висновки	✓Валідні та цікаві інтерпретації й висновки, а також матеріали власної методики, що розроблена та експериментально апробована в результаті дослідження	10
6. Презентація фінального варіанту виконаної дипломної роботи	✓Обсяг і формат роботи згідно з вимогами ЗВО; ✓Організація та структура презентації, науковий стиль викладу матеріалу; ✓Доведеність результатів дослідження; ✓Виконання завдань дослідження.	10
Разом		50

Таблиця 1.10

Критерії захисту наукової роботи

Критерії	Зміст	Кількість балів
1.Вміння представляти проведене дослідження	<p>Майбутній вчитель іноземної мови:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ дотримується виокремленого на захист часу; ✓ володіє науковим стилем викладу матеріалу дослідження; ✓ вміє переконливо аргументувати результати дослідження та висновки; ✓ доводити актуальність та доцільність проведеного дослідження; ✓ пояснювати теоретичну значущість та практичну цінність проведеного дослідження; ✓ вільно орієнтується в темі дослідження; ✓ цитує за необхідності висловлювання вчених, які займались досліджуваною темою. 	20
2. Оформлення презентації	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Достатність відібраного для презентації матеріалу; ✓ Чітка, логічно структурована подача матеріалу для захисту; ✓ Цікаве оформлення демонстраційного матеріалу. 	5
Разом		25

Таблиця 1.11

Критерії оцінювання наукової дискусії

Критерії	Зміст	Кількість балів
1.Вміння брати участь у науковій дискусії	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Дотримання педагогічного етикету наукового спілкування під час наукової дискусії; ✓ Грамотне формулювання відповідей на запитання; ✓ Володіння науковою термінологією з теми дослідження; ✓ Демонстрація наукової начитаності автора з теми дослідження для ілюстрації окремих положень проведеного дослідження; ✓ здатність використовувати матеріали власного дослідження для підтвердження отриманих результатів. 	25
Разом	25	

Наш досвід засвідчує, що поступове оволодіння всіма групами науково-дослідницьких умінь під час наскрізної педагогічної практики у мовному ЗВО сприяє підготовці не лише вчителя-предметника, а й вчителя-дослідника, здатного самостійно ідентифікувати існуючі методичні проблеми у навчанні ІМ, творчо вирішувати їх, розробляючи авторські методики та технології, науково-експериментально обґрунтовувати доцільність та ефективність їх використання у

ЗСО. Саме такий учитель і є вчителем XXI століття, який здатний виконувати завдання Нової української школи.

Представимо приклади тем наукових досліджень студентів IV курсу в галузі методики навчання ІМ, які проводились в ННІ іноземної філології:

- ◆ Формування аргументаційних вмінь учнів основної школи в умовах дискусійного поля.
- ◆ Використання DIY-технологій у формуванні усної мовленнєвої компетентності учнів посадкової школи.
- ◆ Формування когнітивних вмінь учнів молодших класів за допомогою "picture books".
- ◆ Формування наративних умінь дітей молодшого шкільного віку на основі принципу міні-тах.
- ◆ Розвиток умінь іншомовного спілкування учнів основної школи засобами блог-технологій.
- ◆ Використання sense-технологій як засобу формування креативних умінь учнів основної школи.
- ◆ Навчання учнів основної школи іншомовних засобів спілкування з національно-культурною семантикою в порівняльно-історичному контексті.

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Цілі й завдання виробничої педагогічної практики студентів в старшій школі

Виклики сьогодення потребують висококваліфікованих вчителів, які не лише мають високий рівень володіння іноземною мовою – С1-С2, але і володіють високорівневими вміннями 21 століття, що значно підвищує ефективність організації ними навчального процесу з іноземної мови і, як наслідок, забезпечує підготовку конкурентоспроможних кадрів, здатних швидко адаптуватися та працювати у сучасних соціально-економічних умовах.

У цьому контексті особливо важливим є формування у майбутніх вчителів іноземної мови магістрів відповідних професійно-значущих вмінь, що узгоджується з новими концепціями реформування вищої школи в Україні та які базуються на отриманих у ЗВО ґрунтовних методичних знаннях, знаннях із суміжних з методикою наук психолого-педагогічного, філологічного і культурологічного циклів. Наш досвід свідчить про те, що саме одержані теоретичні знання сприяють розвитку методичного мислення студентів-магістрантів, яке допоможе їм не тільки уникнути потенційних методичних помилок у викладанні іноземної мови, але і у вирішенні різноманітних педагогічних завдань, які виникають під час навчально-виховного процесу з іноземної мови.

Ще у 2013 році Асоціація ректорів педагогічних університетів ухвалила стратегічний документ – «Педагогічна Конституція Європи», що визначив концептуальні засади

педагогічної освіти в об'єднаній Європі XXI століття. У цьому документі педагогічна практика визнається одним із фундаментальних принципів і основою ефективності підготовки майбутніх учителів. Педагогічній практиці присвячено окремий розділ, де наголошується, що вона має діяльнісний і предметний характер, є джерелом і механізмом засвоєння педагогічного та соціального досвіду, а також критерієм ефективності педагогічного процесу, без якого неможлива якісна підготовка вчителів⁵⁸.

Існує низка публікацій щодо організації та проведення педагогічної практики студентів, зокрема, Л.І. Березенська, Г. М. Волощук, С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Є. С. Спіцин, В. В. Черниш та ін. Поняття «практика» вивчається не лише в педагогіці, а також у філософії, семіотичі та інших наукових дисциплінах, де її розглядають як цілеспрямовану діяльність людини з матеріальним і сенсорним аспектами, що служить критерієм достовірності пізнавальних результатів⁵⁹. В Законі України «Про вищу освіту» використовується термін «практична підготовка», який визначається як одна з форм організації навчального процесу нарівні з аудиторними заняттями, самостійною роботою та контрольними заходами⁶⁰.

Таким чином, педагогічну практику можна сприймати як логічне продовження теоретичного навчання з методики навчання іноземної мови, під час якого студенти опановують

⁵⁸ Педагогічна Конституція Європи. (2013). Вища освіта України, 3, 111–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17

⁵⁹ Міністерство освіти і науки України. (2024). *Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти»*. https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf

⁶⁰ Верховна Рада України. (2014). *Закон України «Про вищу освіту»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

основний зміст і проблематику цієї науки, що становить базу їхньої майбутньої професійної діяльності, а також набувають навичок дослідницької роботи та способів впровадження навчання іноземної мови в старшій школі. Для майбутнього вчителя теоретична підготовка охоплює вивчення суспільних наук, дисциплін психолого-педагогічного циклу та методики, що слугуватиме основою викладання іноземної мови у закладі освіти.

Проведення практик передбачає їх безперервність і поєднання з іншими видами навчальної діяльності, такими як семінарські й практичні заняття. Це сприяє розвитку у студентів професійних компетентностей відповідно до вимог освітньо-професійної програми, забезпечуючи ґрунтовну підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Відповідно до навчальних планів *завданнями виробничої практики є:*

- *формування та розвиток професійно-педагогічних навичок та вмінь вчителя іноземних мов у старшій школі ЗСО;*
- *формування у здобувачів навичок та вмінь проведення науково-дослідної роботи з психолого-педагогічних та методичних проблем;*
- *створення умов для професійної адаптації магістрантів, залучення їх до активної діяльності як вчителів та класних керівників;*
- *розвиток у здобувачів практичних умінь здійснювати виховну роботу серед молоді;*
- *оволодіння магістрантами комунікативними вміннями, необхідними для спілкування з учнями та вчителями;*
- *вироблення у майбутніх вчителів навичок самостійності у підготовці та проведенні різних форм навчально-виховної роботи з*

учнями та особистої відповідальності за якість та ефективність цієї роботи;

• вироблення у здобувачів творчого, креативного, індивідуального та дослідницького підходу до педагогічної діяльності на старшому етапі ЗСО.

Така підготовка проводиться на практичних заняттях з курсів «Інноваційні технології навчання іноземної мови у закладах середньої освіти», «Навчання мови і культури», «Методика навчання німецької мови як другої іноземної в закладах середньої освіти»/«Технології навчання французької мови як другої іноземної в закладах середньої освіти». Але практична реалізація отриманих методичних знань, вмінь та навичок відбувається під час виробничої педагогічної практики студентів-магістрантів.

Відповідно до аналізованих освітньо-професійних програм другого (магістерського) рівня вищої освіти: «Середня освіта. Англійська мова і література» Хмельницького національного університету та «Англійська та німецька мови й зарубіжна література в закладах освіти», «Англійська та французька мови й зарубіжна література в закладах освіти» Житомирського державного університету імені Івана Франка педагогічна практика в старшій школі зазвичай проводиться в III семестрі навчання та складається з двох видів виробничих практик: «Педагогічна практика» та «Переддипломна практика» в Хмельницькому національному університеті; «Виробнича практика в закладах середньої освіти», «Виробнича практика в закладах передвищої освіти» в Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Тривалість практик залежить від навчального плану й варіюється від 6 до 12 тижнів. Обсяг практик оцінюється в кредитах ЄКТС і

становить від 6 до 12 кредитів, що відповідає приблизно 180–360 академічним годинам.

Основною **метою** педагогічної практики цього типу є формування професійних компетентностей майбутніх вчителів, які забезпечать їхню готовність до викладання іноземних мов у старшій школі. Практика спрямована на інтеграцію теоретичних знань і практичних вмінь, розвиток педагогічного мислення та здатності ефективно реалізовувати освітній процес.

З метою самовизначення власного рівня методичної готовності студентів-магістрів спеціальності 014 Середня освіта Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка до проведення виробничої педагогічної практики в закладах середньої освіти ми провели анкетування студентів перед проведенням педагогічної практики за критеріями: високий, середній, низький, з точки зору їх володіння методичними знаннями, сформованістю професійно-значущих навичок та вмінь.

За результатами анкетного опитування констатуємо, що 28% студентів відзначаються наявністю в них високого рівня методичних знань, навичок та вмінь і це, в основному, студенти-магістри, які отримали дипломи вчителя-бакалавра в Житомирському державному університеті імені Івана Франка і які навчались за новою програмою «Методика навчання англійської мови. Освітній ступінь бакалавр», 54% - середній рівень, 18% - низький.

Викладені вище результати самооцінювання дають нам підстави констатувати, що переважна більшість: 82% майбутніх вчителів володіють достатнім рівнем готовності до викладання

іноземної мови в старшій школі. Наші припущення були підтвержені порівняльним аналізом самооцінки студентів-магістрантів рівня готовності та експертної оцінки викладачів-методистів ЗВО, які виступили в ролі експертів, на думку яких 26% студентів отримали високий рівень, 53%- середній, та 21%- низький. Таким чином, на початку педагогічної практики рівень готовності майбутніх студентів-практикантів знаходиться приблизно на однаковому рівні.

Майбутні вчителі повинні набути досвіду роботи з учнями старших класів, розвинути вміння планування та проведення уроків з учнями даної вікової групи, організації позакласної діяльності з предмету, а також здатність аналізувати та рефлексувати свою педагогічну діяльність під час проходження педагогічної практики в ЗСО.

Виробнича педагогічна практика в старшій школі ставить перед студентами такі **ключові завдання**:

- реалізація теоретичних знань: застосування знань з педагогіки, психології, методики викладання іноземних мов та зарубіжної літератури у практичній діяльності;
- розвиток методичних умінь: формування умінь підбору дидактичних матеріалів, розробки навчальних завдань та їх реалізації на практиці;
- формування професійної самосвідомості: розвиток методичної рефлексії, здатності аналізувати власні сильні та слабкі сторони, визначення напрямів для професійного зростання;
- навчання ефективної комунікації: оволодіння soft skills, вміннями спілкування з учнями, батьками та колегами, налагодження доброзичливих стосунків у шкільному колективі;

- адаптація до шкільного середовища: ознайомлення з особливостями організації навчального процесу в старшій школі, специфікою роботи з учнями цього віку;
- розвиток інноваційного мислення: апробація сучасних методів викладання, впровадження інтерактивних та ІСТ технологій, елементів творчості у навчанні іноземної мови;
- робота з документацією: вивчення особливостей ведення педагогічної документації, заповнення журналів, складання планів-конспектів уроків, звітів про виконану роботу.

Завдяки систематичній та структурованій практиці майбутні вчителі мають змогу набути необхідного досвіду, розвинути професійні компетентності та впевненість у своїх силах для успішної роботи в сучасній старшій школі.

Результатами виробничої педагогічної практики студентів у старшій школі є:

1. Формування професійних компетентностей майбутніх вчителів для успішного навчання іноземних мов з урахуванням особливостей інтересів та потреб учнів старшої школи.
2. Практичне застосування та інтеграція отриманих теоретичних знань у процесі навчання в університеті, у реальних умовах роботи школи.
3. Розвиток методичної компетентності, яка є стрижнем використання сучасних методів і технологій навчання, а також методик виховної роботи.
4. Формування особистісних якостей вчителя іноземної мови нового покоління, що має на увазі розвиток вмій

іншомовної комунікації, організаційних та емоційно-вольових якостей, необхідних для педагогічної діяльності.

5. Адаптація до професійного середовища, в рамках якої знайомство з роботою педагогічного колективу та специфікою навчально-виховного процесу у старшій школі.

Під час педагогічної практики студенти-магістранти набувають таких *здатностей*, відповідно до освітніх програм:

- Практичне застосування теоретичних знань: використання здобутих теоретичних знань у реальних ситуаціях для забезпечення ефективної іншомовної комунікації, що включає організацію уроків, вирішення педагогічних завдань та адаптацію до специфіки шкільного середовища;
- Оволодіння цифровими технологіями: активне використання цифрових освітніх ресурсів, мультимедійних платформ для дистанційного навчання та інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності, що сприяє покращенню цифрових навичок;
- Планування та управління освітнім процесом: розробка планів уроків, організація навчальної діяльності, контроль за якістю виконання завдань і оцінювання результатів навчання учнів;
- Виявлення та вирішення навчальних проблем: своєчасне розпізнавання труднощів у навчальному процесі, аналіз та усунення проблем, за збереження критичного та самокритичного підходу;
- Розвиток креативності та інноваційності: самостійна генерація нових ідей, прийняття обґрунтованих рішень, розробка творчих завдань та впровадження

різноманітних форм інтерактивних занять і інноваційних методик викладання іноземної мови, що стимулюють розвиток креативного мислення;

- здійснювати науково-методичні дослідження, прогнозувати та презентувати їх результати;
- здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності: аналізувати свої уроки, вивчати реакцію учнів на нові технології та оцінювати ефективність застосованих методів, що сприяє їхньому професійному вдосконаленню;
- моделювати зміст навчання, готувати навчальні матеріали, спрямовані на формування ключових компетентностей;
- мотивувати учнів, створювати умови для розвитку мотивації старшокласників, використовуючи індивідуальний підхід і стимулюючи позитивну самооцінку;
- забезпечувати безпечне інклюзивне освітнє середовище, враховувати індивідуальні спеціальні потреби учнів та створювати сприятливі умови для їхнього навчання.

Отже, виробнича педагогічна практика сприяє формуванню у майбутніх учителів широкого спектра компетентностей, необхідних для ефективної професійної діяльності. Вона інтегрує теоретичні знання, практичні навички та вміння, інноваційні підходи та індивідуальний розвиток, готуючи студентів до роботи в умовах сучасної старшої школи та закладів передвищої освіти.

Сучасний вчитель іноземної мови є не лише фахівцем у своїй галузі, але й провідником нововведень, здатним адаптуватися до викликів сучасної освіти. Наказом Міністерства

освіти і науки України від 29 серпня 2024 р. № 1225 був затверджений професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», відповідно до якого в таблиці 2.1 представлені ключові риси та компетентності:

Таблиця 2.1

Професійний стандарт вчителя нового покоління⁶¹

Ключові загально-професійні компетентності	1.Компетентності у предметній області:	Високий рівень володіння іноземною мовою (не нижче рівня С1).
		Глибоке знання методики викладання іноземної мови та літератури.
		Орієнтація на постійне вдосконалення професійних знань і навичок.
	2.Міжкультурна комунікація:	Вчитель є мостом між культурами, розвиваючи у своїх учнів повагу до культурного різноманіття.
		Використання автентичних матеріалів і стимулювання учнів до розширення їхнього світогляду через мову.
	3.Етичність і відповідальність:	Висока моральна культура.
Усвідомлення своєї відповідальності за якість освіти та виховання.		
Ключові компетентності відповідно до	Інноваційність у педагогічній діяльності:	Використання сучасних цифрових технологій і ресурсів (наприклад, Learning Apps, Moodle, ClassDojo).
		Інтеграція інноваційних методик, таких як перевернутий клас,

⁶¹ Міністерство освіти і науки України. (2024). *Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти»*. https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf

стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти (2024 року)		гейміфікація, проєктний метод тощо.
	Компетентність в плануванні та організації навчального процесу:	Здатність до ефективного планування уроків відповідно до потреб учнів.
		Розробка індивідуальних освітніх маршрутів і програм.
	Мотиваційна компетентність:	Використання ефективних стратегій для мотивації учнів до вивчення іноземної мови.
		Формування в учнів позитивної самооцінки, заохочення до саморозвитку.
	Готовність до інклюзивного навчання:	Створення безпечного та комфортного середовища для всіх учнів, залежно від їхніх індивідуальних потреб.
Використання диференційованих методів навчання для роботи з різними групами учнів.		
Критичне та аналітичне мислення:	Аналіз власної діяльності, моніторинг прогресу учнів і вдосконалення методик викладання.	
	Розробка інноваційних підходів до оцінювання знань.	
Особливості викладання іноземної мови вчителем нового покоління	Зміст навчання:	Збагачення уроків автентичними матеріалами: фільмами, книгами, статтями, подкастами.
		Фокус на практичному використанні мови: розвиток навичок говоріння, письма, аудіювання та читання.
	Методи навчання:	Комунікативний підхід із залученням інтерактивних вправ і групових дискусій.

		Використання кейс-методу, проєктної роботи, рольових ігор для розвитку мовленнєвих навичок.
	Цифрова грамотність:	Вчитель використовує мобільні додатки, онлайн-платформи та інструменти для дистанційного навчання.
		Інтеграція технологій штучного інтелекту у процес викладання.
Особистісні характеристики вчителя	Креативність і гнучкість:	Здатність адаптуватися до різних умов навчання та створювати креативні завдання.
	Емоційний інтелект:	Вчитель уважно ставиться до емоційного стану учнів, стимулюючи їхню взаємодію та командну роботу.
	Лідерство та комунікабельність:	Вміння керувати класом, створюючи атмосферу співпраці та довіри.
Професійне зростання та саморозвиток	Безперервне навчання:	Участь у професійних тренінгах, конференціях і програмах підвищення кваліфікації.
		Активна участь у педагогічних спільнотах і форумах.
	Дослідницька діяльність:	Проведення науково-педагогічних досліджень.
		Публікація статей і розробка методичних матеріалів.

Отже, сучасний вчитель має бути не лише висококваліфікованим фахівцем, але й агентом змін, здатним мотивувати учнів, впроваджувати інноваційні методики та ефективно адаптуватися до динамічних умов сучасної освіти.

Професійний портрет майбутнього вчителя включає високий рівень методичних знань, навичок міжкультурної

комунікації, етичності, інноваційності, організаційних здібностей, а також постійне прагнення до саморозвитку. Такий учитель здатний не лише ефективно навчати, але й мотивувати учнів, сприяти їхньому розвитку та створювати комфортне середовище для навчання.

Деталізовані вимоги до компетентностей вчителя іноземної мови нового покоління у предметній області див. у *практикумі «Методика навчання іноземної мови: наскрізна педагогічна практика»*.

На кожному етапі проходження практики студенти закладу вищої освіти отримують персональні консультації від керівників практики, призначених кафедрою. Обов'язковою умовою є ведення щоденника практики за встановленим зразком, у якому послідовно документуються всі етапи роботи та форми контролю, а також підготовка іншої звітної документації – методичного портфоліо з власними розробками уроків, методичними матеріалами до занять, аналізами відвіданих уроків, тощо. Захист звіту з практики здійснюється на спеціальній звітній конференції, де студент повинен представити свій звіт, заповнений щоденник і провести презентацію своєї роботи в закладі загальної середньої освіти.

Оцінювання практики проводиться членами комісії, які враховують виконання програми практики та реалізацію поставлених завдань, а також якісний відгук про продуктивність діяльності студента, наданий керівниками практики як з боку кафедри, так і бази практики. Важливими критеріями є також якість підсумкової документації та своєчасність її подання.

Якщо студент не виконав програму практики з поважних причин, деканат встановлює для нього індивідуальний графік

проходження практики. Ті, хто отримав негативну оцінку або не виконав програму без належних підстав, мають можливість повторно пройти практику у наступному навчальному році із відповідними коригуваннями до свого індивідуального навчального плану.

Оцінювання результатів практики здійснюється у форматі заліку за чотирибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результат заліку заноситься до заліково-екзаменаційної відомості та індивідуального навчального плану (залікової книжки) за двома системами оцінювання – інституційною та ЄКТС, що підтверджується підписами членів комісії (табл. 2.2; 2.3).

Таблиця 2. 2

Критерії оцінювання документації з практики:

Оцінка	Зміст
«Відмінно»	<ul style="list-style-type: none"> • матеріали практики подані у встановлений термін; • звітна документація представлена у повному обсязі; • матеріали практики є оригінальним авторським доробком здобувача, а не ксерокопією чи дублюванням роботи іншого здобувача; • плани конспектів уроків представлені у повному обсязі без суттєвих помилок і недоліків.
«Добре»	<ul style="list-style-type: none"> • матеріали практики подані у встановлений термін, у повному обсязі; • матеріали практики є оригінальним авторським доробком здобувача, а не ксерокопією чи дублюванням роботи іншого здобувача; • плани конспектів уроків представлені у повному обсязі, але наявні незначні помилки

	та недоліки.
«Задовільно»	<ul style="list-style-type: none"> • матеріали практики подані у повному обсязі, але пізніше встановленого терміну; • матеріали практики є оригінальним авторським доробком здобувача, а не ксерокопією чи дублюванням роботи іншого здобувача; • матеріали практики представлені в неповному обсязі, наявні помилки, які здобувач за допомогою керівника практики спроможний виявити, але не завжди може виправити; • здобувач не дотримувався всіх вимог до оформлення матеріалів практики; • плани конспектів уроків представлені не у повному обсязі і з суттєвими помилками.
«Незадовільно»	<ul style="list-style-type: none"> • матеріали практики не подані або подані частково; • матеріали практики є дублюванням або ксерокопією матеріалів іншого здобувача; • плани конспектів уроків не представлені.

Таблиця 2.3

Критерії оцінювання звітної конференції

Оцінка	
«Відмінно»	чіткість, логічність, структурованість виступу з представленими матеріалами, висока культура їх письмового оформлення та методичного обґрунтування
«Добре»	розкриття основних методичних аспектів представлених матеріалів, незначне порушення логічних зв'язків, незначні неточності в аналізі матеріалів та труднощі в їх методичному обґрунтуванні
«Задовільно»	формальний характер виступу з представленими матеріалами, несформованість вміння методичного обґрунтування відповідних

	елементів бази знань, низький рівень володіння практичними знаннями та уміннями
«Незадовільно»	здобувач відсутній на захисті звіту

Таким чином, оцінювання результатів практики здійснюється за комплексною системою, що включає аналіз звітної документації, проведення звітної конференції, самооцінку студентів та експертну оцінку викладачів-методистів.

Використання чітких критеріїв оцінювання дозволяє об'єктивно визначити рівень підготовки майбутніх педагогів і виявити напрямки для подальшого професійного зростання.

По закінченні виробничої педагогічної практики ми провели повторне анкетування студентів з метою порівняння їх власної самооцінки рівня готовності до навчання іноземної мови у старшій школі до початку педагогічної практики за тими ж критеріями: високий, середній, низький рівень готовності.

Результати повторного анкетування показали, що 32% студентів мають високий рівень методичних знань, навичок та вмінь, 56%- середній, та 12%-низький, що дозволило нам зробити висновок про важливий і необхідний з точки зору становлення майбутніх вчителів іноземної мови вплив виробничої практики на формування методичної готовності студентів-магістрантів до викладання іноземної мови в старшій школі.

Таким чином, після проходження педагогічної практики рівень методичної готовності студентів-магістрів покращився: відсоток учасників із високим рівнем знань зріс, а кількість студентів із низьким рівнем знизилася.

Цей факт свідчить про позитивний вплив практики на самооцінку студентів адже доведено не лише ефективність виробничої практики у формуванні необхідних професійних вмінь, але й підвищення впевненості майбутніх вчителів у своїх здібностях.

Отже, педагогічна практика в старшій школі є невід'ємною складовою підготовки майбутніх вчителів, оскільки вона сприяє інтеграції теоретичних знань з практичними навичками, розвитку професійного мислення та формуванню особистісних якостей, необхідних для роботи у сучасному освітньому середовищі. Вона забезпечує адаптацію студентів до реальних умов шкільного життя та сприяє формуванню висококваліфікованих педагогів, здатних ефективно впроваджувати інновації та забезпечувати конкурентоспроможність учнів на сучасному ринку праці.

2.2. Формування науково-дослідних вмінь студентів-магістрантів під час педагогічної практики

Сутність НДР в умовах магістратури полягає в оволодінні магістрантами сучасними методами розроблення наукової проблематики, пошуку, оброблення і використання наукової інформації, у прояві власної наукової суб'єктності в процесі НДР, особистісної наукової діяльності, вміння довести її вимірність та доцільність імплементації в процес навчання іноземної мови у старшій школі або в закладах передвищої освіти.

Завдання номер один в організації НДР в магістратурі є стимулювання мотивації студентів до НДР, яке знаходить відображення у:

- Врахуванні їхніх наукових інтересів;
- Долучення до апробації власних ідей на студентських науково-практичних конференціях у вигляді наукових доповідей;
- Публікація власних тез доповідей або наукових статей в співпраці та співавторстві з науковим керівником;
- Запрошення з презентаціями власних наукових розробок до студентів-бакалаврів не тільки з метою апробації отриманих наукових вмінь, але і формуванню вмінь брати участь у наукових дискусіях;
- Відвідування наукових заходів неформальної освіти в різних країнах, наприклад, «Study Tours to Poland», Варшава, Польща (квітень 2024), «The Connecting Minds, Creating Impact» Erasmus+ Тренінговий курс(Січень 12-18, 2025), "Mindful Connections: Enhancing Mental Awareness and Resilience in Youth Work" тренінговий курс, Магдебург (Німеччина) (Лютий 17-23, 2025);

- Взятті участі у вебінарах, зустрічах онлайн з професорами українських та зарубіжних ЗВО ;
- Участі в наукових лабораторіях, гуртках, які функціонують на базі університету.

Наступним завданням є усвідомлення розуміння взаємодії та зв'язку навчальної діяльності з НДР, яка проявляється в:

- Взаємозалежності професійно-значущих знань з НДР;
- Розуміння інтегративного характеру знань, що слугує базою для пошуку теми для наукового пізнання, їх єдності та достатності для проведення майбутнього наукового дослідження;
- Задоволенні у виявленні наукової проблеми згідно з власними інтересами;
- Обдумування шляхів розв'язання наукової проблеми;
- Переломлення потрібної інформації, яка була отримана під час теоретичного навчання у мовному ЗВО на потребу власної наукової теми;
- Намагання знаходження недостатньої інформації з різних джерел для поповнення знань з наукової теми та доведення актуальності обраного дослідження.

Не менш важливим **завданням** є реалізація принципу неперервності у НДР, а саме:

- Урахування попереднього досвіду НДР, отриманого під час здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, наприклад, написання рефератів, курсової роботи з методики навчання іноземної мови та суміжних навчальних дисциплін;
- Заохочення талановитих студентів-магістрантів для проведення експериментального дослідження під час

навчання у ЗЗСО з тим, щоб продовжити роботу над темою НДР після закінчення магістратури в даному навчальному закладі;

- Створення власних фопів, курсів з вивчення іноземної мови, які будуть майданчиками наукових досліджень студентів-магістрів наступних поколінь та будуть працювати на основі всіх інновацій;
- Продовження НДР в умовах аспірантури.

Відповідно до положень Закону України «Про вищу освіту», головною метою вищої освіти є розвиток особистості через формування високого рівня наукових, творчих та загальних компетентностей, необхідних для професійної діяльності у конкретній спеціальності або галузі знань. У зв'язку з цим система вищої освіти стикається з новими викликами, які спрямовані на підготовку не лише кваліфікованих спеціалістів, але й дослідників, здатних адаптуватися до динамічних умов і вирішувати актуальні завдання завдяки набуттю дослідницьких компетентностей⁶². В цьому законі акцентується увага на формуванні предметних результатів і компетентностей, які повинні бути розвинені у майбутніх фахівців, зокрема й педагогів, у закладах вищої освіти, одним із ключових є розвиток науково-дослідних вмінь.

Сьогодні вчитель – це не лише носій знань, але й дослідник та генератор нових ідей. У такому контексті значущими стають особистісні якості, як-от здатність до навчання протягом життя, творчий підхід, інтерес до наукових

⁶² Головань, М. С. & Яценко, В. В. (2012) Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць*. 7. 55-62. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ.

досліджень та уміння планувати власний професійний розвиток.

Організація педагогічної практики студентів регламентується Законами України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Концепцією розвитку педагогічної освіти (2018), Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (зі змінами, внесеними Наказом Міносвіти №351 від 20.12.1994 р.), а також іншими нормативно-правовими актами. У цих документах визначаються основні аспекти організації, проведення та оцінювання результатів усіх видів практики студентів різних спеціальностей у закладах вищої освіти України.

Ключовим документом, що регулює процес практичної підготовки майбутніх педагогів, є Національна рамка кваліфікацій (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1341, зі змінами, внесеними Постановами №509 від 12.06.2019 р. і №519 від 25.06.2020 р.). У цьому документі окреслено дескриптори, відповідно до яких здійснюється формування професійних компетентностей майбутніх педагогів, зокрема в процесі практичної підготовки. Серед них – спеціалізовані уміння та навички для вирішення професійних завдань, проведення досліджень і впровадження інновацій, спрямованих на розвиток нових знань і методик.

Питання організації науково-дослідної роботи здобувачів у різних аспектах розглядали Б. Лабінська, О. Мисечко, О.Єгорова, В. Муррей, Дж. Селф, Х. Зільберман, Д. Вількеєв, Л.Калініна, Н.Прокопчук, І. Дагіте, М. Ковальова, О.Семеног, Є. Спіцин, В. Сіденко, В.Шевченко, В. Литовченко та інші. Варто згадати також зарубіжних дослідників, які розробляли методичні засади навчання іноземних мов під час професійної

підготовки, як-от: T. Dudley-Evans, M. Jo St John, C. Kennedy, R. Bolitho, J. Swales, L. Trimble, M. Hutta, T. Hutchinson, A. Waters. Різні аспекти професійної підготовки та формування ключових компетентостей майбутніх учителів, підготовку до керівництва навчальним процесом і можливості ефективної взаємодії з учнями розглядали : С.Ніколаєва, О.Бігич, О.Петрашук, Н.Бориско, М.Вовк, Ю.Грищенко, С. Соломаха, Н.Філіпчук, С.Гринюк, Н.Мілько. Отже, аналіз розвідок науковців демонструє значну кількість накопиченого теоретичного матеріалу, що дає змогу розглядати та упроваджувати різні форми й види науково-дослідної роботи студентів ЗВО. Проте питання формування науково-дослідних вмінь студентів-магістрантів під час виробничої педагогічної практики висвітлені не повною мірою.

В науково-педагогічній літературі можна зустріти значну кількість визначень поняття "науково-дослідна робота студентів". Так, наприклад, О. Єгорова визначає науково-дослідну роботу студентів як пошукову діяльність наукового характеру, що спрямована на пояснення явищ, процесів, встановлення їхніх зв'язків і відносин, обґрунтування фактів за допомогою наукових методів пізнання, у результаті якої суб'єктивний характер "відкриттів" може набувати певної об'єктивної значущості та новизни⁶³. Дослідна діяльність – це пізнавальні дії того, хто навчається, спрямовані на розвиток нових знань про об'єкти і процеси, поглиблення знань про предмет, реалізацію власних бажань і можливостей,

⁶³ Єгорова, О. В. (2009). *Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі науково-дослідної роботи: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04*. Київ, 232 с., с. 56.

задоволення інтересів, розкриття інстинктів і здібностей⁶⁴. Головань М. та Яценко В. вважають, що науково-дослідна робота студентів, у її широкому розумінні, включає "всі види робіт з отримання нового знання, його організації, у значній мірі також з його функціонування, зберігання та розповсюдження і не вичерпується в сучасну епоху пізнавальним аспектом"⁶⁵.

Згідно з думкою Н.Г. Ничкало, "дослідна діяльність студентів є потужним засобом розвитку їхнього інтелектуального потенціалу, що формує готовність до вирішення складних професійних завдань"⁶⁶.

Ми вважаємо, що науково-дослідна робота студентів – це форма організації роботи студентів, під час якої їх залучають до активної самостійної (або під керівництвом викладача) науково-дослідної діяльності для формування наукового світогляду, розвитку дослідних умінь, вмінь творчого вирішення практичних завдань. Ця форма сприяє опануванню методології і методів наукового пошуку молодими дослідниками – студентами другого (магістерського) рівня вищої освіти та є однією з ключових складових професійної підготовки майбутніх фахівців, тому що сприяє розвитку їхніх творчих здібностей, аналітичного мислення та формуванню вмінь

⁶⁴ Сисоєва, С. О., & Козак, Л. В. (2016). *Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи: навчальний посібник*. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС».

⁶⁵ Головань, М. С., & Яценко, В. В. (2012). Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць*, VII, 55–62. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ.

⁶⁶ Ничкало, Н., Лук'янова, Л., & Хомич, Л. (2021). *Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід: науково-аналітична доповідь* (Ред.: В. Кремень). Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка».

вирішення актуальних проблем у різних галузях знань, забезпечує їхню здатність до самостійного аналізу, критичного мислення та формування нових підходів до вирішення завдань.

Наш досвід свідчить про те, що науково-дослідна діяльність повинна включати в себе два взаємопов'язаних елементи:

- навчання студентів елементам дослідної діяльності, організації та методики наукової творчості у ЗВО;
- навчання методики проведення наукових досліджень, що здійснюють студенти під керівництвом викладачів.

Обидва елементи реалізується під час виробничої практики, тому що виробнича педагогічна практика є важливим етапом підготовки студентів-магістрантів, під час якого вони можуть розвивати та закріплювати свої науково-дослідні вміння. Цей етап підготовки дозволяє студентам знайомитися з реальними умовами педагогічної діяльності, застосовувати отримані знання для вирішення практичних завдань, розвивати навички планування, організації та реалізації науково-дослідницької роботи. Вона не лише сприяє професійному становленню, але й формує у студентів почуття відповідальності за якість освітнього процесу. Інтеграція теорії та практики в освіті забезпечує підготовку компетентних і мотивованих фахівців, здатних адаптуватися до викликів сучасної школи.

На сучасному етапі розвитку освіти та науки формування науково-дослідних вмінь майбутніх педагогів набуває особливого значення. У контексті глобалізації, інформатизації та інноваційних змін в освітньому середовищі, педагог повинен не лише володіти ґрунтовними знаннями, а й бути здатним до

самостійного пошуку, аналізу та застосування наукової інформації.

Формування дослідних вмінь у майбутніх педагогів є нагальною проблемою, що підтверджується вимогами сучасних освітніх стандартів. Однією з ключових характеристик фахівця є здатність працювати з інформацією: шукати, обробляти, інтерпретувати та застосовувати її в професійній діяльності.

Ми вважаємо, що формування науково-дослідних вмінь студентів-магістрантів під час педагогічної практики повинно включати кілька ключових компонентів, які відображені у наступній таблиці:

Таблиця 2.4

Ключові компоненти формування науково-дослідних вмінь студентів⁶⁷

Назва	Зміст
Ціннісно-мотиваційний компонент	Усвідомлення студентами значення наукових досліджень для професійного розвитку. Залучення магістрантів до участі в наукових семінарах, конференціях і проектах, що стимулює їхню мотивацію до наукової діяльності.
Когнітивний компонент	Опанування магістрантами сучасних методів наукового дослідження, зокрема: <ul style="list-style-type: none">• пошук та аналіз наукових джерел;

⁶⁷ Микитюк, О.М. (2004). *Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах освіти України в XIX ст.: Автореф. дис. доктора пед. наук*. Київ: Інститут педагогіки АПН України, 42 с.

	<ul style="list-style-type: none"> • визначення актуальності та об'єкта дослідження; • формулювання гіпотез та завдань дослідження.
Практичний компонент	<p>Під час практики магістранти мають можливість:</p> <ul style="list-style-type: none"> • збирати й аналізувати емпіричні дані; • проводити педагогічні експерименти; • застосовувати наукові методи у вирішенні практичних завдань.
Рефлексивний компонент	<p>Формування у студентів вмінь аналізувати власну діяльність, оцінювати досягнення та визначати напрями подальшого вдосконалення. Рефлексія сприяє розвитку критичного мислення та самооцінки.</p>
Інформаційно-комунікаційний компонент	<p>Оволодіння методами збору даних, створення баз емпіричних даних, аналіз інформаційних джерел.</p>
Комунікативний компонент	<p>Формування вмінь взаємодіяти з респондентами та ефективно співпрацювати з іншими учасниками дослідної діяльності.</p>
Особистісно-творчий компонент	<p>Демонструвати рівень розвитку творчого потенціалу особистості.</p>

Як впливає з таблиці, до ключових компонентів формування науково-дослідних умінь студентів ми додали:

інформаційно-комунікаційний компонент, що передбачає володіння методиками збору даних, створення баз емпіричних даних, аналіз інформаційних джерел; комунікативний компонент, який охоплює вміння працювати з респондентами та ефективно співпрацювати з іншими учасниками дослідної діяльності; та особистісно-творчий компонент, який демонструє рівень розвитку творчого потенціалу особистості.

Підготовка магістрантів спеціальності «Середня освіта» за освітньо-професійними програмами «Англійська та французька мови й зарубіжна література в закладах освіти» та «Англійська та німецька мови й зарубіжна література в закладах освіти» у Житомирському державному університеті імені Івана Франка здійснюється на основі системного підходу. Зокрема, професійний цикл включає дисципліни, які формують теоретичну базу для науково-дослідної діяльності, наприклад: «Методологія наукових досліджень та академічна доброчесність», «Теорія та методика педагогічної діяльності», «Психологія педагогічної діяльності». Практичний цикл передбачає участь студентів у науково-дослідній роботі та підготовку кваліфікаційних досліджень.

Практична підготовка є невід'ємною частиною освітнього процесу для магістрів обох форм навчання – денної та заочної. Вона забезпечує необхідну базу для здобувачів вищої освіти другого рівня (магістерського) під час навчання на першому та другому курсах.

Відповідно до регламентів Житомирського державного університету імені Івана Франка, зокрема положень щодо організації практик, практична підготовка студентів є обов'язковим етапом навчання, що здійснюється в умовах,

максимально наближених до реальних професійних середовищ.

Метою практичної підготовки є розвиток умінь і навичок професійної діяльності на основі знань, отриманих в університеті, а також формування вміння приймати самостійні рішення, проводити наукові дослідження з обраної теми та творчо застосовувати отримані результати в реальних контекстах.

Випускною роботою здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти є кваліфікаційна робота, яка представляє собою творче наукове дослідження, що одночасно є інтегральним показником рівня сформованості всіх компетентностей спеціаліста рівня вищої освіти «магістр» та засвідчує його готовність до самостійної наукової та науково-методичної діяльності у старшій школі або в закладах передвищої освіти.

Спираючись на власний досвід наукового керівництва магістерськими кваліфікаційними роботами ми виокремили наступні етапи формування науково-дослідних умінь студентів-магістрантів, у яких ми виділили мету та завдання для студентів та дотичні функції наукових керівників у наступній таблиці:

Таблиця 2.5

Етапи формування науково-дослідних умінь студентів-магістрантів:

<i>Етап НДР</i>	<i>Мета та завдання</i>	<i>Функції наукового керівника</i>
Підготовчий (ознайом	<i>Мета:</i> підготовка студентів до основного практичного етапу, формування	<i>Методологічна:</i> <ul style="list-style-type: none">• спрямування зусиль студентів на

<p>чо-мотивації йний)</p>	<p>мотивації до наукової діяльності, розуміння її значущості, формування навичок роботи з науковою інформацією, критичного аналізу джерел.</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ознайомлення з принципами та методами наукового дослідження; • навчання методам роботи з літературою (аналіз, синтез, класифікація); • аналіз основних напрямів сучасної науки; • формування внутрішньої мотивації до дослідницької роботи; • формулювання теми дослідження та чинники, які зумовлюють її актуальність; • визначення мети, об'єкту, предмету, завдань і методів дослідження; • висування гіпотези дослідження; • вибір методів дослідження; • складання плану підготовки кваліфікаційної роботи. 	<p>пошук наукової інформації за темою дослідження;</p> <ul style="list-style-type: none"> • за потреби навчання реферувати фахові джерела інформації з метою виокремлення найсуттєвішої інформації з теми дослідження; <p>Критико-аналітична:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ознайомлення студентів з методами аналізу наукової інформації, визначаючи її методичну цінність в теоретичному та практичному аспектах для проведення власного дослідження; <p>Коригувальна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • надання наукової консультації щодо визначення мети дослідження, висунення гіпотези, відбору методів дослідження; <p>Планувальна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • узгодження плану майбутньої
---------------------------	---	---

		кваліфікаційної роботи з термінами виконання окремих етапів роботи.
Основний-практичний (практично-дослідницький)	<p>Мета: Застосування теоретичних знань у практичній науковій діяльності.</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Виконання експериментальних, емпіричних або теоретичних досліджень. • Розвиток навичок проведення дослідів, аналізу результатів. • Відпрацювання вмінь написання наукових текстів (статей, тез доповідей). 	<p>Організаційна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • координація проведення експериментів, анкетувань, збору та обробки даних. <p>Контролююча:</p> <ul style="list-style-type: none"> • перевірка правильності застосування методів дослідження. <p>Коригувальна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уточнення та виправлення до методологічної частини роботи. <p>Підтримувальна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • заохочення студента до самостійного вирішення наукових завдань.
Узагальнюючо-презента	<p>Мета: Формування навичок наукової комунікації, презентації та захисту</p>	<p>Редакційна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • допомога в коригуванні тексту

<p>ційний</p>	<p>результатів дослідження.</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вдосконалення вмінь написання наукових публікацій. • Підготовка доповідей для конференцій, участь у семінарах. • Опанування навичок публічного виступу та аргументації. 	<p>наукової роботи, покращення наукового стилю викладу.</p> <p>Консультативна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • навчання оформленню наукових статей, доповідей, тез конференцій. <p>Підготовча:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сприяння підготовці до виступів на конференціях, семінарах. <p>Оцінювальна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • аналіз готовності студента до захисту наукової роботи.
<p>Самостійно-дослідницький Рефлексивно-аналітичний</p>	<p>Мета:</p> <p>Формування автономності у проведенні наукових досліджень, підготовка до подальшої наукової діяльності.</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Самостійне планування та реалізація досліджень; • Аналіз результатів проведеної роботи; • Підготовка звіту 	<p>Менторська:</p> <ul style="list-style-type: none"> • формування навичок самостійного планування та проведення наукових досліджень. <p>Експертна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • оцінювання якості завершеного дослідження та надання рекомендацій для

	<p>тапредставлення результатів дослідження.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Підготовка до вступу в аспірантуру чи професійної діяльності у сфері науки; • Розвиток навичок самооцінки і рефлексії щодо проведених досліджень. 	<p>подальших наукових пошуків.</p> <p>Рецензентська:</p> <ul style="list-style-type: none"> • допомога в підготовці наукових статей до публікації. <p>Професійно-орієнтаційна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • консультування щодо можливостей продовження наукової кар'єри (аспірантура, гранти, конференції).
--	--	--

Як видно з таблиці, науковий керівник відіграє важливу роль на кожному етапі формування дослідницьких умінь магістранта. Його функції змінюються від мотивації та методологічного супроводу до сприяння самостійній науковій роботі студента. Ефективна співпраця між керівником і магістрантом є запорукою успішного наукового становлення.

Багаторічний досвід наукового керівництва магістерськими кваліфікаційними роботами дозволяє нам констатувати, що попри набуті вміння в науково-дослідній роботі на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти, на всіх етапах НДР студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти існує потреба у:

- Набутті магістрами знань про особливості навчання іноземної мови учнів старшого етапу ЗЗСО або студентів закладів передвищої та вищої освіти;

- Знайомстві з матеріалами останніх освітніх реформ в галузі старшої середньої та вищої школи;
- Рівні володіння іноземною мовою згідно з рекомендаціями Ради Європи;
- Інноваційних методах та технологіях навчання на старшому етапі ЗЗСО, в закладах передвищої та вищої освіти мовного та немовного типу;
- Можливих критеріях оцінювання досягнень учнів ЗЗСО та студентів ЗВО;
- Правилах оформлення наукових джерел інформації, посилань на використані джерела, коректність цитувань та їх оформлення у тексті кваліфікаційної роботи;
- Рекомендованих вимогах ЗВО щодо обсягу роботи, змісту анотацій рідною та англійською мовами;
- Критеріях оцінювання виконаної кваліфікаційної роботи, її презентації іноземною мовою та участю магістра у науковій дискусії.

Набуті магістрами знання сприяють поглибленню **науково-дослідних умінь:**

- Розробляти логіку та програму дослідження;
- Прогнозувати індивідуальну траєкторію НДР;
- Добирати наукові методи кількісної та якісної обробки результатів експерименту;
- Обробляти, аналізувати та формулювати висновки проведеного дослідження;
- Використовувати ефективний педагогічний педагогічний досвід досвідчених вчителів, колег, викладачів ЗВО;
- Укладати термінологічний апарат дослідження;

- Розробляти навчальні матеріали для проведення перед- і після- експериментального зрізів з огляду на сформульовану робочу гіпотезу;
- Грамотно формулювати висновки до кожного розділу кваліфікаційної роботи та загальні висновки;
- Інтерпретувати та обґрунтовувати валідність авторської методики та доцільність її використання;
- За потреби укладати методичні рекомендації з теми дослідження, готувати наукову доповідь, укладати тези доповіді.

Отже, особливістю НДР майбутнього викладача-магістра є підготовка його/її магістерської кваліфікаційної роботи шляхом інтегрування методичних, психологічних, педагогічних та дослідницьких знань, поглиблення дослідницьких вмінь і яку можна вважати інтегративним показником рівня сформованості його науково-методичного розвитку. Процес формування науково-дослідних вмінь студентів-магістрантів під час виробничої педагогічної практики є важливим аспектом їхньої професійної підготовки, адже сприяє інтеграції теоретичних знань і практичних навичок, розвиває готовність до наукової діяльності та забезпечує формування професійної компетентності. Ефективна організація практики, застосування сучасних методів навчання та створення умов для проведення досліджень є ключовими чинниками успішного розвитку науково-дослідних вмінь майбутніх педагогів.

Виробнича педагогічна практика є однією з ключових форм навчання, під час якої студенти-магістранти мають можливість застосовувати теоретичні знання у реальних умовах навчального процесу, формують дослідницькі навички через аналіз педагогічних ситуацій, розробку методичних матеріалів,

оцінювання результатів навчання та отримують зворотний зв'язок від вчителів і учнів, що стимулює рефлексію та вдосконалення професійних компетентностей.

Цей процес сприяє розвитку критичного мислення, творчого підходу до вирішення професійних завдань та формуванню здатності до самостійного наукового пошуку. Використання інтерактивних методів, сучасних технологій та тісної взаємодії з науковими керівниками забезпечує ефективність цього процесу. В майбутньому важливо вдосконалювати програми педагогічної практики, зосереджуючи увагу на інтеграції науково-дослідної діяльності в освітній процес.

РОЗДІЛ III. РОЛЬ І МІСЦЕ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Педагогічна (асистентська) практика здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктора філософії)

Забезпечення інтенсивного розвитку науково-дослідницької діяльності інноваційного спрямування, підвищення економічної ефективності університетської освіти, соціальна відповідальність вищої школи (наукових інституцій) за збереження фундаментальної науки та формування наукової еліти, гарантування високої якості наукових досліджень зумовлює необхідність визначення нових пріоритетів, цільових орієнтирів, організаційних і структурно-змістових змін у підготовці докторів філософії. Творче поєднання кращих практик та інновацій українського та зарубіжного досвіду сприяє трансформації змісту підготовки докторів філософії у сенсі «викладач-дослідник» на засадах неперервності, інтегративності, міждисциплінарності з урахуванням потреб педагогічної науки і практики, а також вимог міжнародних стандартів.

Формування професіоналізму викладача іноземної мови і літератури ЗВО передбачає проєктування його індивідуальної науково-педагогічної траєкторії в межах колективної діяльності, що сприяє розвитку його методичної та методологічної культури, внутрішньої мотивації до наукового пізнання та творчої активності, самоствердженню та самоактуалізації, визначенню чіткої дослідницької позиції, усвідомленню

відповідальності за результати професійної діяльності та їх визнання науково-педагогічною спільнотою.

Акредитація ОНП докторів філософії в галузі освіти/педагогіки (за спеціальностями 011 Освітні, педагогічні науки, 014 Середня освіта (за спеціалізаціями)) показала існування низки проблем та суперечностей, які потребують розв'язання на різних рівнях. Переважна більшість з них пов'язана з навчально-методичним врегулюванням освітньо-наукової підготовки; забезпеченням внутрішньої та зовнішньої академічної мобільності аспірантів; розвитком академічної доброчесності, як важливого компоненту корпоративної культури; незбалансованістю змісту теоретичної і практичної підготовки тощо.

Метою освітньо-наукової програми (далі – ОНП) докторів філософії визначено підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних до розв'язання комплексних проблем в галузі освіти / педагогіки / методики викладання іноземної мови і літератури; здійснення інноваційної науково-дослідницької діяльності з фаху; проведення творчо-наукових пошуків (розвідок) з актуальних (міждисциплінарних) проблем та успішного захисту одержаних результатів дослідження; неперервного науково-професійного розвитку і подальшої науково-педагогічної, науково-організаційної, педагогічно-організаційної та практичної діяльності у закладах вищої освіти (далі -ЗВО) і науково-дослідних установах; оволодіння високим рівнем методологічної культури (академічної доброчесності) в освітньо-науковому просторі, що є основою їхньої конкурентоздатності на ринку праці в Україні та за кордоном. Результатом освітньо-наукової підготовки є висококваліфікований педагог-дослідник, педагог-професіонал,

педагог-практик із сучасним науковим світоглядом, прогностичним мисленням та баченням інноваційного розвитку педагогічної науки, високим рівнем академічної, дослідницької та корпоративної культури. Реалізація мети полягає у визначенні конкретних (операційних) цілей і завдань щодо формування в аспірантів загальних і фахових компетентностей відповідно до предметної області знань та об'єкта науково-педагогічної діяльності (іншомовна освіта в теоретичному, практичному, синхронному, діахронному, соціокультурному та інших аспектах)^{68,69}.

Теоретичні основи предметної галузі включають ключові концепції, ідеї, теорії, закономірності, принципи та поняття, які слугують базою для формування фахової компетентності науковця.

Методичні засади предметної галузі охоплюють загальнонаукові, педагогічні та статистичні методи дослідження, зокрема контент-аналіз, узагальнення нових ідей у сфері освіти, оцінювання та синтез підходів у викладанні іноземної мови і літератури.

Практичні засади предметної галузі віддзеркалюють застосування сучасних інноваційних форм, методів навчання, освітніх і цифрових технологій, електронних інструментів та інформаційних ресурсів, засобів мультимедіа, спеціального програмного забезпечення, що сприяють підвищенню

⁶⁸ Житомирський державний університет. (2024). *Освітньо-наукова програма «Методика навчання іноземних мов» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти*. <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/StudyProgram/229/3840r8zt.pdf>

⁶⁹ Хмельницький національний університет (2023). *Освітньо-наукова програма «Освітні, педагогічні науки» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти* <https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/op/df/011-osvp-2023.pdf>

ефективності освітнього процесу та досягненню дослідницьких цілей.

Академічна свобода аспірантів реалізується через самостійний вибір підходів до виконання індивідуальних завдань з урахуванням тематики наукового дослідження; освітніх компонентів вільного вибору; теми індивідуального дослідження; наукового керівника; бази практики⁷⁰.

Вважаємо, що комплексний підхід до формування змісту підготовки на засадах інтеграції теоретичних знань та практичної підготовки в контексті її наскрізного спрямування забезпечує підвищення якості професійної підготовки аспірантів. Стимулювання та підтримка самостійної освітньо-дослідницької діяльності аспірантів для реалізації власних наукових ідей або інноваційних освітніх проєктів підвищує їхню мотивацію до творчої діяльності у викладанні іноземної мови у ЗВО, формує професійну ідентичність.

Становлення аспіранта як суб'єкта науково-педагогічної діяльності передбачає оволодіння новим форматом інтегрованих знань та умінь крізь призму набуття реального досвіду планування, організації та аналізу навчального процесу, апробації результатів власних наукових досліджень у викладацькій діяльності під час практичної підготовки, а також виступів на наукових конференціях і методологічних семінарах, публікаціях, обміну досвідом, самостійних розробках науково-методичних праць тощо.

Наш досвід свідчить про те, що *наскрізна практична підготовка* аспірантів є важливою складовою їхньої

⁷⁰ Калашнікова, С. А., Скиба, Ю. А., & Слюсаренко, О. М. (2022). Забезпечення якості підготовки докторів філософії за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» в Інституті вищої освіти НАПН України. *Вісник НАПН України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4141>

професійного становлення й розвитку, а також гнучким інструментом поступової інтеграції у професійне академічно-наукове середовище ЗВО, що поєднує психолого-педагогічний, науково-дослідницький, організаційно-методичний досвід. Перевагами наскрізної практичної підготовки є розвиток педагогічної майстерності та методичної рефлексії (опанування сучасних методик викладання іноземної мови і літератури, враховуючи специфіку вищої освіти); залучення до зразків методологічної культури, притаманних субкультури ЗВО; набуття досвіду зворотного зв'язку й взаємодії в межах наукової супервізії та педагогічного наставництва; розширення професійного світогляду та інтеграція в глобальний освітньо-науковий простір шляхом участі у міжнародних стажуваннях, академічних обмінах та конференціях тощо.

Практична підготовка дає змогу аспірантам апробувати результати власних наукових досліджень та авторські навчально-методичні матеріали відповідно до потреб різних категорій студентів (мовних і немовних спеціальностей), а також оцінювати їх ефективність. Важливим аспектом практичної підготовки є розвиток рефлексивного мислення аспірантів, що дає змогу визначати сильні сторони та зони для вдосконалення, а також впроваджувати корективи для підвищення якості освітнього процесу. Таким чином, практична підготовка аспірантів виступає не лише засобом професійного становлення викладача-дослідника, а й механізмом гармонійного поєднання наукових досліджень та

викладацької діяльності, що забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців для системи вищої освіти^{71,72}.

Законодавчо-нормативне забезпечення практичної підготовки

Наскрізна педагогічна практика третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в Україні має нормативну базу і регульована наступним:

- Законом України «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами 2018 р.), Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015 р.)⁷³;
- Професійним стандартом «Викладач закладу вищої освіти» (2024 р.);
- Постановами КМУ № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (2016 р.);
- «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (далі – Порядок)», затвердженого постановою КМУ від 12.01.2022 № 44;
- «Концепцією розвитку освіти України на період 2015 – 2025 роки» (2014 р.), «Концепцією розвитку педагогічної

⁷¹ Житомирський державний університет. (2024) *Наскрізна програма практики здобувачів вищої освіти*. <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/TeachingProgram/133/euwnsjhd.pdf>

⁷² Хмельницький національний університет. (2023). *Робоча програма педагогічної (викладацької) практики для здобувачів третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти*. https://angl.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/15/tr_praaktyka_2023_100.pdf

⁷³ Верховна Рада України. (2015). *Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

освіти» (2018 р.), «Концепцією розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013 р.);

• «Стратегією сталого розвитку України до 2030 р.» (2017 р.) та ін.

У Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) зазначено, що «особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі). Особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою, зокрема під час перебування у творчій відпустці»⁷⁴. Відповідно до п. 25 Постанови КМУ № 261 «протягом строку навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) аспірант (ад'юнкт) зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності»⁷⁵.

ЗВО України розробляють внутрішні Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти, враховуючи специфіку ОНП та внутрішні нормативні документи. Загалом, такі положення регламентують мету, завдання, зміст, організацію та порядок проведення педагогічної (асистентської)

⁷⁴ Верховна Рада України. (2014). Закон України «Про вищу освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

⁷⁵ Верховна Рада України. (2016) Постанова КМУ № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

практики аспірантів^{76,77}. Ключовим документом, який визначає змістові та організаційно-методичні засади практичної підготовки аспіранта, зокрема назви практик, мету, завдання та критерії оцінювання результатів, регламентує послідовність, тривалість і терміни проведення різних видів практик відповідно до навчального плану є наскрізна програма практики.

Мета педагогічної (асистентської) практики полягає у поглибленні, закріпленні й узагальненні теоретичних знань з питань організації освітнього процесу у ЗВО, його наукового, навчально-методичного та нормативного забезпечення; розвитку педагогічної майстерності у викладанні фахових дисциплін з іноземної мови і літератури у ЗВО; формуванні професійного (критичного, аналітичного, панорамного, латерального та креативного) мислення та рефлексії щодо успіхів й викликів у викладацькій діяльності; розвитку і самореалізації професійно-особистісних творчих здібностей та науково-дослідницьких умінь, що у сукупності забезпечує інтегративну здатність й готовність до науково-педагогічної діяльності у ЗВО. Педагогічна практика виступає фундаментом для набуття, розширення та вдосконалення науково-педагогічного досвіду у ЗВО, що динамічно трансформується відповідно до викликів сучасності.

Завдання педагогічної (асистентської) практики передбачають формування та розвиток в аспірантів **здатності**:

⁷⁶ Житомирський державний університет. (2024). *Положення про практики здобувачів вищої освіти*. https://zu.edu.ua/offic/pro_praktyku.pdf

⁷⁷ Хмельницький національний університет. (2024). *Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти*. <https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/normatyvni-dokumenty/polozhennya/pro-praktychnu-pidgotovku.pdf>

- здійснювати аналіз навчально-методичної документації викладацької діяльності у ЗВО;
- використовувати досягнення сучасної вітчизняної, зарубіжної педагогічної науки і практики для організації навчальної, навчально-методичної, наукової, організаційної та виховної роботи у ЗВО;
- розробляти навчально-методичне забезпечення освітньо-виховного процесу ЗВО;
- творчо застосувати інноваційні форми, методи, технології та засоби для організації навчальних занять з іноземної мови і літератури, а також виховних заходів;
- організувати навчально-виховний процес засобами іноземної мови з широким використанням інформаційних ресурсів;
- опанувати методики аналізу навчальних занять, самоаналізу та рефлексії;
- обґрунтовувати та забезпечувати реалізацію самостійних рішень в реальних умовах професійної діяльності;
- інтегрувати результати наукових досліджень у практику викладання іноземної мови і літератури;
- самовдосконалювати набуті знання й уміння для успішної реалізації науково-педагогічного потенціалу із професійною метою;
- працювати у команді.

Відповідно до сформульованої мети і визначених завдань педагогічна (асистентська) практика забезпечує сформованість та розвиток *професійних компетентностей*.

Інтегральна компетентність: здатність генерувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у певній галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності,

застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також здійснювати власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності передбачають оволодіння аспірантом такими **здатностями**:

- абстрактно мислити, критично аналізувати та синтезувати, порівнювати педагогічні явища;
- генерувати нові ідеї, виявляти, ставити та вирішувати комплексні дослідницькі і практичні завдання, розробляти та управляти педагогічними проєктами;
- здійснювати пошук, оброблення, аналіз, систематизацію інформації з різних джерел;
- самостійно проваджувати дослідницьку / інноваційну діяльність з дотриманням правил академічної доброчесності та професійної етики;
- демонструвати культуру наукового усного і писемного мовлення державною та іноземними мовами, використовувати сучасні стратегії іншомовної комунікації;
- створювати та реалізувати наукові проєкти у тому числі у міждисциплінарному контексті;
- працювати в команді, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію в науково-педагогічній діяльності;
- вільно компетентно спілкуватися (усно і письмово) з широким колом фахівців, науковою спільнотою, публічно презентувати та переконливо й обґрунтовано захищати результати досліджень та інновацій державною, англійською та/або іншою іноземною мовою.

Спеціальні (фахові) компетентності спрямовані на формування у здобувачів таких **здатностей**:

- використовувати сучасні інноваційні педагогічні технології в освітньо-виховному процесі з урахуванням освітніх цілей та індивідуальних потреб особистості;

- організувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу; здатність розв'язувати комплексні проблеми у процесі науково-дослідницької та педагогічної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних педагогічних знань;

- виявляти проблеми, суперечності у навчанні іноземної мови, що зумовлюють необхідність проведення наукового дослідження з метою їхнього розв'язання, виявлення нових знань, унікальних даних, нових інтерпретацій, інноваційних методів;

- розуміти, критично осмислювати та використовувати виховні та дидактичні концепції в науково- педагогічній діяльності з урахуванням освітніх традицій та сучасних новацій в методиці викладання іноземної мови;

- володіти сучасним дидактичним інструментарієм творчої організації навчальних занять засобами іноземної мови, ефективно використовувати сучасні цифрові інструменти, інформаційні технології та ресурси з професійною метою;

- розробляти навчально-методичне забезпечення освітнього процесу ЗВО;

- створювати комфортне освітнє середовище, планувати й організувати освітній процес, досягати запланованих результатів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб суб'єктів навчання, організувати

їхню самостійну навчально-, науково-пізнавальну діяльність;

- планувати, розробляти, реалізувати та керувати проектами з методики навчання іноземних мов, включаючи власні дослідження, які дають змогу переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та професійну практику і вирішити соціальні, наукові, культурні, етичні та інші проблеми;

- ефективно спілкуватися в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю^{78,79,80}.

Під час педагогічної (асистентської) практики очікуваними є відповідні **програмні результати навчання**, які корелюють із метою, завданнями, компетентностями, віддзеркалюють специфіку викладацької діяльності, а також певною мірою формують *професійний портрет викладача іноземної мови і літератури*.

Програмні результати навчання є ключовим індикатором якості освітнього процесу у ЗВО, що визначають досягнення аспірантів під час практичної підготовки.

Аспірант, який успішно пройшов педагогічну (асистентську) практику має володіти наступними **вміннями**:

- виокремлювати, систематизувати, аналізувати, розв'язувати, критично осмислювати, узагальнювати та

⁷⁸ Житомирський державний університет. (2024) *Наскрізна програма практики здобувачів вищої освіти*. <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/TeachingProgram/133/euwnsjhd.pdf>

⁷⁹ Житомирський державний університет. (2024). *Положення про практики здобувачів вищої освіти*. https://zu.edu.ua/offic/pro_praktyku.pdf

⁸⁰ Хмельницький національний університет. (2023). *Робоча програма педагогічної (викладацької) практики для здобувачів третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти*. https://angl.khmnpu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/15/gr_praaktyka_2023_100.pdf

прогнозувати значущі педагогічні проблеми з урахуванням сучасних новацій в педагогічній науці та практиці, зокрема методики викладання іноземної мови;

- вивчати, аналізувати, узагальнювати й поширювати науковий та інноваційний педагогічний досвід; здійснювати міжкультурну комунікацію, долаючи міжкультурні бар'єри на основі знання особливостей, цінностей, властивих культурам країн мов, що вивчаються, а також основних відмінностей концептуальної і мовної картини світу носіїв іноземних мов;

- застосовувати програмні засоби, мультимедіа, електронні / цифрові ресурси у науково-педагогічній діяльності з урахуванням освітніх (наукових) цілей та індивідуальних особливостей суб'єктів навчання;

- створювати та впроваджувати інноваційно-дослідницькі проекти у галузі освіти / педагогіки/ методики навчання іноземних мов;

- приймати відповідні рішення у непередбачуваних умовах, виявляти ініціативу і самостійність в різноманітних видах наукової діяльності та генерувати нові ідеї під час розв'язання дослідницьких і практичних завдань в галузі освіти / педагогіки / методики навчання іноземних мов;

- досягати поставленої мети з дотриманням вимог професійної етики та академічної доброчесності;

- створювати умови конструктивної взаємодії з суб'єктами освітнього процесу й обирати оптимальні методи, засоби і форми взаємодії;

- комбінувати й реалізовувати ефективні методи і технології навчання іноземної мови, спрямовані на творчий розвиток суб'єктів навчання;

- розв'язувати навчально-творчі завдання на заняттях з методики викладання іноземної мови, демонструючи професійне (критичне, аналітичне, панорамне, латеральне та креативне) мислення та рефлексію щодо успіхів й викликів у викладацькій діяльності;

- створювати на заняттях атмосферу співтворчості і співробітництва, використовуючи індивідуальні і групові прийоми прийняття оптимальних рішень щодо організації та управління колективною творчою діяльністю, працювати у команді;

- впливати на поведінку суб'єктів навчання для вирішення професійних задач та брати відповідальність за результати професійної діяльності.

Успішна реалізація визначеної мети і окреслених завдань практики, забезпечення розвитку професійних компетентностей та прогнозованих програмних результатів залежить від науково обґрунтованого, збалансованого та дидактично виваженого *змістового наповнення* практичної підготовки.

Пререквізитами педагогічної (асистентської) практики можуть слугувати такі освітні компоненти: «Педагогічна антропологія», «Технології навчання і виховання», «Компаративістичні дослідження в освіті», «Методологічні засади педагогічних досліджень», «Педагогічна творчість», «Міжкультурна комунікація і навчання іноземних мов», «Теорія і методика викладання іноземної мови у вищій школі», «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті та науці», «Медіадидактика», «Лінгвометодика» та ін.

Зміст педагогічної (асистентської) практики

Практика спрямована на поєднання теоретичних знань із реальним досвідом організації іншомовної педагогічної та науково-дослідницької діяльності у ЗВО. Структурування змісту практичної підготовки орієнтоване на розвиток навчальних, методичних, комунікативних, організаційних, дослідницьких, виховних та самоосвітніх умінь.

Компоненти змісту практики: пропедевтична, навчальна, навчально-методична, наукова, організаційно-методична, виховна, самоосвітня діяльність.

Пропедевтична робота спрямована на ознайомлення, аналіз і початкове освоєння основ викладацької діяльності (ознайомлення з організацією освітнього процесу у ЗВО та кафедри, проходження інструктажу з техніки безпеки та охорони праці, вивчення навчально-методичної документації (ОПП, НП, РП, Силабуси, НМК) для формування уявлення про структуру та особливості викладання дисциплін за спеціальністю. Здобувачі освіти навчаються спостерігати за заняттями досвідчених викладачів, планувати та готуватися до проведення навчальних занять (лекцій, практичних, семінарських, лабораторних) та науково-виховних заходів тощо), аналізувати переваги й виклики впровадження технологій у навчальний процес, виявляти сильні й слабкі сторони освітнього процесу, вести щоденник спостережень з фіксацією ключових аспектів роботи викладачів та їхньої ефективності. Крім того, аспіранти ознайомлюються з правилами корпоративної культури та їх дотриманням, готуються до викладання та планування навчальних занять, складання конспектів із врахуванням освітніх цілей та рівня підготовки студентів. Таким чином, пропедевтична робота у

межах асистентської практики створює міцний фундамент для подальшого професійного розвитку аспірантів, оскільки дає змогу поступово інтегруватися в науково-педагогічну діяльність, освоюючи її основи та адаптуючись до специфіки освітнього середовища ЗВО.

Навчальна робота включає такі напрями діяльності:

◆ підготовка та самостійне проведення на належному рівні лекційних / практичних / семінарських / лабораторних занять під керівництвом викладача-наставника та пошук й адаптація автентичних матеріалів (відео, статті, презентації, віртуальні екскурсії) для проведення занять;

◆ використання на заняттях інтерактивних форм, методів і технологій навчання («problem-based learning / teaching», «case-based learning», «enquiry-based learning / teaching», «research-based / led learning», «research-informed learning / teaching», «team-based learning», «collaborative inquiry learning», «project-based learning», «discovery-based learning»);

◆ розробка завдань для самостійного опрацювання (підготовка есе, рефератів, проєктів);

◆ налагодження контакту й організацію суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії й іншомовної комунікації на заняттях («One Minute Speech», «Round Table Talk», «Panel Discussion», «TED Talks», «VR / AR»);

◆ застосування онлайн-платформ для управління самостійною роботою студентів (Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams);

◆ використання засобів цифрової дидактики на заняттях («Mentimeter», «Jamboard», «LiveWorkSheets», «TeacherMade», «Kahoot», «Quizlet», «Quizizz», «Baamboozle», «Wizer.me», «TedEd», «Socrative», «Onlinetestpad», «LearningApps»,

«Mindmapping App», «QR-Code Reader») відповідно до всіх аспектів розвитку мовних та мовленнєвих компетентностей студентів;

◆ проведення поточного, модульного та підсумкового оцінювання знань студентів (тестування, контрольні роботи, есе, усні опитування) та розробка критеріїв оцінювання, забезпечення об'єктивності;

◆ вироблення індивідуального стилю організації іншомовної пізнавальної діяльності студентів, здійснення самоаналізу навчальних занять;

◆ використання власних наукових напрацювань у викладанні іноземної мови; упровадження педагогічних інновацій у систему іншомовної педагогічної освіти^{81,82,83}.

Навчально-методична робота охоплює:

◆ ознайомлення з нормативними документами, що регламентують організацію освітнього процесу у ЗВО, організацією навчальної та методичної роботи кафедри, освітньою програмою та навчальним планом спеціальності;

◆ вивчення методичного досвіду та системи викладання навчальних дисциплін та інших видів роботи викладачів кафедри;

⁸¹ Бідюк, Н. М. (2022). Методична підготовка майбутніх учителів англійської мови до роботи у профільній школі. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі*, Вінниця, ВДЦІУ.

⁸² Бідюк, Н. М. (2024). Використання засобів цифрової дидактики в підготовці майбутніх учителів іноземної мови і літератури. У В. Кремень, Н. Ничкало, Л. Лук'янова, & Н. Лазаренко (Ред.), *Освіта для цифрової трансформації суспільства* (Том 2, с. 54–68). Київ: Юрка Любченка.

⁸³ Бідюк, Н. М., & Третько, В. В. (2021). Підготовка докторів філософії в галузі освіти: досвід Великої Британії. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 60, 345–353. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-345-352>

◆ планування структури, розроблення методики й здійснення підготовки до проведення лекційних, семінарських, практичних, лабораторних занять;

◆ моніторинг, аналіз і розробку елементів навчально-методичного комплексу дисципліни;

◆ підбір і підготовку наочного матеріалу (презентацій, таблиць, малюнків, схем тощо), розробку тестових завдань, завдань для активізації навчальної діяльності студентів (професійно-орієнтовані завдання, кейси, дидактичні ігри тощо);

◆ відвідування занять (лекцій, практичних, лабораторних) науково-педагогічних працівників, участь у вебінарах, конференціях методичного спрямування.

Наукова робота аспірантів охоплює ознайомлення з науково-дослідницькою діяльністю кафедри, участь у розробці та реалізації планів НДР кафедри та проведенні наукових семінарів, круглих столів, майстер-класів, конференцій кафедри, підготовку наукових статей, тез, доповідей, апробацію результатів наукових досліджень.

Організаційно-методична робота включає участь у засіданнях та методичних заходах кафедри, організації студентських наукових гуртків, конкурсів та олімпіад.

Виховна робота аспірантів передбачає ознайомлення з методикою планування виховної роботи кафедри та оволодіння навичками та уміннями підготовки виховних заходів та їх проведення. Крім того, проведення виховного заходу зі студентами академічної групи (тематика виховних заходів узгоджується із планом виховної роботи кураторів академічних груп кафедри), а також розроблення профорієнтаційних та

агітаційних матеріалів зі спеціальності (календарі, брошури спеціальності, флайєри, відеоролики тощо).

Самоосвітня діяльність концентрує увагу аспірантів на самовдосконалення професійних компетентностей, необхідних для здійснення педагогічної, наукової та методичної діяльності у ЗВО. Орієнтовний зміст самоосвітньої діяльності спрямований на поглиблення теоретичних знань (сучасні теорії та методики викладання іноземної мови та літератури, вивчення нормативно-правових документів, аналіз зарубіжного досвіду викладання іноземних мов); теоретичний аналіз, систематизація та моніторинг наукової та методичної літератури з фаху; розвиток навичок використання сучасних ІКТ та цифрових ресурсів, програмного забезпечення для створення мультимедійного контенту для навчальних занять (Gamification, VR/AR у мовній освіті); удосконалення педагогічної майстерності та творчості (ознайомлення з кращими педагогічними практиками шляхом відвідування занять досвідчених викладачів, майстер-класів, тренінгів); удосконалення іншомовної мовленнєвої компетентності; розвиток навичок самоменеджменту та саморегуляції (планування науково-педагогічної діяльності, визначення короткострокових та довгострокових цілей, управління часом для поєднання викладацької, наукової та самоосвітньої діяльності, самоаналіз досягнень і постановка нових професійних задач). Найбільш популярними формами реалізації самоосвітньої діяльності є участь у тренінгах, курсах підвищення кваліфікації, вебінарах, конференціях, семінарах, а також використання відкритих освітніх ресурсів на платформах Coursera, EdX, FutureLearn та соціальних мереж, робота у професійних спільнотах викладачів та дослідників (TESOL,

IATEFL, EAQUALS, British Council, CELTA/DELTA Groups), консультування з науковими керівниками та досвідченими педагогами тощо. Самоосвітня діяльність забезпечує постійне самовдосконалення для досягнення високого рівня професіоналізму у викладацькій та дослідницькій діяльності^{84,85,86}.

Орієнтовний зміст і завдання педагогічної (асистентської) практики представлено в *таблиці 3.1*.

Таблиця 3.1

Зміст і структура програми педагогічної (асистентської) практики

№ з/п	Види роботи	Завдання	Кількість годин
1.	Пропедевтична робота	Проходження інструктажу з техніки безпеки та охорони праці. Ознайомлення із загальною структурою бази практики та підрозділом, у якому безпосередньо буде здійснюватись практика, правилами внутрішнього розпорядку. Знайомство з адміністрацією, НПП, керівниками практики, суб'єктами навчання. Вивчення системи організації освітньо-виховного процесу у ЗВО та кафедри. Вивчення навчально-методичної документації (ОПП, НП, РП, силабуси, НМК тощо). Складання	10

⁸⁴ Бідюк, Н. М., & Третько, В. В. (2021). Підготовка докторів філософії в галузі освіти: досвід Великої Британії. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 60, 345–353. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-345-352>

⁸⁵ Бідюк Н. М., Король С. В., Орловська О. В. (2020). *Дипломна робота магістра : методичні вказівки щодо її написання та оформлення для студентів спеціальності 014.021 Середня освіта (Англійська мова і література)*. Хмельницький: ХНУ, 48 с.

⁸⁶ Hoynes, G., Alessandrini, J., & Fellman, M. (2016). Doctoral education for the future: Through the looking glass. *Emerging Directions In Doctoral Education*, 6, 21–38.

		індивідуального плану роботи та графіку з педагогічної практики, узгодження та затвердження керівниками практики. Відвідування навчальних занять викладачів з метою вивчення та аналізу педагогічного досвіду. Планування та підготовка до проведення навчальних занять (лекцій, практичних, семінарських, лабораторних) та науково-виховних заходів.	
2.	Навчальна робота	Проведення лекційних занять з мультимедійною презентацією (5) Проведення практичних (семінарських), лабораторних занять (5)	20
3.	Навчально-методична робота	Розроблення елементів навчально-методичного забезпечення: конспектів лекцій / планів практичних /семінарських/ лабораторних занять; методичних матеріалів до самостійної роботи з курсу; тестових завдань, презентацій, роздаткового матеріалу та ін.	25
4	Наукова робота	Підготовка наукової статті /тез /доповіді Участь у круглих столах, конференціях	30
5.	Організаційно-методична робота	Участь у засіданнях кафедри Участь у засіданнях методичного семінару кафедри	10
6.	Виховна робота	Підготовка та проведення виховного заходу зі студентів академічної групи (тематика виховних заходів узгоджується з планом виховної роботи кураторів академічних груп кафедри)	
7.	Самоосвітня діяльність	Неформальна освіта (участь у тренінгах, курсах підвищення кваліфікації, вебінарах, конференціях, семінарах; робота у професійних спільнотах викладачів та дослідників тощо)	10
8.	Захист практики	Оформлення звітної документації. Захист практики	5
	Разом:		120

Джерело:⁸⁷.

Діаграма ілюструє умовний (узагальнений) розподіл годин за видами роботи під час педагогічної (асистентської) практики (рис.3.1).

Рис. 3.1. Розподіл годин/відсотки за видами роботи під час педагогічної (асистентської) практики

Кожен вид роботи педагогічної (асистентської) практики виконує важливу роль у розвитку професійних компетентностей аспірантів. Системний підхід та поетапна реалізація дозволяє аспірантам отримати комплексний досвід у педагогічній, науковій, методичній та організаційній діяльності, сприяючи їхній готовності до викладацької роботи у ЗВО.

⁸⁷ Хмельницький національний університет. (2023). *Робоча програма педагогічної (викладацької) практики для здобувачів третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти.* https://angl.khmnpu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/15/gr_praaktyka_2023_100.pdf

В Хмельницькому національному університеті та Житомирському державному університеті імені Івана Франка педагогічна практика має однакову організацію. Педагогічна (асистентська) практика проводиться відповідно до ОНП та навчального плану підготовки доктора філософії. Період і тривалість практики визначають затвердженими робочим навчальним планом спеціальності. Зазвичай обсяг практики становить 120-140 академічних годин (4,0 - 4,5 кредити ЄКТС) (впродовж третього та/або четвертого семестрів). Базами практики є кафедри Університету або інших вітчизняних / зарубіжних ЗВО, які здійснюють підготовку здобувачів за різними рівнями зі спеціальностей.

Організаційні заходи, що забезпечують підготовку та порядок проведення практики:

1. Розробка наскрізної і робочої програм практик.
2. Призначення керівників практики від кафедри.
3. Визначення можливостей реалізації індивідуальних завдань на базах практики.
4. Інформування аспірантів про систему оцінювання та звітності.

Напередодні педагогічної (асистентської) практики проводиться установча конференція, на якій керівники ознайомлюють здобувачів із метою, завданнями, змістом, формою організації, порядком проходження практики і вимогами до складання звіту та оцінювання результатів практики, а по завершенню – підсумкова конференція, на якій проходить захист звітності і оцінювання результатів проходження практики.

Вирішення загальних питань з організації практики покладене на завідувача кафедри, за якою закріплений

аспірант. Безпосереднє керівництво практикою від кафедри Університету, здійснює науковий керівник дисертації або, як виняток, – провідний науково-педагогічний працівник кафедри. Аспіранти усіх форм навчання, які поєднують навчання в аспірантурі з викладацькою діяльністю за обраною спеціальністю, або мають досвід викладацької роботи за спеціальністю у ЗВО не менше п'яти років (що має бути підтверджено відповідними документами), за рішенням кафедри можуть бути звільнені від проходження педагогічної практики, однак вони повинні оформити звіт відповідно до програми практики і захистити його у комісії з диференційованою оцінкою.

Керівник практики визначає завдання на період практики, зокрема: підготовка та проведення лекційних / семінарських / практичних занять із дисциплін, що забезпечуються кафедрою; алгоритм підготовки (опрацювання рекомендованої навчально-методичної та наукової літератури (відповідно до наявних програм); підготовка конспектів лекцій, презентацій, опрацювання структурних елементів семінарських / практичних занять; організація та модерування дискусій, студентських дебатів під час проходження практики та ін.

Зміст практики реалізується у кілька *етапів*.

I етап – *ознайомлювальний (пропедевтично-настановчий)*

Мета етапу: ознайомлення з організацією освітнього процесу, його структурою та методикою роботи викладачів кафедри, адаптація та підготовка до основних видів діяльності.

Основні види роботи:

- ознайомлення зі структурою освітньої установи та педагогічним колективом кафедри;

- ознайомлення з правилами внутрішнього розпорядку та корпоративної культури ЗВО;
- проходження інструктажу з техніки безпеки та охорони праці;
- ознайомлення зі студентськими групами;
- вивчення навчально-методичної документації (ОПП, НП, РП, Силабуси, НМК), визначення освітніх компонентів для проведення занять;
- спостереження за заняттями досвідчених викладачів із метою аналізу педагогічного досвіду;
- складання індивідуального плану роботи на час практики;
- планування та підготовка до проведення навчальних занять (лекцій, практичних, семінарських, лабораторних);
- ведення щоденника спостережень із фіксацією ключових аспектів педагогічної діяльності.

II етап – *основний (творчо-процесуальний)*

Мета етапу: підготовка здобувача до самостійної викладацької діяльності та реалізація визначених науково-педагогічних завдань.

Основні види роботи:

1. Навчальна робота:

- підготовка та самостійне проведення лекційних, практичних і семінарських занять;
- використання сучасних методик, технологій і засобів навчання іноземної мови;
- адаптація автентичних матеріалів для навчальних занять (відео, статей, презентацій).
- здійснення поточного, модульного та підсумкового оцінювання знань студентів.

- аналіз і самооцінка проведених занять.

Орієнтовні педагогічні завдання для навчальної роботи, які здобувачі освіти обирають самостійно.:

1. Підготувати та провести лекційне заняття за обраною темою з використанням мультимедійних засобів.

2. Організувати та провести практичне (семінарські) заняття за обраною темою з використанням «Problem-based learning».

3. Організувати та провести практичне заняття за обраною темою з використанням «Project-based learning».

4. Організувати та провести тренінг за обраною темою з використанням застосунків «Jamboard», «Mentimeter».

5. Провести моніторинг рівня засвоєння студентами навчального матеріалу (за обраним ОК).

6. Розробити індивідуальні завдання для студентів із урахуванням рівня підготовки (за обраним ОК).

7. Підготувати тестові завдання або вправи для оцінювання знань студентів (за обраним ОК).

2. Навчально-методична робота:

- розробка планів-конспектів лекцій, практичних / семінарських занять, а також методичних матеріалів до них;

- створення тестових завдань, завдань для самостійної роботи та дидактичних матеріалів;

- участь у розробленні НМК дисциплін;

- відвідування занять викладачів-наставників.

3. Наукова робота:

- підготовка наукових статей, тез або доповідей;

- участь у конференціях, круглих столах, семінарах кафедри;

- інтеграція результатів власних досліджень у навчальний процес;

- участь у роботі наукового товариства студентів та молодих учених, школи молодого науковця тощо.

4. Організаційно-методична робота:

- участь у засіданнях кафедри, методичних і наукових семінарах;

- ознайомлення з організацією методичної роботи кафедри.

5. Виховна робота:

- підготовка та проведення виховних заходів зі студентами.

- розроблення профорієнтаційних матеріалів.

- організація заходів, спрямованих на формування міжкультурної комунікації.

6. Самоосвітня діяльність:

- самостійне вивчення наукової і методичної літератури;

- онлайн-навчання (сертифіковані курси, участь у вебінарах);

- науково-методична співпраця (обмін досвідом, участь у міжнародних проєктах, освітніх хакатонах, літніх / зимових школах);

- відвідування відкритих лекцій (воркшопи, майстер-класи, творчі майстерні тощо);

- практичне застосування знань (інтеграція інноваційних підходів у викладацьку діяльність).

III етап – підсумковий (рефлексивно-оцінювальний)

Мета етапу: підбиття підсумків практики, саморефлексія педагогічної діяльності, оформлення звітної документації.

Основні види роботи:

- підготовка звітної документації про проходження практики (щоденника, розроблених матеріалів, аналізу проведених занять);
- оформлення та подання звіту керівникам практики;
- захист практики перед комісією із демонстрацією отриманих результатів і розробок;
- проведення рефлексії щодо професійної діяльності під час практики (аналіз досягнень, викликів і шляхів вдосконалення).
- розробка рекомендацій для подальшого професійного розвитку та саморегуляції.

Основним критерієм результативності педагогічної (асистентської) практики є динаміка змін в індивідуальному розвитку аспіранта, здатного вирішувати складні нестандартні завдання в професійній сфері. Захист звіту здійснюється аспірантами в присутності комісії (завідувач кафедри, керівник практики, науковий керівник, викладачі кафедри). Аспірант презентує завдання, мету та основні результати практики з мультимедійним супроводом. Після презентації члени комісії ставлять питання щодо змісту проведеної роботи та обговорюють результати. Оцінювання академічних досягнень аспіранта здійснюється відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ЗВО». Узагальнені критерії оцінювання подано у *таблицях 3.2, 3.3.*

Таблиця 3.2

Критерії оцінювання результатів практики

Оцінка за національною шкалою	Узагальнений критерій
<i>Відмінно</i>	Матеріали практики відповідають усім формальним та змістовним вимогам до їх написання, подані у встановлений термін, є оригінальним авторським доробком аспіранта. Завдання практики виконані в повному обсязі. Виступ аспіранта характеризується чіткістю, логічністю, структурованістю, високою культурою їх письмового оформлення та методичного обґрунтування. Аспірант надав чіткі, повні та ґрунтовні відповіді на запитання учасників підсумкової конференції під час обговорення результатів практики.
<i>Добре</i>	Матеріали практики відповідають формальним та змістовним вимогам до їх написання, подані у встановлений термін, у повному обсязі, є оригінальним авторським доробком аспіранта, але присутні деякі, несуттєві помилки. Завдання практики виконанні повністю, але з деякими помилками. Під час виступу аспірант розкриває основні методичні аспекти представлених матеріалів, присутнє незначне порушення логічних зв'язків, незначні неточності в аналізі матеріалів та труднощі в їх методичному обґрунтуванні. Аспірант надає грамотні відповіді на питання учасників підсумкової конференції, але у змісті та формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання закономірностей тощо
<i>Задовільно</i>	Матеріали практики відповідають встановленим формальним і змістовним вимогам до їх написання, подані у повному обсязі, але пізніше встановленого терміну; матеріали практики представлені в неповному обсязі, наявні помилки, які аспірант за

	допомогою керівника практики спроможний виявити, але не завжди може виправити; аспірант не дотримувався всіх вимог до оформлення матеріалів практики. Завдання практики виконані частково. Формальний характер виступу з представленими матеріалами, несформованість вміння методичного обґрунтування відповідних елементів, низький рівень володіння практичними знаннями та уміннями. Під час відповіді на запитання учасників підсумкової конференції, аспірант допускає неточності та суттєві помилки у відповіді, вагається при відповіді.
Незадовільно	Матеріали практики не подані або подані частково; є дублюванням або ксерокопією матеріалів іншого аспіранта. Завдання практики не виконані. Аспірант не володіє вмінням методичного обґрунтування відповідних елементів, презентувати результати практики. Аспірант відсутній на підсумковій конференції. Під час підсумкової конференції аспірант не надає відповіді на питання.

Таблиця 3.3

Оцінювання результатів навчання за видами роботи

№	Вид діяльності	Термін виконання	Кількість балів
1	Виконання завдань практики	Весь період практики	25
2	Виконання індивідуальних завдань	Весь період практики	25
3	Оформлення звітної документації	Весь період практики	20
4	Своєчасність подачі звітної документації	Тиждень до заліку	5
5	Усний публічний захист	Згідно розкладу	25
	Всього:		100

Джерело:⁸⁸

⁸⁸ Житомирський державний університет. (2024) *Наскрізна програма практики здобувачів вищої освіти*. <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/TeachingProgram/133/euwnsjhd.pdf>

Аспірант, який успішно пройшов педагогічну (асистентську) практику, - це компетентний, креативний, професіонал-практик, здатний адаптувати сучасні педагогічні підходи до освітніх потреб студентів і забезпечувати високу якість навчального процесу. Він володіє знаннями, навичками та особистісними якостями, необхідними для ефективної взаємодії у мультикультурному, професійно-комунікативному, науково-педагогічному середовищі.

Наш досвід показав, що наскрізна педагогічна практика впливає на формування професійного портрета викладача іноземної мови і літератури ЗВО.

Згідно з професійним стандартом «Викладач закладу вищої освіти» (2024 р.) провідною метою професійної діяльності викладача визначено «формування професійних, світоглядних і громадянських компетентностей, морально-етичних цінностей у здобувачів вищої освіти». В наведеному документі визначено трудові функції, компетентності, знання, уміння/навички, комунікація, відповідальність і автономія викладача ЗВО (педагогічний працівник / науково-педагогічний працівник; провідний педагогічний працівник / провідний науково-педагогічний працівник провідний; академічний лідер)»⁸⁹.

Професійна діяльність викладача іноземної мови і літератури вирізняється творчим поєднанням високого рівня знань з іноземної мови та практичних умінь використання інноваційних методик у викладанні фахових дисциплін. Педагогічна (асистентська) практика поєднує теоретичні знання, наукову діяльність і реальний досвід, що сприяє

⁸⁹ Міністерство освіти і науки України. (2023). *Професійний стандарт «Викладач закладу вищої освіти»*. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466>

формуванню кваліфікованого викладача іноземної мови і літератури ЗВО.

Практична підготовка сприяє побудові індивідуальної траєкторії професійного зростання викладача іноземної мови і літератури, вибору форм реалізації, які формують новий погляд на викладацьку діяльність та нове бачення шляхів неперервного саморозвитку. Накопичення багатовекторного практичного досвіду значно полегшує адаптацію молодого викладача до академічно-наукового середовища, виконання різних професійних функцій, систематичної рефлексії, а також формує професійну ідентичність.

Водночас розвиток професійної ідентичності викладача іноземної мови і літератури залежить від комплексу складників, що формують його професійний портрет:

- *індивідуально-особистісних характеристик* (ціннісні орієнтації та мотивація до професійного розвитку, суб'єктивне уявлення про професію та особиста самооцінка, співвідношення між професійним ідеалом («Я-ідеальне») та реальним самосприйняттям («Я-реальне»);

- *освітніх факторів* (система спеціальних знань, умінь та навичок для навчання іноземної мови і літератури; особливості суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчальному процесі; психолого-педагогічна підтримка та супровід інтеграції у науково-педагогічну діяльність; моделювання в освітньому середовищі предметного та соціального змісту майбутньої професійної діяльності);

- *соціально-професійних умов* (інформаційно насичене освітньо-науково-комунікативне середовище, професійно-корпоративна культура ЗВО, ідентифікація з референтними представниками професійної спільноти, соціальний статус

та визнання професії в суспільстві, професійна мобільність і затребуваність на ринку праці).

Викладач іноземної мови і літератури має сформовану професійну ідентичність, якщо він/вона відчуває себе частиною спільноти педагогів і дослідників, усвідомлює свою роль у формуванні іншомовної компетентності студентів, орієнтується на професійні стандарти та етичні принципи викладання.

Не менш важливою є *професійно-комунікативне спрямування* педагогічної діяльності викладача іноземної мови і літератури. До ключових комунікативних аспектів такої діяльності належать: мовленнєва діяльність та активність, мовні та мовленнєві здібності, контекстне навчання, розуміння мовної картини світу, використання функціональних стилів, ефективна іншомовна комунікація. Поряд із фаховими знаннями та уміннями, важливими є такі особистісні якості як професійна відповідальність, гуманність і самостійність, емпатія, емоційна стабільність, адаптивність, упевненість, лідерство. Вони комплексно виявляються в професійно-комунікативному процесі навчання і викладання іноземної мови. Поєднання мистецтва іноземної мови й мовлення, мовленнєвої культури та професійної комунікації, емоцій та іншомовної мовленнєвої поведінки потребує значного комунікативно-творчого потенціалу.

Сучасний викладач іноземної мови і літератури є передусім носієм високої філологічної та педагогічної культури, який має ґрунтовну загальнокультурну, фахову, психолого-педагогічну й методичну підготовку, обстоює гуманістичну педагогічну позицію, володіє дослідницькою й інформаційною культурою, уміє оперативно та своєчасно

реагувати на зміни в напрямках розвитку системи освіти й у методиках навчання іноземної мови і літератури. Специфіка професійної діяльності викладача іноземної мови і літератури полягає в органічному інтегруванні психолого-педагогічного, методичного і філологічного компонентів, спрямованих на реалізацію мовної, культурологічної, педагогічної, психологічної, літературознавчої, комунікативної, методичної, цифрової компетентностей^{90,91}.

З урахуванням сучасних вимог інформаційно-комунікаційного суспільства, його норм і цінностей навчально-методична діяльність викладача потребує забезпечення максимального рівня комунікації й індивідуалізації навчання завдяки широкому використанню освітніх та цифрових технологій, які сприяють формуванню стійких пізнавальних інтересів і мотивів у здобувачів вищої освіти, зменшують витрати часу на освоєння іншомовного матеріалу, знімають напруженість, стимулюють пізнавальну активність та самостійність, розвивають творчі здібності й комунікацію. Відтак, методичний компонент викладацької діяльності маркований здатністю викладача обґрунтовано й раціонально використовувати та комбінувати сучасні інтерактивні методи / технології викладання іноземної мови (CLT, CLIL, PBL, TBL, IBL, CTL, Case-study, Role-Playing, Simulation, Gamification, Flipped Classroom, Microteaching та ін.), електронні ресурси і навчальні платформи (Moodle, Google Classroom, Edmodo,

⁹⁰ Бідюк, Н. М., & Афонченко, М. В. (2022). *Вступ до спеціальності: практикум для студентів спеціальності «Середня освіта. Мова і література (англійська)»*. Хмельницький: Символ.

⁹¹ Nychkalo, N., Lukianova, L., Bidiuk, N., Tretko, V., & Skyba, K. (2020). Didactic Aspects of Teachers' Training for Differentiated Instruction in Modern School Practice in Ukraine. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. Vol. 19 (9), 143–159, <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.9.8>

Kahoot, Quizlet, LearningApps, Padlet, Mentimeter та ін.), цифрові застосунки, мультимедійні засоби. Це сприяє змінам у стилі викладання (від трансляції знань до інтерактивної взаємодії) та забезпечує координацію комунікативно-методичних дій та вибору адекватних засобів комунікативного впливу (наприклад, технологія «Contextual Teaching and Learning»), фіксування, регулювання та коригування навчальних результатів студентів.

Одним із важливих напрямів у побудові ефективної комунікації та взаємовідносин між викладачем і студентом, є дотримання низки **принципів педагогічної взаємодії**. Зокрема, до ключових рекомендацій для аспіранта відносимо:

- забезпечення атмосфери толерантності та взаємоповаги серед усіх учасників освітнього процесу;
- орієнтація педагогічного спілкування на студента як на самостійну, відповідальну особистість із сформованим рівнем самосвідомості;
- уникнення авторитарного стилю викладання та комунікації; сприяння розвитку духу партнерства, колегіальності та професійної взаємодії;
- врахування принципів інклюзивності та соціальної толерантності;
- ефективне використання професійної зацікавленості студентів та залучення їх до активної участі в освітньому процесу;
- заохочення допитливості студентів;
- створення оптимальних умов та комунікативного середовища для ефективної організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії; визначення та використання комунікативних стратегій і тактик у викладанні фахових дисциплін з іноземної мови.

Науково-педагогічна діяльність викладача іноземної мови і літератури потребує постійної саморегуляції та самовдосконалення, що зумовлює самостійне здобуття нових фахових знань із використанням різних джерел інформації, обмін досвідом у науково-педагогічних спільнотах, рефлексію та коригування своєї педагогічної діяльності.

Професійний портрет викладача іноземної мови і літератури характеризується поєднанням особистісних якостей, професійних функцій, фахових знань, умінь і навичок, які він демонструє у процесі взаємодії зі студентами, викладачами-наставниками, науковим керівником та розробленні навчально-методичного забезпечення (див. табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Професійний портрет викладача іноземної мови і літератури у ЗВО (за результатами педагогічної (асистентської) практики)

№	Характеристики	Зміст
1	Загальна характеристика професії	Галузь знань: освіта / педагогіка Професійна сфера: вища освіта (іноземні мови, література, методика викладання). Мета діяльності: формування іншомовної компетентності здобувачів мовних /немовних спеціальностей у ЗВО
2	Професійні функції	<i>Освітня:</i> планування занять, викладання фахових дисциплін, індивідуальна робота зі студентами. <i>Науково-дослідницька:</i> проведення досліджень, оприлюднення наукових результатів. <i>Методична:</i> розробка навчально-методичних матеріалів, впровадження інноваційних методик навчання іноземної мови і літератури. <i>Виховна:</i> організація виховних заходів, формування міжкультурних цінностей. <i>Організаційна:</i> участь у засіданнях кафедри, організація позанавчальної роботи студентів. <i>Самоосвітня:</i> неформальна освіта, підвищення

		кваліфікації
3	Професійні компетентності	<i>Загальні компетентності:</i> Психолого-педагогічна Міжкультурна Комунікативна <i>Фахові компетентності:</i> Мовна /мовленнєва Методична Цифрова Науково-дослідницька
4	Професійно-особистісні якості	Емпатія Толерантність Гнучкість Комунікабельність Педагогічна майстерність / творчість Самоорганізованість Відповідальність Соціальна активність Педагогічна ерудиція Педагогічна рефлексія Професійне мислення Адаптивність Ініціативність Рішучість Лідерство Умотивованість Емоційна рівноваженість
5	Умови науково-педагогічної діяльності та саморозвитку	Доступ до сучасного обладнання і цифрових ресурсів. Професійна мобільність. Професійний розвиток (тренінги, семінари, міжнародні проекти). Професійні спільноти (TESOL, IATEFL, British Council тощо).
6	Результати діяльності	Сформованість у студентів іншомовної компетентності. Підвищення якості навчання/викладання іноземної мови через інновації. Зміцнення зв'язку між педагогічною наукою та практикою.

Отже, здатність та готовність аспіранта до творчої науково-педагогічної діяльності в ЗВО, з одного боку, містить усвідомлення й розуміння змісту професійної діяльності, з іншого – бачення себе у професійній ролі викладача іноземної мови і літератури, усвідомлення своїх мотивів, здібностей, можливостей і бажання працювати ефективно, отримувати задоволення як від процесу, так і від результату досягнень. У процесі педагогічної (асистентської) практики аспіранти мають змогу переконатися, якими професійними знаннями, вміннями і навичками, особистісними якостями необхідно оволодіти для здійснення продуктивної викладацької діяльності.

3.2. Розвиток науково-дослідницьких умінь аспірантів під час педагогічної (асистентської) практики

Створення інноваційного практично-орієнтованого та дослідницького середовища в ЗВО сприяє становленню та формуванню аспірантів як автономних педагогів-дослідників, здатних самостійно створювати методичний та науковий продукт, управляти проектами, прогнозувати можливі наслідки та ризики отриманих результатів. Ефективний та успішний розвиток науково-творчих здібностей аспірантів забезпечує релевантність змісту, форм, методів, засобів навчання та прогнозування очікуваних результатів практичної діяльності.

Педагогічна (асистентська) практика сприяє розвитку *науково-дослідницьких умінь* аспірантів у процесі побудови індивідуальної освітньо-наукової траєкторії. Вона дає змогу інтегрувати наукову діяльність у педагогічний процес, формуючи здатність аспірантів проводити дослідження, застосовувати отримані результати на практиці та сприяти залученню студентів до наукової діяльності.

Програма практичної підготовки докторів філософії спрямована на здобуття поглиблених спеціальних знань зі спеціальності, за якою аспірант проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних та практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку.

Оволодіння загальнонауковими компетентностями сприяє розвитку системного наукового світогляду, дослідницького (аналітичного, критичного) мислення, методологічної культури, професійної етики та академічної доброчесності. Набуті універсальні навички дослідника на етапах

бакалаврської та магістерської практичної підготовки стосуються пізнання методів і прийомів науково-дослідницької діяльності; усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською /англійською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та методики проведення навчальних занять, представлення та обговорення своїх наукових результатів іноземною мовою в усній та письмовій формах, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів тощо^{92,93}.

Інтеграція освітньої (практичної) та наукової діяльності аспірантів відбувається за такими ключовими напрямками:

- обґрунтування теми та проведення досліджень в рамках НДР закладу (інтеграція у дослідницькі проекти кафедр);

- пошук, узагальнення та критичне осмислення наукової інформації з метою виявлення тенденцій, встановлення закономірностей для розроблення моделей, технологій, методик, педагогічних умов, засобів за темою дослідження;

- експериментальна перевірка ефективності розробленої методики (технології, методичної системи, педагогічних умов тощо) в рамках констатувального (формульовального) етапу;

- підготовка публікацій за результатами досліджень (конференції, науково-практичні семінари, тренінги, вебінари).

Педагогічна практика є ідеальним середовищем для розвитку науково-дослідницьких умінь, оскільки вона:

⁹² Бідюк Н. М., Король С. В., Орловська О. В. (2020). *Дипломна робота магістра : методичні вказівки щодо її написання та оформлення для студентів спеціальності 014.021 Середня освіта (Англійська мова і література)*. Хмельницький: ХНУ, 48 с.

⁹³ Бідюк, Н. М., & Третько, В. В. (2022). Розвиток психолого-педагогічної компетентності магістрантів засобами тренінгових технологій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5(119), 79–88. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2022.05/079-088>

- ◆ створює можливості для проведення експериментальних досліджень у реальному навчальному процесі;
- ◆ забезпечує практичне застосування отриманих наукових результатів;
- ◆ сприяє розвитку критичного мислення для розв'язання педагогічних проблем та обґрунтуванню науково-методичних рекомендацій щодо впровадження одержаних результатів.

Під час практики аспіранти проводять діагностичні заходи (спостереження, опитування, бесіди, інтерв'ю), апробують діагностичні методики (у тому числі авторські), перевіряють часткові гіпотези, розробляють методики та адаптують їх відповідно до потреб студентів тощо (рис. 3.2).

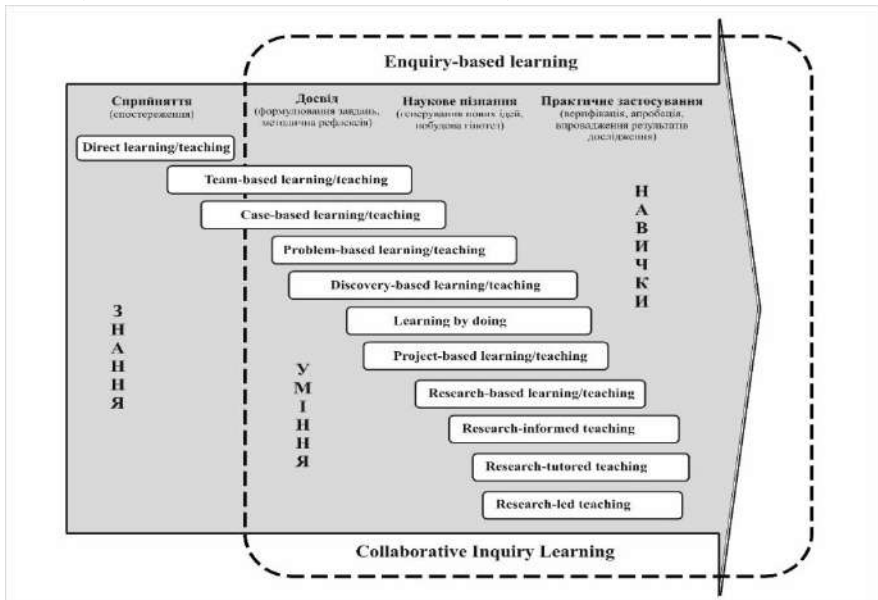

Рис. 3.2. Взаємозв'язок навчальної та наукової роботи аспірантів у процесі педагогічної (асистентської) практики

Це дає змогу аспірантам розв'язувати поставлені дослідницькі завдання, критично переосмислювати наявні знання й вміння використовувати необхідні методи наукового дослідження з урахуванням завдань конкретного дослідження; кваліфіковано застосовувати програмні засоби і мультимедіа, електронні ресурси та засоби ІКТ в освітньому процесі та організації дослідження; інтерпретувати результати педагогічного дослідження, оцінювати межі їх застосування, можливі ризики впровадження в освітньому середовищі; вільно презентувати та обговорювати результати досліджень іноземною мовою.

Під час виконання наукової роботи аспіранти опановують низку **дослідницьких стратегій та методів: теоретичних** (аналіз, синтез, порівняння, систематизація наукових джерел з педагогіки, психології, методики навчання іноземних мов, лінгвістики / психолінгвістики, лінгводидактики, моделювання), **емпіричних** (бесіда, анкетування, опитування, тестування, інтерв'ю, спостереження, самооцінювання, педагогічний експеримент) та **статичних** (математичної статистики: U-критерій Манна-Уїтні, критерій Фішера (F-критерій), критерій Пірсона χ^2 , t-критерій Ст'юдента).

Реалізація різних інструментів взаємозв'язку навчальної та наукової роботи аспірантів має свої переваги: практична діяльність сприяє виявленню проблем, які стають об'єктом / предметом дослідження; результати дослідження підвищують якість викладання іноземної мови; інноваційні підходи, апробовані під час викладання, можуть стати основою для подальших наукових розвідок; практичний досвід підсилює обґрунтованість наукових висновків, забезпечуючи їхню

реальну застосовність у навчальному процесі. Водночас творче комбінування проблемно-пошукових й дослідницьких методів сприяє розвитку та удосконаленню професійної компетентності викладача іноземної мови і літератури. Їх метою є концентрування уваги на впровадженні (апробації /експериментальній перевірці) окремих результатів наукових досліджень аспірантів (авторські методики, системи /підсистеми вправ, лінгводидактичні моделі й технології формування іншомовної компетентності / її компонентів у здобувачів та ін.), розробленого навчально-методичного забезпечення; зіставленні та з'ясуванні динаміки якісних змін в отриманих результатах, верифікації і консолідації теоретико-практичних знань та умінь.

Розвиток науково-дослідницьких умінь аспірантів стосується їхньої **здатності**:

- володіти методологією досліджень з освіти / педагогіки / методики навчання іноземної мови з дотриманням вимог академічної доброчесності;

- систематизувати, аналізувати, розв'язувати, критично осмислювати, інтерпретувати, узагальнювати, проєктувати та прогнозувати значущі педагогічні та методичні проблеми;

- генерувати нові ідеї під час розв'язання дослідницьких і практичних завдань в галузі освіти / педагогіки/ методики навчання іноземної мови;

- визначати науковий апарат, завдання та ефективно планувати етапи проведення експериментальної роботи, проводити якісну обробку емпіричних даних та їх інтерпретацію;

- формулювати висновки й розробляти науково-обґрунтовані пропозиції щодо можливих шляхів упровадження результатів досліджень в освітню практику;

- кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних міжнародних наукових виданнях та обговорювати на конференціях, семінарах, круглих столах, організованих кафедрою або ЗВО;

- творчо використовувати набуті знання й уміння для удосконалення освітнього процесу (підготовка науково-методичних матеріалів до лекцій, практичних і семінарських занять, самостійної і наукової роботи студентів) та успішної реалізації науково-педагогічного потенціалу; включення елементів дослідницької роботи у навчальні завдання (дискусії, написання есе, розв'язання кейсів) з використанням цифрових технологій;

- приймати відповідні рішення у непередбачуваних умовах, виявляти ініціативу і самостійність в різних видах наукової діяльності.

Практика показує, що під час наукового дослідження в аспірантів виникають труднощі. Представимо їх та можливі шляхи вирішення у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Можливі виклики щодо розвитку науково-дослідницьких умінь та шляхи їх вирішення

Проблеми, які виникають під час наукового дослідження	Шляхи вирішення
Проблеми з розробкою та обґрунтуванням наукової проблеми /теми дослідження.	Співпраця з науковими керівниками та обговорення в науково-педагогічній спільноті, ретельний аналіз наукових джерел та

	практичного досвіду, орієнтація досліджень на практичні потреби суспільства.
Недостатній досвід у проведеному дослідженні.	Співпраця з науковими керівниками та викладачами, які мають досвід у цій сфері наукових інтересів; розширення можливостей для наукового наставництва та створення системи підтримки аспірантів у рамках дослідницьких спільнот.
Брак часу для поєднання викладання і дослідження.	Раціональне планування часу, інтеграція дослідницької діяльності у навчальний процес.
Популяризація науки серед студентів.	Використання інтерактивних методів, які роблять наукову діяльність цікавою та зрозумілою.
Підготовка статей у міжнародні фахові видання (Scopus, WoS).	Дотримання вимог до написання статей у наукових журналах, які входять до міжнародних баз даних, співпраця з науковими керівниками, розширення напрямів академічної мобільності; сприяння міждисциплінарним дослідженням через залучення аспірантів до спільних міжнародних проєктів.
Недостатня публікаційна активність та участь в наукових заходах.	Методологічна підтримка та систематичний супровід з боку наукових керівників, активізація участі в наукових заходах кафедри.
Дотримання вимог академічної доброчесності.	Впровадження системних заходів (тренінгів і семінарів) із формування академічної культури, ознайомлення з міжнародними стандартами

	академічного письма та цитування, розширення доступу до освітніх ресурсів і використання сучасних цифрових технологій (програм перевірки унікальності тексту).
Інтеграція результатів наукових пошуків і практичної діяльності.	Активізація заходів співпраці та академічного партнерства.

Розвиток науково-дослідницьких умінь аспірантів є складним і багатовимірним процесом, що вимагає системного підходу та підтримки на всіх рівнях академічного середовища. Подолання методологічних, організаційних та практичних труднощів сприятиме підготовці конкурентоспроможних молодих науковців, здатних до інноваційної та продуктивної дослідницької діяльності^{94,95,96}.

Невід'ємною складовою науково-дослідної культури аспірантів є *наукова толерантність*, що складається із дотримання етичних норм, цінностей, правил поведінки та взаємовідносин із зовнішнім оточенням (колегами, підлеглими, партнерами). У ЗВО затверджено «Кодекс академічної доброчесності аспірантів, докторантів, здобувачів наукових ступенів і наукових працівників» та діють «Положення про забезпечення академічної доброчесності», згідно з яким

⁹⁴ Калашнікова, С. А., Скиба, Ю. А., & Слюсаренко, О. М. (2022). Забезпечення якості підготовки докторів філософії за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» в Інституті вищої освіти НАПН України. *Вісник НАПН України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4141>

⁹⁵ Луговий, В. І., Саух, П. Ю., & Таланова, Ж. В. (2022). Аспірантська підготовка як фактор університетської конкурентоспроможності: аналітичний огляд стану в Україні. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4136>

⁹⁶ Таланова, Ж. В. (2010). *Докторська підготовка у світі та Україні: монографія*. Київ: Міленіум.

визначено заходи запобігання академічній недоброчесності, передбачено відповідальність за порушення академічної доброчесності, аспіранти підписують Декларацію академічної доброчесності. Інструменти контролю за дотриманням академічної доброчесності в освітній і науковій діяльності передбачають обов'язкову перевірку результатів наукової, навчально-методичної роботи учасників наукової та освітньої діяльності на наявність ознак академічного плагіату відповідно до чинної нормативної бази; здійснення опитування учасників освітнього та наукового процесів на предмет порушень академічної доброчесності^{97,98,99}.

Підготовка дисертаційного дослідження є оптимальним середовищем для розвитку науково-дослідницьких умінь, а саме:

- планувати та концептуалізувати оригінальні дослідницькі проекти;
- творчо використовувати критичні зауваження;
- синтезувати аргументи і дискусії; тестувати і розробляти нові методи навчання іноземної мови і літератури;
- виявляти і формулювати актуальні наукові проблеми, узагальнювати і критично оцінювати результати;

⁹⁷ Житомирський державний університет. (2020). *Положення про протидію плагіату*. https://zu.edu.ua/offic/pol_plagiat.pdf

⁹⁸ Житомирський державний університет. (2023). *Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності*. <https://zu.edu.ua/doc/academic-integrity/15-academic-integrity.pdf>

⁹⁹ Хмельницький національний університет. (2024). *Положення про систему забезпечення академічної доброчесності*. <https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/nonmatyvni-dokumenty/polozhennya/pro-systemu-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>

- розробляти програму наукового дослідження досліджень і організувати її виконання відповідно до поставленого наукового завдання;
- формулювати і перевіряти наукові гіпотези, вибирати й обґрунтовувати інструментальні засоби, сучасні технічні засоби й інформаційні технології для обробки даних відповідно до поставленого наукового завдання, аналізувати результати розрахунків і обґрунтовувати отримані висновки (рис. 3.3);

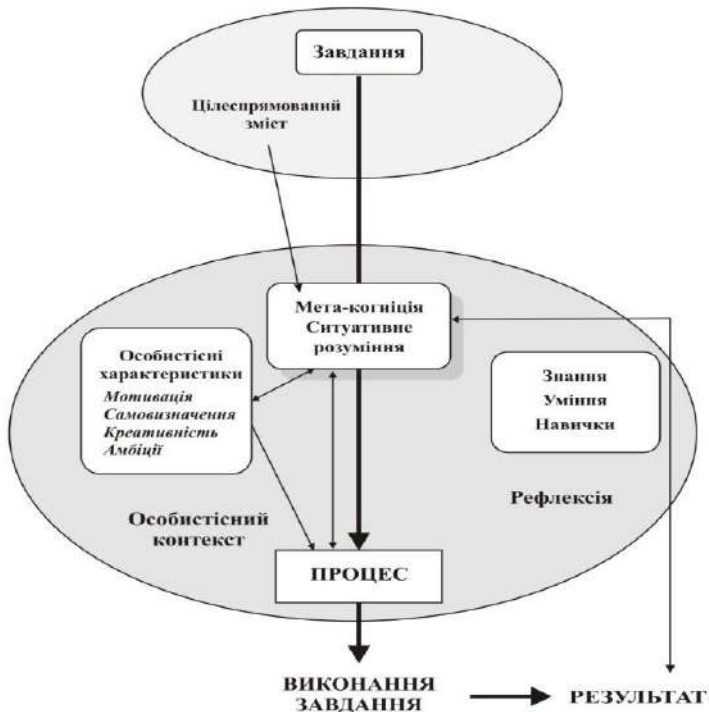

Рис. 3.3. Структурно-логічна схема виконання пошуково-дослідницьких завдань в процесі педагогічної (асистентської) практики

- володіти методами кількісного і якісного аналізу і моделювання, теоретичного і експериментального дослідження;

- представляти результати проведеного дослідження у вигляді звіту, статті або доповіді.

На основі аналізу сучасних тенденцій у галузі освіти / педагогіки / методики навчання іноземних мов, а також враховуючи виклики й інновації в освітньому процесі, можна виокремити **перспективні напрями (проблеми) наукових пошуків**. Прогнозована тематика досліджень відображає актуальні запити сучасного освітнього процесу та суспільства.

1. Інтеграція цифрових технологій у процес навчання іноземних мов

- ▶ Використання штучного інтелекту (AI) у персоналізації навчання іноземних мов.

- ▶ Методика використання віртуальної та доповненої реальності (VR/AR) для розвитку міжкультурної комунікації здобувачів.

- ▶ Ефективність гейміфікації у розвитку мовленнєвих навичок студентів.

- ▶ Розробка адаптивних онлайн-платформ для навчання іншомовної граматики та лексики.

- ▶ Використання мобільних додатків для розвитку автономного навчання іноземних мов.

- ▶ Методика розвитку вмінь критичного аналізу текстів за допомогою штучного інтелекту.

- ▶ Розвиток умінь академічного письма майбутніх учителів засобами штучного інтелекту.

2. Інноваційні підходи до навчання іноземних мов

▶ Використання «Task-based learning» для розвитку комунікативних умінь у студентів ЗВО.

▶ Методика «Flipped Classroom» у навчанні іноземної мови студентів немовних спеціальностей.

▶ Використання STEM-інтеграції у викладанні іноземних мов.

▶ Проектно-орієнтоване навчання (Project-based learning) як засіб формування професійної іншомовної компетентності.

▶ Застосування когнітивно-комунікативного підходу у формуванні стратегічної компетентності студентів у професійному англомовному дискурсі.

▶ Розвиток методичної компетентності майбутніх учителів англійської мови засобами «Co-teaching».

▶ Кроссенс як засіб розвитку когнітивної активності студентів у вивченні іноземної мови.

3. Розвиток міжкультурної комунікативної компетентності

▶ Формування міжкультурної толерантності засобами автентичних текстів.

▶ Інтеграція культурологічного та літературознавчого компонентів у навчанні іноземної мови.

▶ Подолання міжкультурних бар'єрів у мовній освіті за допомогою рольових ігор.

▶ Розвиток крос-культурної комунікативної компетентності здобувачів засобами лінгвосамоосвіти.

▶ Розвиток стратегій міжкультурної комунікації в межах англомовного інтерв'ю.

▶ Стратегії диференційованого навчання іноземної мови у розвитку мовленнєвої автономії студентів.

4. Інклюзивна освіта у контексті викладання іноземних мов

▶ Розробка методик навчання іноземної мови студентів із порушеннями слуху / зору.

▶ Використання мультимедійних технологій у навчанні здобувачів з особливими освітніми потребами.

▶ Адаптація іншомовних навчально-методичних матеріалів для інклюзивної групи.

▶ Інтерактивні методи навчання іноземних мов у змішаних інклюзивних групах.

▶ Формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів з особливими потребами.

5. Професійно-орієнтоване навчання іноземних мов

▶ Формування професійно-орієнтованої комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей.

▶ Методика навчання професійної-орієнтованої лексики майбутніх лікарів.

▶ Розвиток навичок іншомовного ділового спілкування студентів економічних спеціальностей.

▶ Навчання англійської мови як засобу міждисциплінарної комунікації в IT-сфері.

▶ Розвиток стратегій саморегуляції у навчанні англійської професійного спілкування.

▶ Методика адаптивного тестування професійно орієнтованої англійської мови за допомогою цифрових платформ.

► Використання методики «CLIL» у формуванні професійного дискурсу студентів немовних спеціальностей.

6. Формування м'яких умінь (soft skills) у процесі викладання іноземних мов

► Формування вмінь командної роботи на основі використання інтерактивних завдань.

► Використання дебатів для формування лідерських якостей здобувачів.

► Інтеграція елементів емоційного інтелекту в процес викладання іноземної мови.

► Методика розвитку рефлексивного мислення майбутніх учителів іноземної мови засобами «Discovery-based learning».

► Розвиток умінь аргументації та переконання в англomовному публічному мовленні.

7. Оцінювання у викладанні іноземних мов

► Генеративний штучний інтелект як інструмент для оцінювання умінь академічного письма у майбутніх педагогів.

► Використання автоматизованих систем тестування для оцінки іншомовної компетентності.

► Формативне оцінювання у процесі навчання іноземної мови.

► Застосування онлайн-інструментів для самооцінювання студентів.

► Методика використання англomовного інтерв'ю в оцінюванні професійно-практичної компетентності майбутніх учителів.

Таким чином, ефективність розвитку науково-дослідницьких умінь аспірантів залежить від узгодженості теми дослідження, мети, завдань та форм пошуково-дослідницької та педагогічної діяльності.

Під час педагогічної (асистентської) практики в умовах реального освітнього процесу в аспірантів формується потреба у систематичному оновленні фахових знань та дослідницьких умінь, їх творчому застосовуванні, а також відбувається наукова ідентифікація, виробляється власний стиль науково-педагогічної діяльності. Для аспіранта наукове пізнання стає не лише процесом здобуття знань, а й шляхом до формування власної наукової та професійної позиції, професійного зростання та внеску в розвиток педагогічної науки. Успішні результати педагогічної (асистентської) практики засвідчують сформовані компетентності викладача ЗВО, необхідні для забезпечення ключових аспектів науково-педагогічної діяльності.

ВИСНОВКИ

Автори монографії намагалися показати можливості професійно-методичної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у мовному закладі вищої освіти. Всі представлені в монографії види навчальних і виробничих практик пройшли експериментальну перевірку в Житомирському державному університеті імені Івана Франка та Хмельницькому національному університеті й показали свою ефективність.

За результатами проведеного експерименту було визначено переваги наскрізного характеру педагогічних практик, які дозволили реалізувати всі важливі завдання професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови різних рівнів вищої освіти, починаючи з першого (бакалаврського), включаючи другий (магістерський) рівень, та закінчуючи третім (освітньо-науковим) рівнем. Читач монографії зможе прослідкувати поступове вдосконалення професійно-методичної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, побачити значні зміни у розвитку їх професійних умінь, надбання нових здібностей та здатностей у навчанні іноземної мови, які знайшли своє відображення у професійних портретах вчителя-бакалавра, вчителя-магістра та вчителя-доктора філософії.

Крім того, проведене експериментальне дослідження надало нам змогу виокремити інноваційні форми організації та проведення педагогічних практик різного типу (бінарне навчання, педагогічний тандем, перевернуте навчання, про-студії тощо), які викликали жвавий інтерес у здобувачів вищої освіти та мотивували їх до оволодіння обраною професією.

Автори монографії врахували турбулентний характер політичного і соціального становища в Україні й світі та передбачили можливості дистанційного проходження практик, запропонувавши різні види онлайн навчання: змішане навчання, гібридне навчання, зустрічі з закордонними колегами-професорами тощо.

Ми також вважали за потрібне показати роль шкільного ментора у університетського методиста у професійній підготовці майбутніх учителів іноземної мови, акцентуючи увагу читачів на важливості та ефективності наскрізного характеру керівництва практикою під час офлайн чи онлайн навчання.

Значна увага приділяється формуванню науково-дослідницьких умінь здобувачів вищої освіти всіх рівнів. Автори впевнені, що наскрізне формування цього виду вмінь значно полегшує написання дипломних і кваліфікаційних робіт та веде до виконання наукового дослідження третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Монографія містить цікаві приклади авторських технологій практичної професійної підготовки здобувачів вищої освіти, з детальним описом яких можна ознайомитися у *практикумі «Методика навчання іноземної мови: наскрізна педагогічна практика»*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академія педагогічних наук України. (2008). Енциклопедія освіти / Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер.
2. Бакаєва, Г. С., Борисенко, О. А., Зуєнок, І. І., Іванішева, В. О., Клименко, Л. Й., Козимирська, Т. І., Костицька, С. І., Скрипник, Т. І., Тодорова, Н. Ю., & Ходцева, А. О. (2005). Програма з англійської мови для професійного спілкування. Київ: Ленвіт.
3. Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е., та ін. (2013). Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика (С. Ю. Ніколаєва, ред.). Київ: Ленвіт.
4. Бідюк Н. М., Король С. В., Орловська О. В. (2020). Дипломна робота магістра : методичні вказівки щодо її написання та оформлення для студентів спеціальності 014.021 Середня освіта (Англійська мова і література). Хмельницький: ХНУ, 48 с.
5. Бідюк, Н. М. (2022). Методична підготовка майбутніх учителів англійської мови до роботи у профільній школі. Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі, Вінниця, ВДПУ.
6. Бідюк, Н. М. (2024). Використання засобів цифрової дидактики в підготовці майбутніх учителів іноземної мови і літератури. У В. Кремень, Н. Ничкало, Л. Лук'янова, & Н. Лазаренко (Ред.), Освіта для цифрової трансформації суспільства (Том 2, с. 54–68). Київ: Юрка Любченка.
7. Бідюк, Н. М., & Афонченко, М. В. (2022). Вступ до спеціальності: практикум для студентів спеціальності «Середня освіта. Мова і література (англійська)». Хмельницький: Символ.
8. Бідюк, Н. М., & Третьюко, В. В. (2021). Підготовка докторів філософії в галузі освіти: досвід Великої Британії. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 60, 345–353. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-345-352>
9. Бідюк, Н. М., & Третьюко, В. В. (2022). Розвиток психолого-педагогічної компетентності магістрантів засобами тренінгових технологій. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 5(119), 79–88. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2022.05/079-088>
10. Бопко, І. З. (2013). Формування готовності до науково-дослідницької діяльності майбутніх магістрів гуманітарного профілю в інформаційному середовищі (дис... канд. пед. наук: 13.00.04). Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка.
11. Британська рада в Україні. (2014). Шкільний вчитель нового покоління. Допроєктне базове дослідження (березень 2013 р. – березень 2014 р.). Київ.
12. Британська Рада в Україні. (2020). Типова програма «Методика навчання англійської мови». Освітній ступінь бакалавра. Івано-Франківськ: НАІР.
13. Васькович, Г. І. (2022) Цифрова компетентність у підготовці майбутніх учителів англійської мови. Педагогіка та сучасність. 9(1). 25–32.

14. Верховна Рада України. (2014). Закон України «Про вищу освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
15. Верховна Рада України. (2015). Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848>
16. Верховна Рада України. (2016) Постанова КМУ № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF>
17. Гармаш, О. (2019). Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов як педагогічна проблема. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, (66), 39–42.
18. Гауряк, О. Д. (2011). Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16, Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики, (14), 184–188.
19. Головань, М. С. & Яценко, В. В. (2012) Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць. 7. 55-62. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ.
20. Данілова, Л. І. (2023). Рефлексія у педагогічній практиці: теорія і методика. Освіта України. 11(4). 45–52.
21. Державна наукова установа «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти». (2013). Рекомендації про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України. http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/recom_izo.pdf
22. Добровольська, О. В. та ін. (2019). Бінарні лекції як стратегія навчання студентів медичних ЗВО. *Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні: матеріали Навчально-наукової конференції з міжнародною участю* (м. Полтава, 21 березня 2019 р.), Полтава.
23. Дубасенюк, О. А. (2014). *Інновації в сучасній освіті. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*: збірник науково-методичних праць (за заг. ред. О. А. Дубасенюк). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 12-28.
24. Єгорова, О. В. (2009). Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі науково-дослідної роботи: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04. Київ, 232 с., с. 56.
25. Житомирський державний університет імені Івана Франка. (2024). Робоча програма з навчальної практики з мовно- професійної підготовки (англійська мова) для здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)) спеціалізації 014.021 англійська мова і література на 2024/2025 навчальний рік.

26. Житомирський державний університет імені Івана Франка. (2024). Положення про практики здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка (нова редакція). https://zu.edu.ua/offic/pro_praktyku.pdf
27. Житомирський державний університет. (2020). Положення про протидію плагіату. https://zu.edu.ua/offic/pol_plagiat.pdf
28. Житомирський державний університет. (2023). Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. <https://zu.edu.ua/doc/academic-integrity/15-academic-integrity.pdf>
29. Житомирський державний університет. (2024) Наскрізна програма практики здобувачів вищої освіти. <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/TeachingProgram/133/euwnsjhd.pdf>
30. Житомирський державний університет. (2024). Освітньо-наукова програма «Методика навчання іноземних мов» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/StudyProgram/229/3840r8zt.pdf>
31. Жукевич, І. (2020). Технології навчання іноземній мові в тандемі студентів немовних закладів вищої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук, (27(2)), 226–230. Дрогобич.
32. Забіяка, І. М. (2022). Модель формування міжкультурної компетенції майбутніх фахівців технічного профілю на основі тандем-методу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія», (13(81)), 131–135. Острог: Вид-во НАУОА.
33. Зимомря, І. М., Мойсюк, В. А., Трифан, М. С., Унгурян, І. К., & Яковчук, М. В. (2021). Іноземна мова. 5–9 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). Київ. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Zymomrya.ta.in.14.07.pdf>
34. Кабінет Міністрів України. (2024). Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти: постанова від 25.07.2024 року № 851. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text>
35. Калашнікова, С. А., Скиба, Ю. А., & Слюсаренко, О. М. (2022). Забезпечення якості підготовки докторів філософії за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» в Інституті вищої освіти НАПН України. Вісник НАПН України, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4141>
36. Калініна Л. В., Прокопчук Н.Р. Як писати кваліфікаційну роботу з методики навчання англійської мови : метод. рек. в інстр. і пам'ятках. Житомир: ПП «Свро-Волинь», 2021. 60 с.
37. Калініна, Л. В., Калінін, В. О., Горобченко, Н. В., & Паліжук, В. О. (2016). Організація та проведення літніх мовних таборів як одна з умов успішного

- оволодіння іноземною мовою: навч.-метод. посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
38. Калініна, Л. В., Петранговська, Н. Р., & Щерба, Н. С. (2014). Комплексні комп'ютерні лабораторні роботи як засіб самостійної методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка.
 39. Клець, С. Л. (2018). Бінарний урок як форма інтегрованого навчання при вивченні географії в середній школі. Нова українська школа: теорія і практика реалізації інтегрованого підходу: матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 17–18 травня 2018 р.), Тернопіль: Вектор.
 40. Ковальова, І. В., Білоус, Ю. С. (2022). STEAM-технології в підготовці вчителів іноземних мов. Сучасна освіта. 13(3). 15–22.
 41. Красик, О. Ю. (2025). Бінарні заняття. oles.at.ua/statti/binarni_uroki.doc
 42. Луговий, В. І., Саух, П. Ю., & Таланова, Ж. В. (2022). Аспірантська підготовка як фактор університетської конкурентоспроможності: аналітичний огляд стану в Україні. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4136>
 43. Майер, Н. М. (2015). Формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови: теорія і практика (монографія). Київ: вид. Центр КНЛУ.
 44. Мерзиевська, В., Співаковський, В., Громовий, В., Коберник, І. (2020). Дистанційне та онлайн-навчання – чи це одне й те ж саме? Думки 4-х освітніх експертів. <https://life.pravda.com.ua/projects/majbutnje-shkoly/2020/11/10/242946/>
 45. Микитюк, О.М. (2004). Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах освіти України в ХІХ ст.: Автореф. дис. доктора пед. наук. Київ: Інститут педагогіки АПН України, 42 с.
 46. Міністерство освіти і науки України & ЮНІСЕФ. (2022). Порадник для вчителів. Активності для учнів та учениць у бомбосховищах шкіл. <https://spilnoteka.org/wp-content/uploads/2022/09/poradnyk-dlya-vchyteliv.-aktyvnos-ti-dlya-uchniv-ta-uchenycz-u-bomboshovyshhah-shkil-.pdf>
 47. Міністерство освіти і науки України. (1993). Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України: наказ від 08.04.1993 року № 93. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text>
 48. Міністерство освіти і науки України. (2023). Професійний стандарт «Викладач закладу вищої освіти». <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinohstandartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466>
 49. Міністерство освіти і науки України. (2024). Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf
 50. Міністерство освіти і науки України. (2025). Безпечне освітнє середовище: як діяти вчителям під час занять при оголошенні сигналу «Повітряна тривога»? <https://mon.gov.ua/news/bezpechne-osvitne-seredovishche-yak-diyati-vchitylam-pid-chas-zanyat-pri-ogoloshenni-signalu-povitryana-trivoga>

51. Ничкало, Н., Лук'янова, Л., & Хомич, Л. (2021). Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід: науково-аналітична доповідь (Ред.: В. Кремень). Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка».
52. Нівня, Г. О. (2022). Бінарна лекція як засіб формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Освіта та соціалізація особистості: матеріали X Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету Ушинського (м. Одеса, 22–23 квітня 2022 р.), Одеса: Університет Ушинського.
53. Николаева, С. Ю., Борецька, Г. Е., Майер, Н. В., Устименко, О. М., Черниш, В. В. та ін. (2015). Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: колективна монографія / за ред. С. Ю. Николаєвої; техн. ред. І. Ф. Соболева. Київ: Ленвіт.
54. Педагогічна Конституція Європи. (2013). Вища освіта України, 3, 111–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17
55. Сисоєва, С. О., & Козак, Л. В. (2016). Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС».
56. Стахова, Л. Л. (2017). Бінарне заняття як одна з форм підвищення ефективності корекційно-розвивального процесу в закладах дошкільної освіти. Логопедія: науково-методичний журнал, (11), Київ.
57. Таланова, Ж. В. (2010). Докторська підготовка у світі та Україні: монографія. Київ: Міленіум.
58. Хижняк, І. А. (2012). Складники інформаційно-комунікаційного конструкта лінгводидактичної компетентності майбутнього вчителя. Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Пед. науки. 11 (2). 166-172.
59. Хмельницький національний університет (2023). Освітньо-наукова програма «Освітні, педагогічні науки» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти <https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/op/df/011-osvp-2023.pdf>
60. Хмельницький національний університет. (2023). Робоча програма педагогічної (викладацької) практики для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. https://angl.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/15/gr_praaktyka_2023_100.pdf
61. Хмельницький національний університет. (2024). Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти. <https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/normatyvni-dokumenty/polozhennya/pro-praktychnu-pidgotovku.pdf>
62. Хмельницький національний університет. (2024). Положення про систему забезпечення академічної доброчесності. <https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/normatyvni-dokumenty/polozhennya/pro-systemu-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>

63. Чернілевський, Д. В., Томчук, М. І., Дубасенюк, О. А., Антонова, О. Є., Захарченко, В. І., Вознюк, О. В., & Сіранчук, Н. З. (2012). *Методологія наукової діяльності: навч. посіб. (3-є, перероблене вид.)* Вінниця: Вид-во АМСКП.
64. Щерба, Н. С., & Горобченко, Н. В. (2020). *Методичні рекомендації щодо проведення виробничої педагогічної практики у літніх мовних таборах*. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка.
65. Bekzhanova, Z., & Ryssaldy, K. (2015). Efficiency of binary lectures in teaching major linguistic courses (Linguistics of discourse and cognitive linguistics). *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 214, 430–438.
66. Bergmann, J., & Sams, A. (2014). *Flipped learning: Gateway to student engagement*. Eugene: ISTE: International Society for Technology in Education.
67. British Council. (2018). *Core Curriculum. English Language Teaching Methodology. Bachelor's Level. Mentor Book 1*. Kyiv.
68. Scrivener, J. (2012). *Classroom Management Techniques*. Cambridge University Press. <https://isoliveupdates.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/03/classroom-management-techniques-scrivener.pdf>
69. Council of Europe. (2020). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
70. Flanders, N. (1965). *Teacher Influence, Pupil Attitudes and Achievement (Cooperative Research Monograph No. 12)*. Washington, D.C.: Office of Educationa.
71. Hoynes, G., Alessandrini, J., & Fellman, M. (2016). Doctoral education for the future: Through the looking glass. *Emerging Directions In Doctoral Education*, 6, 21–38.
72. Nychkalo, N., Lukianova, L., Bidiuk, N., Tretko, V., & Skyba, K. (2020). Didactic Aspects of Teachers' Training for Differentiated Instruction in Modern School Practice in Ukraine. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. Vol. 19 (9), 143–159, <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.9.8>
73. Overmyer, G. R. (2014). *The flipped classroom model for college algebra: Effects on student achievement (Doctoral dissertation, Colorado State University)*. Retrieved from <http://hdl.handle.net/10217/83800>
74. Romero, E. (2019). *3 Teaching Reflection Activities to Try Before Next Semester*. <https://www.evereducating.com/teaching-reflection-activities/>
75. Salmon, G. (2004). *E-tivities. Der Schlüssel zum aktiven Online-Lernen*. Zürich: Orell Füssli Verlag.
76. Telles, J. A., & Vassallo, M. L. (2006). Foreign language learning in tandem: Teletandem as an alternative proposal in CALLT. *Computer Assisted Language Learning*, 27(2), 189-212.

Наукове видання

Колектив авторів:

Калініна Лариса Вадимівна
Бідюк Наталя Михайлівна
Папіжук Валентина Олександрівна
Прокопчук Наталія Романівна
Климович Юлія Юріївна

**НАСКРІЗНА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА У ПРОФЕСІЙНІЙ
ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ**
колективна монографія

Комп'ютерна верстка *Климович Ю.*

Надруковано з оригінал-макета, наданого авторами

Підписано до друку 24.03.2025
Формат А4. Папір офсетний.
Гарнітура «Book Antiqua». Друк – різнографія.
Замовлення №10
Ум. друк. арк. 10,97.
Наклад 50 прим.

Видавець ПП «Євро-Волинь»,
адреса: ПП «Євро-Волинь»,
м. Житомир, вул. Крошенська буд. 45, кв. 34
Свідоцтво серія ДК №7208 від 07.12.2020